H. G. WELLS_NÄHTAMATU_INIMJUMALAD

Inglise keelest tõlkinud Ü. Poots

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» TALLINN 1968

Originaalide tiitlid:
H. G. Wells THE INVISIBLE MAN Leipzig. Bernhard Tauchnitz. 1898 * * *
H. G. Wells MEN LIKE GODS New York. The MacMillan Company. 1923

Kunstiliselt kujundanud V. Toots

NÄHTAMATU

I PEATÜKK TUNDMATU SAABUMINE

Ühel varajasel külmal veebruaripäeval rühkis lõikavas tuules ja lumemöllus — selle aasta viimases lumesajus — üle kriidikõrgendiku keegi võõras, kes tuli Bramblehursti raudteejaamast. Käsi, mis oli peidus paksu kinda sees, hoidis väikest musta kohvrit. Mees oli enda pealaest jalatallani kinni mässinud, pehme viltkübara serv jättis näost vabaks ainult punava nina-otsa. Õlgadele ja rinnale oli kleepunud lumelasu, lume-müts kroonis ka käe otsas rippuvat kandamit. Rohkem surnuna kui elavana vaarus ta üle võõrastemaja «Tõld ja Hobused» läve, laskis kohvri põrandale kukkuda ja hõikas: «Tuld! Halastuse nimel, tuld! Tuba ja tuld!» Kõrtsitoas raputas mees suure lume maha ja astus mrs. Halli järel tagatuppa, et teha kaup kindlaks. Pärast sissejuhatust lendasid lauale kaks kuldmünti ning kor-terikaup oli koos.

Mrs. Hall tegi tule kaminasse ning jättis võõra üksi, kuna ta ise ruttas külalisele einet, valmistama. Talvisel ajal oli külaline Ipingis kuulmatu õnn, lisaks veel säärane külaline, kes ei kuulunud kitsipungade hulka. Seepärast otsustas perenaine näidata, et ta on seda õnne ka väärt.

Pärast seda kui peekonitükk oli tulele pandud ja Mil-lie'le, perenaise uimasevõitu käealusele, paari nobe-keelse hurjutusega veidi elu sisse puhutud, viis mrs. Hall laudlina, taldrikud ja klaasid tagatuppa ning hakkas neid kohale paigutama, kusjuures kogu seda protseduuri saatis ülim eclatTuli lõõmas kaminas

1 Müra (prantsuse k.).

heleda leegiga. Ja seda suurem oli perenaise üllatus, kui ta nägi külalist endiselt kübaras ja mantlis; mees seisis akna all seljaga tema poole ning vaatas väljas jätkuvat lumesadu.

Võõra kinnastatud käed olid selja taga koos ja ta näis olevat sügavalt mõttes. Mrs. Hall märkas, et sulavatest lumeräitsakatest, mis ikka veel katsid mantli õlgu, langevad vaibale veepiisad.

«Sir, kas ma tohiksin võtta teie mantli ja kübara ja viia kööki kuivama?» küsis ta.

«Ei,» vastas võõras ringi pööramata.

Perenaine polnud kindel, kas ta oli õigesti kuulnud, ja tahtis küsimust korrata.

Mees pööras pead ja heitis perenaisele üle õla pilgu. «Ma eelistaksin need selga jätta,» lausus ta rõhutatult. Mrs. Hall nägi nüüd, et külalisel olid ees sinised kaitseprillid, kuna lopsakas põskhabe langes üle mantlikrae, varjates täielikult kogu näo.

«Kuulen, sir! Nagu te ise soovite,» vastas perenaine. «Tuba läheb kohe soojaks.»

Mees ei vastanud sõnagi ja pööras näo jälle kõrvale. Perenaine taipas, et aeg ei ole jutuajamiseks kohane, seadis ülejäänud nõud paika tempos, mis oli lähedane kärmele staccato'\e, ning lippas toast välja. Kui ta tagasi tuli, seisis mees endisel kohal nagu raidkuju,

selg kühmus, palitukrae üles tõstetud, tilkuv kübaraserv varjamas kõrvu ja nägu. Mrs. Hall pani peekoni ja munad demonstratiivselt lauale ning pigem hüüdis kui ütles:

«Söök on laual, sir!»

«Tänan,» lausus mees seepeale, ent ei liikunud sammugi, enne kui perenaine oli ukse enda järel sulgenud. Alles siis tegi ta pöörde ja lähenes ilmse kannatamatusega lauale.

Kõrtsiruumi taga asuvasse kööki minnes kuulis perenaine korrapäraste vaheaegade järel kostvat heli: kõll, kõll, kõll, mida tekitab kausis tiirlev lusikas. «Jälle see tüdruk!» lausus mrs. Hall. «Näh, tema ma unustasin sootuks. Et ta ükski kord ennast kiiremini liigutaks!» Perenaine lõpetas ise sinepi segamise ja saatis Millie erakordse aegluse aadressil lendu mõned asjakohased sõnad. Tema, perenaine, oli praadinud liha ja munad, oli katnud laua ja teinud veel palju muud, sel

8

ajal kui Millie (tore abiline tõepoolest!) jõudis nii kaugele, et seadis enda sinepikausi kohal tukkuma. Ja seda päeval, kus tal on uus külaline, kes pealegi tahab siin peatuda! Mrs. Hall pani sinepitoosi täis, asetas selle mõningase pidulikkusega mustkuldsele kandikule ning suundus võõrastetuppa.

Ta koputas ning astus kohe sisse. Perenaise ilmumisel tegi võõras äkilise liigutuse, nii et mrs. Hall nägi ainult mingit valget eset, mis kadus laua varju. Näis, nagu oleks võõras põrandalt midagi üles võtnud. Perenaine pani sinepitoosi kolksatades lauale ja nägi nüüd, et külaline oli võtnud palitu seljast ning kübara peast: need seisid nüüd toolil tule paistel, kuna märg saapa-paar ähvardas roostetama panna mrs. Halli kaminavõret. Perenaine alustas otsustavat rünnakut nendele esemetele. «Kui te lubate, siis ma viin nad nüüd kuivama?» lausus ta toonil, mis ei sallinud vastuvaidlemist.

«Jätke kübar siia,% lausus külaline summutatud häälel. Kui perenaine ümber pööras, nägi ta, et mees oli tõstnud pea ja vaatas talle otsa.

Hetke vältel põrnitses naine külalist, olles kõnelemiseks liiga üllatatud.

Mees hoidis valget rätikut — see oli suurätik, mille külaline oli ise kaasa toonud — näo alumise poole ees, nii et suu ja lõug olid täiesti varjatud, mis andiski tema häälele summutatud kõla. Ent mitte see ei pannud mrs. Halli võpatama, vaid asjaolu, et mehe laup siniste prillide kohal oli mässitud valgesse sidemesse, teine side kattis aga kõrvu, jätmata vabaks lapikestki näost peale kahvatupuna.se terava nina. Viimane oli niisama särav, punane ja läikiv kui sinnatulekul. Mees kandis tumepruuni velvetkuube, mille must kõrge kõva krae oli üles tõstetud, nii et see kattis kaela. Tihedad mustad juuksed, mis siit-sealt sidemete vahelt välja ulatusid, moodustasid kummalise kujuga sabasid ning sarvi ning andsid mehele kõige veidrama välimuse, mida võib kujutleda. Too kinnimässitud ja sidemeis pea erines niivõrd sellest, mida perenaine oli oodanud, et ta hetkeks tardus.

Mees ei võtnud suurätikut ära, vaid — nagu mrs. Hall nüüd nägi — hoidis seda pruuni kindasse peidetud käega endisel kohal ja silmitses perenaist läbi oma salapäraste

9

ja elutute prilliklaaside. «Jätke kübar siia,» kordas ta ebaselgelt valge rätiku tagant.

Perenaine hakkas ehmatusest toibuma. Ta pani kübara tule äärde toolile tagasi. «Sir, ma ei teadnud,» alustas ta, «et. . .» Ta vaikis kimbatuses.

«Tänan,» sõnas võõras napisõnaliselt, vaadates perenaiselt uksele ja siis uuesti perenaisele.

«Ma kuivatan need kohe ilusti ära, sir,» lausus too ja viis külalise rõivad toast. Ukse vahelt heitis ta veel kord pilgu mehe valgetes mähistes peale ja ilmetuile kaitseprillidele; valge rätt oli endiselt näo ees. Ust sulgedes läbis teda kerge judin, kuna näol peegeldus hämmastus ning nõutus. «Säärast asja pole ma elu seeski. . .!» sosistas ta. «Nagu see!» Ta läks üsna vaguralt kööki ning oli liiga hõivatud oma mõtteist, et küsida Millie'lt, mida too nüüd on ära vussinud.

Külaline istus ja kuulatas tema kaugenevaid samme. Ta heitis uuriva pilgu aknasse, enne kui eemaldas salvrätiku ja hakkas sööma. Ta võttis suutäie, vaatas kahtlustavalt akna poole, võttis teise suutäie; tõusis siis ja sammus, salvrätik käes, üle toa ning tõmbas ruloo alumisi ruute

katva valge musliinkardina ülaservani. Tiiba muutus hämaraks. Mees naasis kergendatud ilmel laua ja oma eine juurde.

«Tollel vaesel hingel on olnud mõni õnnetus, või mingi operatsioon, või midagi muud säärast,» sõnas mrs. Hall. «Need sidemed on päris koledad kohe!»

Ta lisas sütt, tõmbas kuivatusraami lahti ja laotas reisija mantli sellele. «Ja need prillid! See on pigemini tuukri kiiver kui inimese pea!» Perenaine riputas mehe salli raami nurgale. «Ja muudkui hoiab seda taskurätikut kogu aeg suu ees. Räägib läbi selle! . . . Võib-olla on suu kah vigastatud, mine tea?»

Nagu keegi, kellele äkki midagi meenub, pöördus ta ümber. «Heldene aeg küll!» sõnas ta jutuainet vahetades, «sa pole ikka veel nende kartulitega valmis, Millie?»

Lauda koristades sai mrs. Hall tuge oma mõtetele, et võõra suu on vigastatud või moonutatud mingi õnnetuse läbi, mille ta oletatavasti on läbi elanud. Nimelt hoidis mees käes põlevat piipu, kuid ei eemaldanud selle aja jooksul, millal perenaine toas viibis, kordagi siidsalli

10

oma näo alumise poole eest, et piipu suhu pista. See polnud tingitud hajameelsusest, sest naine nägi, kuidas külaline piidles piibus hõõguvat tubakat. Võõras istus nurgas, seljaga aknaruloo poole. Nüüd, kus ta oli söönud ja joonud ning mõnusalt läbi soojenenud, oli tema sõnades vähem tunda toda esialgset sõjakat lühidust. Lisaks sellele lõi tulepeegeldus suurtele prilliklaasidele elustava punaka sädeluse, mis oli varem puudunud.

«Mul on veidi pagasit Bramblehursti jaamas,» sõnas ta ning küsis perenaiselt, kuidas saaks lasta selle süa toimetada. Kinniseotud pea tegi päris viisakaid kummardusi, kui mees nagu kinnituse saamiseks perenaise selgitusi kordas: «Homme? Kas kiiremini pole võimalik ära tuua?» Ta näis pettununa, kui perenaine vastas: «Ei.» — «On perenaine selles täiesti kindel? Kas pole mõnda meest, kes sõidaks pakkidele kaarikuga järele?»

Mrs. Hall vastas meelsasti küsimustele ja püüdis omakorda vestlust alustada. «Tee kõrgendikul on väga järsk, sir,» sõnas ta vastuseks küsimusele kaariku kohta; leidnud tugipunkti, lisas ta: «Aasta või rohkem tagasi läks seal üks reisitõld ümber. Üks reisija ja kutsar said surma. Õnnetused juhtuvad äkki, eks ju, sir?»

Kuid külalist ei saanud nii kergesti lõksu meelitada.

«Nii see on,» sõnas ta läbi salli, uurides perenaist häirimatult oma salapäraste prillide tagant.

«Paranemine aga võtab küllalt kaua aega, eks ole, sir? Näe, mu õepoeg Torn, niisama heast peast lõikas vikatiga käsivarde — ta kukkus heinamaal sellele otsa — ja, heldene aeg, sir! Rohkem kui kolm kuud oli see tal pärast seda kinni seotud. Te ei usukski seda võib-olla. Sellest ajast peale on mul vikati ees lausa hirm, sir.»

«Ma saan sellest täiesti aru,» lausus külaline. . «Mitu aega kartsime, et ta peab veel lõikusele minema, temaga oli asi nii paha, sir.»

Külaline pahvatas järsult naerma — see oli haukuv naer, mida ta näis summutavat. «Oli või?» küsis ta.

«Oli küll, sir. Ja neile, kes pidid tema eest hoolitsema, nagu mina — mu õel oli rinnalapsega nii palju 1ege-mist —, ei olnud see kerge amet. Teate, sir, see oli üks igavene sidemete kinni ja lahti mähkimine. Nii et ma julgeksin öelda, et mina, sir. . .»

11

«Kas te tooksite toosi tikke?» sõnas külaline järsult. «Piip on kustunud.»

Mrs. Hall vaikis äkki. Pärast seda, kui perenaine oli jutustanud talle kõigest sellest, mis ta oli teinud, tundus see mehest üsna jõhkrana. Ta vaatas mehele otsa, ahmis õhku ja meenutas siis kaht kuldmünti ning läks tikke tooma.

«Tänan,» lausus mees lühidalt, kui mrs. Hall tikud lauale pani, pööras selja ja vaatas taas üksisilmi aknast välja. Ilmselt oli ta üpris tundlik operatsioone ja sidemeid puudutavate juttude suhtes. Perenaisel ei olnud nüüd enam julgust vestlust üles võtta. Ent külalise tõrjuv hoiak oli teda vihastanud ja Millie õhtupoolik kujunes üsna kibedaks.

Külaline jäi võõrastetuppa kuni kella neljani, ilma et oleks andnud võimalust mingi ettekäändega sinna minna. Enamiku sellest ajast veetis ta täielikus vaikuses: võis arvata, kuidas ta süvenevas hämaruses kaminatule ääres suitsetades istus, aga võib-olla ka tukkus.

Korra või kaks oleks uudishimutseja võinud kuulda, kuidas ta sütt tulle viskas, viis minutit kostsid toast, edasi-tagasi käiva inimese sammud. Siis tundus, et ta räägib iseenesega. Seejärel kriiksatas tugitool ja võõras istus uuesti.

II PEATÜKK MR. TEDDY HENFREY ESIMESED MULJED

Kella nelja ajal, kui oli juba üsna pime ja mrs. Hall kogus parajasti julgust, et küsima minna, kas külaline soovib teed, astus kõrtsituppa kellassepp Teddy Henfrey.

«Kirevase päralt, mrs. Hall, tänane ilm ei ole kerge saapa jaoks», teatas kellassepp. Väljas oli lumesadu veelgi tihenenud.

Mrs. Hall oli kuulduga päri ja märkas siis, et kellassepal oli tööriistakott kaasas. «Nüüd, kus te kord siin olete, mr. Teddy,» ütles ta, «oleks mul hea meel, kui heidaksite kord tagatoas pilgu vanale kellale. Ta käib,

lööb nagu vaja, ainult tunniosuti ei liigu kuue pealt edasi.»

Ja teed juhatades sammus ta tagatoa ukse juurde, koputas ning astus sisse.

Kui ta ukse avas, nägi ta, et külaline istus kamina ees tugitoolis ja ilmselt tukkus, kusjuures sidemeis pea oli vajunud ühele küljele. Tuba valgustasid ainult hõõguvad söed. Oli hämar, punakas kumas oli raske midagi eraldada, seda enam, et mrs. Hall oli äsja kõrtsitoas lambi süüdanud, mis pimestas ta silmad. Ent ometi näis talle hetkeks, et mehel, kellele ta pilk oli suunatud, oli tohutu suu pärani, uskumatult suur suu, mis võttis enda alla kogu alumise poole näost. See oli ainult hetkeline lummus: valgeis sidemeis pea, koletud punnsilmad ja selle all määratu ava. Mees liigutas end, ajas end toolis sirgu, tõstis käe. Mrs. Hall lõi ukse lahti, tuppa pääses rohkem valgust ja ta nägi teda paremini — mees hoidis näo ees salli, nagu ta enne oli hoidnud salvrätikut. Ja mrs. Hall taipas, et varjud olid teda eksiteele viinud.

«On teil midagi selle vastu, sir, kui too mees heidab kord pilgu kellale?» küsis ta, saades üle hetkelisest segadusest.

«Heidab kord pilgu kellale?» kordas võõras, vaadates uniselt ringi ja rääkides, käsi suu ees. Ent siis, saades lõplikult jagu unest, vastas ta: «Loomulikult mitte.»

Mrs. Hall läks lampi tooma ja võõras tõusis ning sirutas end. Siis saabus tuli, mr. Teddy Henfrey astus tuppa ja — seisis vastamisi sidemeisse mähitud tundmatuga. Nagu ta hiljem rääkis, ehmus ta tõsiselt.

«Tere õhtust,» lausus võõras. Mr. Henfrey jutu järgi olla too teda uurinud oma mustade prillide kõikenägeva pilguga nagu vähk.

«Loodan, et ma ei sega,» ütles mr. Henfrey.

«Oh ei,» kostis võõras. «Kuigi, nagu ma aru sain,» lausus ta mrs. Halli poole pöördudes, «on see tuba mõeldud mulle minu isiklikuks kasutamiseks.»

«Mõtlesin, sir, et te eelistate, kui kell on. . .» lausus mrs. Hall.

«Loomulikult,» katkestas võõras, «loomulikult, kuid üldiselt tahan ma olla üksinda ja mulle ei meeldi, kui mind segatakse.»

Ta pööras ringi, asetas käed selja taha ja jäi sel kombel kamina ette seisma. «Kui kell on parandatud, jooksin hea meelega teed. Aga mitte enne, kui kell on parandatud.»

Mrs. Hall kavatses just lahkuda — ta ei teinud seekord katset jutuajamise jätkamiseks, sest ei tahtnud, et talle mr. Henfrey ees ninna hüpatakse —, kui külaline küsis, kas ta on andnud korraldused pakkide suhtes, mis asuvad Bramblehurstis. Mrs. Hall teatas, et ta oli posti-toojale asjast rääkinud ja et järgmisel päeval tuuakse pagas ära.

«Olete kindel, et varem ei saa?» küsis külaline.

Ta oli kindel ja andis seda mõista ilmse üleolekuga.

«Mul oli enne liiga külm ja ma olin väga väsinud, et teile selgitada: ma olen eksperimentaaluurija.»

«Kas tõesti, sir!» hüüatas mrs. Hall, kellele antud seletus mõju avaldas.

«Ja mu pagas koosneb aparatuurist koos kõige juurdekuuluvaga.»

«Need on tõepoolest väga vajalikud asjad, sir,» ütles mrs. Hall.

«Ja loomulikult tahan ma oma uurimistööd kiiresti jätkata.»

«Muidugi, sir.»

«Ipingisse tuleku põhjuseks,» jätkas ta pärast mõningat kaalutlemist, «on. . . soov viibida üksinduses. Ma ei taha, et mind töös segatakse. Lisaks tööle nõuab see õnnetus...»

«Seda ma arvasin,» lausus mrs. Hall endamisi.

«... paratamatult teatud eraldatust. Silmad on teinekord väga väsinud ja valutavad nii, et pean end tundideks pimedasse lukustama. Vahetevahel tuleb seda ette. Muidugi mitte praegu. Niisugustel silmapilkudel on iga väiksemgi rahurikkumine, kas või võõra tuppa tulek, mulle tõeliseks piinaks ... On hea, kui sellest aru saadakse.»

«Loomulikult, sir,» ütles mrs. Hall. «Ja kui te mu julgust pahaks ei pane, küsiksin...»

«Arvan, see on kõik,» lausus võõras otsustavusega, mis ei sallinud enam mingisugust vasturääkimist. Mrs. Hall jättis oma küsimused ja kaastundesõnad teiseks korraks, kui avaneb parem võimalus.

14

Nagu mr. Henfrey rääkis, jäi võõras pärast mrs. Halli lahkumist kamina ette seisma ja jälgis üksisilmi kella parandamist. Töötamise ajal seisis lamp mr. Henfrey kõrval, heites rohelise kupli alt heledat valgust meistri kätele, kellale ning selle ratasvärgile, kuna kogu ülejäänud ruum jäi pimedusse. Kui ta üles vaatas, vir-vendasid ta silmade ees värvilised laigud. Olles loomu poolest uudishimulik, oli ta kogu kellamehhanismi välja võtnud, mis oli muide täiesti tarbetu tegevus. Sel kombel kavatses ta pikendada oma sealviibimist, lootes, et saab ehk võõraga jutuotsa peale. Ent võõras seisis täiesti vaikselt ja sõnagi lausumata. Isegi nii vaikselt, et see hakkas Henfrey'le närvidele käima. Tal tekkis tunne, nagu oleks ta üksinda toas, ja vaatas üles: ähmaselt hallina seisid tema ees sidemeis pea ning suured tumedad prilliklaasid, millede pilk ei vääratanud, kuna üle kõige tantsisid uduna rohelised täpikesed. Henfrey'le tundus see ütlemata ebaloomulikuna; nii nad jäidki hetkeks teineteisele juhmilt otsa vahtima. Siis langetas Henfrey taas pilgu. Äärmiselt ebamugav olukord! Tahaks millestki rääkida. Kas ta peaks ütlema, et ilm on praeguse aastaaja kohta liialt külm?

«Ilm on...» alustas ta ja vaatas üles, et näha, kas sissejuhatav lause tabab märki.

«Miks te tööd ei lõpeta ega lahku?» lausus jäik kuju, ilmselt suuri vaevu oma viha taltsutades. «Teil on ainult osuti võllile kinnitada. Keda te siin ninapidi veate?»

«Otsekohe, sir . . . Üks hetk veel. Ma tahtsin mehhanismi igaks juhuks üle vaadata...» Ja mr. Henfrey lõpetas töö ning läks.

Kuid ta lahkus äärmiselt pahas tujus. «Pagan võtaks!» lausus ta endamisi, kõmpides läbi lumesaju mööda tänavat alla. «Kell vajab vahetevahel seadmist, seal pole midagi parata.»

Ja jällegi: «Kas vaadatagi ei või su poole? Hirmus!»

Ja veel kord: «Ilmselt ei või. Nagu tunneks politsei su vastu huvi, rohkem sisse mähitud ja kinni seotud ei saa üks inimene enam olla.»

Gleesoni nurgal kohtas ta Halli, kes hiljuti oli naitunud võõrastemaja «Tõld ja Hobused» perenaisega ja kes nüüd oli kutsariks Ipingi üürisõidukil, mis pidas ühen-

15

dust Sidderbridge'i raudteesõlmega, kui selle järele oli vajadust. Praegu tuligi ta sellelt sõidult, ja otsustades selle järgi, kuidas Hall sõidukit juhtis, oli ta Sidderbridge'is teinud vähe pikema peatuse. «Kuidas käbarad käivad, Teddy?» küsis ta möödudes.

«Kodus ootab sind üks veidrik,» lausus Teddy.

Hall, kes oli täna ütlemata jutukas, peatas hobuse. «Mis lora sa ajad?» küsis ta.

««Tõllas ja Hobustes» peatub üks imeliku väljanägemisega mees,» ütles Teddy. «Tõsijutt!»

Ja oma sõnade kinnituseks kirjeldas ta Hallile elavalt tema naise veidrat külalist. «Õige asi see nüüd küll ei ole, kas pole nii? Kui ma mehe oma majja võtan, tahan kõigepealt näha, mis nägu ta on,» rääkis Henfrey. «Aga naised on juba kord säärase usaldava südamega, kui on tegemist võõrastega Elab teine su katuse all, aga isegi oma nime pole ta ütelnud.»

«Ei või olla,» kostis Hall, kes oli pikaldase taibuga.

«Justament,» lausus Teddy. «Nädal aega. On kes ta on, enne nädalat sa tast lahti ei saa. Ja homme tuleb ta pagas, nii ta rääkis. Loodetavasti, Hall, ei ole tal kastides kivid.»

Ta jutustas Hallile, kuidas keegi võõras oli Hastingsis vedanud tema tädi alt tühja sumadaniga. Kõigi nende juttude peale jäi Hall üsnagi mõtlikuks.

«Nõõ, hakka astuma!» ütles Hall. «See asi tahab j äreleuurimist.»

Teddy jätkas teed märksa kergema meelega.

Selle asemel et «asja uurida», sai Hall koju jõudes naiselt kõva peapesu Šidderbridge'is veedetud aja eest ja tema arglikele küsimustele andis naine nipsakad ja põiklevad vastused. Kõigile lüüasaamistele vaatamata idanes mr. Halli südames kahtluse seeme, mille Teddy oli külvanud. «Teil, naistel, puudub taip,» ütles mr. Hall ja otsustas esimesel soodsal võimalusel kindlaks teha võõrastemaja külalise isiku. Ja pärast seda kui võõras oli heitnud magama, mis toimus umbes kella poole kümne paiku, sammus mr. Hall otsustavalt võõrastetuppa ja asus tõemeeli naise mööbli uurimisele, otsekui tahaks näidata, kes on peremees majas; veidi põlastavalt silmitses ta lehte matemaatiliste arvutustega, mis võõras sinna oli jätnud. Puhkama minnes käskis ta

16

mrs. Hallil hoolikalt uurida võõra pagasit, kui see järgmisel päeval saabub.

«Sina tegele oma asjadega, Hall,» ütles mrs. Hall, «ja mina tegelen omadega.»

Kuna võõras oli tõepoolest imelikest imelikem inimene, valutas mrs. Hall oma südant tema pärast kaunis tublisti ja seda enam tahtis ta Hallile nähvata. Keset ööd ärkas ta üles; ta oli näinud unes päratute mustade silmadega naerisarnaseid tohutuid valgeid päid lõpmatult pikkade kaelte otsas, mis teda taga ajasid. Aga et ta oli arukas naine, siis surus ta oma hirmu maha, pööras teise külje ja magas edasi.

III PEATÜKK TUHAT ÜKS PUDELIT

Niisiis saabus 9. veebruaril algava sulaga Ipingisse teadmata kust iseäralik mees. Järgmisel päeval jõudis läbi lobjaka kohale pagas, tema üpris tähelepanuväärne ¿1   pagas. See koosnes paarist kohvrist, nagu see on loo-M   mulik ühele reisijale, ent peale selle oli veel kast raamatutega — suured paksud raamatud ja kladed, mõned neist võimatu käekirjaga — ja tosin korvi, kasti ja karpi, mis sisaldasid õlgedesse pakitud esemeid. Hallile tundusid need olevat klaaspudelid, kui ta uudishimust aetuna hoolimatult õlgi sikutas. Sel ajal kui Hall parajasti Fearenside'iga, pagasi kohaletoojaga, lobises ja palus, et see aitaks tal pakid sisse tassida, seadis võõras, kes ei läbenud enam kauem toas olla, end hoolikalt riidesse. Mantel, müts, kindad, sall — kõik olid olemas! Ta tuli välja, ent ei märganud Fearenside'i koera, kes nii muuseas Halli jalgu nuuskis.

«Hakake juba nende kastidega tulema,» ütles ta. «Olen küllalt kaua oodanud.»

Ja ta astus trepist alla, et võtta vankri tagaotsast mõni väiksem korv.

Niipea kui Fearenside'i koer meest märkas, ajas ta karvad turri ja hakkas vihaselt urisema, ja kui võõras

17

trepist alla tõttas, tegi ta ootamatu hüppe ning kargas talle kätte kinni. «Kas saad siit!» karjus Hall ja tõmbus kohkudes tagasi, sest koertega ei olnud ta heal jalal, Fearenside aga möirgas: «Paigale!» ning haaras piitsa.

Nad nägid, kuidas koera hambad käisid kord üle võõra käe, kuulsid jalahoopi, nägid koera uuesti hüppamas ja võõra jalast kinni haaramas ning kuulsid ta srebenemist. Sel hetkel tabas Fearenside'i piitsa peenike ots märki ja koer põgenes kohkunult ning klähvides vankri

alla. Kõik see kestis vaid pool minutit. Keegi ei rääkinud, igaüks karjus. Võõras vaatas kiiresti oma katkirebitud kinnast, siis jalga, tegi liigutuse, nagu tahaks ta kummarduda, pööras siis ümber ja tõttas kõrtsi trepist üles. Nad kuulsid teda läbi koridori ja mööda vaibaga katmata trepiastmeid üles magamistuppa ruttavat.

«Tõbras sihuke!» ütles Fearenside ja, piits käes, ronis vankrilt alla, kuna koer jälgis teda ratta tagant.

«Tule siia!» käratas Fearenside . . . Hall oli seisnud, suu ammuli. «Ta sai hammustada,» lausus ta viimaks, «lähen parem vaatan, kuidas temaga lood on.» Ja ta sörkis võõrale järele. Koridoris kohtas ta mrs. Halli. «Fearenside'i koer hammustas toda seal,» teatas ta naisele.

Süda täis kaastunnet, läks ta otse üles, ja kuna võõra toauks oli praokil, lükkas ta selle lahti ja astus ilma suurema tseremoniaalsuseta sisse.

Eesriie oli alla lastud ja tuba hämar. Hetkeks vilksatas ta silme ees midagi õige iseäralikku. See näis olevat käsivars ilma labakäeta, mis viipas tema poole, kuna nägu, mis koosnes kolmest suurest ebamäärasest laigust valgel taustal, tuletas meelde valget võõrasema. Siis sai ta tugeva hoobi rindu, ta paisati tagasi, uks löödi nina all kinni ja keerati lukku. Kõik see toimus nii kiiresti, et tal ei jätkunud aega midagi täpsemalt tähele panna, oli ainult arusaamatute kujutiste hetkeline vilk-satus, hoop ja valu rinnus. Ja seal ta nüüd seisis kitsu-kesel pimedal trepimademel, murdes pead selle üle, mis ta oli näinud.

Paari minuti pärast ühines ta võõrastemaja ukse taha kogunenud väikese rühmaga. Seal oli Fearenside, kes juba teist korda jutustas kogu lugu otsast peale; oli ka

mrs. Hall, kes ütles, et Fearenside'i koeral ei ole mingit õigust hammustada tema külalisi; oli ületee kaupmees Huxfer, kes tahtis kõike teada saada, ja sügavamõttelisi tähendusi tegev Sandy Wadgers sepikojast; peale selle naisi ja lapsi, kes kõik rääkisid rumalusi: «Katsugu ta vaid mind hammustada!», «Niisuguseid koeri ei tohi pidada!», «Mis hea pärast ta teda ham-mustas?» ja nõnda edasi.

Mr. Hall seisis trepil ja jälgis nende juttu; ta pidas otse võimatuks, et üleval oli midagi niivõrd tähelepanuväärset juhtunud. Pealegi oli ta sõnavara küllalt piiratud nende elamuste väljendamiseks.

«Ütleb, et ei vaja mingit abi,» vastas ta naise küsimusele. «Peaksime pagasi üles viima.»

«Seda kohta tuleks põletada,» lausus mr. Huxter, «iseäranis kui põletik on sees.»

«Ma laseksin ta maha, seda ma teeksin,» sõnas üks naistest.

Äkki hakkas koer jälle urisema.

«Mis te ootate,» hüüdis vihane hääl ukselt, ja seal seisiski võõras, mantel kõrvuni ja müts silmadel. «Mida rutem te asjad sisse toote, seda parem.» Nagu märkis keegi tundmatu kõrvalseisja, oli ta vahetanud püksid ja kindad.

«Saite te haiget, sir?» küsis Fearenside. «Mul on väga kahju, et koer...»

«Kõige vähematki,» vastas võõras. «Tühi ei kriimustanudki. Tooge asjad juba kcrd sisse!»

Nagu kinnitas mr. Hall, oli võõras seepeale endamisi vandunud. Kui esimene kast oli külalise korralduste kohaselt võõrastetuppa kantud, asus võõras seda erakordse innukusega lahti pakkima. Mrs. Halli vaibast vähimatki hoolimata loopis ta õled üle põranda laiali ning hakkas kastist välja võtma pudeleid — pisikesi ja ümmargusi, mis olid täidetud pulbriga, väikesi ja peenikesi värviliste ja värvitute vedelikega, kanneleeritud siniseid, mis kandsid sedeleid mürk; nende seas oli kitsa kaelaga kõhukaid pudeleid, suuri rohelisi ja suuri valgeid, pudeleid klaassulgurite ja tuhmunud etikettidega, pudeleid ehtsate korkidega, pudeleid punnidega, pudeleid puumütsikestega, veinipudeleid, oliiviõlipudeleid. Ta ladus need ridade kaupa kummutile, kapile, kaminasimsile,

aknaalusele lauale, põrandale, raamaturiiulile — igale poole. Bramblehursti apteegil ei ole pooltki niisugust väljapanekut kõrvale seada. See oli tõeline vaatepilt. Kast kasti järel tühjenes pudelitest, kuni lõpuks kõik kuus olid tühjad ja laual kõrge õlevirn. Peale pudelite tulid ainsate teiste esemetena kastidest välja katseklaasid ja hoolikalt pakitud kaal.

Niipea kui kastid olid tühjad, läks võõras akna juurde ning alustas tööd, laskmata end häirida õlesasist ega tulest, mis oli kustunud, ei raamatupakkidest väljas ega kohvritest ning ülejäänud pagasist, mis oli viidud üles.

Kui mrs. Hall talle lõuna tuppa tõi, tilgutas ta parajasti pudelite sisu katseklaasidesse ja oli nii süvenenud oma töösse, et ei pannud teda tähele enne, kui mrs. Hall oli pühkinud põrandalt õled ja asetanud kandiku lauale võib-olla veidi kõvemini kui tavaliselt, nähes, missuguses olukorras oli põrand. Selle peale mees pööras pooleldi pead, kuid suunas oma pilgu samas jälle kõrvale. Mrs. Hall märkas, et ta oli prillid eest ära võtnud, need olid ta kõrval laual, ja talle tundus, et mehe silmad asusid erakordselt sügaval koobastes. Siis pani võõras prillid ette, pööras ringi ja jäi perenaisele otsa vaatama. Mrs. Hall tahtis just hakata kaebama põrandale loobitud õlgede üle, kuid võõras jõudis tast ette

«Ma palun, ärge tulge ilma koputamata tuppa,» ütles ta ülimalt erutatud häälel, mis oli talle nii iseloomulik.

«Ma koputasin, kuid ilmselt...»

«Võib-olla te koputasite. Kuid minu uurimistöö juures, minu äärmiselt pakilise ja hädavajaliku uurimistöö juures on iga väiksemgi eksitamine, ukse krigin . . . Ma pean teid paluma ...»

«Loomulikult, sir. Te võite ukse lukku keerata, kui te soovite. Igal ajal.»

«Väga hea mõte,» sõnas võõras.

«Aga need õled, sir. Kui te lubate mul tähendada . . .»

«Ei ole vaja. Kui õled teid häirivad, pange arvele juurde.» Ja ta pomises midagi, mis sarnanes vägagi vandesõnadega.

Ta tundus niivõrd veider, nii sõjakas ja riiakas, kui ta seal seisis, ühes käes pudel ja teises katseklaas, et mrs. Hall oli üsna heitunud. Kuid ta oli meelekindel

20

naisterahvas. «Säärasel juhul tahaksin teada, sir, mida te mõtlete...»

«Üks šilling — lisage arvele juurde šilling. Arvan, et sellest peaks piisama?»

«Olgu pealegi,» lausus mrs. Hall, võttis laudlina ning laotas lauale. «Loomulikult, kui teie sellega nõus olete ...»

Mees pööras ümber ja istus seljaga tema poole, krae kõrvuni.

Kogu pärastlõuna töötas ta lukustatud ukse taga, ja nagu mrs. Hall rääkida teadis, enamiku ajast vaikseit. Ainult korra põrus maja ja oli kuulda pudelite kõlinat, nagu oleks lauda tõugatud, ja sellele järgnes klaasiklirin: ilmselt oli külaline ägedushoos midagi maha tõu-ganud. Mees kõndis kiirel sammul põiki üle toa. Kartes, et midagi on juhtunud, läks mrs. Hall ukse juurde ja kuulatas, julgemata koputada.

«Ma ei suuda enam,» märatses mees, «ma ei suuda enam! Kolmsada tuhat, nelisada tuhat! Tohutu hulk! Mind on petetud! Selleks võib kuluda kogu mu elu! . . . Kannatust! Ainult kannatust! . . . Tola, tola!»

Kõrtsiruumi kivipõrandal astus keegi naelutatud saabastega ja edasine monoloog jäi mrs. Hallil kuulamata — ta pidi vastumeelselt ukse juurest lahkuma Kui ta tagasi tuli, oli toas jälle vaikus, ainult tool krigises veidi ja vahetevahel kolksatas pudel. Kõik oli möödas, võõras jätkas tööd.

Kui ta tuppa teed viis, nägi ta toanurgas peegli all klaasikilde ja kuldkollast laiku, mida oli millegagi nühitud. Ta juhtis sellele tähelepanu.

«Pange kirja,» sähvas võõras. «Jumalapärast, ärge segage mind! Kui midagi on rikutud, pange arvele juurde!» Ja ta jätkas märkuste tegemist vihikusse.

«Ma räägin sulle midagi,» ütles Fearenside salapäraselt. Õhtu hakkas kätte jõudma ja nad istusid Iping Hangeri väikses õllepoes.

«Jah?» tundis huvi Teddy Henfrey.

«Sell, kellest sa rääkisid, see, keda mu koer hammustas. Tead sa, ta on must, vähemalt jalad.

Lõhkisest püksisäärest ja puruksrebitud kindast

nägin. Mõtled, et näed ikka midagi roosat. Ei tühjagi. Paljas pimedus. Ütlen sulle, ta on niisama must kui mu müts siin.»

«Taevane arm!» lausus Henfrey. «See on üks imelik lugu ülepea. Aga nina on tal küll roosa, nagu oleks värvipotti pistetud.»

«See on tõsi,» sõnas Fearenside. «Ma tean. Ja ma räägin sulle, mis ma mõtlen. See mees on musta ja valge kirju, Teddy, ühest kohast must, teisest valge — lappide kaupa. Eks ta tunneb sellepärast häbi. Ta on segaverd, värv on lappide kaupa maha tulnud, selle asemel et segamini minna. Olen niisugustest asjadest varemgi kuulnud. Hobuste juures on see tavaline, nagu igaüks teab.»

IV PEATÜKK MR. CUSS USUTLEB VÕÕRAST

Ma andsin võõra tulekust Ipingisse võrdlemisi üksikasjaliku pildi, et lugeja mõistaks üldist uudishimu, mida tema tulek tekitas. Ent kui välja arvata kaks iseäralikku vahejuhtumit, võib tema sealviibimisest pikemalt peatumata edasi minna kuni selle erakordse päevani, millal leidsid aset klubi pidustused. Mrs. Halliga oli mõningaid kokkupõrkeid kodukorra suhtes, kuid iga kord sai külaline temast üsna lihtsalt võitu, hüvitades oma eksimused lisatasu maksmisega. Aprilli lõpus hakkasid aga ilmnema esimesed vaesuse tundemärgid. Hall ei sallinud võõrast ja mil iganes tal selleks võimalus avanes, rääkis ta, kuivõrd soovitav oleks temast lahti saada, kuid enamasti varjas ta oma meelepaha silmatorkava ülbusega ja vältis võõrast niipalju kui võimalik. «Oota suveni,» ütles mrs. Hall elutargalt, «kuni kunstnikud tulevad. Eks siis näe! Upsakas ta ju on, aga raha on raha, ütle, mis sa tahad.»

Võõras ei käinud kirikus ega teinud pühapäeva ja argipäeva vahel vahet ka riietuses. Mrs. Halli arvates töötas ta väga ebakorrapäraselt. Mõnikord tuli ta varakult

alla ja rühmas kogu päeva. Aga oli päevi, kus ta tõusis hilja, tammus mööda tuba, kirus tundide viisi, suitsetas või tukkus kamina ääres tugitoolis. Välismaailmaga ei pidanud ta mingisugust ühendust. Tema meeleolu suhtes ei võinud kunagi kindel olla. Enamasti käitus ta nii, nagu oleks miski teda tahtmatult ärritanud, raevukas vihahoos purustas ta paaril korral armutult kõik, mis kätte juhtus. Tal oli kombeks omaette tasakesi rääkida ja see komme üha süvenes. Kuigi mrs. Hall hoolsalt kuulatas, ei saanud ta sellest jutust ometigi selget otsa.

Päeval väljus ta harva majast, aga kui hakkas hämarduma, mässis ta end hoolikalt riietesse, olgu ilm siis külm või soe, ja valis kõige mahajäetumad puudealused teed, kus omajagu pakkusid varju ümbritsevad liiva-seljandikud. Tema tumedad prillid ja mütsi ääre alt vaatav surnukahvatu sidemeis nägu ehmatas nii mõndagi koju minevat töölist. Ühel õhtul kell pool kümme, kui Teddy Henfrey «Punasest Kuuest» välja tuiger-das, ehmatas teda häbemata kombel võõra koljusar-nane pea, mis kõrtsiukse avanedes äkki valguse kätte sattus (ta kõndis, müts käes). Lapsed, kes teda õhtusel ajal nägid, olid unes kollidega kimbus. Poisid teda ei sallinud, samuti tema poisse. Raske on öelda, kes keda vähem sallis, kindel on aga see, et üsna tugevat vastumeelsust tunti mõlemal poolel.

Oli paratamatu, et sellise silmatorkava välimuse ja käitumisega mees oli sagedaseks kõneaineks säärases väikeses kohakeses nagu Iping. Tema töö iseloomu suhtes arvamused erinesid. Mrs. Hallil oli selles küsimuses oma sõna öelda. Kui tema käest küsiti, siis selgitas ta väga vastutulelikult, et võõras on «eksperimentaal-uurija», rõhutades liialdatud ettevaatusega iga üksikut silpi, nagu kardaks komistada. Kui küsiti, mida eksperi-mentaaluurija tähendab, siis vastas ta väikese üleolekuga, et enamik haritud inimesi sääraseid asju teab, ja lisas siis selgituseks juurde, et ta «avastab asju». Ta rääkis, et külalisel oli olnud õnnetus, mis ajutiseks muutis ta näo ja käte värvi, ja kuna ta oli tundliku loomuga, oli talle vastumeelne iga avalik tähelepanu osutamine nimetatud faktile.

Väljaspool mrs. Halli kuuldekaugust oli laialt levinud

23
vaade, et ta on kurjategija, kes maskeeritult püüab end varjata seadusesilma eest. See idee oli mr. Teddy Henfrey vaimusünnitus. Ühtki vähegi suuremat kuritegu ei olnud ei veebruari keskel ega lõpus registreeritud. Mr. Gouldi kujutluses, kes oli proovi peal kohalikus koolis, omandas see teooria teise vormi. Vastavalt sellele oli võõras maskeeritud anarhist, kes valmistas lõhkeaineid. Mr. Gould otsustas enda peale võtta detektiivi kohustused, niipalju kui seda lubas aeg. Peamiselt seisis see selles, et ta vaatas võõrale väga läbitungivalt otsa, kui nad kuskil kohtusid, või esitas inimestele, kes ei olnud võõrast iial näinud, sugestiivseid küsimusi. Aga ta ei avastanud midagi.

Suur osa inimesi oli ühel arvamusel mr. Fearenside'iga ja pidas teda kas musta-valgelapiliseks või sinnapoole. Näiteks Siias Durgan olevat kinnitanud, «et kui ta end laadal rahvale näitaks, ajaks ta kerge vaevaga varanduse kokku», ja kuna ta oli kodus piibliloos, siis võrdles ta võõrast mehega, kellele on antud hõbe-talent. Mõnede arvates oli tegemist lihtsalt vaikse hulluga. Selle arvamuse eeliseks oli, et see tõi olukorda jalamaid selguse. Nende peagruppide vahel olid kõhklejad ja kompromissitaotlejad. Sussexi elanikkond ei ole üldiselt ebausklik ja alles pärast aprillikuu esimeste päevade sündmusi läbis külarahva meeli mõte millestki üleloomulikust, ja isegi siis leidis see kõlapinda ainult naiste hulgas.

Ainult ühes langes Ipingi elanike arvamus tema peale mõeldes kokku: nad ei sallinud teda. Tema pire-dus, mis võis arusaadav olla linnamiljöös vaimse ala töötajale, hämmastas sügavalt neid vaikseid Sussexi külaelanikke. Tema meeleheitlik kätevehklemine, mille tunnistajaiks neil üks või teine kord tuli olla, tema tormakas samm, mis ikka ja jälle mõne nurga tagant ehmatas, järsk äraütlemine kõigile uudishimulikele, kes püüdsid teda vestlusse tõmmata, pimeduse eelistamine, mis viis uste sulgemisele, aknakatete allalaskmisele, küünalde ja lampide kustutamisele — kes suudab selliste asjadega leppida? Nad hoidusid kõrvale, kui ta neile tee peal vastu tuli, aga kui ta möödas oli, tõstsid noored vembumehed mantlikraed üles, tõmbasid mütsid silmadele ning järgnesid talle närvilisel kõnnakul,
24
matkides võõra salapärast käitumist. Tol ajal oli populaarseks lauluks «Kolumats». Miss Satchell laulis seda kooli-kontserdil — selle tulu pidi minema kirikule lühtrite ostmiseks —, ja kui siis pärast seda juhtusid kaks või kolm kohalikku elanikku juttu ajama ja silmapiirile ilmus võõras, alustas keegi kohe selle viisi vilistamist, kas siis kõrgemal või madalamal toonil. Ka hilja peale välja jäänud lapsed hüüdsid teda kolumatsiks ja tegid siis sääred, elevil ja erutatud.

Cuss, kohalik arst, otse põles uudishimust. Haavaside^ med tekitasid temas ametialast huvi ja kuuldus tuhandest ühest pudelist äratas kiivast lugupidamist. Kogu aprilli- ja maikuu otsis ta võimalust võõraga kõnelemiseks ja lõpuks suvistepühade eel ei kannatanud ta enam kauem välja ja valis külastamise ettekäändeks allkirjade kogumise annetustelehele kohaliku haigepõetaja tarvis. Teda üllatas, et mrs. Hall ei teadnud oma külalise nime.

«Ta ütles oma nime, kuid ma ei kuulnud õieti,» lausus mrs. Hall. Ent see väide ei pidanud paika, tema arvates oli lihtsalt naljakas öelda, et ta ei tea mehe nime, kes ta juures elab.

Cuss koputas võõrastetoa uksele ja astus sisse. Seest kostis selgesti kirumist.

«Vabandage mu sissetungimist,» ütles Cuss, ent siis sulgus uks ja rohkem mrs. Hall enam ei kuulnud.

Järgmise kümne minuti jooksul kuulis ta ainult häältesuminat, siis kostis hüüe, mis oli täis hämmastust, järgnes jalgadesahin, tool lükati ümber, kõlas naerupah-vatus, ukse poole tulid kiired sammud ja lävele ilmus Cuss, nägu valge, ainitine pilk suunatud üle õla tagasi. Ta jättis ukse enda järel lahti, ja ilma et ta oleks mrs. Hallile otsa vaadanud, läks ta läbi halli, astus trepist alla ja perenaine kuulis, kuidas ta tõttas kiirel sammul mööda tänavat edasi. Müts oli tal käes. Mrs. Hall seisis leti taga ja jälgis silmadega võõrastetoa avatud ust. Siis kuulis ta võõra vaikset naeru ja ta sammud tulid üle toa. Oma kohalt ei näinud ta võõra nägu. Võõrastetoa uks löödi kinni ja majas valitses jälle vaikus.

Cuss läks otseteed kohaliku kirikuõpetaja Buntingi juurde.
25

«Olen ma hull?» küsis Cuss ilma sissejuhatuseta, kui ta õpetaja väikesesse nigelasse tööruumi astus. «Kas ma sarnanen hullumeelsega?»

«Mis juhtus?» uuris kirikuõpetaja, asetades raskuse oma tulevase jutluse lahtistele lehtedele.

«Too sell seal kõrtsis ...»

«Jah?»

«Andke mulle midagi juua,» palus Cuss ja istus toolile.

Kui klaas odavat šerrit oli rahustanud ta närvid — ainuke jook, mida tol heal kirikuõpetajal oli pakkuda —, jutustas ta talle äsjasest jutuajamisest.

«Läksin sisse,» rääkis ta õhku ahmides, «ja hakkasin allkirja nõutama õdedefondi heaks. Kui astusin tuppa, toppis ta käed taskutesse ja istus kangelt toolile, ise nohisedes. Ütlesin talle, et ma olen kuulnud, et ta tunneb huvi teaduse vastu. Ta jaatas. Nohistas siis jälle nina. Ja nii ta nohises kogu aja, ilmselt oli ta hiljuti hirmsasti külmetanud. Ja pole ka mingi ime, kui vaadata, kuidas ta sisse mähitud on. Arendasin oma endist teemat, aga silmad hoidsin kogu aja lahti. Igal pool pudelid, kemikaalid. Kaal, katseklaasid, ja lõhnab kannikeste järele. Kas ta kirjutab alla? Ütles, et mõtleb järele. Küsisin siis ilma keerutamata, kas ta tegeleb uurimistööga. Ütles, et tegeleb. Küsisin, kas on pikaajaline uurimus. Läks päris tigedaks ja ütles, et neetult pikk. Ta andis nii-öelda oma tunnetele voli. «Jah?» uurisin ma. Ja siis läks lahti. Mees oli niigi üle keemas, aga minu küsimus päästis valla viimased pidurid. Ta oli saanud ühe retsepti — väga väärtusliku retsepti —, mistarvis, seda ta ei öelnud. Oli see arstiteaduslik? «Pagan võtaks! Mis see teisse puutub?» Vabandasin. Ta köhatas ja nohistas tähendusrikkalt nina. Siis jätkas. Ta oli seda kusagilt lugenud. Viis koostisosa. Ta oli selle kirja pannud ja hetkeks pead pööranud. Aken oli olnud avatud, tõmbetuul haaranud paberilehe. Vihin, sahin. Nagu ta rääkis, oli ta töötanud toas, kus oli lahtine tulease. Nägi tuleloitu, ta kirjutus põles, iga hetk korstnasse tõusmas. Tormas, et seda haarata, aga oli hilja, paber tõusis lendu. Nii! Ja sel hetkel, otsekui selleks, et illustreerida äsjast lugu, nägin ta käsivart.»

«Noh, ja siis?»

26

«Kätt ei olnud. Tühi varrukas. Taevas hoidku! Arvasin, et tegemist on kehalise defektiga. Küllap tal on korkkäsi, ja ta on selle ära võtnud. Siis mõtlesin, et see asi on imelik. Mis pagan hoiab seda varrukat püsti ja varrukasuud lahti, kui seal sees midagi ei ole? Ja tühi ta oli, tõepoolest! Täiesti tühi, kuni liigeseni. Nägin küünarnukini välja. Riidest paistis läbi valguskuma. «Armas taevas!» hüüatasin ma. Siis ta peatus. Vaatas mulle otsa oma mittemidaginägevate klaassilmadega ja pööras pilgu varrukale.» «Ja edasi?»

«See on kõik. Ta ei öelnud selle kohta ühtegi sõna, lihtsalt vaatas ja toppis varruka jälle kiiresti taskusse. «Rääkisin, eks ole, et mu kirjutus põles ära,» jätkas ta juttu ja köhatas küsivalt. «Kuidas pagan saate te tühja varrukat niiviisi liigutada?» küsisin ma. «Tühja varrukat?» — «Jah, tühja varrukat,» kordasin ma.

«See oli tühi varrukas, eks ole? Te nägite, et see oli tühi varrukas?» Ta tõusis püsti. Ka mina tõusin. Ta tegi kolm aeglast sammu minu poole ja jäi otse mu kõrvale seisma. Ta krimpsutas põlglikult nina. Ma mitte ei võpa-tanudki, kuigi võin pea anda, et säärane sidemeis nupp ja prillid viivad igaühe tasakaalust välja, kui nad sulle hääletult lähenevad.

«Te ütlesite, et see oli tühi varrukas,» lausus võõras. «Seda ma ütlesin,» vastasin mina. Minu pilk ja vaikimine võtsid tollelt jultunud mehelt relvad. Vaikselt võttis ta varruka jälle taskust välja ja sirutas käe minu poole, nagu tahaks ta seda mulle järjekordselt näidata. Ta tegi seda väga, väga aeglaselt. Ma vaatasin. Tundus, nagu mööduks igavik. Köhatasin kurgu puhtaks ja teatasin, et varrukas on tühi.

Pidin midagi ütlema. Hakkasin hirmu tundma. Nägin otse varruka sisse. Ta sirutas selle otse minu poole, aeglaselt, aeglaselt — kuni käis oli ainult kuus tolli mu näost eemal. Kõhe tunne, kui näed, kuidas tühi varrukas liigub sinu poole. Ja siis ...»

«Noh?»

«Miski näpistas mind ninast, minu arvates olid need sõrm ja pöial.» Bunting hakkas naerma.

«Seal ei olnud midagi,» ütles Cuss. Ta otse kriiskas

seda öeldes. «Teil on hea naerda, aga ma olin nii ehmunud, äigasin täiest jõust vastu kätist, pöörasin ümber ja vaatasin, et toast välja saan. Jätsin ta . . .»

Cuss peatus. Tema paanika ehtsus oli väljaspool kahtlust. Ta pööras abitult ümber ja võttis teise klaasi suurepärase kirikuõpetaja viletsat šerrit. «Kui lõin talle kätise pihta, oli täpselt niisugune tunne, nagu oleksin löönud teda vastu käsivart.

Aga käsivart ei olnud! Ei olnud varjugi käsivarrest!»

Mr. Bunting mõtles asja üle järele. Ta vaatas uurivalt Cussi. «See on üpris tähelepanuväärne lugu,» lausus ta tõsiselt ja elutargalt. Ja kordas veelgi enam rõhutatult: «Tõepoolest, üpris tähelepanuväärne lugu.»

V PEATÜKK MURDVARGUS KIRIKUMÕISAS

Teateid murdvargusest kirikumõisas saime peamiselt kirikuõpetaja ja ta naise kaudu. See juhtus teise suviste-püha varasel hommikutunnil, päeval, millal Ipingis pidid toimuma klubi pidustused. Mrs. Bunting ärkas äkitselt koidueelses vaikuses kindla veendumusega, et keegi avas nende magamistoa ukse ja pani siis jälle kinni. Esiotsa ei äratanud ta abikaasat, vaid tõusis voodis istukile ja kuulatas. Siis kuulis ta selgesti paljaste jalgade astumist, sammud tulid kõrval asuvast riietusruumist ja läksid mööda koridori trepi poole. Niipea kui ta oli selles kindel, äratas ta nii vaikselt kui võimalik kirikuõpetaja. Mr. Bunting ei süüdanud tuld, ta pani prillid ette, naise hommikumantli selga, tuhvlid jalga, läks trepimademele ning kuulatas. Ta kuulis üsna selgesti, kuidas keegi all kirjutuslaua kallal askeldas ja siis kõvasti aevastas.

Sellepeale läks ta magamistuppa tagasi, varustas end kõige endastmõistetavama relva — ahjuroobiga ja laskus võimalikult vaikselt trepist alla. Mrs. Bunting tuli välja mademele.

Kell oli nelja ümber ja kõige sügavam pimedus oli

möödas. Hallis oli märgata nõrka valguskuma, kuid töötoa ukseava haigutas ähvardavalt mustalt. Kõikjal valitses vaikus, ainult trepiastmed nagisesid nõrgalt mr. Buntingi jalge all ja töötoas oli kuulda tasast liikumist. Siis käis plõksatus, sahtel avati ja sahistati paberitega. Keegi sajatas, tikust tõmmati tuld ja tuba täitus kollaka valgusega. Mr. Bunting, kes oli halli jõudnud, nägi läbi ukseprao lauda, väljatõmmatud sahtlit ja laual põlevat küünalt. Aga varast ta ei näinud. Otsustusvõimetult jäi ta halli seisma. Aeglaselt järgnes talle trepist mrs. Bunting, näost valge ja ärevil. Ainult üks asjaolu aitas üleval hoida mr. Buntingi julgust, nimelt kindel veendumus, et murdvaras on kohalik elanik.

Nad kuulsid raha kõlinat ja taipasid, et varas oli leidnud majapidamisraha varu — kaks ja pool naela poolesovrinilistes. See kõlin pani mr. Buntingi otsustavalt tegutsema. Ta haaras ahjuroobi kindlalt kätte ja tormas tuppa, kannul mrs. Bunting.

«Käed üles!» hüüdis mr. Bunting raevukalt ja jäi imestunult vait. Ilmselt oli tuba täiesti tühi.

Ent ometi ei olnud mingit kahtlust, et nüüdsama olid nad kuulnud kedagi toas liikumas. See kestis võib-olla pool minutit, kus nad seisid lihtsalt paigal ja ahmisid õhku. Ent siis sammus mrs. Bunting üle toa ja vaatas sirmi taha, kuna mr. Bunting piilus tema eeskuju järgides laua alla. Seejärel tõmbas mrs. Bunting eest aknaeesriided ja mr. Bunting vaatas sisse kaminalõõrist, kasutades kindluse mõttes ka ahjuroopi. Järgmisena uuris mrs. Bunting järele paberikorvi, kuna mr. Bunting avas söekasti. Siis nad lõpetasid ja vaatasid teineteisele küsivalt otsa.

«Oleksin võinud vanduda ...» ütles mr. Bunting.

«Küünal! Kes süütas küünla?» küsis ta.

«Sahtel!» sõnas mrs. Bunting. «Ja raha läinud.»

Ta läks kiiresti ukse juurde.

«Kõigist ebaharilikest sündmustest...»

Esikus aevastas keegi kõvasti. Nad tormasid toast välja. Samal momendil löödi köögiuks prantsatades kinni. «Too küünal!» käsutas mr. Bunting ja tõttas edasi. Nad mõlemad kuulsid, kuidas riivid lükati kiiresti eest.

Kui ta köögiukse avas, läks lahti nõudepesuruumi uks ja varases koiduvalguses laius ta pilgu ees aia

29

tume rohelus. Ta oli kindel, et uksest ei väljunud keegi. Uks lihtsalt avanes, oli hetke lahti ja prantsatas siis kinni. Mrs. Bunting tuli mehe tööruumist küünlaga, selle leek lõi võbisema . . . Möödus minut või rohkem, enne kui nad kööki astusid. Nad panid tagaukse jälle kinni, vaatasid põhjalikult läbi köögi, sahvri ja nõudepesuruumi ja läksid siis alla keldrisse. Majas ei olnud ühtki hinge, niipalju kui nad ka ei otsinud.

Väljas oli juba valge, ent õpetaja ja tema naine, ikka veel sellessamas veidras riietuses, murdsid all tilkuva küünla valguses toimunu üle endiselt pead.

«Kõigist ebaharilikest sündmustest,» alustas õpetaja juba kahekümnendat korda.

«Kullake,» lausus mrs. Bunting, «Susie tuleb alla. Oota siin, kuni ta on kööki läinud, ja lippa siis üles.»

VI PEATÜKK HULLUNUD MÖÖBEL

Juhtus nii, et teise suvistepüha varajasel hommikutunnil — enne kui Millie üles otsiti ja päevaks rakkesse pandi — tõusid mr. Hall ja mrs. Hall üles ja laskusid vaikselt keldrisse. Neid ootas seal üpris eraviisiline asjaajamine, mis oli seotud kõrtsi õllevaru erikaaluga.

Vaevalt olid nad keldrisse jõudnud, kui mrs. Hall avastas, et on unustanud toast sarsaparillipudeli kaasa võtmast. Et aga operatsiooni juht ja põhiline läbiviija oli mrs. Hall, siis oli just mr. Hall see, kes pidi minema üles pudelit tooma.

Trepimademel märkas ta üllatusega, et võõra toa uks oli paokil. Mr. Hall läks oma tuppa ning leidis pudeli juhatatud kohast.

Pudeliga tagasi minnes pani ta tähele, et eesuks oli riivist lahti ning seega ainult lingis. Hetkelise mõtte-välgutuse mõjul viis ta selle asjaolu ühendusse ülakorrusel asuva külalise toa ja mr. Teddy Henfrey oletustega. Ta mäletas selgesti, kuidas ta oli hoidnud küünalt, sellal kui mrs. Hall riivid ööseks ette tõukas. Ta jäi jahmunult

30

seisma, siis hakkas taas trepist üles ronima, pudel endiselt peos. Ta koputas külalise uksele. Vastust ei järgnenud; ta koputas veel kord, lükkas siis ukse pärani ning astus sisse.

Kõik oli nii, nagu ta oli arvanud. Tühi oli nii voodi kui ka tuba. Mis tundus aga isegi mr. Halli raskepärasele taibule veidrana, oli see, et külalise rõivad — ja niipalju kui tema teadis, olid need tema ainsad — olid koos sidemetega kuhjatud voodi ette toolile ja voodiotsale. Sängisammast kroonis uhkelt võõra laia-äärne viltkübar.

Sel ajal kui Hall seal seisis, kostis keldri sügavusest naise hääl. Sõnad, millest rääkija pooled alla neelas ja mis tõusid lause lõpul kõige kõrgema noodini, väljendasid Lääne-Sussexi külaelanikele omasel viisil läbematut kannatamatust. «George! Kas leidsid, mis vaja?»

Hall pöördus selle peale ümber ning ruttas alla naise juurde. «Janny!» hüüdis ta üle keldritrepi käsipuu, «Henfrey'l on õigus. Ta pole toas. Ja eesukse riiv on ka lahti.»

Esimesel hetkel ei saanud mrs. Hall midagi aru. Kui ta aga aru hakkas saama, siis otsustas ta isiklikult tühja toa üle vaadata. Ees sammus Hall, pudel alles käes. «Teda ennast ei ole, aga riided on. Mis ta peaks ilma riieteta peale hakkama? See on kõige pöörasem lugu.»

Hiljem kinnitasid nad, et keldritrepist üles tulles kostis neile, nagu oleks eesuks mürtsudes avanenud ja sulgunud, kuid et uks oli kinni ja kedagi näha ei olnud, siis ei lausunud nad sel korral asjast teineteisele sõnakestki. Koridoris ruttas mrs. Hall kaasast ette ja tõttas esimesena trepist üles. Keegi aevastas trepil. Vana Hall, kes oli kuus astet allpool, arvas, et seda tegi naine; viimasele omakorda jäi mulje, et aevastajaks oli mees. Mrs. Hall tõukas ukse pärani, jäi seisma ning laskis pilgul üle toa käia. «Järjest imelikumaks see asi läheb!» lausus ta.

Mrs. Hallile tundus, et keegi nuuskas otse tema selja taga. Ta pöördus ümber ning nägi üllatusega, et vana Hall oli trepi ülemisel astmel tosina sammu kaugusel temast. Järgmisel hetkel seisis ta juba naise kõrval. Mrs. Hall kummardus, pani käe padjale ning pistis siis teki alla.

31

«Külm,» lausus ta. «Ta on tõusnud üles vähemalt tunni aja eest või veelgi varem.»

Selle tegevuse kestel juhtus midagi hoopis ootamatut. Voodiriided kogunesid kimpu, tõusid äkki mingiks müt-sakuks ning paiskusid siis hooga üle jalutsi. See nägi nii välja, nagu oleks kellegi käsi haaranud neist ning heitnud kõrvale. Seejärel kargas külalise kübar sängisam-balt, tegi õhus hoogsa poolringi ning potsatas mrs. Hallile näkku. Niisamasuguse kiirusega järgnes sellele käsn pesulaualt ning tool, puistates hoolimatult oma turjalt külalise kuue ja püksid; lastes kuuldavale puise naeru, mis sarnanes erakordselt võõra omaga, pööras tooi oma neli jalga üles, näis hetke jooksul perenaist sihtivat ning kargas siis tollele kallale. Mrs. Hall karjatas ja pöördus ümber, kusjuures tooli jalad surusid end pehmelt, aga kindlalt talle selga, sundides mõlemat toast välja taganema. Vihase mürtsatusega langes uks kinni ning keerati lukku. Mõni minut kuuldusid tool ja voodi löövat võidutantsu, siis oli kõik äkki vaikne.

Mrs. Hall langes trepimademel poolminestunult mehe kätele. Suure vaevaga toimetasid mr. Hall ja Millie, kes oli appikarje peale üles ärganud, perenaise trepist alla, misjärel võeti tarvitusele säärasteks puhkudeks ettenähtud abinõud.

«Need on vaimud,» lausus mrs. Hall. «Ma tean, need on vaimud. Ma olen sellest ajalehes lugenud. Lauad ja toolid hakkavad hüppama ja tantsima. . »

«Janny, võta veel üks lonks,» lausus mr. Hall. «See kinnitab südant.»

«Pane uks lukku,» lausus mrs. Hall. «Ära lase teda enam sisse. Ma pooleldi aimasin . . . Ma oleksin pidanud teadma. Need prillid ja seotud pea, ja kirikus ta ka ei käi pühapäeval. Ja kõik need pudelid, neid on rohkem, kui on kunagi vaja ühel õigel inimesel. Ta nõidus mööbli ära. . . Minu vana hea mööbel! See oli seesama tool, millel armastas istuda minu vaene kallis ema, kui ma olin väike plikake. Mõelda ometi, et seesama tool tõusis nüüd minu vastu üles ...»

«Võta veel piisake, Janny,» lausus Hall. «Su närvid on päris sassis.»

Millie saadeti kella viie ajal kuldses päikesetõusus üle tänava, et ta ärataks mr. Sandy Wadgersi, sepa.

32

Millie andis sepale edasi mr. Halli tervitused ning teate, et mööbel on hakanud üleval hoopis imelikke tükke tegema. Kas mr. Wadgers ei tuleks kaasa?

Mr. Wadgers oli teadmistega mees, pealegi ütlemata leidlik. Ta süvenes tõsiselt asjasse. «Vean kihla, et tegemist on nõidusega!» See oli mr. Sandy Wadgersi kindel seisukoht. «Sääraste härraste puhul aitab ainult hobuseraua!»

Sügavais mõtteis sepp tuli Millie'ga kaasa. Teda taheti otsekohe viia ülemisele korrusele magamistuppa, kuid mr. Wadgersil ei tundunud olevat kiiret: ta eelistas vestelda koridoris. Teisel pool tänavat ilmus nähtavale Huxteri sell, kes hakkas poeaknalt luuke eest ära tõstma. Ta kutsuti nõupidamisesest osa võtma. Mõne minuti pärast järgnes talle iseenesestmõistetavalt mr. Huxter. Anglosaksi parlamentaarse valitsusvormi geenius ilmutas end siin vaieldamatul kujul: juttu kui palju, ent ei ühtki otsustavat tegu.

«Eelkõige faktid,» nõudis mr. Sandy Wadgers. «Kaa-lugem, kas me teeme päris õigesti, kui murrame ukse lahti? Lukus ust on võimalik igal ajal lahti murda, aga eks katsuge lahtimurtud ust jälle lukku panna!»

Kõige imelisemal kombel avanes teise korruse toa uks äkki päris omal käel. Kui nad imestunult üles vaatasid, nägid nad külalise sissemässitud kogu trepist alla tulevat. Tema arutult suurte klaassilmade pilk oli ilmetum ja mittemidagiütlevam kui kunagi varem. Jäigal kõnnakul laskus ta aeglaselt trepist, põrnitsedes kogu aeg enda ette. Samal kombel põrnitsedes läbis ta koridori ning peatus siis.

«Vaadake, mis seal on!» lausus ta. Kõigi pilgud pöördusid kinnastatud sõrmega osutatud suunda ning koondusid otse keldriukse taha jäetud pudelile sarsaparilli-juure leotisega.

Seejärel astus külaline tagatuppa ning virutas ukse kärme ning jõulise liigutusega nende nina all kinni.

Keegi ei lausunud sõnagi, kuni mürtsatuse viimane kaja oli kustunud. Kõik vaatasid üksteisele otsa.

«See on juba ...» lausus mr. Wadgers, jättes aga lause lõpetamata.

«Ma läheksin ja nõuaksin talt aru,» ütles Wadgers mr. Hallile. «Mina nõuaksin talt seletust.»

See võttis omajagu aega, enne kui perenaise teinepool selle sammu ette võttis. Lõpuks ta siiski koputas, avas ukse ja jõudis öelda:

«Andke andeks...»

«Käi põrgusse!» käratas võõras müriseval häälel, «ja pane uks enda järel kinni!» Sellega oli jutuajamine läbi.

VII PEATÜKK TUNDMATULT LANGEB MASK

Tundmatu astus «Tõlla ja Hobuste» väiksesse tagatuppa kella poole kuue ajal hommikul ning jäi sinna keskpäevani, aknakatted alla lastud ja uks suletud. Pärast mr. Halli väljaviskamist ei kippunud keegi tema juurde.

Kogu see aeg pidi ta paastuma. Kolm korda üritas ta kõlistada, kolmas kord juba pikalt ja vihaselt, kuid keegi ei ilmunud selle peale. «Säh suile nüüd: «Käi põrgusse!»» lausus mrs. Hall. Natukese aja pärast jõudsid kõrtsi ebamäärased kuuldused sissemurdmisest pastoraati. Sündmused seostati otsekohe. Wadgersist saadetuna läks Hall otsima kohaliku võimu esindajat mr. Shuckleforthi, et tollelt nõu küsida. Tundmatu juurde tuppa ei üritanud enam keegi minna ja seepärast jäigi teadmatuks, millega tegeles sel ajal võõras. Aegajalt tormas ta toas meeletuna edasi ja tagasi, paar korda kostis vihast vandumist, paberilehtede karistamist ning purunevate pudelite kõrvulukustavat klirinat.

Ehmunud, ent uudishimulike inimeste väike salk suurenes järjest. Üle tänava tuli mrs. Huxter; jõuguga ühinesid paar ülemeelikut noormeest, kes kandsid val-misrõivaste ärist ostetud toretsevaid musti kuubesid ning paberkaelasidemeid — olid ju ikkagi suvistepühad —, ning esitasid segaseid ja asja veelgi segasemaks tegevaid küsimusi. Noor Archie Harker tegi enda märgatavaks sellega, et läks hoovi ning püüdis allalastud ruloode vahelt sisse piiluda. Ta ei näinud midagi, kuid tegi niisuguse näo, et kõik arvasid: küllap ta ikka nägi.

Seejärel järgis Ipingi ülejäänud, noorsugu tema eeskuju.

Need olid toredad suvistepühad, toredamad, kui keegi oleks osanud soovida. Tänaval oli ridamisi üles löödud peaaegu tosin kaubaputkat; ei puudunud ka märgilask-misrada, kuna sepikoja kõrval murul seisid kolm kollast ja šokolaadpruuni vankrit, mille kõrval mõlemast soost maalilised rändurid korraldasid märgiviskamist kookospähklitega. Džentelmenid kandsid siniseid kuubesid, kuna valgetes põlledes daamide üpris silmapaistvatel kübaratel lehvisid suured suled. Woodyer «Punasest Hirvest» ja kingsepp Jaggers, kes müüs ühtlasi ka pruugitud jalgrattaid, tõmbasid üles nööri, mille küljes lehvisid riigilipud ning kuninglikud standardid — need olid kunagi rippunud siinsamas tänava kohal kuninganna Victoria esimese juubeli tähistamiseks.

Kunstlikult pimendatud tagatoa sügavuses, kuhu tungis ainult üks päikesekiirte ahtake kimp, murdis ebamugavalt sooja varustusse mässitud, ilmselt näljane ja hirmuäratav võõras tumedate prilliklaaside taga pead paberilehtede kohal ning kõlistas oma räpaseid pudelikesi. Aeg-ajalt laskis ta kuuldavale metsiku sõimuva-lingu poisikeste pihta, keda polnud küll näha, kuid see-eest akende taga kuulda. Kamina kõrval nurgas lebasid poole tosina purustatud pudeli killud ning toa õhk oli täis teravat kloorilehka. See oli kõik, mis õnnestus teada saada läbi ukse kostvate häälte ja toa enda ülevaatamise tulemusena hiljem.

Lõuna paiku avas ta äkki ukse, jäi lävele seisma ning puuris ainitise pilgu kolmele või neljale külalisele, kes viibisid kõrtsis. «Mrs. Hall!» nõudis ta. Keegi läks arglikult perenaist kutsuma.

Mrs. Hall ilmus natukese aja pärast, veidi erutatud, kuid seda löögivalmimana. Halli ennast ei olnud ikka veel. Perenaine oli eelseisva stseeni hoolikalt läbi mõelnud ning nüüd sisenes ta, õiendamata arve kandikul. «Te soovisite vist arvet, sir?» küsis ta.

«Miks mulle hommikusööki ei toodud? Miks te ei valmistanud mulle toitu ega ilmunud kolistamise peale? Kas ma pean teie arvates söömata olema?»

«Aga miks on arve õiendamata?» nõudis mrs. Hall. «Mina tahaksin jällegi seda teada.»

35

«Ma ütlesin teile kolm päeva tagasi, et ma ootan rahasaadetist...»

«Ja mina ütlesin kolm päeva tagasi, et ma ei kavatsegi oodata mingit rahasaadetist. Kui mina olen pidanud oma viis päeva ootama, siis pole ka teil õigust nuriseda, kui hommikusöök natuke viibib. Eks ole?»

Võõras laskis kuuldavale lühikese, aga väljendusrikka vande.

«Tohoh!» kostis kõrtsitoast.

«Ma oleksin teile väga tänulik, sir, kui hoiaksite oma vandesõnad endale,» selgitas mrs. Hall.

Võõras sarnanes nüüd veelgi rohkem vihase tuukri-kiivriga. Kogu kõrts tundis üksmeelselt, et mrs. Hall oli võõra üle trumbanud. Seda kinnitas ka võõra järgnenud jutt:

«Kulla naine, vaadake ...» alustas ta. «Mis «kulla naine» mina teile olen,» lausus mrs. Hall. «Ma ütlesin ju teile, et rahasaadetis pole veel pärale jõudnud.»

«Kena rahasaadetis küll!» lausus mrs. Hall.

«Sellele vaatamata on mul taskus...»

«Kolm päeva tagasi ütlesite te mulle, et teil pole taskus rohkem kui naela võrra hõbedat.»

«Seda küll, aga ma leidsin veel.»

«Kuulake!» kostis kõrtsitoast.

«Huvitav, kust te leidsite?» nõudis mrs. Hall.

Küsimus näis võõrast ütlemata pahandavat. Ta põrutas jalaga vastu maad ja küsis: «Mis te sellega tahate öelda?»

«Ainult seda, et huvitav oleks teada, kust te leidsite,» jätkas mrs. Hall. «Arve õiendamist, hommikueinet ega muud sellesarnast ärge oodake minult enne, kui olete selgitanud paar asja, millest ei saa aru ei mina ega ka keegi teine, kuid mida tahaksid tingimata kõik teada. Ma tahan teada, mis te tegite üleval selle tugitooliga ja seda, kuidas te oma tuppa tagasi pääsesite — teie tuba oli ju tühi! Selle maja elanikud käivad uste kaudu, see on seaduseks. Teie seda ei teinud. Ja nüüd tahan ma teada: kuidas te sisse pääsesite? Peale selle tahan ma teada...»

Ootamatult tõstis võõras rusikasse surutud kinnastatud käed, lõi jalaga vastu maad ja hüüdis: «Aitab!» Ta

36

tegi seda säärase erakordse ägedusega, et perenaine vaikis sõnapealt.

«Te ei saa aru, kes ma olen või mis ma olen. Ma näitan teile! Kurat võtaks, ma näitan teile.» Nende sõnade järel surus ta peopesa endale näkku ning eemaldas siis käe: näo keskosas haigutas must tühjus. «Võtke,» lausus ta mrs. Halli poole astudes ning tollele midagi ulatades, mille perenaine tundmatu moondunud nägu silmitsedes automaatselt vastu võttis. Kui ta seejärel nägi, mis tal käes oli, karjatas ta, pillas eseme maha ning tõmbus vaarudes tagasi. See oli nina. Põrandale veeres tundmatu säravroosa nina, korisedes nagu tühi karp.

Seejärel kõrvaldas tundmatu prillid ning kõrtsitoas ei jäänud muud üle kui ahhetada. Nüüd võttis ta kübara peast, tõmbas hoolimatu liigutusega maha vurrud ja sidemed. Mõne hetke pidasid kõrtsilised vastu. Kõrtsi täitis hirmunud ootus. «Mu jumal!» oigas üks ja teine. Siis tuli meestele elu sisse.

See oli juba hoopis hull! Suu ammuli, seisis mrs. Hall hirmust kangena paigal ning karjus täiest kõrist selle vaatepildi ees. Seejärel hakkas ta ukse poole liikuma. Nüüd liikusid kõik.

Nad olid valmistunud nägema koletuid haavu, vigastusi ja verd tarretama panevaid õudusi. Kuid äkki ei olnud mitte midagi! Sidemed ja võltshabe lendasid üle koridori kõrtsiruumi, sundides külalisi tegema kohmakaid hüppeid, et mitte pihta saada. Üksteist hoolimatult tõugates tormati trepist alla. Inimene, kes seal oli seisnud ja kätega veheldes midagi ebamää-rast selgituseks hüüdnud, oli ju lihast ja verest olend — vähemalt kuuekaeluseni. Ja siis äkki: mitte midagi, mitte midagi nähtavat!

Rahvahulk tänaval kuulis hüüdeid ja karjeid ning nägi «Tõlla ja Hobuste» poole vaadates, kuidas publik nimetatud asutusest ükshaaval välja lendas. Nad nägid, et" mrs. Hall kukkus maha, kuna mr. Teddy Henfrey oli sunnitud tegema hüppe, et talle mitte otsa kukkuda. Seejärel kuulsid nad Millie õuduskarjeid: tüdruk oli kisa ja kära peale köögist välja tormanud ning jooksnud selga ilma peata tundmatule. Karjed vaikisid äkki.

Järgmisel hetkel tõttas kogu tänav kõrtsi poole. Siin olid maiustustemüüja, kollaste ja šokolaadivärviliste vankrite omanik oma abilisega, kiige peremees,

37

poisinagad ja tüdrukutirtsud, üleslöödud külapoisid, uhkeldavad näitsikud, pidurõivais abielulised, põlledes must-lastüdrukud. Selleks kulus imevähe aega, kui mrs. Halli ettevõtte ees lainetas küsimusi esitav ja oma mõtteid avaldav käratsev neljakümneliikmeline rahvahulk, mis järjest suurenes. Kõigil näis olevat vajadus öelda oma arvamus otsekohe välja, mille tulemuseks oli tõeline paabel. Paar inimest toibutasid mrs. Halli, kelle kokku-varisenud keha tõsteti üles. Valitses üldine segadus, millega liitusid sündmuse ühe sõnaohtra pealtnägija uskumatud seletused. «Õudus!» ... «Ja mis ta siis tegi?» ... «Läks tüdrukule kallale?» ... «Jooksis talle vist noaga järele» .. . «Kuulake: tal pole pead ... Ei, sõna otseses mõttes: see mees on ilma peata» . . . «Rumalus. See on lihtsalt nõiatrikk» . .. «Ta kiskus endalt kõik ümbert ära ja .. .»

Püüdes avatud uksest sisse vaadata, muutus rahvahulk tõuklevaks kiiluks, mille kõige agressiivsemaks osaks oli uksele suunatud teravik. «Mees seisis hetke paigal, siis kuulsin ma tüdruku kisa, mille peale võõras pööras end ümber. Ma nägin tüdruku lehvivat seelikut ja seda, et mees läks talle järele. See kõik ei kestnud kümmet sekunditki. Varsti oli võõras jälle platsis, ühes käes nuga, teises leivapäts. Ta jäi seisma, nagu silmitseks midagi, ning kadus siis selle ukse taha seal. Võin vanduda: ta oli ilma peata. Te ei näinud...»

Tagapool tekkis liikumine ning kõneleja peatus, et astuda kõrvale ja lasta mööda paariliikmeline saatkond, kes marssis ülima tahtekindlusega maja poole. Esimesena sammus otsustavalt üleni punetav mr. Hall, talle järgnes kohalik konstaabel mr. Bobby Jaffers ning seejärel ettevaatlik mr. Wadgers. Saatkond oli varustatud vangistuskäsuga.

Käratsedes teatas rahvahulk ärevaid üksikasju hiljutiste sündmuste kohta. «Kas tal on pea otsas või mitte,» lausus Jaffers, «aga areteerima ma tema pean, ja seda ma ka teen.»

Mr. Hall marssis trepist üles ja suundus otseteed tagatoa ukse juurde. Uks oli lahti. «Konstaabel,» lausus ta, «täitke oma kohus!»

Jaffers astus tuppa, talle järgnes Hall ning viimasena Wadgers. Ähmases valguses seisis nende ees peata kogu,

38

kelle üks kinnastatud käsi hoidis näritud leivakoorU-kest, teine juustutükki.

«See on tema,» teatas Hall.

«Mis kurat see siis on?» lausus vihane hääl nördinult kuuekaeluse kohal.

«Mister, te olete üpris veider külaline,» lausus mr. Jaffers. «Ent sellele vaatamata, kas teil pea on või mitte, — areteerimiskäsk jääb areteerimiskäsuks ja kohustus kohustuseks...»

«Eemale!» käratas kogu taganedes.

Äkilise liigutusega pühkis tundmatu leiva ja juustu laualt põrandale, mr. Hall jõudis veel haarata noa, et päästa see. Seejärel tõmbas külaline vasakust käest kinda ning virutas selle Jaffersile näkku. Järgmisel hetkel käratas Jaffers paar sõna areteerimiskäsu kohta, haaras tundmatu labakäeta randmest ning püüdis tabada nähtamatut kõri. Ta sai laksatava hoobi vastu jalasäärt ning karjatas, kuid tema haare ei lõtvunud. Hall libistas noa üle laua Wadgersile, kes

käitus ründava meeskonna väravavahi kombel: kui Jaffers ja tundmatu rebides ja hoope jagades tema poole vankusid, tegi ta sammu ettepoole. Üks tool jäi nende teele; kolinal lendas see kõrvale, kui võitlejad teineteisest lahti laskmata põrandale langesid.

«Võtke tal jalgadest!» surus Jaffers läbi hammaste.

Mr. Hall, kes üritas südilt seda juhendit täita, sai ribide vahele hirmsa hoobi, mis viis ta mõneks hetkeks mängust välja. Nähes, et peata tundmatu on veeretanud enda Jaffersile peale, hakkas mr. Wadgers, nuga käes, ukse poole taganema. Seal põrkas ta kokku mr. Huxteri ja Sidderbridge'i voorimehega, kes olid tulnud seaduse- ja korravalvurile appi. Samal hetkel kukkusid kapilt kolm või neli pudelit ning tuba täitus terava lõhnaga.

«Annan alla,» hüüdis võõras, kuigi Jaffers lamas tema all. Järgmisel hetkel tõusis ta hingeldades püsti — veider peata ja käteta kogu, sest vasaku käe eeskujul oli ta tõmmanud kinda ka paremast käest. «Sel pole mõtet,» lausus ta hingeldades.

See oli kõige imelikum asi maailmas, see hääl, mis näis tulevat tühjusest. Kuid Sussexi talupojad on kõige asjalikumad inimesed päikese all. Ka Jaffers tõusis püsti

39

ja võttis välja käerauad. Siis alles vaatas ta, kellega tal on tegemist.

«Kurat võtku,» lausus Jaffers, «käeraudadega pole siin nähtavasti midagi peale hakata.» Teda oli peatanud hämar kahtlus, et asi ei klapi.

Tundmatu käsivars libises üle rinna, ja nagu imeväel avanesid nööbid, mida puudutas tühi kuuevarrukas. Seejärel ütles ta midagi oma jalgade kohta ning kummardus, hakates kohmitsema saabaste ja sokkide kallal.

«Ei,» lausus ootamatult Huxter, «see pole üldse inimene. See on ju tühi ülikond. Vaadake, krae vahelt võib kuuevoodri alla vaadata. Annan oma pea...»

Ta sirutas välja käe, mis näis õhus millegi vastu põrkavat. Ehmunud karjatusega tõmbas ta käe tagasi. «Oleks parem, kui hoiaksite oma sõrmed minu silmadest eemal,» lausus astraalne hääl vihaselt ja etteheitvalt. «Asi on nii, et ma olen siin täies elusuuruses, mul on pea, käed, jalad ja kõik ülejäänu. Ainult et ma olen juhuslikult nähtamatu. Igavene nuhtlus, aga mis parata! Kuid see ei tohiks olla veel põhjuseks, et Ipingi juhma-kad matsid mu tükkideks kisuksid. Või kuidas teie arvate?»

Lahtinööbitud ülikond rippus nüüd lotendades nähtamatul toestikul, varrukad puusas.

Tuppa ilmus teisigi mehi, nii et see oli varsti rahvast tihedalt täis. «Nähtamatu?» küsis Huxter, jättes tundmatu valimatud sõnad tähele panemata. «Kes seda enne on kuulnud!»

«See on imelik küll, kuid mitte kuritegu. Miks see politseinik mulle sel kombel kallale tungis?»

«See on juba teine asi,» lausus Jaffers. «Teid on selles valguses küll raske näha, aga mul on taskus kõigi nõuete kohane vangistuskäsk. Ma ei tegele praegu mitte nähtamatuse, vaid sissemurdmisega. Ühte majja murti sisse ja varastati raha.»

«Ja siis?»

«Kõik asjaolud viitavad ...» «Lori ja mõttetus!» sõnas nähtamatu. «Ka mina loodan seda, sir. Kuid mulle anti käsk...» «Hüva,» nõustus tundmatu. «Ma tulen kaasa. Ma tulen. Aga käerauad pange ära.»

«See on nii ette nähtud,» selgitas Jaffers.

40

«Ei mingeid käeraudu,» jätkas tundmatu visalt.

«Vabandage, aga ...» lausus Jaffers.

Äkki istus see kogu maha, ja enne kui keegi taipas, mida ta teha kavatseb, lendasid kingad, sokid ja püksid laua alla. Seejärel kargas ta taas püsti ning libistas enda välja kuuest.

«Hei, pidage kinni!» hüüdis Jaffers, kes äkki taipas, mis siin juhtub. Ta haaras kinni vestist, mis hakkas rabelema, nii et särk libises tema alt välja; tühjana ja lõdvana jäi vest nolitseiniku pihku. «Pidage ta kinni!» hüüdis Jaffers valjusti. «Kui ta saab riided seljast...»

«Pidage ta kinni!» hakkasid kõik karjuma. Valge särk lehvis tormates ringi — see oli kõik, mis tundmatust nüüd oli näha.

Särgikäise osav löök maandus Halli näkku, kes liikus laialisirutatud kätega tundmatu Doole, tõkestas tal tee ning virutas ta tagasi otse vana Toothsome'i. kellamehe selga. Järgmisel hetkel kerkis rõivatükk üles, rappus ning jäi lõdvalt rippuma nähtamatutele käsivartele; särk kerkis, nagu oleks keegi tahtnud seda üle pea seljast tõmmata. Jaffersi sõrmed klammerdusid särgi külge, kuid sellega ta ainult aitas seda seljast tõmmata. Õhust järgnes hoop vastu suud. Hetkegi viivitamata haaras Jaffers kumminuia ning rabas sellega täiest jõust Teddy Henfrey'Ie lagipähe.

«Ettevaatust!» karjusid kõik umbropsu veheldes ja tühjusesse hoope jagades. «Võtke kinni! Sulgege uks! Ärge laske tal kaduda. Mulle jäi midagi pihku! Ta on siin!» Kärast tekkis tõeline paabel. Näis, et kõiki tabasid hoobid üheaegselt. Alati arukas Sandy Wadgers, kelle meeli oli teritanud hirmus hoop nina pihta, avas taas ukse ning asus taandumist juhtima. Ülejäänud val-gusid talle otsekohe järele, kuid pressiti seejuures ukse ja seina vahele nurka. Hoopidesadu jätkus. Unitaarlasest Phippsil löödi pooleks esihammas, kuna Henfrey'1 sai kannatada kõrvalesta kõhrluu. Jaffersi lõuga tabas löök; kui ta ümber pööras, sattus ta millelegi, mis seisis tema ja Huxteri vahel ega lasknud neil teineteisele läheneda. Hetkeks kohtasid tema sõrmed kellegi lihaselist rinda ning järgmisel hetkel paiskus erutatud meestesumm rüseldes puupüsti täis koridori.

«Sain kätte!» hüüdis Jaffers, kes surus end vaarudes

teiste vahelt läbi; nägu punane ning veresooned paisunud, maadles ta oma nähtamatu vaenlasega.

Mehed trügisid eest ära vasakule ja paremale, kui ebatavaline võitluspaar kiires tempos välisukse poole vaarus ning hooga kõrtsi poolest tosinast trepiastmest alla lendas. Jaffers karjus summutatud häälel ning hoidis kramplikult kinni mitte millestki. Ta pani käiku põlve, kuid lõi vankuma ning langes peaga raskelt sillutisele. Alles siis vabastas ta sõrmed.

Kostsid erutatud hüüded: «Võtke kinni! Nähtamatu!» ja nõnda edasi. Keegi noormees — ta polnud kohalik elanik ning seepärast jäi ta nimigi teadmatuks — tormas otsekohe juurde, haaras millestki kinni, kuid, suutmata seda hoida, lendas konstaabli väljasirutatud kehale. Poolel teel üle tänava karjatas keegi naine, kui temast midagi mööda tuhises. Koer, kes oli nähtavasti saanud hoobi, hakkas klähvima ning tormas ulgudes Huxteri õuele. Ja sellega õieti lõppes nähtamatu põgenemine. Mõne hetke seisis rahvas jahmunult kätega vehkides paigal, siis haaras kõiki paanika, puistates inimesed majadesse laiali nagu tuuleiilist haaratud kuiva-nud lehed. Jaffers jäi liikumatult lamama kõrtsitrepi ette, pilk ülespoole suunatud ning jalad põlvedest konksus.

VIII PEATÜKK TEEL

Kaheksas peatükk on erakordselt lühike. Jutustab ta aga sellest, kuidas kohalik asjaarmastajast looduseuurija Gibbins, kes lesis lagedal kriidikõrgendikul ning oli veendunud, et paari miili raadiuses pole ühtki elavat hinge, kuulis läbi tukastuse äkki enda kõrval kedagi köhivat, aevastavat ning seejärel endamisi rängalt vanduvat. Gibbins vaatas ringi, kuid ei näinud kedagi. Kuuldud hääle suhtes ei saanud olla kahtlusi, sest too jätkas vandumist säärase hoo ja nii rikka sõnavaraga, nagu oleks tegemist haritud mehega. Manav hääl

saavutas kulminatsiooni, hakkas siis vaibuma ning kadus kaugusse; mr. Gibbinsile näis, et hääl liikus Adderdeani poole. Veel kord kostis terve seeria aevastusi, siis oli kõik vaikne. Gibbins polnud hommikustest sündmustest midagi kuulnud, kuid tema filosoofilise rahu kõigutamiseks piisas sellestki jahmatama panevast ja ehmatavast nähtusest. Ta kargas varmalt püsti, tormas ülepeakaela alla künka kõige järsemast servast ning pistis kõigest jõust Ipingi poole jooksma.

IX PEATÜKK MR. THOMAS MARVEL

Kui te tahate saada pilti mr. Thomas Marvelist, siis kujutlege täidlast laialivalguvat näoovaali, jämedat pikka nina, paksuhuulelist, meelalt matsutavat suud ning imeliselt turris habet. Tema kehaehitus kaldus kerajate vormide poole, mida omakorda rõhutasid lühikesed jäsemed. Ta kandis narmendavat torukübarat, kuna nööpide kohust täitvad paelaotsad ja nöörijupid, mis hakkasid silma ülikonna kõige kriitilisemates punktides, rääkisid, et tegemist on põlise vanapoisiga.

Mr. Thomas Marvel istus teisel pool kõrgendikku Adderdeani suunduva maantee veerel, jalad kraavis. Ipingisse oli siit poolteist miili. Sokkide kunstipärane augumuster jättis jalad praktiliselt paljaks, nii et rammusad suured varbad kikitasid välja nagu valvsa koera kõrvad. Kiirustamata — mr. Marvel tegi üldse kõike kiirustamata — takseeris ta mõtlikult saapapaari. Need olid tublid höörsaapad, sääraseid polnud tal enam kaua olnud, ainult et liiga suured. Need, mida ta enne oli kandnud, istusid jalas nagu valatud, kuid olid liiga õhukese tallaga, mis ei pidanud vett. Mr. Thomas Marvel ei sallinud liiga suuri saapaid, samal ajal ei sallinud ta aga ka märgi jalgu. Ta polnud tegelikult jõudnud siiani selgusele, kumba ta neist vähem sallis. Et ilm oli ilus ja midagi paremat ka teha ei olnud, siis seadis ta neli

43

saabast graatsilise rühmana murule ning jäi neid silmitsema. Muru ja pakatava maarjalepa taustal seisvaid saapaid vaadates tundus talle äkki, et mõlemad paarid on erakordselt inetud. Selja tagant kostev hääl ei pannud teda isegi võpatama.

«Olgu mis on, aga need on igatahes saapad,» lausus: hääl.

«Heategevuseks ohverdatud saapad,» selgitas mr. Tho-mas Marvel, uurides neid vastikusega, pea viltu. «Võtku mind see ja teine, aga mina küll ei oska ütelda, kumb paar on hullem.»

«Hm,» tegi hääl.

«Tõtt öelda olen ma halvemaidki kandnud ja ka päris ilma olnud. Aga mitte kunagi veel niisuguseid jõledusi — kui nii tohib öelda. Ma ajasin saapaid juba hulk aega taga, sest need siin tahtsid hinge välja võtta. Muidu päris tublid saapad. Kuid mees, kes on kogu aeg teel, teab saabastest seda ja teist. Ja uskuge: kuidas ma ka ei püüdnud, aga midagi muud peale nende ma selles neetud krahvkonnas kätte ei saanud. Mis puutub saabastesse, siis üldiselt pole krahvkonnal vigagi. Süüdi on mu enda halb õnn. Juba kümme aastat või rohkemgi olen kõik oma saapad saanud siit. Ja pärast seda mängitakse sulle säärane vemp!»

«Viimane koht maamunal,» lausus hääl, «lojused, aga mitte inimesed.»

«Eks ta ole,» lausus mr. Thomas Marvel. «Aga issand jumal, need saapad on ikkagi liig mis liig.»

Ta vaatas üle õla paremale, et heita võrdlev pilk oma vestluskaaslase jalavarjudele. Aga oh imet: seal, kus oleksid pidanud olema rääkija saapad, polnud midagi., jalgugi mitte. Mr. Marvel vaatas nüüd üle õla vasakule,, kuid ka seal ei olnud ei saapaid ega jalgu. Ta tundis, et on kitsikuses. «Kus te olete?» küsis mr. Thomas Marvel üle õla ja ajas enda neljakäpukile. Ta nägi ainult lagedat kõrgendikku, kus keerutasid tuulepöörised, ning eemalt paistvaid rohetavaid astelhernepõõsaid.

«Kas ma olen purjus?» küsis mr. Marvel. «Kas ma näen nägemusi? Kas ma rääkisin iseendaga? Mis kuradi...»

«Rahu, rahu,» lausus hääl.

«Need kõhurääkija trikid ei lähe minuga läbi,»

44

ähvardas Thomas Marvel ning kargas krapsti püsti. «Kus te olete? Või tema räägib: rahu!» «Rahu,» kordas hääl.

«Sa vana narr tunned otsekohe oma nahal, mis see rahu on,» vastas mr. Thomas Marvel. «Kus sa oled? Oota, kui ma su kätte saan. . .»

«Kas sa oled maa all?» küsis mr. Thomas Marvel natukese aja pärast.

Vastust ei järgnenud. Paljajalu, kuub pooleldi seljast aetud, jäi Thomas Marvel imestunult seisma.

«Kii-viit!» hüüdis kuskilt kaugelt kiivitaja.

«Kii-viit, kii-viit!» osatas mr. Thomas Marvel. «Aitab naljast!» Kuid kõrgendik jäi lagedaks —, vaatas ta siis itta või läände, lõunasse või põhja. Inimtühi oli ka madalate kraavide vahel põhjast lõunasse suunduv lage maantee, mida ääristasid valged verstapostid. Kui jätta kiivitaja kõrvale, siis oli tühi ka sinine taevas. «Kire-vase pärast,» hüüatas mr. Thomas Marvel ning tõmbas kuue taas õlgadele. «See tuleb napsist, oleksin pidanud kohe taipama.»

«Sugugi mitte,» lausus hääl. «Hoia vaos oma närvid!»

«Oh!» hüüatas mr. Marvel ning tema nägu muutus valgelaiguliseks. «See tuleb napsist,» kordasid huuled hääletult. Ta jõllitas endiselt ümberringi ning taganes pikkamööda. «Võiksin vanduda, et kuulsin häält,» sosistas ta.

«Loomulikult kuulsid.»

«Jälle!» oigas mr. Marvel, sulges silmad ning laksatas käe traagilise liigutusega otsmikule. Äkki haaras keegi tal kraest ning raputas teda hoolimatult. Mr. Mar-veli hämmeldusel polnud piiri. «Ära mängi lolli,» sõnas hääl.

«Ma olen hulluks läinud!» sõnas mr. Marvel. «Küll on lügu. Ja kõik selle pahanduse pärast nende neetud saabastega. Minu arunatukesega on asi läbi. Või on tegemist vaimudega?»

«Ei ühe ega teisega,» lausus hääl. «Kuula!»

«Mu mõistus!» hüüatas mr. Marvel.

«Üks hetk,» käratas hääl nõudvalt, ilmutades kannatamatuse märke.

«Noh?» küsis mr. Thomas Marvel. Tal oli veider

45

tunne, nagu oleks keegi torganud talle sõrmega rindu.

«Sa arvad, et ma olen viirastus? Lihtsalt viirastus?»

«Aga mis muud sa võiksid olla?» vastas mr. Tho-mas Marvel kukalt kratsides.

«Hüva,» lausus hääl kergendatult. «Sel juhul loobin sind seni kividega, kuni veendud vastupidises.»

«Aga kus sa oled?»

Hääl ei vastanud. Juuksekarva kauguselt vihises mr. Marveli õlast mööda kivi, mis tuli ilmselt õhust. Mr. Marvel vaatas selja taha ning nägi, kuidas järgmine kivi kargas õhku, tegi laia kaare, jäi hetkeks nagu rippuma ja lendas siis püssikuulina tema jalge ette. Mr. Marvel oli liiga jahmunud, et kõrvale põigata. Taas vuhises kivi, põrkas vastu paljast varvast ning lendas kraavi. Mr. Marvel karjatas ja hüppas ühel jalal õhku. Siis pistis ta jooksu, komistas mingile nähtamatule takistusele ja lendas kukerpalli istuli.

«Noh,» lausus hääl ning kaares õhku tõusnud kivi jäi hulkuri pea kohale rippuma, «kas ma olen ikka veel viirastus?»

Vastuseks tahtis mr. Marvel end jalule upitada, kuid paisati otsekohe tagasi maha. Hetke lamas ta vaikselt.

«Kui veel rabeled, saad kiviga vastu pead,» lausus hääl.

«See pole aus mäng,» lausus mr. Thomas Marvel end istuli ajades. Ta haaras haavatud varba pihku ja suunas pilgu kolmandale lendrelvale. «Ma ei saa midagi aru. Kivid lendavad iseenesest, räägivad ja löövad su pikali. Lõpp naljale. Annan alla.»

Kolmas kivi kukkus maha.

«Asi on üpris lihtne,» selgitas hääl. «Ma olen nähtamatu.»

«Keda sa lolliks pead,» lausus mr. Marvel valu pärast ohkides. «Aga kus sa ennast peidad ja kuidas sa seda teed — sellest ma küll aru ei saa. Seda minu nupp enam ei võta.»

«Kõik seisab selles, et ma olen nähtamatu. Ja see on kõik, millest sa pead aru saama.»

«See oleks selge igaühele. Ainult et ära ole nii neetult kannatamatu, mister. Nii et ehk selgitaksid seda veidi. Kuhu sa end peitsid?»

«Ma olen nähtamatu. See selgitab kõik. Ja ainus, millest on vaja aru saada, ongi see...» «Aga kus?» katkestas mr. Marvel jutu. «Siin. Kuue jardi kaugusel sinu ees.» «Puhu aga puhu! Ega ma pime ole. Järgmiseks hakkad mulle selgeks tegema, et oled läbipaistev nagu õhk. Ma ei kuulu nende harimata hulkurite hulka ...»

«Õigus. Ma olen läbipaistev nagu õhk. Ma paistan läbi.»

«Mis? Kas sul keha ei olegi? Vox et [1] ... Nii et ainult sõnad? Seda tahad ütelda või?»

«Olen inimene nagu inimene ikka, kehaga, mis nõuab süüa ja juua ning ihukatet ka. Ainult et ma olen nähtamatu. Saad aru? Nähtamatu. Lihtne ja selge: nähtamatu. »

«Ja oled tõeliselt olemas?»

«Tõeliselt.»

«Anna käsi, kui sa oled tõeliselt olemas. Siis poleks see nii neetult imelik. . .»

«Taevas!» hüüatas ta. «Sa ehmatad oma pigistusega inimese ära!»

Ta tundis, kuidas kellegi käsi haaras tugevasti tema randmest. Arglikult puudutasid mr. Marveli sõrmed nähtamatut käsivart, katsusid lihaselist rinda ning kom-pisid habemes nägu. Marveli nägu kõneles hämmeldusest.

«Kurat võtaks!» hüüatas ta. «Kukevõitlus on selle kõrval nali! Tähelepanuväärne! Ma näeksin läbi teie poole miili kaugusel lippavat jänest. Teid ennast pole üldse näha. Ainult...»

Ta hakkas teraselt uurima näiliselt tühja ruumi. «Te sõite vist juustu ja leiba?» küsis ta nähtamatu käsivarrest kinni hoides.

'«Sul on õigus. See ei ole veel assimileeritud.»

«Ah,» lausus mr. Marvel. «Siiski õudne.»

«Näed nüüd, et see asi pole suuremat väärt.»

«Minu jaoks on sedagi rohkem kui küllalt,» lausus mr. Marvel. «Kuidas te sellega hakkama saate? Mis kuradi moodi te seda teete?»

47

«See oleks liiga pikk jutt. Pealegi. . .»

«Pean ütlema, et kogu see lugu on üle minu mõistuse,» teatas mr. Marvel.

«... tahaksin ma praegu rääkida millestki muust: ma vajan abi. Ma olen hädas. Vihast meeletuna, alasti ja nõrkemas, hulkusin ma ringi ning sattusin ootamatult sinu peale. Ma olin valmis tapma... Ja siis nägin sind...»

«Jumal hoidku!» hüüatas mr. Marvel.

«Seisatasin sinu selja taga, kõhklesin, läksin edasi.»

Mr. Marveli ilme rääkis nii mõndagi tema elamustest.

«Jäin seisma. «Siin istub üks niisamasugune hüljatu nagu ma ise,» ütlesin ma endale. «Vajan just säärast meest.» Ma keerasin ringi ja tulin sinu juurde tagasi. Ja. ..»

«Jumal hoidku!» hüüatas mr. Marvel. «Mu pea käib ringi. Kas tohib küsida: mis te sellega mõtlete? Mida te mõtlete abi all? Te olete ju nähtamatu!»

«Tahan, et sa aitaksid mul hankida riided ja peavarju ja seejärel muudki. Ma olen küllalt kaua olnud kõigest sellest ilma. Kui sa aga ei taha, siis. .. Kuid sa tahad, sa pead.»

«Teate,» lausus mr. Marvel. «Ma olen endast liialt väljas. Ärge lööge mind enam. Ja laske mul minna. Ma pean veidi rahunema. Ja varbale andsite kena piraka küll. See kõik on lausa pöörane. Lagedad künkad, tühi taevas, miilide kaugusel pole näha midagi peale igavese looduse. Ja siis kostab hääl. Hääl taevast! Ja kivid. Ning rusikas. Jumal hoidku!»

«Võta end kokku,» lausus hääl, «sest asi, mille jaoks ma su välja valisin, tuleb ära õiendada.»

Mr. Marvel ajas põsed punni ning tegi suured silmad.

«Ma valisin sinu,» lausus hääl. «Peale nende tobude seal all oled sa ainus inimene, kes teab, et on olemas säärane asi nagu nähtamatu mees. Sinust saab minu abiline. Aita mind, ja ma teen sinu heaks suuri asju. Nähtamatu mees on jõud.» Hääl peatus hetkeks, et valjusti aevastada.

---

1 Vox et praeterea nihil – *hääl ja ei midagi muud. (Ladina k.)*

«Aga kui sa mu reedad,» lausus ta, «kui sa ei tee seda, mis ma käsin...»
Tundmatu vaikis ning mr. Marveli õlale langes laja-tav laks. See puudutus kutsus mr. Marveli suust esile õuduskarjatuse. «Ma ei kavatse teid reeta,» lausus mr. Marvel ning taganes nähtamatute sõrmede haardeulatusest välja. «Olgu muud mis tahes, aga seda ärge küll mõtelge. Mul on tahtmine teid ainult aidata. Ütelge, mis ma pean tegema. (Jumal hoidku!) Teen hea meelega kõik, mis te soovite!»

X PEATÜKK MR. MARVEL KÜLASTAB IPINGIT

Pärast esimese paanikapuhangu vaibumist hakkas Iping järele mõtlema. Äkki tõstsid pead rahutud kahtlused, ebakindlad küll, ent siiski kahtlused. Sest hoopis kergem oli ju nähtamatut mitte uskuda. Pealegi oleks nende loetlemiseks, kes olid näinud tema hajumist õhku ning saanud tunda tema tugevat kätt, piisanud kahe käe sõrmedest. Neistki pealtnägijaist puudusid nüüd mr. Wadgers, kes oli võidukalt taganenud oma majja riivide ja lukkude taha, ning Jaffers, kes oli rivist välja löödud ning lamas «Tõlla ja Hobuste» tagatoas. Ent üleloomulike elamuste võõrastav suurus avaldab meestele ja naistele nii mõnigi kord vähem muljet kui tühised käegakatsutavad tõsiasjad. Iping kirendas lippudest ning elanikud olid pannud selga pidurõivad. Suviste-pühi oli kannatamatult oodatud juba terve kuu või rohkemgi. Seepärast tegid süütute lõbustustega tagasihoidlikult taas algust needki, kes nähtamatu olemasolu uskusid, oletades, et too on lõplikult lahkunud, kuna skeptikud pidasid kogu lugu ainult naljaks. Kõik, nii uskujad kui skeptikud, olid kogu päeva erakordselt jutukad.
Haysmani aasal kirendas telk, kus mrs. Bunting keetis koos teiste daamidega teed, kuna väljas võtsid püha-päevakoolilapsed abiõpetaja ning miss Cussi ja miss Sackbuti kärarikkal juhtimisel osa võidujooksudest ning

igasugustest mängudest. Õhus oli kahtlemata teatavat pinget, kuid enamik püüdis seda sisemist rahutust, mida tunti, varjata.
Üle peoplatsi oli tõmmatud langevas joones köis. Liikuva bloki küljes rippuvast käepidemest kinni hakates võis lasta end paraja hooga alla sõidutada, et põrgata köie teises otsas täie hooga vastu kotti. Kiige ja märgi-viskamise kõrval oli seegi lõbustus poisikeste seas kõrges hinnas. Ei puudunud ka jalutajad ja vabaõhumuu-sika; väike karussell oli varustatud auruoreliga, mis levitas teravat õlilehka ja niisama teravat muusikat. Klubiliikmed, kes olid võtnud osa hommikusest jumalateenistusest, lasksid särada oma kahvatupunaseid ja rohelisi liikmemärke, kuna mõned ülemeelikumad olid lisaks sellele kaunistanud oma kriketimütsid eredavärviliste lintidega. Jasmiinipuhma tagant aknast paistis vana Fletcher, kellel olid pühapäeva kasutamise suhtes omad ranged arusaamad. Soovi korral võis teda vaadata ka läbi avatud ukse, mille taga ta kahele toolile toetuval planguotsal ettevaatlikult balansseeris, võõbates eestoa lage.
Kella nelja ajal jõudis Ipingisse keegi võõras, kes tuli kõrgendike poolt. Erakordselt kulunud torukübarat kandev lühike ja paks isand näis olevat lausa hingetu. Ta põsod vajusid vaheldumisi lõdvalt lohku, et siis jälle täispyhutult pungi minna. Tema laigulisest näost vaatas hirm, kuna liigutused rääkisid vastumeelsest, ent sunnitud kiirustamisest. Kiriku juures pöördus ta ümber nurga ning võttis suuna «Tõlla ja Hobuste» poole. Teiste kõrval meenus hiljem ka vanale Fletcherile, et ta oli võõrast näinud. Vanahärra pidi olema sellest erakordsest kiirustamisest tõsiselt jahmunud, sest laskis võõrast silmitsedes endale pintslilt paraja annuse värvi kuue-käisesse valguda.
Märgilaskmisraja omaniku tähelepanekute kohaselt näis, nagu oleks võõras iseendaga rääkinud. Sedasama oli pannud tähele ka mr. Huxter. «Tõlla ja Hobuste» trepi ees jäi võõras seisma ning näis alles pärast tõsiseid sisemisi heitlusi söandavat majja astuda. Igatahes

kinnitas seda mr. Huxter. Lõpuks sammus ta trepist üles. Mr. Huxter nägi, kuidas võõras pööras vasakule ja avas tagatoa ukse. Mr. Huxter kuulis sealt ja kõrtsi-

50

toast kostvaid hüüdeid, mis juhtisid mehe tähelepanu sellele, et ta on eksinud.

«See on eluruum!» lausus Hall, misjärel mees sulges kohmakalt ukse ning astus kõrtsituppa.

Paari minuti pärast ilmus võõras taas nähtavale, tõmmates sõnatu rahuldustundega käeseljaga üle huulte. Arvatavasti tegi just see mr. Huxteri tähelepanelikuks. Ta pidas meest natuke aega silmas ning nägi teda veidralt hiilides lähenevat väravale, kust pääses õue, mille poole avanev tagatoa aken oli avatud. Pärast mõningaid kõhklusi toetus võõras väravaposti najale, võttis taskust lühikese savipiibu ning hakkas seda täitma. Tema sõrmed värisesid seejuures. Ta süütas saamatult piibu, pani käed rinnale risti ning hakkas hooletult suitsetama. See hooletu hoiak ei olnud kooskõlas kiirete pilkudega, mis ta aeg-ajalt õuele heitis.

Mr. Huxter jälgis seda kõike poeaknal seisvate plekkpurkide tagant. Mehe ebaharilik käitumine ärgitas teda vaatlust jätkama.

Natukese aja pärast ajas mees enda äkilise liigutusega sirgu, pistis piibu taskusse ning kadus õuele. Mr. Huxter, kes arvas, et tegemist on pikanäpumehega, tormas leti tagant välja ning jooksis tänavale, et varast kinni võtta. Selle aja jooksul ilmus mr. Marvel taas nähtavale, kübar viltu, ühes käes sinisesse laudlinasse mässitud komps, teises kolm kimpuseotud raamatut. Nagu hiljem selgus, oli sidumiseks kasutatud kirikuõpetaja trakse. Niipea kui ta Huxterit nägi, kostis ta suust midagi hüüa-tusetaolist. Seejärel põikas ta vasakule ning pistis jooksu. «Võtke varas kinni!» karjus Huxter talle järele joostes.

Mr. Huxteri muljed olid elavad, ent põgusad. Ta nägi võõrast otse enda ees täie hooga ümber kiriku nurga keeravat ja maanteele jooksvat. Eemalt paistsid lipud ja pidutsevad inimesed. Ainult üks või kaks neist pöördusid ja vaatasid tema poole. Ta karjus taas: «Võtke varas kinni» ning rühkis vapralt edasi. Ta jõudis teha vaevalt kolm sammu, kui miski haaras tal seletamatul kombel jalast; seejärel ta enam ei jooksnud, vaid paiskus uskumatu hooga õhku. Äkki oli maapind otse tema silme ees. Maailm näis purunevat miljoniteks tiirlevateks sädemeteks ja edasine ei huvitanud teda enam mitte.

51

XI PEATÜKK «TÕLLAS JA HOBUSTES»

Et saada täielikku pilti sellest, mis kõrtsis juhtus, peame pöörduma tagasi hetke juurde, millal mr. Marvel ilmus esmakordselt mr. Huxteri akna all nähtavale.

Sel tähendusrikkal momendil viibisid mr. Cuss ja mr. Bunting parasjagu kõrtsi tagatoas. Nad juurdlesid tõsiselt hommikuste erakordsete sündmuste kallal ning uurisid mr. Halli loal hoolikalt läbi nähtamatu külalise varanduse. Jaffers oli kukkumisest osaliselt toibunud ning komberdanud kaastundlike sõprade toetusel koju. Mrs. Hall oli külalise laialipillutud rõivad kokku korjanud ning toa korda seadnud. Cuss avastas aknaalusel laual, mille ääres võõras oli tavatsenud töötada, otsekohe kolm kogukat köidet, mis kandsid pealkirja «Päevik».

«Päevik,» kordas Cuss laua taha istudes, toetas ühe juhul saame me nüüd midagi teada.» Kirikuõpetaja seisis, käed lauale toetatud.

«Päevik,» kordas Cuss laua taha istudes, toetas ühe köite ülejäänute najale ning avas selle. «Hm! Esiküljel pole ühtki nime. Pagan võtaks! Siffer! Ja numbrid.»

Kirikuõpetaja astus ligemale ja heitis pilgu üle tema õla.

Cuss pööras lehekülgi. Tema ilme oli äkki pettunud. «Taevas hoidku, Bunting, see on kõik šifreeritud.»

«Kas seal tabeleid ei ole?» küsis mr. Bunting.; «Või jooniseid, mis heidaksid valgust...»

«Vaadake ise,» lausus mr. Cuss. «Osaliselt koosneb see matemaatilistest valemitest. Tähtede järgi otsustades on siia kirjutatud midagi veel vene või mõnes teises niisuguses keeles. Ja kreeka keeles... Mis puutub kreeka keelesse, siis teie arvatavasti...»

«Muidugi,» lausus mr. Bunting prille välja võttes ning neid puhastades. Ta tundis end äkki äärmiselt ebamugavalt, sest see, mida ta kreeka keelest veel mäletas, ei olnud nimetamisväärne. «Jah, kreeka keel võiks meile loomulikult otsa kätte anda.»

«Ma vaatan koha välja.»

«Lehitseksin köited algul lihtsalt läbi,» lausus

52

mr. Bunting ikka veel prille hõõrudes. «Teate ju isegi, Cuss, et kõigepealt on vaja üldmuljet. Siis võime hakata Võtit otsima.»

Ta köhatas, pani prillid ette, kohendas neid rahulolematult, köhatas veel kord ja soovis, et juhtuks midagi, mis aitaks vältida ilmselt paratamatut krahhi. Hooletu liigutusega haaras ta köite, mille Cuss talle ulatas. Ja siis juhtuski midagi.

Ootamatult avanes uks.

Mõlemad mehed võpatasid ning vaatasid selja taha. Kergendustundega nägid nad narmendava torukübara alt vaatavat erakordselt punetavat nägu. «Kas puhvet?» küsis nägu ringi vaadates.

«Ei,» vastasid vanahärrad ühekorraga.

«Vastas,» selgitas mr. Bunting. «Ja sulgege uks,» lausus mr. Cuss pahaselt.

«Hästi,» sõnas sissetungija madalal häälel, mis näis üllatavalt erinevat esimese küsimuse kähisevast toonist. «Hüva,» lausus tulnuk endisel häälel. «Täiskäik!» Ta kadus ja sulges ukse enda järel.

«Vist meremees,» sõnas mr, Bunting. «Naljakad mehed: täiskäik! Arvatavasti tarvitavad meremehed seda väljendit ruumist lahkumise kohta.»

«Vist küll,» nõustus Cuss. «Mul on närvid täna käest ära. Juba ukse avanemine pani mu võpatama.»

Mr, Bunting naeratas, nagu poleks ta ise üldse võpa-tanud. «Võtame siis nüüd need köited käsile,» lausus ta ohates.

«Üks hetk,» ütles Cuss, läks ukse juurde ja keeras selle lukku. «Nüüd vist oleme tülitamise eest kaitstud.»

Nende sõnade juures keegi nuuskas.

«Vaieldamatu on igatahes see,» lausus mr. Bunting oma tooli Cussi kõrvale nihutades, «et viimase paari päeva jooksul on Ipingis juhtunud kahtlemata väga kummalisi asju, äärmiselt kummalisi. Mina isiklikult ei saa muidugi uskuda seda absurdset juttu nähtamatust ...»

«See on uskumatu,» sõnas Cuss, «uskumatu. Kuid tõsiasi on see, et ma nägin oma silmaga, nägin ilma igasuguse kahtluseta, et varrukas...»

«Aga kas te olete kindel? Võib-olla oli näiteks tegemist peegliga. Hallutsinatsioonid tekivad nii kergesti.

53

Ma ei tea, kas te olete kunagi näinud mõnda tõeliselt osavat mustkunstnikku...»

«Pole mõtet vaielda,» lausus Cuss. «Oleme sellest juba küllalt rääkinud. Kuid siin on need raamatud. Jah, minu arvates on sellel leheküljel kirjutatud midagi kreeka keeles. Igatahes on need kreeka tähed.»

Ta osutas sõrmega lehekülje keskele. Mr. Bunting hakkas kergelt õhetama ja kummardus lähemale: paistis, et ta on oma prillidega hädas. Mehikese kreeka keel oli üpris armetu, ent samal ajal uskus ta surmkindlalt, et kogudus peab teda asjatundjaks kreeka ja heebrea tekstide alal. Ja nüüd? Kas tunnistada üles? Või hakata keerutama? Äkki tundis ta kuklas midagi imelikku. Mr. Bunting püüdis pead liigutada, kuid kohtas võitmatut vastupanu.

Ta tajus veidrat surumist, nagu oleks kuklast haaranud kellegi raske ja kindel käsi, mis vajutas lõua vastupandamatu jõuga vastu lauda. «Mitte üks liigutus, mehikesed,» sosistas hääl, «või ma löön teil mõlemal pea lõhki!»

Bunting piilus Cussi poole, kelle pea oli siinsamas tema kõrval; talle vaatas vastu hirmunud nägu, mis rääkis niisama koledast ehmatusest.

«Mul on kahju, et pean teid nii karmilt kohtlema,» lausus hääl, «kuid see on paratamatu.»
«Mis ajast teil on kombeks nuuskida uurija isiklikes märkmetes?» küsis hääl ning kaks lõuga kolksatasid üheaegselt vastu lauda ning kaks suutäit hambaid plak-satasid kokku.
«Mis ajast teil on kombeks tungida hädas oleva inimese tuppa?» Põrutus kordus.
«Kuhu mu riided pandi?»
Kuulake,» lausus hääl. «Aknad on kinni ja võtme võtsin ma ukse eest ära. Ma olen päris tugev mees, pealegi on mul ahjuroop käes. Kõigele lisaks olen ma nähtamatu. Kui ma tahaksin, võiksin teid mõlemaid ilma pikemata maha lüüa ja ise ilma raskusteta põgeneda. Saite aru? Hästi. Kas te tõotate, et jätate igasugused rumalused ja teete kõik, mis ma käsin, kui ma teil minna lasen?»
Kirikuõpetaja ja arst vaatasid teineteisele otsa. Arsti nägu venis pikaks. «Jah,» lausus mr. Bunting. Arst kordas
54
sedasama. Seejärel vabanesid nende kuklad survest ning mõlemad ajasid end kaela väänates sirgu, ise näost punased.
«Palun jääge istuma sinna, kus te olete,» lausus nähtamatu. «Vaadake, ahjuroop on siin!»
«Ma ei oodanud, et leian selles toas kedagi eest,» jätkas nähtamatu ning torkas oma mõlemale külalisele ahjuroobi nina alla. «Lootsin, et leian siit peale märkmete ka oma ülikonna. Kus see on? Ei, ärge tõuske! Näen isegi, et see on läinud. Ja kuigi päevad on praegu küllalt soojad, et alasti ringi joosta, on õhtuti jahe. Mul on vaja riideid ja muudki. Ja tingimata neid kolme raamatut.»

XII PEATÜKK NÄHTAMATU KAOTAB RAHU

Üpris tungivatel põhjustel, mis selguvad otsekohe, peame oma jutustuse siinkohal jälle katkestama. Sel ajal kui tagatoas leidsid aset kirjeldatud sündmused ning mr. Marvel tõmbas väravapostile najatades piipu, vahetasid mr. Hall ja Teddy Henfrey tosin jardi sealt eemal ülimas arusaamatuses mõtteid mõistatuse üle, mis oli praegu ainsaks kõneaineks Ipingis.
Äkki kostis, kuidas keegi tagus ägedalt vastu tagatoa ust ja karjatas kimedalt, millele järgnes vaikus.
«Hei!» hüüdis Teddy Henfrey.
«Hei!» kostis kõrtsitoast. - Mr. Hall taipas kõike aeglaselt, ent eksimatult. «Midagi on lahti,» sõnas ta, tuli leti tagant välja ning sammus tagatoa ukse juurde.
Keskendunud ilmel lähenesid nad koos Teddyga uksele. Nende pilgus oli küsimus. «Midagi on juhtunud,» sõnas Hall ning Henfrey noogutas nõustuvalt. Neid võttis vastu mingi kemikaali ebameeldiv lõhna-pilv. Peale selle kostis summutatud kõnekõminat; räägiti kiiresti ja tasa.
55
«Sir, kas kõik on korras?» küsis Hall koputades.
Summutatud jutuajamine katkes nagu noaga lõigatult. Hetkelise vaikuse järel jätkus jutt sisistaval sosinal. Järgnes äkiline hüüatus: «Ei, see ei lähe läbi!» Oli kuulda kiireid samme, tooli ümberkukkumist ning lühiajalist rüselemist. Ja jälle vaikus.
«Mis seal on?» hüüatas Henfrey poolel häälel.
«Sir, kas kõik on korras?» küsis mr. Hall veel kord nõudvalt.
Kirikuõpetaja veidralt kätkev hääl vastas: «Kõ-ik on kor-ras. Ärge segage!»
«Imelik!» lausus mr. Henfrey.
«Imelik!» sõnas mr. Hall.
«Ta käskis mitte segada,» lisas Henfrey.
«Ma kuulsin,» tähendas Hall.
«Ja keegi nuuskas,» märkis Henfrey.
Nad jäid kuulama. Kiire ja summutatud jutuajamine jätkus. «Ma ei või,» lausus mr. Bunting ning tema hääl tõusis. «Sir, ma ütlen teile: ma ei taha.»
«Mis see oli?» küsis Henfrey.

«Ta ütles, et ei taha,» lausus Hall. «Kas ta ütles seda meile?»

«Häbi!» lausus mr. Bunting toas. «Häbi,» kordas mr. Henfrey. «Ma kuulsin seda selgesti.»

«Kes nüüd räägib?» küsis Henfrey. «Minu arvates mr. Cuss,» lausus Hall. «Kas sa kuuled midagi?»

Vaikus. Toast kostis mõistatuslikku ebamäärast müra.

«Keegi oleks nagu laudlina pealt ära tõmmanud,» lausus Hall.

Leti taha ilmus mrs. Hall. Vana Hall tegi naise suunas kutsuvaid ja vaikimisele manitsevaid liigutusi. Ent selle tulemusena tõstis pead vaid mrs. Halli naiselik kangekaelsus.

«Mis sa seal kuulad, Hall?» küsis ta. «Kas sul midagi paremat pole teha keset tööpäeva?»

Hall püüdis teda grimasside ja žestidega asjaoludest informeerida, kuid mrs. Hall oli kangekaelne. Ta tõstis häält. Parasjagu pahased Hall ja Henfrey tippisid

56

kätega vehkides kikivarvul kõrtsituppa tagasi, et naisele asja selgitada.

Algul ei tahtnud ta sellest kõigest, mis nad olid kuulnud, midagi teada. Seejärel nõudis ta, et Hall oleks seni vait, kuni Henfrey on loo ära rääkinud. Ta kaldus arvama, et kogu lugu on loba ja mehed lükkasid toas lihtsalt mõne mööblieseme teise kohta.

«Ma kuulsin, kui ta ütles: «Häbi». Seda ma kuulsin selgesti.»

«Mrs. Hall, seda kuulsin mina,» lausus Henfrey, «Võib-olla...» alustas mrs. Hall. «Tss!» tegi mr. Teddy Henfrey, «Kas te ei kuulnud: keegi avas akna.»

«Kus?» küsis mrs. Hall. «Tagatoas,» selgitas Henfrey.

Kõik jäid kikkiskõrvu kuulama. Mrs. Halli mitte midagi nägev ainitine pilk oli suunatud kõrtsiukse helendavale ristkülikule, mille taga paistsid valkjalt helendav tee ja juunipäikeses sädelev Huxteri poeuks. Äkki läks poeuks lahti ning sealt ilmus nähtavale ärevalt ringi vahtiv ning kätega vehklev mr. Huxter.

«Koerapoegi ... Võtke varas kinni!» karjus ta ja jooksis uksest mööda poolviltu üle tänava õuevärava poole ning kadus.

Samal hetkel tõusis tagatoas kära, kostis suletava akna plaksatus.

Hall, Henfrey ja kõrtsitoas viibinud seltskond tormas täies koosseisus ülepeakaela tänavale. Nad nägid kedagi ümber nurga maanteele vilksatavat ning mr. Huxterit, kes sooritas õhus kunstipärase hüppe, et seejärel rinnuli maanduda. Tänaval viibivad inimesed jäid hämmastunult seisma või pistsid jooksma asjaosaliste poole.

Henfrey peatus ning tegi kindlaks, et mr. Huxter on teadvuse kaotanud, kuna Hall ja kaks maameest kõrtsist tormasid seosetuid sõnu karjudes nurgale, kus nad nägid mr. Marvelit kirikumüüri taha kaduvat. Nähtavasti jõudsid nad ootamatult ilmvõimatule järeldusele, et nähtamatu mees on muutunud äkki nähtavaks, ja kihutasid talle nüüd mööda tänavat järele. Hall oli jooksnud vaevalt tosin jardi, kui ta jahmunult karjatas ning ülepeakaela küljeli lendas. Haaranud kinni ühest

57

maamehest, paiskas ta pikali ka tolle. Kõik see nägi välja nii, nagu oleks teda rünnatud jalgpalliväljakul. Teine maamees jooksis laias kaares ümber nurga, arvas, et Hall on ise kukkunud, ning tegi pöörde, et tagaajamist jätkata. Kuid nagu Huxteril, nii haaras temalgi keegi jalast ja tõmbas ta pikali. Niipea kui esimene maamees enda püsti oli ajanud, sirutas küljehoop, mis oleks härja jalust rabanud, ta uuesti maha.

Sel ajal kui ta teistkordselt kukkus, hakkasid nurga tagant piduplatsilt kostma müdisevad jooksusammud. Esimesena ilmus nähtavale sinises kuues paksuke, kellele kuulus märgiviskamisrada. Ta oli üllatunud, kui nägi lagedat tänavat ning mõttetult maas ukerdavat kolm meest. Samas juhtus midagi tema jooksuhoos tahasirutatud jalaga. Ta kukkus ülepeakaela maha, jõudes veeredes parasjagu kinni haarata enda kannul tõttava venna ja äriosaniku jalast. Hoope jagades langes sajatuste saatel neile kahele põlvili otsa terve meeletult tormav rahvajõuk.

Kui Hall, Henfrey ja teised mehed välja jooksid, jäi elukogenud mrs. Hall kõrtsituppa rahalaeka juurde. Äkki avanes tagatoa uks ja ilmus mr. Cuss, kes tormas perenaise poole

vaatamata trepist alla nurga taha. «Võtke kinni!» hüüdis ta. «Ärge laske tal pakki käest visata! Te näete teda seni, kuni tal on pakk käes!»
Tal polnud aimugi mr. Marveli olemasolust. Ent nähtamatu oli raamatud ja kompsu õuel üle andnud. Mr. Cussi ilme oli vihane ja otsustav, kuid ülikond sootuks puudulik, piirdudes valge lotendava seelikuga, mis oleks ihukatte eest käinud vahest kunagises Kreekas. «Võtke ta kinni!» karjus ta. «Ta võttis mu püksid! Ja kooris õpetaja päris paljaks!»
«Tule ruttu!» hüüdis ta Henfrey'le maas lamavast Huxterist möödudes. Seejärel pöördus ta ümber nurga, et ühineda tormava rahvahulgaga, kuid löödi samas jalust ning paisati täies pikkuses maha. Jooksuhoos astus keegi ta sõrme peale. Ta karjatas, hakkas rabe-lema, et end jalule ajada, kuid sai taas müksaku ning lendas käpuli. Nüüd taipas temagi, et tegemist pole enam tagaajamise, vaid taganemisega: kõik jooksid Ipingi poole. Ta ajas enda uuesti üles ning sai kohe tubli matsu kuklasse. Vaarudes võttis ta suuna

«Tõllale ja Hobustele», hüpates vahepeal üle Huxterist, kes oli enda nüüd teel istukile upitanud.
Ta sammus parasjagu kõrtsitrepist üles, kui selja tagant kostis kõlav laksatus, nagu oleks keegi saanud hoobi vastu nägu. Sellele järgnes raevunud karjatus, mis lõikus teravalt läbi üleüldise kisa. Mr. Cuss tundis hääle ära: see oli nähtamatu, kelle hääles kõlas mehe raev, kes on saanud valusa hoobi.
Järgmisel hetkel oli mr. Cuss juba tagatoas.
«Bunting, ta tuleb tagasi!» hüüdis ta sisse tormates. «Päästke end!» *• Mr. Bunting oli akna all ametis, tehes katseid katta oma ihu kaminavaiba ja ajalehega, mis kandis nime West Surrey Gazette.
«Kes?» küsis ta ja võpatas nii rängasti, et suutis vaevu uut ülikonda koos hoida.
«Nähtamatu!» lausus mr. Cuss ning tõttas akna juurde. «Laseme parem jalga. Ta märatseb nagu hull! Hull!»
Ja ta oligi juba õues.
«Taevas hoidku!» lausus mr. Bunting, kes seisis kõheldes kahe ühtmoodi hirmsa võimaluse vahel. Kõrtsi koridorist hakkas kostma hirmsat rüselemist. Nüüd oli otsus tehtud. Mr. Bunting ronis aknast välja, seadis rüü endale kiirustades paremini ümber ja kihutas nii kiiresti, kui lühikesed ja paksud jalad võtsid, läbi Ipingi.
*
Alates momendist, millal nähtamatu raevunult karjatas, kuni mr. Buntingi mäletamisväärse põgenemiseni läbi Ipingi, on võimatu anda kohalikest sündmustest järjekindlat ülevaadet. Tõenäoliselt oli nähtamatu esialgu kavatsenud piirduda raamatuid ja rõivaid tas-siva Marveli taganemistee katmisega. Kannatlikkusega polnud ta kunagi silma paistnud, juhusliku hoobi mõjul katkes ta kannatus nüüd aga nähtavasti hoopis. Siitpeale jagas ta lööke ning paiskas inimesi pikali paljast rahuldustundest, mida pakkus teiste valu.
Kujutlege tormavast rahvast tulvil tänavaid, kinni-paugatavaid uksi, rüselemist peidukohtade pärast. Täieliku pildi saamiseks lisage siia vana Fletcheri

kahest toolist ja plangu jupist koosnev ebakindel tasakaaluime, mida see möll tabas, tuues kaasa kokkuvarisemise. Kujutlege kohkunud paari, kes sattus õnnetult nähtamatu kätte kiigel. Ja kui see tormakas möll vaibus, oli pühadeehteis ja lippudes peatänav, mida katsid nüüd kookospähklid, mahatõugatud varikatused ning maiustustemüüjate laialipillutud kaubavarud, tühi ja lage, kui mitte arvestada ikka veel raevutsevat nähtamatut. Kõikjalt kostis suletavate luukide ja ettetõuga-tavate riivide kolksatusi. Inimeste olemasolust rääkisid ainult siin-seal aknaserva varjust vilksatavad silmad.
Nähtamatu lõbustas end mõnd aega sellega, et lõi sisse kõik «Tõlla ja Hobuste» aknad. Pärast seda virutas ta mrs. Grogrami elutoa aknast sisse tänavalaterna. Kahtlemata lõikas Higginsi osmiku taga Iping— Adderdeani telegraafi juhtmed läbi samuti tema. Oma

erakordseid eeliseid kasutades kadus ta seejärel vaatepiirilt: Ipingis ei kuulnud, näinud ega saanud teda oma nahal tunda enam keegi. Ta kadus jäljetult.

Kuid see võttis oma paar tundi, enne kui esimene elanik söandas taas ilmuda Ipingi laastatud peatänavale.

XIII PEATÜKK MR. MARVELI LAHKUMISAVALDUS

Sel ajal kui esimesed Ipingi elanikud tihenevas hämaruses arglikult pidupäeva laialipillutud riismeid piidlesid, marssis narmendavas torukübaras lühike ja paks mees kohusetruult läbi pöögisalude mööda Bramblehursti teed. Käe otsas olid tal vetruva mustrilise paelaga kokkuseotud kolm raamatut ning sinisesse laudlinasse mässitud komps. Tema punataval näol oli mõtlik ja väsinud ilme, samal ajal näis ta kramplikult kiirustavat. Teda saatis hääl, mis ei kuulunud temale; aeg-ajalt pani nähtamatu käe puudutus ta võpatama.

«Kui sa veel kord jalga lased,» lausus hääl, «kui sa veel kord proovid jalga lasta ...»

60

«Issand hoidku,» lausus mr. Marvel. «Kas ma veel vähe tappa sain!»

«Ausõna, ma löön su maha!»

«Ma ei kavatsenud teie juurest põgeneda,» lausus Marvel. Tema hääl polnud pisaratest kaugel. «Vannun, ma ei tahtnud põgeneda. Ma ei teadnud, kus ära pöörata, see oli kõik. Kust kuradi pärast pidin ma teadma, t tee seal ära pöörab? Kõigele lisaks kolgiti nüüd äbi...»

«Sind veel kolgitakse, kui sa sõna ei kuula,» lausus hääl ning mr. Marvel jäi otsekohe vait. Ta ajas põsed punni, kuna tema silmad rääkisid meeleheitest.

«Aitab sellestki, et need märatsevad mühakad said jälile mu väikesele saladusele. Puudub veel see, et i n a lased mu raamatutega jalga. Nende õnn, et nad jooksu panid. Siin ma nüüd olen... Ükski hing ei eadnud, et ma olen nähtamatu. Aga mis ma nüüd peale hakkan?»

«Aga mis mina peale hakkan?» küsis Marvel arglikult.

«See on nüüd igal pool teada. Sellest hakkavad rääkima ajalehed. Kõik hakkavad mind otsima, kõik on valvel...»

Hääl hakkas ägedalt vanduma ja vaikis. Meeleheide mr. Marveli näol süvenes, tema samm takerdus. «Mine edasi,» lausus hääl.

Mr. Marveli punaseplekiline nägu omandas halli jume.

«Ära pilla raamatuid maha, lollpea!» lausus hääl teravalt.

«Tõsiasi on see, et ma pean sind kasutama... Sa oled kehv abiline, kuid mul pole valikut.»
«Vilets abiline,» lausus Marvel. «Seda sa oled,» kinnitas hääl.

«Te olete endale valinud kõige halvema abilise,» lausus Marvel.

«Ma pole küllalt tugev,» sõnas ta pärast arglikku vaikust.

«Ma pole just tugev,» kordas ta. «Tõesti?»

«Mul on nõrk süda. Selle väikese asja õiendasin ma

61

loomulikult ära. Aga jumala eest: oleksin peaaegu kätte jäänud.»

«Jah?»

«Mul pole närvi ega vastupidavust sellisteks asjadeks, mida teie mult nõuate...» «Püüan sind ergutada.»

«Parem kui te seda ei teeks. Te teate ju, et ma ei taha teie plaane rikkuda. Kuid see võib juhtuda. Surmahirmus ja viimases hädas.»

«Parem hoia selle eest,» lausus hääl tähendusrikkalt.

«Tahaksin, et oleksin surnud,» lausus Marvel.

«See pole õiglane,» jätkas ta. «Te ei saa eitada... Minu arvates on mul täielik õigus...»

«Kiiremini,» lausus hääl.

Mr. Marvel lisas sammu ning mõni aeg liikusid nad vaikides.

«See on neetult raske,» lausus mr. Marvel.

See ei avaldanud mõju. Ta proovis teisest küljest.

«Mis ma selle eest saan?» alustas ta inimese toonil, kes peab taluma ääretut ülekohut.
«Suu kinni!» käratas hääl äkki ehmatavalt valjusti. «Hoolitsen su eest nagu vaja. Sina aga teed, mis ma käsin. Ja nii, nagu vaja. Ole sa tobu või mis tahes, aga sa pead ...»
«Sir, uskuge, minust pole asja. Kahju küll, aga nii see on . . .»
«Kui sa kohe ei lõpeta, väänan veel korraks su kätt,» kuulutas nähtamatu. «Ma tahan mõelda.»
Varsti ilmusid puude vahelt nähtavale akende valgustatud nelinurgad ning läbi hämaruse hakkas ähmaselt paistma kiriku kandiline torn. «Ma hoian kätt su õlal,» ütles hääl, «kogu teekonna kestel läbi küla. Jäta lollused ja mine otse edasi. Ise kahetsed, kui proovid midagi teha.»
«Ma tean seda,» ohkas mr. Marvel. «Mul on kõik selge.»
Vanas torukübaras kogu sammus oma kandamitega õnnetuna läbi küla ning kadus akende valgushelgist välja jõudes järjest tihenevasse pimedusse.
62

XV PEATÜKK PORT STOWES

Järgmisel hommikul kella kümne ajal istus mr. Marvel, käed sügaval taskus, Port Stowe' äärelinnas kõrtsiesisel pingil, habemesse kasvanud, määrdunud ja tolmune. Ta oli väga väsinud ja närviline ning ilmselt ei tundnud end kuigi mugavalt. Aeg-ajalt pungitas ta põski. Ta kõrval pingil lebasid raamatud, mis olid aga nüüd kokku seotud nööriga. Seoses nähtamatu mehe plaanide muutumisega oli ta jätnud kompsu Bramble-iiursti taga laiuvasse männikusse. Kuigi keegi ei pööranud mr. Marvelile vähimatki tähelepanu, tundis ta palavikulist erutust. Ikka ja jälle pistis ta käed närviliselt küll ühte, küll teise tasüusse.
Ta oli ligemale tunni seal istunud, kui kõrtsist tuli keegi aastates meremees, ajaleht käes, ja seadis enda tema kõrvale.
«Ilus ilm,» lausus meremees.
Kabuhirmus libistas mr. Marvel pilgu üle meremehe ja vastas: «Suurepärane.»
«Aastaajale kohane,» teatas meremees resoluutselt. «Täiesti,» nõustus mr. Marvel.
Meremees võttis välja hambaorgi, palus vabandust ja süvenes mr. Marvelile tähelepanu pööramata hulgaks ajaks tõsisesse tegevusse. Tema pilk uuris samal ajal mr. Marveli tolmust kuju ja raamatuid tema kõrval. Mr. Marvelile lähenedes oli ta kuulnud tolle taskus rahade kõlinat ja teda hämmastas vastuolu mehe välimuse ja oletatava rikkuse vahel. Ent ta mõtted rändasid tagasi ühele kindlale punktile, mis oli meremehe kujutlustes leidnud üllatavalt püsiva koha.
«Raamatud?» küsis ta äkki, lõpetades energiliselt hammaste rookimise.
Mr. Marvel võpatas ja heitis pilgu raamatutele. «Jah,» ütles ta. «Jah, need on raamatud.»
«Raamatutest võib imelugusid leida,» arvas meremees.
«Usun teid,» lausus mr. Marvel.
«Ja mitte ainult raamatutest,» teatas meremees.
63

«Ka see on õige,» nõustus mr. Marvel. Ta silmitses oma kaaskõnele]at ja laskis siis pilgul ringi käia.
«Näiteks ka ajalehtedes kirjutatakse imelugusid,» ütles meremees.
«Juhtub.»
«Ka selles ajalehes,» lausus meremees. «Jah?» ütles mr. Marvel.
«Siin on üks lugu,» teatas meremees, hoides mr. Mar-velit oma kindla ja järelemõtliku pilgu all, «siin on näiteks üks lugu nähtamatust mehest.»
Mr. Marvel tõmbas suu viltu, sügas põske ja tundis, kuidas kõrvad hakkavad õhetama. «Mis nad järgmisena lehte panevad?» küsis ta nõrgal häälel. «Kus see siis oli, Austrias või Ameerikas?»
«Ei ühes ega teises,» vastas meremees. «Siin.»

«Püha taevas!» hüüatas mr. Marvel ja võpatas.

«Kui ma ütlen siin,» lausus meremees mr. Mar-veli suureks kergenduseks, «ei mõtle ma loomulikult seda paika siin, mõtlen kuskil siin ligilähedal.»

«Nähtamatu mees!» imestas mr. Marvel. «Mis ta siin teeb?»

«Kõike,» vastas meremees Marvelit pidevalt silmas pidades ja lisas siis rõhuga: «Igasugust lollust.»

«Ma ei ole neli päeva ajalehti näinud,» teatas Marvel.

«Ta lood hakkasid Ipingis pihta,» ütles meremees.

«Tõesti või?» usutles mr. Marvel.

«Seal ta alustas. Aga kust ta tuli, ei paista keegi teadvat. Siin see on: «Iseäralik lugu Ipingis.» Ja lehes on öeldud, et tõendid on erakordselt tugevad, erakordselt. »

«Püha taevas!» hüüatas mr. Marvel.

«Aga see on ka erakordne lugu. Nii kirikuõpetaja kui ka tohter võivad tunnistada, et nägid teda täies suuruses, või õigemini, et ei näinud teda. Ta peatus, nagu lugeda võib, «Tõllas ja Hobustes», ta õnnetusest ei paistnud keegi midagi teadvat. Jah, leht ütleb, et ta õnnetusest ei teadnud keegi midagi, kuni ühel kähmlusel kõrtsis, nagu leht kirjutab, kisti tal sidemed pea ümbert. Siis märgati, et pea on nähtamatu. Lehes on öeldud, et teda taheti sedamaid kinni võtta, aga riideid kõrvale heites õnnestus tal põgeneda, kuigi alles pärast meeleheitlikku võitlust, kus ta tekitas tõsiseid vigastusi

meie auväärsele ja tublile konstaablile mr. J. A. Jaffersile, nagu ütleb leht. Selge sott, nimed ja puha.»

«Püha taevas!» hüüatas mr. Marvel ja vaatas närviliselt ringi, püüdes samal ajal taskus kobamisi raha lugeda. Uus veider mõte oli teda vallanud. «See on tõesti hämmastav lugu.»

«Eks ole! Erakorraline, ütleksin ma. Kunagi varem pole juttu olnud nähtamatutest inimestest, vähemalt minu kõrva ei ole hakanud, aga tänapäeval võib kuulda nii palju erakorralisi asju, et . .»

«Kas see on kõik, mis ta tegi?» küsis Marvel, püüdes käituda sundimatult.

«Kas sellest veel ei aita?» küsis meremees.

«Kas niisugust võimalust ei ole, et ta tagasi läks?» küsis Marvel. «Lihtsalt põgenes ja kõik, mis?»

«Kõik!» vastas meremees. «Noh, kas ei aita?»

«Miks ei aita,» vastas Marvel.

«Minu arvates on sellest küllalt,» ütles meremees. «Minu arvates on küllalt.»

«Kas tal semusid ei olnud? Kas lehes kaaslastest ei ole juttu?» küsis Marvel murelikult.

«Kas ühest sulle veel ei aita?» küsis meremees. «Ei, jumalale tänu, kaaslasi tal ei olnud.»

Ta noogutas aeglaselt pead. «Juba paljas mõte, et see sell maal ringi lippab, ajab mulle värinad peale! Praegu on ta Large'is, aga mõningate andmete põhjal oletatakse, et ta võttis jalge alla — arvatavasti mõtlevad nad, et tal o n jalge all Port Stowe' tee. Ühesõnaga: me oleme asja südames. Seekord pole tegemist mingi Ameerika imelooga! Ja mõtle vaid, mis ta korda võib saata! Mis saaks sinust, kui ta võtaks tilgakese ülearu ja tal tuleks mõte sind kimbutama hakata? Oletame, et tal tuleb himu röövida — kes saab teda takistada? Ta võib seadusele selja pöörata, ta võib varastada, ta võib politseinike valveahelikust niisama libedasti läbi lipsata nagu sina või mina pimeda käest põgeneda. Isegi kergemini, sest nagu räägitakse, on pimedatel erakordselt terav kuulmine. Ja kus ta iganes näeb napse, mis talle meeldivad...»

«Jah, tal on tohutud eelised,» ütles mr. Marvel. «Nojah, ja . . .»

«Täitsa õigus,» lausus meremees, «need tal on.»

Mr. Marvel vaatas kogu aeg ärevalt ringi, kuulatades iga väiksematki jalaastumist ja püüdes tabada märkamatumatki liikumist. Ta näis olevat mingi suure otsuse veerel. Juba tõusis käsi varjavalt suu ette ning mr. Marvel köhatas.

Veel kord vaatas ta ringi, kuulatas, kummardus meremehe poole ja tasandas häält.

«Asjalugu on järgmine, tean juhtumisi ühte ja teist tollest nähtamatust. Mul on eraviisilised allikad.»

«Mis!» imestas meremees. «Sina?»

«Jah,» vastas mr. Marvel, «mina.»

«Kas sa näed!» ütles meremees. «Ja võin ma küsida . . . ? »

«See üllatab teid kaunikesti,» lausus mr. Marvel kätt suu ees hoides. «Uudisel on kaalu.» «Või nii,» kostis meremees.

«Asi on selles,» alustas mr. Marvel agaralt, tasandades usalduslikult häält. Ent äkki ta näoilme muutus kummaliselt. «Oi!» hüüatas ta ja ajas end istmel jäigalt sirgu. Ta nägu väljendas füüsilist valu. «Oi-oi1» kordas ta.

«Mis on lahti?» küsis meremees murelikult.

«Hammas valutab,» vastas mr. Marvel ja kattis käega kõrva. Ta haaras raamatute järele. «Mul tuleb vist edasi minna,» teatas ta. Mr. Marvel nihutas end kaas-kõnelejast külitsi mööda pinki eemale.

«Aga sa pidid ju mulle rääkima tollest nähtamatust,» protesteeris meremees.

Mr. Marvel näis endaga aru pidavat.

«Altvedamine,» kostis hääl.

«Veetakse alt,» ütles mr. Marvel.

«Aga see seisab ajalehes,» lausus meremees.

«Alt veetakse sellegi poolest,» ütles Marvel. «Ma tunnen seda selli, kes selle vale käiku laskis. Ei ole olemas mingit nähtamatut... Ennäe tonti!»

«Aga kuidas siis selle ajalehega jääb? Kas sa tahad öelda, et. . .?»

«Kõik on vale,» vastas mr. Marvel enesekindlalt.

Meremees silmitses üksisilmi ajalehte oma käes. Mr. Marvel vaatas rahutult ringi. «Oota natuke,» lausus

meremees aeglaselt ja tõusis püsti. «Tahad sa öelda, et...?»

«Just nimelt,» ütles mr. Marvel. «Mis hea pärast lasksid sa mul siis lolli mängida? Mis narri sa must teha tahtsid?»

Mr; Marvel punnitas põski. Meremees oli äkki näost väga punane, ta käed tõmbusid rusikasse. «Sa lased mul siin kümme minutit rääkida. Sul neetud paksmaol pole vist viisakusest aimugi.»

«Võid oma sõnad endale jätta,» lausus mr. Marvel. «Või endale! Mul on kange tahtmine ...» «Lähme!» ütles hääl. Mr. Marvel oli äkki püsti. Veidralt kramplikul sammul hakkas ta eemalduma. «Parem lase jalga jah,» ütles meremees. «Kes laseb jalga?» küsis mr. Marvel naljakal tõttaval sammul külitsi taganedes. Aeg-ajalt tegi ta äkilisi hüppeid. Natuke edasi läinud, pidas ta pominal maha protesti- ja süüdistuskõne.

«Peast põrunud,» ütles meremees, jalad harkis ja käed puusas, eemalduvat kogu jälgides. «Küll ma sulle näitan, sa viimane tola, mis tähendab minu narritamine! See on ajalehes kirjas.»

Mr. Marvel vastas midagi ebamäärast, kadudes samas teekäänaku taha. Meremees jäi tähtsalt keset teed seisma, kuni lihuniku vanker ta kohalt ajas. Siis pöördus ta Port Stowe' poole.

«Leidub aga lolle,» lausus ta endamisi vaikselt. «Nii lihtsalt sa mind lolliks ei tee . . . See on ometi ajalehes sees!»

Tol päeval kuulis ta veel teisestki erakordsest loost, mis oli leidnud aset sealsamas tema külje all. See oli viirastuslik rahapeotäis, mis kellegi kaasabita rändas piki müüri St. Michael Lane'i nurgal. Tolle imelise vaatepildi tunnistajaks oli selsamal hommikul olnud keegi teine meremees. Otsemaid oli ta raha järele haaranud, ent seepeale jalust maha niidetud. Kui ta enda siis püsti ajas, oli tiivuline raha kadunud. Meie meremees oli valmis kõike uskuma, nagu ta ütles, aga see oli juba liig mis liig. Hiljem aga hakkas ta nende asjade üle järele mõtlema..

Lugu lendavast rahast vastas tõele. Kogu ümbruskonnas, isegi Londoni suurejoonelise Maapanga kompanii
67
kontorist, kaupluste ja kõrtside laegastest — uksed seisid tol päikesepaistelisel suvepäeval pärani — kadus raha märkamatult ja vilkalt kuil mündipeotäitena, küll pangatähepakkidena, hõljudes vaikselt piki seinu ja varjulisi paiku ning põigates kiiresti kõrvale inimeste pilkude eest. See müstiline lend — keegi ei suutnud seda lõpuni jälgida — lõppes järjekindlalt vanamoelist torukübarat kandva erutatud džentelmeni taskus, kes istus Port Stowe' äärelinnas väikese kõrtsi ees.

Alles kümne päeva pärast, kui Burdocki lugu oli juba kõigile teada, seostas meremees nimetatud taktid ja hakkas mõistma, kui lähedal ta oli olnud imepärasele nähtamatule.

XV PEATÜKK MEES, KES JOOKSIS

Ühel varasel õhtutunnil istus dr. Kemp oma töötoas, mis paiknes tornitaolises väljaehitises, kust avanes vaade üle Burdocki. Doktori villa asus künkal, kuna mugava töötoa kolm akent vaatasid põhja, läände ja lõunasse. Ruumi täitsid pakse köiteid ja teaduslikke ajakirju täistuubitud raamaturiiulid, kogukas kirjutuslaud, põhjapoolse akna all seisev mikroskoop, klaas-kolvid, mitmesugused väikesed instrumendid, bakterite kasvatamiseks ülesseatud toitepinnased, siin-seal seisvad reaktiivide pudelid. Kuigi taevas helendas veel viimastest päikesekiirtest, oli dr. Kemp süüdanud ref-lektoriga lambi. Ja kuna polnud ohtu, et keegi võiks siia väljast sisse piiluda, siis ei olnud vaja ka ruloosid alla lasta; nii olidki aknad katmata. Dr. Kemp oli linaval-gete juuste ja peaaegu värvitute vurrudega pikk ja sihvakas noormees, kes oli oma praegusest tööst kõrgel arvamusel ning hellitas lootusi, et see viib ta Kuningliku Seltsi liikmete hulka.

Dr. Kemp tõstis silmad töölaualt ning jäi vaatama loojangukuma, mis langes aknast paistva künka nõlvale. Sulepea ots suus, istus ta umbes minuti ning
68
imetles rohket päikesekulda mäetipu kohal. Seejärel köitis ta tähelepanu tilluke tintmust mehekogu, kes jooksis nõlvakust alla otse tema maja poole. Torukübarat kandev lühike mehike jooksis nii kiiresti, et tema jalgu ei olnud sõna otseses mõttes nähagi.

«Veel üks eesel,» lausus dr. Kemp. «Samasugune eesel nagu see, kes täna hommikul mulle nurga tagant otsa tormas ja karjus: «Nähtamatu tuleb!» Ma ei saa" aru, mis neile sisse on pugenud. Hakka kas või uskuma, et me elame kolmeteistkümnendal sajandil.»

Ta tõusis püsti, astus akna alla ning jäi silmitsema hämarusse vajuvat nõlva ja mööda seda allatormavat väikest tumedat kuju. «Tal paistab olevat pagana kiire,» lausus dr. Kemp. «Aga ta ei näi kuidagi edasi jõudvat. Ta jookseb nii raskesti, nagu oleksid tal taskud tina täis.»

«Juurde, sir!» sõnas dr. Kemp endamisi.

Järgmisel hetkel varjas Burdocki-poolsel künkanõlval seisev kõrgem villa jooksva kogu. Mõne sekundi pärast ilmus ta taas nähtavale, kadus siis ning ilmus jälle. Nii juhtus see kolm korda, kuni ta oli möödas kolmest naabermajast. Lõpuks kadus ta terrassi varju.

«Eeslid!» pomises dr. Kemp, tegi kannal hoogsa pöörde ning sammus tagasi kirjutuslaua juurde.

Kuid need, kes parasjagu viibisid teel ja nägid põgenikku lähemalt ning märkasid tema higistaval näol meeletut õudu, ei jaganud doktori üleolevat põlgust. Mees rühkis edasi, tema jooksu saatis kõlin, nagu oleks keegi pungil peenrahakotti raputanud. Mees ei vaadanud ei paremale ega vasakule, tema päraniaetud silmad olid suunatud otse künka jalamile, kust paistsid juba süüdatud laternad ja nende valgel tänaval liikuv rahvas. Põgeniku näotu suu oli töllakil, huultel kobrutas valge vaht. Ta hingas raskelt vilistades. Tema möödumisel jäid inimesed seisma ning hakkasid silmadega otsima tema põgenemise põhjust, küsides üksteiselt rahutusvärinaga seletust sellele rutakale tormamisele. I - Natukese aja pärast kostis eemalt kõrgendikult teel mängiva koera kile haugatus; loom puges värava alla peitu. Ja samas kihutas

ikka veel jahmunult ringivaa-tavatest inimestest mööda tuulehoog: puhh-puhh-puhh; see kõlas, nagu oleks keegi ähkides jooksnud.

69

Kõik pistsid karjuma ning kadusid teelt. Suust suhu kanduvad hüüded levisid mööda teed künkast alla. Marvel oli alles poolde mäkke jõudnud, kui rahvas juba tänaval karjus. Elanikud pagesid koos rabavate uudistega majadesse ning lõid uksed enda taga mürtsudes kinni. Marvel kuulis seda ning tegi viimase meeleheitliku jõupingutuse. Tema kõrval kihutas hirm, tormas temast ette ning vallutas silmapilkselt kogu linnakese. «Nähtamatu tuleb! Nähtamatu!»

XVI PEATÜKK «LÕBUSAS KRIKETIMANGIJAS»

«Lõbus Kriketimängija» asus otse mäejalamil, kusi algasid hoburaudtee liinid. Paksud punased käsivarred letile toetatud, rääkis kõrtsmik kiitsaka voorimehega hobustest, kuna hallis ülikonnas mustahabemeline mees hammustas juustuleiba ja jõi õlut, vesteldes tugeval ameerika aktsendil valvekorrast vaba politseinikuga.

«Mis kära see on?» küsis kiitsakas voorimees, eemaldus leti juurest ja püüdis üle räpase kollase kardina piiluda kõrtsi madalast aknast välja nõlvakule. Keegi jooksis tänaval mööda.

«Vist tulekahju,» lausus kõrtsmik. Rasked jooksusammud lähenesid, uks paisati räntsa-tades pärani ja sisse tormas sasitud juustega higine Marvel. Kübar oli tal kadunud, kuuekaelus lahti. Krampliku liigutusega püüdis ta ust enda järel sulgeda, kuid rihm hoidis seda poikvel.

«Ta tuleb!» karjus mees hirmust murduval häälel. «Ta tuleb. Nähtamatu! Ta ajab mind taga. Halastuse nimel! Appi! Appi! Appi!»

«Pange uksed kinni,» lausus politseinik. «Kes tuleb? Mis lärm see on?» Ta astus ukse juurde, tegi rihma lahti ning uks mürtsatas kinni. Ameeriklane sulges teise ukse.

«Laske mind tahapoole,» palus vaaruv ja higistav

70

Marvel, kes hoidis ikka veel raamatuid kramplikult käes. «Laske mind kuskile tahapoole. Pange mind kuskile luku taha. Uskuge, ta on mul kannul. Ma lipsasin ta käest ära. Ta lubas mu tappa, ning seda ta teeb.»

«Siin pole teil midagi karta,» lausus mustahabemeline. «Uks on suletud. Mis lahti on?»

«Laske mind tahapoole,» hüüatas Marvel ning karjatas valjusti, kui ootamatu löök pani lukustatud ukse ' vappuma. Sellele järgnesid väljast kostvad hüüded ja äge kloppimine.

«Hei!» hüüdis politseinik, «kes seal on?»

Mr. Marvel tormas meeletuna seinu katvate paneelide kallale, mis sarnanesid ustega. «Ta tapab mu, tal on nuga või midagi muud säärast. Halastuse nimel...»

«Siia!» hõikas kõrtsmik. «Tulge siia.» Ta tõstis leti-klapi üles.

Sellal kui väljas nõuti ikka veel ukse avamist, tormas mr. Marvel leti taha. «Ärge tehke ust lahti!» karjus ta. «Palun ärge tehke ust lahti. Kuhu ma enda peidan?»

«Nii et seal on nähtamatu?» küsis mustahabemeline, hoides üht kätt selja taga. «Minu arvates oleks õige aeg heita talle korraks pilk.»

Äkki löödi kõrtsiaken sisse ja tänavalt kostis kisa ning edasi-tagasi jooksmist. Pingile roninud politseinik vaatas välja, püüdes näha, kes on ukse taga. Tähendusrikkalt kulme kergitades ronis ta alla. «Nii see on,» lausus ta. Kõrtsmik seisis tagatoa uksel, mille taba mr. Marvel oli nüüd lukustatud, vaatas lõhutud akent ja tuli siis kahe külalise juurde.

Äkki jäi kõik vaikseks. «Oleks mul ometi kumminui kaasas,» tähendas politseinik ebalevalt uksele lähenedes. «Nagu me lahti teeme, on ta sees. Pidamist seal ei ole.»

«Ärge selle uksega nii väga kiirustage,» lausus kiitsakas voorimees murelikult.

«Teie tõmmake riiv eest,» soovitas mustahabemeline, «nii kui ta tuleb ...» Ta näitas revolvrit, mida hoidis käes.

«See ei lähe,» sõnas politseinik, «see oleks mõrv.»

«Ma tean, missugusel maal ma viibin,» vastas habemik. «Ma kavatsen lasta jalgadesse. Tõmmake riiv eest.»

«No minu selja taga nüüd küll mingit laskmist ei ole,» lausus kõrtsmik, küünitades üle kardina välja vaatama.

«Hästi,» sõnas mustahabemeline, kükitas maha, revolver laskevalmilt käes, ning tõmbas ise riivi eest. Kõrtsmik, voorimees ja politseinik jälgisid teda kaugemalt.

«Tulge sisse,» lausus habemik poolihääli. Riivist vabastatud ust jälgides astus ta sammu tagasi, käsi püstoliga selja taga. Kedagi ei tulnud, uks jäi suletuks. Viis minutit hiljem, kui teine voorimees oma pea ettevaatlikult sisse pistis, ootasid nad ikka veel; tagatoa ukse vahelt piilus hirmunud nägu, püüdes olukorrast pilti saada.

«Kas kõik välisuksed on suletud?» küsis Marvel. «Ta varitseb maja ümber. Ta on osav nagu kurat.»

«Issand jumal!» lausus paks kõrtsmik. «Aga tagauksed! Valvake teie! Ma...!» Ta vaatas abitult ringi. Tagatoa uks langes paukudes kinni ning kõik kuulsid, kuidas võtit lukus keerati. «Teisel pool on köögiuks ja korteriuks. Köögiuks ...»

Kõrtsmik tormas leti tagant minema.

Minuti pärast oli ta tagasi, käes lihalõikamisnuga. «Tagauks oligi lahti,» lausus ta, lihav alahuul rippu

«Nüüd ta võib majas olla,» lausus esimene voorimees.

«Köögis teda ei ole,» seletas kõrtsmik. «Seal on kaks naist ja ma torkisin köögi toll-tollilt selle väikese liha-noaga läbi. Naised arvasid ka, et sees teda ei ole, nad oleksid märganud ...»

«Kas te panite ukse lukku?» küsis esimene voorimees.

«Kas te tõesti mind lapseks peate?» sõnas kõrtsmik.

Habemik pani revolvri ära. Ent samal hetkel langes letiluuk alla, riiv kolksatas, siis lõgistas keegi meeleheitlikult lingi kallal ning tagatoa uks kisti valla. Nad kuulsid, kuidas Marvel kiunatas nagu lõksulangenud loom, järgmisel hetkel tormasid kõik üle kõrtsileti talle appi. Habemiku revolver paugatas, tagatoa vastasseinal rippuv peegel pragunes ning langes klirinal põrandale.

Kui kõrtsmik tuppa jõudis, nägi ta imelikult kössis Marvelit, kes kogu jõuga rabeles õuele ja kööki viiva

ukse juures. Kõrtsmik kõhkles hetke, ent samal ajal lendas uks lahti ning Marvel lohistati kööki, kust kostis kisa ja pottide kolinat. Pea ees, tõugati vasturabelev jytarvel köögiukse poole, keegi lükkas välisuksel riivi eest.

Politseinik, kes püüdis kõrtsmikust mööda pääseda, tormas koos ühega voorimeestest sisse ning haaras nähtamatust käest, mis hoidis Marvelil kraest. Kuid' samas sai ta hoobi näkku ning vaarus tagasi. Uks avanes ning Marvel tegi meeleheitliku pingutuse, et pääseda selle taha varjule. Samas haaras voorimees millestki.

«Käes!» hüüdis voorimees. I Kõrtsmiku punased käed klammerdusid millessegi nähtamatusse.

«Siin ta on!» hüüdis kõrtsmik.

Vabanenud mr. Marvel libises sedamaid põrandale, püüdes võitlevate meeste jalge vahelt läbi roomata. Võitlus käis ukse vahel. Esmakordselt kuuldi nähtamatu häält: kallaletungija karjatas äkitselt, sest polit-senik oli talle jalale astunud. Seejärel kostis vihane hüüatus, nähtamatud rusikad hakkasid vehkima nagu veskitiivad. Voorimees oiatas äkki valu pärast ja langes kokku: ta oli saanud hoobi kõhtu. Köögist tagatuppa viiv uks lendas mütsudes kinni ning kattis mr. Marveli taganemistee. Köögis viibivatele meestele selgus, et nad haaravad rabeldes paljast õhku.

«Kuhu ta kadus?» hüüdis habemik, «Läinud?»

«Siit,» lausus politseinik, astus õue ning jäi seisma. Tema peast vihises mööda poolik katusekivi, mis langes prahvatades köögilauale savikausside keskele.

«Ma talle näitan,» hüüdis mustahabemeline ning samas välgatas politseiniku õlal revolvritoru. Üksteise järel lendasid viis kuuli hämarusse, kust kivi oli tulnud.' Tulistamise ajal liikus habemiku käsi rõhtsas poolkaares, nii et kuulid lendasid kitsas hoovis ratta-kodaraina laiali.

Järgnes vaikus. «Viis lasku,» lausus mustahabemeline. «Kindel lugu, jokk! Keegi võiks laterna võtta, lähme kobame, kus ta keha on.»

73

XVII PEATÜKK DR. KEMPI KÜLALINE

Dr. Kemp jätkas kabinetis kirjutamist, kuni tema tähelepanu äratasid lasud: Trahh-trahh-trahh! järgnesid need üksteisele.

«Hei,» lausus dr. Kemp ja pistis sulepea kuulatades taas suhu. «Keegi laseb Burdockis revolvrit. Mis neil eeslitel nüüd arus on?»

Ta astus lõunapoolse akna juurde, avas selle, kummardus välja ning vaatas all paistvate akende võrgustikku, gaasilampide vanikuid ja ärisid, millede vahel haigutasid katuste ning õuede mustavad tühikud, moodustades ühtekokku öise linnapildi. «Paistab, nagu oleks alla «Kriketimängija» juurde rahvast kogunenud.» Dr. Kemp jäi edasi vaatama. Tema pilk rändas üle linna sinna, kust eemalt paistsid laevade tuled ja kumas muul — väike tuledes särav nelinurk, mille tahud helendasid meekarvalise vääriskivina. Läänepoolse kingu kohal rippus noorkuu veerandik, kuna selgest taevast paistvad tähed kiirgasid peaaegu nagu troopikas.

Viie minuti pärast, mille kestel ta mõtted olid jõudnud rännata kaugete arutlusteni tuleviku sotsiaalsetest suhetest ning eksinud lõplikult üle aegade ulatuvasse padrikusse, ajas dr. Kemp end ohates sirgu, sulges taas akna ning pöördus tagasi kirjutuslaua juurde.

Sellest oli möödunud ligikaudu tund aega, kui äkki helises uksekell. Pärast revolvripauke oli kirjutamine visalt edenenud, aeg-ajalt tegi dr. Kemp hajameelseid pause. Nüüd jäi ta kuulama. Ta kuulis, kuidas teenija läks ukse juurde, ja ootas, millal trepilt hakkavad kostma tema sammud. Kuid need ei tulnud. «Imelik, mis seal oli?» küsis dr. Kemp endalt.

Ta püüdis uuesti töö juurde asuda, kuid sellest ei tulnud midagi välja. Ta tõusis püsti, laskus mööda treppi töötoast alla ülemise korruse platvormile, helistas ja hõikas üle käsipuu teenijat, kui see alla halli ilmus. «Kas mõni kiri?» küsis ta.

«Keegi kõlistas, kuid ukse taga polnud kedagi,» vastas teenija.

74

«Ma olen täna õhtul kuidagi rahutu,» lausus ta iseendale. Ta pöördus tagasi kabinetti ja võttis seekord töö otsustavalt käsile.

Natukese aja pärast oli ta täies tööhoos. Ainsate helidena oli toas kuulda kella tiksumist ja tasast krabinat, mida tekitas kirjutuslaual lambi valgusringis üle paberi kiirustav sulg.

Kell oli juba kaks, kui dr. Kemp lõpetas selleks päevaks töö. Ta tõusis, haigutas ja suundus teisel korrusel asuvasse magamistuppa. Ta oli kuue ja vesti seljast võtnud, kui taipas, et tal on janu. Ta võttis küünla ning läks alla söögituppa, et võtta sifoon ja viskipudel.

Tänu teaduslikele harrastustele oli dr. Kemp ülimalt teravapilguline. Läbi halli minnes märkas ta otsekohe trepi jalamil asuva vaiba kõrval linoleumil tumedat plekki. Ta oli juba teel üles, kui tal äkki tekkis küsimus, mis plekk see linoleumil võiks olla. Ilmselt oli tegemist alateadvusega. Nii või teisiti, kuid ta pööras oma kandamiga ümber, tuli tagasi halli, pani sifooni ja viskipudeli käest, kummardus maha ning puudutas plekki. Suuremat üllatumata tegi ta kindlaks, et kleepuvuse ja värvi põhjal peaks seda pidama hüübuvaks vereks.

Ta haaras jälle oma kandami ning sammus ringi vaadates mööda treppi üles, püüdes leida verepleki tekkimise põhjust. Trepiplatvormil nägi ta midagi, mis sundis teda jahmunult seisma jääma: ka magamistoa ukse lingil olid vereplekid.

Dr. Kemp vaatas oma kätt. See oli täiesti puhas. Seejärel tuli talle meelde, et magamistoa uks oli olnud lahti, kui ta töötoast tuli. Järelikult polnud ta ukselinki üldsegi mitte puudutanud Ta suundus otsejoones magamistuppa, ilme täiesti rahulik, võib-olla et ainult veidi otsustavam kui tavaliselt. Mehe otsivalt rändav pilk langes voodile. Voodikate oli verine, üks lina katki

käristatud. Ennist kui ta tuppa oli tulnud, polnud ta seda märganud, sest siis oli ta suundunud otseteed tua-lettlaua äärde. Ühest servast olid voodiriided kortsus, nagu oleks neil äsja keegi istunud.

Kohe seejärel oli tal veider mulje, nagu oleks madal hääl lausunud: «Taevas hoidku! Kemp!» Ent Kemp polnud mees, kes oleks uskunud hääli.

75

Ta seisis ja silmitses kägardatud linu. Kas see oli tõesti hääl? Ta vaatas veel kord ringi, kuid ei näinud midagi rohkemat kui segiaetud ja verega määritud voodit. Ent samas kuulis ta selgesti, et toa teises seinas pesulaua juures liikus keegi. Kõik inimesed on haridusele vaatamata säilitanud mõningased ebausuga seotud kalduvused. Teda haaras tunne, mida võiks nimetada ebausklikuks hirmuks. Dr. Kemp sulges magamistoa ukse, läks tualettlaua juurde ja pani joogi sellele. Võpatades nägi ta äkki, kuidas tema ja pesulaua vahel õhus ripub verine, sidemena rullikeeratud linane riide-riba.

Ta jäi seda hämmastunult vaatama. See oli tühi haavaside, kõige tavalisemalt seotud, aga täiesti tühi. Ta oleks läinud ja võtnud selle kätte, kuid kellegi puudutus naelutas ta paigale. Üsna tema kõrval hakkas rääkima hääl.

«Kemp!» lausus hääl.

«Mi-is?» kokutas Kemp, suu ammuli.

«Olge päris rahulik,» sõnas hääl. «Ma olen nähtamatu inimene.»

Kemp ei saanud tükil ajal sõnagi suust, ta lihtsalt jõllitas sidet. «Nähtamatu inimene?» küsis ta siis.

«Ma olen nähtamatu inimene,» kordas hääl.

Kempile meenus, kuidas ta veel hommikul oli kogu seda lugu innukalt naeruvääristanud. Sel hetkel ei tundnud ta erilist ehmatust ega ka eriti suurt üllatust. Kogu sündmus jõudis täielikult tema teadvusse alles hiljem.

«Ma pidasin seda kõike lobaks,» lausus ta. Tema mõtted tegelesid energiliselt omaenda hommikuste argumentide kordamisega. «Kas teil on side ümber?»

«Jah,» vastas nähtamatu.

«Ah!» hüüatas Kemp. Siis kogus ta ennast. «Kuulge, aga see on ju mõttetus. See on mingisugune trikk.» Ta tegi äkilise sammu ettepoole, ent sideme poole sirutatud käsi kohtas nähtamatuid sõrmi.

Puudutuse mõjul ta taganes, tema nägu muutis värvi.

«Jumalapärast, Kemp, võtke ennast kokku! Ma vajan hädasti abi. Jätke see!»

Kellegi käsi haaras tal randmest. Ta lõi seda.

76

«Kemp!» hüüdis hääl. «Kemp, võtke ennast kokku!» Haare muutus tugevamaks.

Kempi haaras paaniline soov ennast vabastada. Sidet kandev käsi haaras tal ootamatult õlast, tõukas ning lennutas ta selili voodile. Ta avas karjeks suu, kuid hammaste vahele suruti linanurk. Nähtamatu inimene hoidis teda raudse jõuga paigal; kuid dr. Kempi käed olid vabad, need käisid siia-sinna ja püüdsid kõigest jõust hoope jagada.

«Võtke mõistus pähe!» lausus nähtamatu, kes ribide vahele langevatest hoopidest hoolimata tema külge klammerdus. «Jumalapärast, ma ei vastuta varsti enam enda eest!

Tobu, lamage rahulikult!» hüüdis nähtamatu Kempile kõrva.

Kemp rabeles veel mõne hetke ning jäi siis vaikselt lamama.

«Ma löön teil näo sisse, kui te karjuma hakkate,» lausus nähtamatu dr. Kempi suud vabastades. «Ma olen nähtamatu. Selles pole pettust ega nõidust. Ma olen tõepoolest nähtamatu ja vajan teie abi. Mul pole mingit tahtmist teha teile häda, aga ma pean, kui te käi-tute nagu arutu mühkam. Kemp, kas te ei mäleta mind? Griffinit, oma ülikoolikaaslast.»

«Laske, ma tõusen üles,» lausus Kemp. «Ma jään sinna, kus olen. Laske ma istun minut aega vaikselt.»

Ta tõusis istuli ning kobas oma kaela.

«Ma olen teie ülikoolikaaslane Griffin, ainult et ma muutsin enda nähtamatuks. Ma olen tavaline inimene, inimene, keda te omal ajal tundsite, ainult et nähtamatu. »
«Griffin?» küsis Kemp.
«Griffin,» vastas hääl. «Teist nooremal kursusel, peaaegu albiino, kuus jalga pikk, laiaõlgne, rõõsa näo ja punaste silmadega. Seesama, kes võitis keemias
medali.»
«Ma ei saa midagi aru,» lausus Kemp. «Mu pea käib ringi. Mis on sellel kõigel tegemist Griffiniga?»
«Mina olengi Griffin.»
Kemp jäi mõttesse. «See on kohutav,» lausus ta. «Aga mis saatanaväel võib inimene nähtamatuks muutuda?»
77
«Selles pole mingit saatana väge. See on lihtsalt teatav protsess, küllaltki arusaadav ja loomulik. . .»
«See on kohutav!» hüüatas Kemp. «Kuidas, pagana pihta ...»
«Kohutav on see tõepoolest. Kuid ma olen haavatud ja väsinud ning mu käsi valutab. . . Jumal hoidku! Kemp, olge mees. Olge asjast üle. Andke mulle midagi süüa ja juua ja laske mul istuda.»
Kemp jälgis, kuidas side liikus üle toa, seejärel tiriti korvtool mööda põrandat voodi äärde. Tool hakkas nagisema ning selle põhi vajus veerand tolli võrra allapoole. Ta hõõrus oma silmi ja kobas taas kaela. «See on hullem kui kummitus,» lausus ta totralt naerma hakates.
«Nii juba läheb. Taevale tänu, te hakkate aru pähe võtma!»
«Või hulluks minema,» lausus Kemp jälle silmi hõõrudes.
«Andke mulle viskit, ma olen poolsurnud.»
«Polnud just märgata! Kus te olete? Kui ma püsti tõusen, kas ma ei jookse teile siis otsa? Ah sea1! Hästi. Viski on siin. Kuhu ma selle panen?»
Tool nagises ja Kemp tundis, et klaas tõmmati tal käest. Ta pidi ennast sundima, et seda lahti lasta, sest kõik tema instinktid protesteerisid selle vastu. Klaas jäi kakskümmend tolli tooli eesservast kõrgemal tasakaalustatult õhus seisma. Ta vaatas seda kirjeldamatu hämminguga.
«See on, see peab olema hüpnoos. Te olete kindlasti hüpnotiseerinud, et olete nähtamatu.» «Loba!» lausus hääl. «See on selge hullumeelsus.» «Kuulake mind.»
«Ma tõestasin täna hommikul ümberlükkamatult, et nähtamatu olek...» alustas Kemp.
«Mind ei huvita, mis te olete tõestanud! Ma olen näljane,» sõnas hääl, «ja pealegi on ööd alasti inimese jaoks liiga jahedad.»
«Tahate midagi süüa?» küsis Kemp.
Viskiklaas kummutus iseendast. «Jah,» lausus nähtamatu, klaasi kolksatades maha pannes. «Kas teil mõni hommikumantel on käepärast?»
78
Kempi suust kostis summutatud hüüatus. Seejärel läks ta riietusruumi ja tõi sealt pleekinud punase kuue. «Kas see kõlbab?» küsis ta. Hommikumantel võeti ta käest. See jäi hetkeks lõdvalt õhku rippuma, hakkas siis veidralt lehvima, täitus, nööpis enda korralikult kinni ning istus toolile.
«Ka aluspüksid, sokid ja tuhvlid kuluksid ära,» lausus nähtamatu tõredalt. «Ja süüa.»
«Niipalju kui kulub. Aga see on küll kõige veidram asi, millega mul elus kunagi tegemist on olnud.»
Ta tõmbas nõutud esemeid otsides sahtlid lahti ja läks siis alla, et sahver üle vaadata. Tagasi tuli ta külmade kotlettide ja leivaga, tõi kerge lauakese ja seadis selle külalise ette.
«Nuga pole vaja,» sõnas külaline ning kotlet jäi õhku rippuma, kusjuures kostis närimist meenutav heli.
«Ma tahan, et mul enne sööki oleks alati midagi seljas,» lausus nähtamatu täis suuga, ahnelt süües. «Veider tuju!»

«Loodetavasti on käega kõik korras?» küsis Kemp.
«See jätke minu hooleks,» vastas nähtamatu.
«Kõigist veidratest ja imeväärsetest...»
«Jajah, kuid kõige imelikum on see, et ma sattusin sidet otsima just teie majja. Esmakordselt naeratas mulle õnn! Igatahes oli mul plaanis magada tänane öö selles majas. Peate sellega leppima! Viimane nuhtlus, et veri on siiski nähtav. Eks ole? Terve lomp. Ilmselt muutub ta hüübides nähtavaks. Nähtamatuks olen ma muutnud ainult elava koe, ja ainult nii kauaks, kuni ma elan. . . Ma olen siin olnud juba kolm tundi.»
«Kuidas te sellega toime tulite?» alustas Kemp ärritatult. «Pagana päralt! Kogu see lugu on, algusest lõpuni üksainus arusaamatus.»
«Üpris arusaadav,» lausus nähtamatu, «täiesti arusaadav.»
Ta sirutas end ning võttis viskipudeli. Kemp silmitses oma ahnelt neelavat hommikukuube. Küünlatule helk tungis sisse rebenenud kohast paremal õlal ja moodustas kolmnurkse valguslaigu seal, kus oleksid pidanud asetsema vasakpoolsed roided.
«Mis lasud need olid?» küsis ta. «Kuidas see laskmine algas?»
79
«Mul oli tegemist ühe lolliga, nii-öelda liitlasega — olgu ta neetud! —, kes püüdis mu raha üle lüüa ja tegigi seda.»
«Kas tema ka nähtamatu on?»
«Ei.»
«Ja siis?»
«Kas te ei annaks mulle veel midagi süüa, enne kui ma kogu loo ära räägin. Ma olen näljane ja valudes. Ja teie tahate, et ma hakkaksin teile lugusid jutustama!»
Kemp tõusis püsti. «Ega teie ei lasknud?»
«Mina mitte,» vastas külaline. «Keegi loll, keda ma varem pole näinud, tulistas hea õnne peale. Nad ehmusid kõik ära. Minu puhul ehmutakse alati. Kurat neid võtaks! Kemp, ma ütlesin juba, et tahan veel süüa!»
«Ma katsun vaadata, kas ma alt veel midagi leian,» lausus Kemp. «Ainult karta on, et palju seal küll ei ole.»
Kui nähtamatu oli söömise lõpetanud — see oli kõva kõhutäis —, nõudis ta sigarit. Enne kui Kemp jõudis noa otsida, hammustas külaline sigariotsa hoolimatult ära ning hakkas vanduma, kui välimine tubakaleht seejärel lahti pudenes.
Tema suitsetamine pakkus veidrat pilti: suu, kõri, hingetoru ja ninasõõrmed muutusid nähtavaiks nagu suitsu ajav korsten.
«Suitsetamine on jumala õnnistus,» lausus nähtamatu sügavalt pahvides. «Mul on hea meel, et sattusin teie poole, Kemp. Te peate mind aitama. Kummaline küll, et ma just teie juurde sattusin. Ma olen neetult pigis, olin juba arust ära. Kui mõelda kõigele, mis ma olen pidanud läbi tegema! Kuid me teeme veel suuri asju, seda ma teile ütlen.»
Ta valas endale viskit ja soodavett. Kemp tõusis püsti, vaatas ringi ja tõi võõrastetoast endale teise klaasi.
«See kõik on lihtsalt hullus . . . Aga ükskõik, lonksu võiksin siiski rüübata.»
«Kemp, te ei ole nende kümne aasta jooksul palju muutunud, säärased mustermehed jäävad selleks, mis nad on. Kaalutlevad ja metoodilised . .. Ma ütlen teile üht: me hakkame koos töötama.»
80
«Aga kuidas te selle kõigega toime tulite?» küsis Kemp. «Ja kuidas te niisuguseks muutusite?»
«Tont võtaks, laske mul natuke aegagi rahus suitsetada. Pärast seda räägin ma teile kõik.»
Tol ööl siiski ei räägitud. Nähtamatu käsi hakkas järjest rohkem valutama, tal oli palavik, ta oli nõrkemiseni kurnatud ning tema mõtted pöördusid üha tagasi tagaajamise juurde mäenõlval ning kõrtsis toimunud kaklusele. Ta hakkas rääkima, kuid kaldus kohe teemast

kõrvale. Ta rääkis katkendlike lausetega Marve-list, kiskus järjest ägedamini suitsu ning tema hääl muutus vihaseks. Kemp püüdis jõudumööda öeldust aru saada.

«Ta kartis mind, ma nägin, et ta kartis,» kordas nähtamatu mitu korda., «Ta kavatses plehku pista, ta oli seda kogu aeg plaanitsenud. Milline loll ma olin!

Koer!

Ma olin tulivihane. Ma oleksin ta tapnud ...»

«Kust te raha saite?» küsis Kemp ootamatult.

Nähtamatu vaikis hulk aega. «Täna ma seda teile öelda ei saa.»

Äkki ta oigas ning vajus ettepoole, toetades oma nähtamatu pea nähtamatutele kätele.

«Kemp,» ütles ta. «Ma ei ole peaaegu kolm päeva maganud, kokku vaevalt tund aega siin-seal tukkunud. Ma pean kohe magama heitma.»

«Hea küll, jääge siia, minu magamistuppa.»

«Aga kuidas ma võin magada? Ta põgeneb, kui ma magan. Oh, aga mis sellest siis on?»

«Kuidas on kuulihaavaga?» küsis Kemp.

«Tühiasi -— kriimustus ja natuke verd. Mu jumal, missugune uni!»

«Miks te siis magama ei heida?»

Nähtamatu näis Kempi uurivat. «Seepärast et mul pöie mingit tahtmist lasta end kaasinimeste poolt kinni püüda,» lausus ta aeglaselt.

Kemp võpatas.

«Küll ma olen loll,» lausus nähtamatu ning virutas rusikaga raksatades lauale. «Nüüd ma pistsin ise teile selle mõtte pähe.»

XVIII PEATÜKK NÄHTAMATU MAGAB

Kuigi haavatud ja kurnatud, ei uskunud nähtamatu Kempi antud sõna, et tema vabadust ei ähvarda miski. Ta vaatas magamistoa mõlemad aknad üle, tõmbas ruloo üles ja avas aknad, et veenduda, kas sealt kaudu on võimalik põgeneda, nagu väitis Kemp. öö oli hääletu ja vaikne. Noorkuu kerkis künka kohale. Seejärel uuris nähtamatu magamistoa ja riietumistoa kahe ukse võtmeid, tehes kindlaks, kas need pakuvad kaitset tema vabadusele. Lõpuks teatas ta, et on rahuldatud. Ta seisis kamina ees vaibal ning Kemp kuulis teda haigutavat.

«Mul on kahju, et ma ei suuda teile täna kõigest sellest jutustada, mis ma teinud olen,» lausus nähtamatu. «Kuid ma olen puruväsinud. Teadagi on see fantastiline. See on isegi hirmus. Kuid uskuge mind, Kemp, teie hommikustele argumentidele vaatamata on see täiesti võimalik. Ma olen teinud avastuse. Ma kavatsesin hoida selle iseendale. Kuid ma ei saa. Ma vajan kaaslast. Ja teie ... Me võime teha suuri asju. Kuid räägime sellest hommikul. Praegu on mul tunne, et pean magama, või ma suren.»

Kemp seisis keset tuba ja põrnitses peatut kuube. «Ma jätan teid nüüd üksi,» algas ta. «See on uskumatu. Veel üks selline asi, mis kummutab minu tõekspidamised, ja ma kaotan mõistuse. Ometi on see kõik tegelikkuses! Kas ma võin veel midagi teie heaks teha?»

«Ainult head ööd soovida,» lausus Griffin.

«Head ööd,» sõnas Kemp ning raputas nähtamatut kätt. Siis sammus ta, külg ees, ukse poole.

Ootamatult hakkas hommikumantel tema poole tulema. «Saage minust aru,» lausus kuub. «Ärge tehke katsetki mind kinni hoida või vangistada. Vastasel korral...»

Kempi nägu muutus veidi. «Enda arvates andsin ma teile sõna,» ütles ta.

Kemp sulges vaikselt ukse ning see keerati tema nina all lukku. Sel ajal kui ta seal seisis, näol nõutu imestus, lähenesid kiired sammud rõivastusruumi

uksele ning ka see lukustati. Kemp lõi endale laksatades vastu laupa. «Kas ma näen und? Kas on maailm hulluks läinud või olen ma ise seda?»

Ta hakkas naerma ja katsus lukustatud ust. «Omaenda magamistoast välja aetud. Ja pealegi kõige pöörasemal põhjusel!» lausus ta.

Ta läks trepi juurde, pöördus ümber ja silmitses lukustatud ust. «Kuid see on fakt,» lausus ta endale. Seejärel kompas ta sõrmedega veidi muljuda saanud kaela. «Vaieldamatu fakt!

Kuid...»

Lootusetult pead raputades pöördus ta ümber ja läks trepist alla.

Ta süütas söögitoas lambi, võttis sigari ja hakkas toas edasi-tagasi sammuma. Aeg-ajalt kostis ta suust hüüatus, samas laskus ta vaidlusse iseendaga.

«Nähtamatu!» ütles ta.

«Kas nähtamatuid loomi on olemas? Meres küll. Neid on tuhandeid ja miljoneid. Kõik vastsed, kõik need väikesed naupliused ja tornariad, kogu see mikroskoopiline elu, ja muidugi meduusid. Meres on rohkem nähtamatuid kui nähtavaid olendeid. Ma ei ole sellele kunagi varem mõelnud .. . Samuti tiikides. Kõik need tiikides elutsevad poolläbipaistvast sültjast massist koosnevad värvitud olendid! Kuid õhus? Ei!

Ei või olla.

Kuid lõpuks: miks ka mitte?

Ent kui inimene oleks klaasist? Oleks ta siis nähtav?»

Ta vajus sügavatesse mõtisklustesse. Kolme sigari valge tuhk oli katnud kogu vaiba, enne kui ta uuesti rääkima hakkas. Tema kõne koosnes nüüd peaaegu eranditult hüüatustest. Ta keeras ringi, lahkus toast, läks oma vastuvõturuumi ja süütas seal gaasi. Tuba oli üpris väike, sest dr. Kemp ei praktiseerinud. Värsked ajalehed seisid siin. Hommikune leht oli hooletult lahti löödud ja kõrvale heidetud. Ta võttis selle kätte, keeras teise külje ning hakkas lugema ülevaadet, mis kandis pealkirja «Iseäralik lugu Ipingis». Sedasama oli too meremees Port Stowe's Marvelile säärase hoolega silp-haaval ette lugenud. Kemp libistas pilgu kiiresti üle artikli.

83

«Riietesse mässitud!» lausus Kemp. «Maskeeritud! Ta varjas seda! Kellelgi pole nähtavasti tema õnnetusest aimugi. Mida see saatan taotleb?»

Ta laskis ajalehe langeda ning vaatas otsivalt ringi. «Ahah!» sõnas ta ning võttis kätte teise ajalehe. See oli St. James's Gazette, mis seisis kokkumurtult, nii, nagu ta oli toodud. «Nüüd saame tõele jälile,» lausus dr. Kemp. Ta avas ajalehe. Silma torkasid veerud, mis kandsid pealkirja: '«Terve asula Sussexis hulluks minemas.»

«Taevas hoidku!» lausus Kemp, neelates ahnelt eelmise õhtupooliku sündmuste kirjeldust Ipingist, millest oli juba eespool juttu. Teisel leheküljel oli veel kord ära toodud hommikuse ajalehe teade.

Ta luges selle uuesti läbi. «Jooksis mööda tänavaid ja jagas hoope paremale ning vasakule. Jaffers teadvuseta olekus. Mr. Huxter kannatab suuri valusid ega ole siiani võimeline nähtut kirjeldama. Piinlik alandus: see käis kirikuõpetaja kohta. Naine hirmu pärast haigestunud. Sisselöödud aknad. See ebatavaline lugu on arvatavasti välja mõeldud, kuid liiga hea, et jätta trükkimata — cum grano '.»

Ajaleht kukkus tal käest ja ta jäi juhmilt enda ette vaatama. «Tõenäoliselt väljamõeldis!»

Võttis siis ajalehe uuesti kätte ja luges kogu loo veel kord läbi.

«Aga kuhu jääb hulkur? Mis kuradi pärast ta seda hulkurit sel kombel taga ajab?» Ta viskus hooga arstikušetile.

«Ta pole mitte ainult nähtamatu, vaid ka hull! Ta kannatab tapmismaania all.»

Kui söögitoa sigarisuitsu ja lambivalgusega hakkas segunema koidiku kahvatu kuma, sammus dr. Kemp ikka veel mööda tuba edasi-tagasi ning püüdis uskumatust aru saada.

Ta oli liiga erutatud, et magada. Kui unised teenijad alla tulid ja ta sealt leidsid, jäi neile mulje, et ta on endale teadusliku tööga liiga teinud. Ta andis neile ebatavalise, kuid mitte kaksipidi mõistetava käsu tuua

1 Cum grano salis — mitte sõna-sõnalt võtta (Ladina k.).

84
tornituppa hommikusöök kahe inimese jaoks ning pärast seda jääda alla. Ta jätkas söögitoas sammumist, kuni tuli hommikune ajaleht. See rääkis palju, kuid ei öelnud midagi ära, piirdudes õhtuste teadete kinnitamisega ning ülisaamatult kirjutatud ülevaatega uue tähelepanuväärse juhtumi kohta Port Burdockis. Siit sai Kemp teada olulisema sündmuste kohta «Lõbusas Kriketimängijas» ja Marveli nime. «Ta hoidis mind kakskümmend neli tundi kinni,» oli Marvel tõendanud. Ipingi lugu täiendati mõningate pisiasjadega, juttu oli kohalike telegraafitraatide läbilõikamisest. Kuid ühtki sõna ei olnud selle kohta, mis oleks heitnud valgust nähtamatu ja hulkuri seosele, sest Marvel polnud sõnagi rääkinud kolmest raamatust ja rahast, mida ta taskud olid täis topitud. Umbusklik toon oli ajalehest kadunud. Terve reporterite ja uurijate parv oli hakanud selle küsimusega tegelema.

Kemp luges artikli sõna-sõnalt läbi ja saatis teenijatüdruku välja, et see tooks kõik hommikused ajalehed, mis ta kätte saab. Needki luges ta ahnelt läbi.

«Ta on nähtamatu,» lausus ta. «Ja kõige järgi otsustades paistab, et ta raev on muutumas maaniaks. Ta võib ükskõik millega hakkama saada. Ükskõik millega! Ja seesama mees on siin üleval, vaba nagu õhk. Pagana päralt, mis ma peaksin tegema?

Kas see näiteks oleks sonamurdmine, kui. . . Ei.»

Ta astus nurgas seisva korratuses oleva kirjutuspuldi juurde ja hakkas kirja kirjutama. Pool valmis, rebis ta selle puruks ning kirjutas teise. Ta luges kirjutatu mõtlikult läbi, võttis ümbriku ja kirjutas sellele aadressi: «Kolonel Adye, Port Burdock».

Nähtamatu ärkas just siis, kui Kempil oli see käsil. Ärgates oli külaline võimatus tujus. Kempini, kes kuu-.las pingeliselt iga heli, kostsid tema paljaste jalgade sammud magamistoas, üleval pea kohal. Samal hetkel tõugati üks tool ümber ja pillati põrandale pesulaual seisnud klaas. Kemp jooksis trepist üles ja koputas valjusti.

85

XIX PEATÜKK PÕHIPRINTSIIBID

«Mis lahti?» küsis Kemp, kui nähtamatu oli ta sisse lasknud.

«Mitte midagi,» kõlas vastus. «Kurat võtaks, aga see klirin?»

«Mu kannatus lihtsalt katkes,» vastas nähtamatu. «Ma unustasin oma käe, aga see on hell.» «Teil nähtavasti kipub üldse kannatus katkema.» «Seda küll.»

Kemp astus üle toa ja korjas purunenud klaasi killud üles. «Teie kohta on kõik teada. Kõik, mis juhtus Ipingis ja «Lõbusas Kriketimängijas». Maailm on saanud teada, et üks tema kodanikke on nähtamatu. Kuid keegi ei tea, et te viibite siin,» lausus dr. Kemp keset tuba seistes, klaasikillud käes.

Nähtamatu hakkas vanduma.

«Saladus on paljastatud. Sest nagu ma aru saan, oli see saladus. Ma ei tea, missugused on teie plaanid, kuid ma olen loomulikult valmis teid igati aitama.»

Nähtamatu võttis voodil istet.

«Hommikusöök viidi üles,» lausus Kemp, püüdes rääkida võimalikult muretult. Ta rõõmustas, kui nägi, et veider külaline tõuseb puiklemata. Kemp astus teed näidates esimesena kitsale trepile, mis viis tornituppa.

«Enne kui me saame midagi koos ette võtta, pean ma sellest teie nähtamatusest natuke rohkem teadma,» seletas Kemp. Ta oli võtnud istet, heites enne seda närvilise pilgu aknast välja; ta ilmest oli näha, et tal seisab ees tõsine jutuajamine.

Dr. Kempis puhkesid taas kahtlused, et kogu see lugu on mõttetus; kuid need kahtlused hävisid uuesti, kui ta vaatas üle laua sinna, kus oli istet võtnud Griffin või õigemini — peata ja käteta hommikumantel, kes pühkis nõiduseväel õhus seisva suurätikuga nähtamatuid huuli.

«See kõik on küllalt lihtne ja küllalt usutav,» lausus Griffin suurätti kõrvale pannes.

«Teile kahtlemata, aga. . .» naeris Kemp.

«Noh, teate, ka mulle näis see algul imelikuna. Aga

86

nüüd? Jumal hoidku! Me teeme veel suuri asju. Ma puutusin selle küsimusega esmakordselt kokku Chesil-stowe's.»
«Chesilstowe's?»
«Ma asusin pärast Londonist lahkumist sinna. Te ju teate, et ma lõin meditsiinile käega ja võtsin käsile füüsika? Ei? Noh, aga nii see oli. Mind paelus valgus.»
«Jah?»
«Optiline tihedus! Kogu küsimus seisab oletuste võrgus, võrgus, mille silmadest kumavad ähmaselt läbi lahendused. Ma olin siis kõigest kahekümne kahe aastane ja tulvil entusiasmi. Ma ütlesin endale: «Ma pühendan oma elu sellele. See on vaeva väärt.» Te ju teate, missugused lollid me oleme kahekümne kaheselt?»
«Lollid siis või lollid praegu,» lausus Kemp. «Nagu võiksid teadmised inimesele õiget rahuldust pakkuda!
Kuid igal juhul asusin ma töö kallale nagu viimane neeger. Ma olin vaevalt pool aastat selle küsimuse kallal töötanud ja selle üle mõelnud, kui äkki sähvatas läbi ühe võrgusilma pimestav valgus. Ma avastasin pigmentide ja valguse murdumise üldise seaduse, valemi, mis geomeetrilises väljenduses on seotud nelja dimensiooniga. Tavalised lollpead, isegi tavalised matemaatikud ei oska kujutleda, mida võib tähendada üldine seadus üliõpilasele, kes uurib molekulaarfüüsikat. Nendes köidetes, samades, mis too hulkur ära peitis, on kirja pandud uskumatud imed, lausa ilmutused! Kuid see ei olnud veel meetod, vaid idee, mis võis viia meetodi juurde, mille abil oleks olnud võimalik mis tahes tahke või vedela aine murdumisnäitajat vähendada praktilisest seisukohast võttes kuni õhu omani, kusjuures selle aine teised omadused ei muutuks, välja arvatud mõningatel juhtumitel värv.»
«Tohoh,» sõnas Kemp. «See on kummaline küll! Ainult et ma ei saa ikkagi aru. . . Ma mõistan, et sel kombel võisite te rikkuda mõne vääriskivi, kuid nähtamatu inimene on sellest veel kaugel.»
«Õige küll,» lausus Griffin. «Kuid pidage silmas, et nähtavus oleneb nähtavate kehade reageerimisest
87
valgusele. Lubage, ma selgitan teile elementaarseid fakte, nagu poleks teil neist aimugi. See teeks minu seisukohad arusaadavamaks. Te teate ju hästi, et iga keha kas neelab valguskiiri, peegeldab neid, need murduvad temas või leiavad aset kõik need protsessid. Kui keha ei peegelda ega neela valguskiiri ning need ei murdu temas, siis on ese nähtamatu. Nii näiteks näete te läbipaistmatut punast karpi seetõttu, et mõningad valguskiired neelduvad värvis, ülejäänud, täpsemalt öeldes spektri punane osa aga peegeldub ja jõuab teieni. Kui ese ei neela ühtki kindlat spektriosa, vaid peegeldab enam-vähem võrdselt kõiki valguskiiri, siis näete te säravvalget karpi, mis näib hõbedasena. Teemantkarbi puhul ei neelaks ega peegeldaks kuigivõrd valguskiiri mitte tema kogu pind, vaid pinna need lihvitud osad, mille kaldenurk on selleks sobiv. See tekitab mulje poolläbipaistvast, pimestavalt helkivast, säravast esemest. See oleks midagi valguse skeleti taolist. Klaaskarp ei oleks nii särav ega nii selgesti nähtav kui teemantkarp, sest ta peegeldab ja murrab valguskiiri vähem. Kas on selge? Teatavast punktist võite te sellest vabalt läbi vaadata. Mõningad klaasisordid on teistest nähtavamad: flintklaasist karp oleks näiteks säravam kui tavalisest aknaklaasist tehtu. Äärmiselt õhukesest tavalisest klaasist karpi oleks nõrga valguse juures raske näha, sest säärane pind peaaegu ei neela valgust ning ka peegeldab ja murrab seda väga vähe. Kui panna tavaline värvitu klaasitahvel vette, veel parem aga mõnda veest tihedamasse vedelikku, siis muutub ta sootuks nähtamatuks, sest veest Maasisse suunduvad valguskiired murduksid ja peegelduksid äärmiselt nõrgalt, praktiliselt ei muudaks nad üldse oma suunda. Säärane klaas oleks peaaegu niisama nähtamatu kui õhku paisatud süsihappegaasi- või vesiniku-juga. Ja täpselt samal põhjusel!»
«Jah,» lausus Kemp. «See kõik on lihtne. Tänapäeval teab seda iga koolipoiss.»

«Toon teile veel ühe fakti, mis on tuttav igale koolipoisile. Kui klaas purustada ja pulbriks tampida, siis muutub ta hoopis paremini nähtavaks kui tavaliselt. Ta muutub lõpuks valgeks läbipaistmatuks tolmuks. Põhjuseks on see, et pulbristatult suureneb klaasi pind, mis

88

on seotud valguskiirte peegeldamise ja murdumisega. Klaasitahvlil on ainult kaks pinda, seevastu aga pulbris murdub ja peegeldub valguskiir igas terakeses, mille tulemusena ainult väike osa valguskiiri suudab seda läbida. Kui aga pulbristatud klaas puistata vette, kaob ta kohe. Pulbristatud klaasil ja veel on peaaegu ühesugused murdumisnäitajad, see tähendab, et valguskiir murdub ja peegeldub üleminekul ühest teise minimaalselt.

Me muutsime klaasi nähtamatuks, asetades ta vedelikku, millel on umbes sama murdumisnäitaja. Iga, läbipaistev ese muutub nähtamatuks, kui me paigutame ta keskkonda, millel on temaga enam-vähem ühesugune murdumisnäitaja. Kui te vähegi järele mõtlete, siis saate aru, et pulbristatud klaasi võib muuta nähtamatuks ka õhus, kui tema murdumisnäitajat vähendada õhu omani. Sest sel juhul ei alluks valguskiir klaasist õhku tungides mingile murdumisele ega peegeldumisele. »

«Seda küll,» lausus Kemp. «Kuid inimene pole klaa-sipulber!»

«Ei,» vastas Griffin. «Ta on hoopis läbipaistvam!» «Jama!»

«Ja seda kuulen ma arsti käest! Kuidas kõik unustatakse! Kas te olete kümne aasta jooksul tõesti kogu füüsika unustanud? Mõelge kõigile neile asjadele, mis on läbipaistvad, kuid ei näi sellistena! Paber näiteks on valmistatud läbipaistvatest kiududest. Kuid samal põhjusel, miks klaasipulber on valge ja läbipaistmatu, on seda ka paber. Valage valgele paberile õli ja täitke sel kombel tema osakeste vahel olevad tühikud, nii et valguskiiri murraks ja peegeldaks ainult üks suur pind, ja paber muutub klaasina läbipaistvaks. Ja mitte ainult paber, vaid ka puuvilla-, lina-, villa- ja tselluloosikiud, aga ka luud, kuulake, Kemp: luud, samuti liha, juuksed, küüned, närvid. Tegelikult koosneb kogu inimese koestik peale vere punase värvi ja juuste tumeda pigmendi läbipaistvatest värvitutest kudedest. Selleks et muutuda vastastikku nähtavaks, on vaja väga vähe. Sest oma suuremas osas pole kiud, millest elav olend koosneb, läbipaistmatumad kui vesi.»

89

«Muidugi, muidugi!» hüüdis Kemp. «Ma mõtlesin ka ise möödunud ööl meres elavatele vastsetele ja meduusidele!»

«Nüüd olete te jõudnud minule vajalikku punkti! Aasta pärast Londonist lahkumist teadsin ma seda kõike. Sinna on kuus aastat tagasi. Kuid ma jätsin kõik enda teada. Ma olin sunnitud töötama rasketes tingimustes. Minu professor Hobbema kujutas endast teaduse tõusikut ja ideede varast: ta nühkis vahetpidamata! Te ju tunnete teadusemaailma sulitempe. Ma lihtsalt ei tahtnud midagi avaldada, et mitte jagada oma saavutusi temaga. Ma jätkasin tööd. Ma jõudsin üha lähemale sellele, et minna valemist katseni, reaalsuseni. Ma ei rääkinud sellest ühelegi hingele, sest tahtsin oma tööga maailma pimestada ning põrutada ja saada ühel hoobil kuulsaks. Mõningate lünkade täitmiseks hakkasin tegelema pigmentidega. Ja siis äkki, mitte ettekavatsetult, vaid juhuslikult, tegin ma avastuse füsioloogia vallas.»

«Jah?»

«Te teate, mis on veres punaseks värvaineks. Seda on võimalik muuta värvituks, valgeks, kusjuures see säilitab kõik oma senised omadused.»

Kemp hüüatas uskumatult ja imestunult.

Nähtamatu tõusis püsti ja hakkas väikeses töötoas ringi käima. «Te imestate põhjusega. Mul on see öö meeles. Aeg oli hiline, sest mu päevad läksid haigutavate ja rumalate üliõpilaste nahka ning seepärast töötasin ma vahel hommikuni. Äkki säras see mõte mu peas kogu täiuses. Ma olin üksi. Laboratooriumis oli vaikne, hääletult eretasid heledad gaasituled . .. «Looma kudet on võimalik muuta läbipaistvaks ja järelikult ka nähtamatuks! Läbipaistvaks võib muuta kõike peale pigmentide. Ma võiksin ise muutuda nähtamatuks,» laususin ma valjusti ja taipasin siis äkki, mida säärane teadmine võib tähendada ühele albiinole. See mõte

haaras mind täielikult. Ma jätsin käsiloleva filtreerimise sinnapaika, astusin suure akna juurde ja vaatasin välja tähtede poole. «Ma võiksin muutuda nähtamatuks,» kordasin ma.

Toimetulek säärase asjaga tähendaks enamat kui nõiakunst. Mind haaras võimas nägemus sellest, mida

90

võiks tähendada nähtamatuks muutumine inimesele. Seda nägemust ei varjutanud ükski kahtlus. See tähendas salapärast jõudu, vabadust. Varjukülgi ma ei näinud. Kujutlege vaid! Ja mina, see armetu, puruvaene ning käsist-j alust seotud assistent, kes pidi provintsi-kolledžis tobusid õpetama, võisin äkki muutuda selleks. Kemp, ma küsin teilt, kui teie... Kinnitan teile: igaüks oleks pühendanud end säärasele uurimistööle. Ma töötasin kolm aastat ja iga kord, kui ma olin vallutanud raske mäetipu, kerkis selle taga teine niisama-'-sugune. Need lõputud üksikasjad! Ja pahandavad takistused! Nagu too provintsiprofessor, kes vahetpidamata mu järel nühkis. Tema alatine küsimus oli: «Millal te lõpuks kavatsete oma töö avaldada?» Ning üliõpilased ja äärmine puudus! Kolm aastat kannatasin ma seda...

Ja pärast kolm aastat kestnud varjamist ning raskusi sai mulle selgeks, et tööd oli võimatu lõpetada, võimatu. »

«Miks siis?» küsis Kemp.

«Raha,» lausus nähtamatu, sammus taas akna juurde ning hakkas välja vaatama.

Äkilise liigutusega pöördus ta ümber. «Ma riisusin paljaks ühe vana mehe. Ma riisusin paljaks omaenda isa.

See raha ei kuulunud temale, ja ta laskis enda maha.»

XX PEATÜKK MAJA SUUR-PORTLANDI TÄNAVAS

Akna all seisvat peata kogu silmitsedes istus Kemp hetke sõnatult. Äkiline mõttesähvatus pani ta võpatama, ta tõusis, haaras nähtamatu käsivarrest ning juhtis ta akna juurest eemale.

«Te olete väsinud,» ütles ta. «Mina istun, aga teie käite ringi. Istuge minu toolile.»

Ise jäi ta seisma Griffini ja lähema akna vahele.

Mõnda aega istus Griffin vaikides, siis aga alustas ootamatult:

91

«Kui see juhtus, olin ma Chesilstowe' kolledžist juba lahkunud. See oli möödunud aasta detsembris. Üürisin Londonis ühes suures lohakile jäetud üürimajas, mis asus räpases agulis Suur-Portlandi tänava naabruses, ruumika möbleerimata toa. Varsti oli tuba täis seadmeid, mis ma isalt varastatud raha eest ostsin. Töö edenes kindlalt ja jõudsalt, hakates juba lõpule jõudma. Ma sarnanesin inimesega, kes on padrikust välja jõudmas ning saab äkki osaliseks mõttetus tragöödias. Ma läksin oma isa matustele. Kõik mu mõtted olid endiselt seotud selle uurimistööga ja ma ei liigutanud sõrmegi, et tema head nime päästa. Matused on mul selgesti meeles. Odav surnuvanker, kesine matusetalitus, tuuline ja kahutanud nõlvak, isa vana ülikoolikaaslane — üleni mustas, nohuse ninaga ja armetult küürus vanamees, kes pidas hauakõne.

Mul on meeles, kuidas ma tulin tagasi tühja kodusse, sammudes läbi kohtade, kus kunagi oli olnud küla, mille maad aga olid nüüd tükeldatud ja kiirel käel näotult püstitatud maju täis ehitatud, nii et kõik tuletas meelde inetut linnakest. Teed suubusid siin lõpuks rüvetatud väljadele ja lõppesid prahihunnikuis ja voha-vais umbrohuvõpsikuis. Mul on praegugi silme ees omaenda tume ja kõhetu kogu, sammumas piki libedalt läiklevat jalgrada, ja see omapärane võõrastustunne, mida minus äratas paikkonna räpane esinduslikkus ja ahne ärivaim . . .

Isa surm ei kurvastanud mind sugugi. Mulle näis, et ta on omaenda rumala hellatundelisuse ohver. Valitsev silmakirjalikkus nõudis, et ma võtaksin matustest osa, kuid tegelikult jättis see mu külmaks.

Ent kui ma sel kombel mööda tänavat sammusin, meenus mulle korraks minevik. Ma kohtasin tütarlast, keda olin tundnud kümme aastat tagasi. Meie pilgud ristusid ...

Miski sundis mind ümber pöörama ning temaga juttu alustama. Ta oli kõige harilikum naine.

Too külaskäik kodukohta sarnanes kõiges unenäoga. Ma ei tundnud siis veel, et olen üksi, et olen mahajäe- t tuna lahkunud maailmast. Sain õigesti aru, et olen kaotanud igasuguse kaastunde teiste vastu, kuid ma panin selle elu üldise mõttetuse arvele. Kui ma astusin

92

taas oma tuppa, tundsin, nagu oleksin jälle reaalses maailmas. Seal olid asjad, mis olid mulle tuttavad ja mida ma armastasin. Seal seisis aparatuur ning ootasid pooleliolevad katsed. Pealegi polnud enam õieti ühtki raskust, kui mitte arvestada mõningate üksikasjade läbitöötamist.

Varem või hiljem räägin ma teile, Kemp, kõigist selle keerulise protsessi üksikasjadest. Praegu pole selle järele vajadust. Peale mõningate seoste, mida ma nimme ainult mälus talletan, on põhiliselt kõik märgitud salakirjas neisse köidetesse, mis see hulkur ära peitis. Me peame ta üles otsima. Me peame need raamatud tagasi saama! Katse kõige olulisem osa oli läbipaistva objekti paigutamine kahe kiirgusallika vahele, et alandada selle murdumisnurka. Need kiirgusallikad tekitasid eetris teatavat laadi lained, millest ma räägin teile täpsemalt hiljem. Ei, ei, tegemist ei ole röntgenkiirgu-sega. Minu teada pole sääraseid laineid veel kirjeldatud, kuigi nad on küllaltki tavalised. Põhilisteks vahenditeks, mida ma vajasin, olid kaks väikest dünamot, mis ma käivitasin odava gaasimootori abil. Esimese katse tegin valge villase riidetükiga. Oli maailma kummalisim vaatepilt näha riiet elektrisädemete välgatustes pehmena ja valgena enda ees ja siis jälgida, kuidas ta suitsupilvena hajus ning sootuks kadus.

Ma suutsin vaevalt uskuda, et seda olin teinud mina. Puudutasin käega tühjust ning tundsin sõrmede all tõelist riiet. Kompasin seda arglikult ning ajasin ta põrandale. Mul oli tükk tööd, et seda uuesti leida.

Sellele järgnes üpris huvitav katse. Ma kuulsin selja taga näugumist. Ümber pöörates nägin akna taga vee-tsisterni kaanel hästi räpast kõhna valget kassi. Mul käis peast läbi uus mõte. «Sa tuled parajal ajal,» ütlesin endale, läksin akna juurde, avasin selle ja hüüdsin sõbralikult kassi. Loom tuli nurrudes tuppa — vaeseke oli näljas. Ma andsin talle piima. Kogu mu toiduvaru oli nurgas asuvas kapis. Pärast söömist käis kass nuuskides läbi kogu toa, arvates nähtavasti, et on leidnud endale uue kodu. Natuke hirmutas teda nähtamatu riidetükk: te oleksite pidanud nägema, kuidas ta selle peale turtsus! Kuid ma seadsin ta mugavalt padjale

93

oma voodil ning söötsin teda võiga, et ta laseks ennast pesta.»

«Ja te tegite temaga katse?»

«Tegin. Kuid medikamentide sissesöötmine kassile pole naljaasi! Katse ebaõnnestus.»

«Ebaõnnestus?»

«Kahes punktis. Asi oli küüntes ja ühes pigmendis. Kuidas selle nimi ongi? See, mida sisaldab silma võrkkest. Kas te teate?»

«Tapetum.»

«Jah, tapetum. See ei kadunud. Pärast seda kui ma olin talle söötnud sisse ainet, mis pidi muutma vere valgeks, ning sooritanud muu vajaliku, andsin ma loomale oopiumi ja asetasin ta aparaati koos padjaga, millel ta magas. Pärast seda kui kõik muu oli ähmaseks muutunud ja lõpuks hoopis kadunud, jäid järele kaks tontlikku silma.»

«Veider pilt!»

«Ma ei suuda seda sõnades kirjeldada. Kass oli loomulikult seotud ja oma aseme külge kinnitatud, nii et ma olin päris muretu. Kuid ta ärkas liiga vara, loom hakkas kaeblikult näuguma, mispeaie keegi koputas. See oli alumisel korrusel elav, joomisest punsunud näoga vanaeit, kelle ainsaks hoolealuseks maailmas oli tema kass. Tal tekkisid kahtlused, et ma tegelen vivisektsiooniga. Ma tilgutasin pudelist veidi kloroformi ning andsin seda kassile nuusutada, alles siis avasin ukse. «Kas siit ei kostnud kassi näugumist?» küsis ta. «Kas mu kass on siin?» — «Ei ole,» vastasin ma äärmiselt viisakalt. Ta ei uskunud hästi ning püüdis üle mu õla tuppa piiluda. Tuba võis näida talle küllaltki imelikuna oma lagedate seinte,

eesriieteta akende ja välivoodiga, kusjuures kõigele lisaks mürises seal gaa-simootor, sätendasid kaks kiirgavat täppi ning õhus oli tunda nõrka kloroformilehka. Lõpuks oli ta sunnitud rahule jääma ja lahkuma.»

«Kui palju see aega võttis?» küsis Kemp.

«Kassi puhul kulus kolm või neli tundi. Viimastena muutusid nähtamatuteks luud, lihased ja rasv, samuti värviliste karvade otsad. Ja nagu ma juba ütlesin, jäi see tihe kiirgav aine silma võrkkiles hoopis muutumatuks.

94

Kui katse lõppes, oli juba sügav öö, näha ei olnud enam muud midagi kui silmade ähmaseid täppe ja küüsi. Ma lülitasin gaasimootori välja, otsisin kobamisi ikka veel teadvusetut looma, silitasin teda ja vabastasin ta köidikuist. Ma olin väsinud ja jätsin voodisse minnes kassi tema nähtamatule padjale magama. Kuid uni ei tulnud. Ma lamasin ärkvel, peas keerlesid hägused ja sihitud mõtted, ma kordasin ikka ja jälle kujutluses katset, nähes vahepeal palavikulisi unenägusid asjadest, mis muutusid järjest udusemaks ning kadusid siis hoopis minu ümbert, kuni lõpuks polnud enam midagi, ka põrandat, millel ma seisin. Sel kombel jõudsin haiglaste luupainajalike nägemusteni. Kella kahe ajal hakkas kass toas näuguma. Ma püüdsin teda sõnadega vaigistada ning otsustasin ta siis välja visata. Mäletan veel seda ehmatust, mis mind tabas, kui ma tule üles võtsin: nähtavad olid ainult ümmargused, rohekalt hõõguvad silmad, mida ümbritses tühjus. Ma oleksin andnud talle piima, kuid mul polnud. Loom ei tahtnud enam vait jääda, vaid istus maha ja hakkas ukse juures näuguma. Tahtsin ta kinni püüda ja aknast välja tõsta, kuid teda oli võimatu kätte saada. Ta kadus mu käte vahelt. Näugumine jätkus kord ühes, kord teises toanurgas. Lõpuks avasin ma akna ja hakkasin teda selle poole peletama. Arvatavasti ronis ta välja. Igatahes ei ole ma teda enam näinud ega temast midagi rohkemat kuulnud.

Taevas ise teab, miks mu mõtted pöördusid seejärel tagasi isa matuste, selle nukra tuulise nõlvaku juurde. Lõpuks saabus hommik. Tundsin, et lootusetu on magama jääda. Keerasin ukse lukku ja suundusin sihitult hommikustele tänavatele.»

«See tähendab, et kuskil maailmas elab nüüd nähtamatu kass?» küsis Kemp.

«Kui \a ainult otsa pole saanud,» lausus nähtamatu. «Miks ta ei võiks elada?»

«Loomulikult, miks ta ei võiks,» kordas Kemp. «Ma ei tahtnud teid katkestada.»

«Tõenäoliselt on ta siiski otsa saanud,» lausus nähtamatu. «Neli päeva hiljem oli ta aga igatahes elus, seda ma tean. Ta viibis Suur-Tichfieldi tänavas rentslikaevus: ma nägin sinna ümber kogunenud rahvahulka,

95

kes püüdis selgusele jõuda, kust see näugumine tuleb.»

Ta vaikis terve minuti ning alustas siis ootamatult: «Ma mäletan elavalt seda hommikut enne nähtamatuks muutumist.

Arvatavasti läksin ma piki Suur-Portlandi tänavat, sest mul on meeles Albany tänava kasarmud ja neist väljuvad ratsaväelased. Lõpuks leidsin ma end istuvat päikesepaistelisel Primrose'i mäel. Tundsin end haigena ja imelikult erutatuna. Oli päikeseline jaanuari-päev, üks neid selle aasta lumesadudele eelnenud päi-kesepaistelisi ja kõledaid päevi. Mu väsinud aju püüdis jõuda olukorras selgusele ning kavandada edasine tegevusplaan.

Nüüd, kus tasu oli juba käeulatuses, avastasin ma üllatusega, kuivõrd tühisena see saavutus mulle tundub. Tõtt-öelda olin ma ületöötanud. Peaaegu neli aastat kestnud kurnav ja pingeline töö oli muutnud mu võimetuks midagi tundma, oli kulutanud kõik mu jõuvarud. Mind haaras täielik ükskõiksus. Asjatult püüdsin elustada seda entusiasmi, mida olin tundnud uurimistöö algul, seda avastamisiha, mille nimel ma saatsin hauda isegi oma hallipäise isa. Kõik tundus tühisena. Ma sain selgesti aru, et see oli ainult mööduv meeleolu, mille põhjuseks olid ületöötamine ja magamatus, ja et ravimid või puhkus taastaksid uuesti kõik mu jõud.

Ainus, millele ma suutsin selgesti mõtelda, oli see, et asi tuleb viia lõpuni; see kinnismõte valitses mind ikka veel. Pealegi tuli seda teha kiiresti, sest raha oli peaaegu otsakorral. Ma vaatasin, kuidas minu lähedal nõlvakul mängisid lapsed, kes viibisid seal oma hoidjatega, ja

püüdsin mõelda nendele fantastilistele võimalustele, mis oleksid maailmas nähtamatul inimesel.
Mõne aja pärast vedasin ennast koju, sõin natuke, võtsin tugeva annuse strühniini ja heitsin rõivastes ülestegemata. voodile. . . Kemp, strühniin on mõjus vahend, et meest üles turgutada.»
«See on saatan ise,» lausus Kemp. «See on pudelis metslane.»
«Ärkasin uue jõuga ja üpris erutatuna. Te teate, kuidas see mõjub?»
«Ma tunnen selle aine toimet.»
96
«Kuid samas kloppis keegi uksele. See oli majaperemees, pikas hallis kuues ja lääpas tuhvlites vana poola juut, kes tuli ähvarduste ja küsimustega. Ta oli kindel, et ma olin öösel piinanud kassi: niisiis oli vanaeit andnud oma keelele voli. Ta nõudis, et ma räägiksin ära kõik, mis on sellega ühenduses. Vivisektsiooni suhtes olevat siin maal seadused väga ranged, selle eest võetavat vastutusele. Ma eitasin kassi olemasolu. Seejärel teatas ta, et väike gaasimootor panevat värisema kogu maja. See oli muidugi õige. Ta trügis külitsi minust mööda tuppa ning hakkas üle uushõbedasse raamitud prillide ringi piiluma. Äkki haaras mind hirm, et ta võiks avastada mõne minu saladuse. Ma püüdsin asetuda tema ja ülesseatud kiirguskontsentraatori vahele. Kuid see ainult suurendas tema uudishimu. Millega ma tegelevat? Miks ma olevat alati üksi ja salapärane? Kas see on seadusega lubatud? Kas see on hädaohtlik? Ma maksvat ju ainult tavalist üüri. Halva kuulsusega naabrusest hoolimata olevat tema maja olnud alati viisakas. Äkki katkes mu kannatus. Ma käskisin tal toast lahkuda. Ta hakkas protesteerima ja mingit loba ajama oma õigusest viibida selles toas. Järgmisel hetkel haarasin tal kraest, midagi kärises, ja ta lendas ülepeakaela koridori. Lõin ukse mürtsudes kinni, keerasin lukku ja istusin värisedes maha.
Ta hakkas ukse taga käratsema, kuid ma ei teinud sellest väljagi. Mõne aja pärast ta lahkus.
Kuid selle tulemusena muutus olukord kriitiliseks. Ma ei teadnud, mis ta võiks ette võtta, ega sedagi, mida tal oleks õigus teha. Uude korterisse kolimine oleks tähendanud viivitamist, mida ma ei võinud endale lubada: minu varandus ühtekokku oli kõigest kakskümmend naela, millest enamus oli pangas. Põgeneda! See oli nii meelitav! Kuid sellele järgneks juurdlus ning mu tuba tehtaks tühjaks.
"Mõeldes võimalusele, et minu töö võidaks tema kõrgpunktis avalikuks teha või katkestada, muutusin ma vihaseks ning sain tagasi tegutsemistahte. Ruttasin välja, kaasas kolm köidet märkmetega ning tšekiraa-mat — need on nüüd selle hulguse käes —, ja saatsin nad lähemast postkontorist nõudmiseni saadetiste osakonda Suur-Portlandi tänavas. Ma püüdsin majast
97
käratult lahkuda. Tagasi tulles nägin, kuidas majaperemees vaikselt trepist üles hiilis — arvatavasti oli ta kuulnud ukse sulgemist. Te oleksite naernud, nähes, kuidas ta trepiplatvormil kõrvale hüppas, niipea kui ma tormates talle järele jõudsin. Kui ma möödusin, heitis ta mulle pilgu. Kohe seejärel tõmbasin toaukse säärase mürtsuga kinni, et kogu maja värises. Ma kuulsin, kuidas ta tuhvleid lohistades tuli korruseni, kus elasin mina, jäi kõheldes seisma ja hakkas taas alla minema. Alustasin otsekohe ettevalmistusi katseks.
Kõik toimus selle õhtu ja öö jooksul. Ma istusin, olles verd värvituks muutvate medikamentide iiveldama ajava ja uimastava mõju all, kui uksele taas korduvalt koputati. Koputamine lakkas, sammud eemaldusid, pöördusid tagasi ning koputamine algas uuesti. Seejärel püüdis keegi ukse alt midagi tuppa suruda — see oli sinine paberileht. Ägestunult ajasin enda üles, läksin ukse juurde ja paiskasin selle pärani. «Mis te tahate?» küsisin ma.
See oli majaperemees, kes oli toonud teate korterist väljatõstmise kohta. Ta sirutas käe paberilehega minu poole, leidis vist midagi imelikku mu käte juures ning vaatas mulle otsa.
Hetkeks jäi tal hing kinni. Siis kostis ta suust ebainimlik karjatus, nii küünal kui ka paberileht kukkusid ning ta tormas komistades mööda pimedat koridori trepi poole.
Ma panin ukse kinni, lukustasin selle ja astusin peegli ette. Nüüd mõistsin ma ta ehmatust. . . Mu nägu oli valge, valge nagu marmor. See kõik oli kohutav. Ma ei teadnud oodata valusid,

öö oli tulvil ääretuid piinu, minestushooge ja pööritustunnet. Surusin hambad kokku ja lamasin kangekaelselt edasi, kuigi natukese aja pärast oli nahk, kogu mu keha lausa tule sees. Nüüd ma teadsin, miks kass oli hädaldanud, kuni ma talle kloroformi andsin. Onn veel, et elasin selles toas üksi ja mul polnud teenijat. Aeg-ajalt ma nuuksusin, oigasin ja rääkisin iseendaga. Aga pidasin vastu . . . Ma kaotasin teadvuse ja ärkasin jõuetuna keset pimedust.

Valusid ei olnud enam. Ma mõtlesin, et suren, kuid ei hoolinud sellest. Kunagi ei unusta ma koidikut ega seda

98

erilist õudustunnet, kui nägin, et mu käed on nagu piimklaasist. Mida valgemaks läks, seda läbipaistvamaks ja õhemaks nad minu pilgu all muutusid, kuni võisin lõpuks vaadata läbi käte oma metsikus korratuses tuba, ka siis, kui läbipaistvaks muutunud laud olid suletud. Jäsemed muutusid klaasjateks, luud ja veresooned ähmasteks, kuni nad lõpuks kadusid. Viimastena kadusid peened valged erguniidid ... Ma surusin hambad risti ja jäin lõpuni paigale.. . Lõpuks olid nähtavad ainult sõrmeküünte kahvatuvalged otsad ning mingist happest sõrmedele jäänud pruun plekk.

Ajasin end vaevaliselt üles. Esimesel hetkel olin ma väeti nagu mähkmetes laps ega suutnud teha ühtki sammu nähtamatutel jalgadel. Ma olin nõrk ja äärmiselt näljane. Astusin peegli ette ja vaatasin eimiskit, eimiskit peale õhukese pigmendikihi, mis oli säilinud silma võrkkestal; see oli läbipaistvam kui udu. Ma pidin kätega lauaservast kinni hoidma. Siis surusin otsmiku vastu peeglit.

Meeletu tahtepingutusega sundisin end taas aparaadi juurde minema, et protsessi lõpule viia.

Lina valguse kaitseks üle silmade tõmmatud, magasin ma kogu ennelõuna. Lõuna paiku äratas mind taas koputamine. Tundsin endas jälle jõudu. Tõusin istuli, kuulatasin ja tabasin sosina. Siis kargasin püsti ja hakkasin nii käratult kui võimalik aparatuuri lahti võtma, paigutades selle üksikud osad toas laiali, et kellelgi ei saaks tekkida pilti tema ehitusest. Natukese aja pärast algas kloppimine uuesti, seda saatsid hüüded, algul majaperemehe, siis kahe tundmatu omad. Ma vastasin neile, et võita aega. Nähtamatu padi ja riidetükk sattusid mulle pihku. Avasin akna ja viskasin need välja veepaagi peale. Parasjagu kui ma akna avasin, kostis ukse juurest vali raksatus. Keegi oli tulnud mõttele lukk lahti murda. Kuid tugevad riivid, millega ma ukse mõne päeva eest olin varustanud, ajasid selle katse nurja. Kuid see ehmatas ja ühteaegu ärritas. Ma hakkasin üleni värisema ning kiirustasin.

Kuhjasin lahtised lehed ja pakkimispaberi, õled ja muu sarnase toa keskele ja avasin gaasikraani. Uksele hakkasid sadama rängad hoobid. Ma ei leidnud kuidagi tikke. Raevunult peksin rusikatega seina. Sulgesin

99

taas gaasi, ronisin aknast veetsisterni kaanele, panin väga vaikselt akna kinni ja istusin maha, et jälgida sündmuste kulgu, kõige eest oma nähtamatuses kaitstud, kuid vihast värisedes. Ma nägin, kui nad purustasid uksetahvli. Järgmisel hetkel lendasid eest riivid ja krambid ning nad seisid ukseavas. Need olid majaperemees ja tema kaks kasupoega, tugevad kahekümne kolme või kahekümne nelja aastased noormehed. Nende selja taga niheles vana nõid alumiselt korruselt.

Te võite kujutleda, kui üllatunud nad olid, leides eest tühja toa. Üks noormeestest tormas otsekohe akna juurde, tõukas selle lahti ja vaatas välja. Tema jõllitavad silmad ning paksuhuuleline habemes nägu olid vaevalt jalg maad minu silmadest eemal. Mul oli kiusatus virutada rusikaga sellesse totrasse lõusta, kuid sundisin oma kokkusurutud rusikad paigale.

Ta vaatas minust otse läbi. Samuti teised, kes olid tema kõrvale ilmunud. Vanamees piilus voodi alla, seejärel ründasid nad kõik koos kappi. Nad hakkasid pikalt ja laialt seda kõike arutama, kasutades läbisegi jiidišit ja koknit. Nad jõudsid järeldusele, et ma polnud neile vastanud, vaid kujutlusvõime oli neile vembu mänginud. Viha asendus erakordselt üleva meeleoluga, kui ma seal akna taga istudes vaatasin neid nelja, sest ka vanaeit oli tuppa tulnud, heites enda ümber kahtlustavaid pilke nagu kass. Ta püüdis lahendada minu olemasolu mõistatust.

Niipalju kui ma vanamehe segakeelest aru suutsin saada, oli ta vanamooriga ühel nõul, et ma tegelen vivisektsiooniga. Pojad vaidlesid oma moonutatud inglise keeles vastu, et ma olevat elektrik, ja viitasid selle kinnitamiseks dünamotele ja kiirgusgeneraatoritele. Kõik aga kartsid minu tagasitulekut, kuigi ma võisin hiljem veenduda, et maja eesuks oli riivis. Vanaeit piilus voodi alla ja kappi. Trepiplatvormile oli ilmunud aedviljakaubitseja, kes elas koos lihunikuga vastastoas. Ta kutsuti tuppa, kus talle räägiti igasuguseid segaseid asju.

Hakkasin mõtlema, et needsamad kiirgusgeneraatorid võiksid mõne asjatundliku ja terava pilguga isiku kätte sattudes rääkida minu tööst liiga palju. Ootasin ära

paraja võimaluse, laskusin aknalaualt tuppa, põikasin kõrvale vanaeide eest, haarasin ühe väikestest dünamotest ning virutasin sellega teise pihta, nii et mõlemad purunesid. Kuidas nad ehmusid! Sel ajal kui nad seda plahvatust selgitada püüdsid, hiilisin ma toast välja ja laskusin ettevaatlikult mööda treppi alla.

Astusin ühte tuppa ja ootasin, kuni nad alla tulid. Kogu seltskond murdis ikka veel pead ja arutles; nad kõik olid omajagu pettunud, et polnud leidnud midagi «õudset», ja veidi mures, kas seesugune käitumine minu suhtes oli päris seaduslik. Niipea kui nad olid oma korruseni jõudnud, hiilisin ma tikutoosiga tagasi üles, panin paberi- ja prahi hunnikule tule otsa, lükkasin toolid ja voodi lisaks ning suunasin kummivoolikuga tuleasemele gaasi...»

«Te panite maja põlema!» hüüatas Kemp.

«Panin põlema! See oli ainus võimalus jälgede kaotamiseks. Ja kahtlemata oli see ka kindlustatud . . . Vaikselt tõukasin eesukse riivi lahti ja astusin tänavale. Ma olin nähtamatu. Ja hakkasin aru saama, millised erakordsed võimalused see mulle annab. Mu pea oli juba tulvil meeletuid ja imepäraseid plaane, mida ma nüüd karistamatult võisin teoks teha.»

XXI PEATÜKK OXFORDI TÄNAVAS

«Trepist laskudes põrkasin esmakordselt kokku ootamatu raskusega, mis tuli sellest, et ma ei näinud oma jalgu. Komistasin paar korda. Ka riivi avamine läks ebatavaliselt kohmakalt. Ent tasasel pinnal suutsin maha vaatamata siiski enam-vähem rahuldavalt käia.

Meeleolu oli ülendatud. Ma tundsin end nägijana, kes liigub paljajalu ja rõivais, mis ei tee vähimatki kahinat, pimedate linnas. Mind valdas meeletu iha saata korda mõni nali, ehmatada kedagi, anda kellelegi laks selga, tõugata kübar viltu ja üldse kasutada oma ebatavalisi eeliseid ebatavaliseks lõbutsemiseks.

Ent vaevalt olin jõudnud Suur-Portlandi tänavale (ma elasin sellel tänaval asuva suure valmisrõi-vaste äri lähedal), kui sain tugeva löögi selga ja kuulsin midagi kokkupõrke tagajärjel kurisevat. Tagasi vaadates nägin, kuidas soodaveesifoonidega täidetud korvi tassiv mees hämmastunult oma kandamit uuris. Kuigi müks oli tegelikult olnud valus, oli mehe jahmatuses midagi vastupandamatut ja ma hakkasin valjusti naerma. «Kurat ise on selles korvis,» ütlesin ma ning rabasin kandami tal äkki käte vahelt. Ta laskis selle vastupanuta lahti ning ma tõstsin selle koos täiega õhku.

Baari ukse ees seisnud voorimehemühkam aga kargas samas korvile järele ning tema väljasirutatud sõrmed krabasid täie jõuga mu kõrvast. Pillasin korvi koos täiega voorimehele pähe. Alles siis kui ümberringi kõlasid hüüded ja algas sammude müdin ning rahvas poodidest välja jooksis ja sõidukid seisma jäid, taipasin, mis ma olin endale kokku keetnud. Oma lollust kirudes taganesin ühe äri vaateakna ette, kavatsedes rüsinast välja pugeda. Veel hetk, ja ma oleksin olnud kiilutud inimeste vahele ning paratamatult avastatud. Tõukasin kõrvale lihunikuselli, kes õnneks ei vaadanud tagasi, vastasel korral oleks ta näinud, et teda oli lükanud kõrvale eimiski. Samas põikasin voorimehe vankri taha. Ma ei tea, mis sellest loost sai. Ruttasin otse edasi piki tänavat, mis oli õnnekombel inimtühi, pannes teed vaevu tähele.

Selle vahejuhtumi tõttu ikka veel avastamist kartes sukeldusin pärastlõunasesse tunglemisse Oxfordi tänaval.

Ma püüdsin inimvooluga kaasa minna, kuid see oli minu jaoks liiga tihe: keegi oli mul järjest kandadel. Seepärast astusin rentslisse, kuid selle kivid tegid paljastele jalgadele haiget. Natukese aja pärast andis aeglaselt veniv kaarik aisaga tubli hoobi mulle abaluu pihta. Valu tuletas meelde, et ma olin natukese aja eest sinna juba paraja hoobi saanud. Vaarusin sõiduki teelt eest, hüppasin äkilise põikega kõrvale lapsevankrist ning leidsin enda kaariku tagant. Mind päästis õnnelik mõte: hakkasin sõiduki taga käima, sest see liikus küllalt aeglaselt. Olin jahmunud pöördest, mille seiklus oli võtnud, ma värisesin, isegi mitte ei värisenud,

102

vaid vappusin tervest kehast. See oli selge jaa-nuaripäev, mina aga olin ihualasti, kuna samal ajal porisel tänaval kahutas. Praegu tundub see mulle rumalusena, kuid ma polnud tõepoolest sellele mõelnud, et ole sa nähtamatu või mitte, kuid ilm ja tema tagajärjed annavad end sulle ikka tunda.

Samas tuli mulle hea mõte. Jooksin sõiduki kõrvale ning kargasin sisse. Läbiklopitud seljaga, värisedes ja täis hirmu ning algava nohu tõttu järjest nuusates sõitsin ma aeglaselt piki Oxfordi tänavat edasi ning möödusin Tottenham Courtist. Mu meeleolu oli midagi hoopis muud kui kümme minutit tagasi välja tulles. See ongi siis too nähtamatu olek! Minu ainus mõte oli nüüd: kuidas täbarast olukorrast pääseda?

Me möödusime aeglaselt Mudie raamatukogust. Seal hõikas minu voorimeest keegi naisterahvakõrend, käes viis või kuus kollasekaanelist raamatut. Ma hüppasin õigel ajal välja, et teda mitte puudutada, kuid riivasin hüppel hoburaudtee vagunit. Jätkasin teed Bloomsbury poole, kavatsedes Briti Muuseumi taga võtta suuna põhja ning jõuda sel kombel vaiksemasse linnajakku. Olin üleni külmunud ning ebatavaline olukord mõjus mulle nii rängalt, et ma lausa nuuksusin joostes. Väljaku läänepoolses nurgas jooksis Farmaatsia Seltsi hoonest välja väike valge kutsikas ning hakkas, nina maas, kangekaelselt mu jälgi ajama.

Ma polnud sellele kunagi varem mõelnud, kuid nina on koerale sama mis silm inimesele. Koerad tajuvad liikumist lõhna järgi, inimesed nähtava pildi kaudu. Elajas haukus ja kargles, näidates liigagi selgesti, et ta 'on minu olemasolust teadlik. Üle õla tagasi vaadates ületasin ma Suur-Russelli tänava. Ma olin natuke maad mööda Montague' tänavat edasi läinud, kui taipasin, kuhu jooksen.

Asi oli selles, et minuni hakkas ulatuma kärarikas muusika. Tänava teises otsas nägin rahvahulka, kes tuli Russelli väljakult. Esimestena hakkasid silma päästearmee punased kuued ja lipp. Rahvahulgast, kellest osa laulis sõiduteel piiblisalme, teine osa aga kõnniteel irvitas, ei olnud mul mingit lootust läbi pugeda. Aga tagasi minna ja seega jälle kodust eemalduda ma kartsin. Nii valmiski silmapilkselt otsus ning ma jooksin

103

üles otse muuseumi võreaia vastas paikneva maja valgetest trepiastmetest. Otsustasin seista seal, kuni rahvas on möödunud. Õnneks oli koer jäänud kärarikast orkestrit kuuldes seisma, kõhelnud, tõmmanud saba jalge vahele ja lipanud tagasi Bloomsbury poole.

Orkester lähenes, üürates mürinal koraali, mille sõnad nagu saatuse pilkena kõlasid: «Mil sinu palet näha saan?» Mulle tundus, et rahvahulga möödumine kestab terve igaviku. Tam-tam-tamm lõi trumm, täites ümbruse väreleva kõmaga. Ma ei pannud kohe tähele, et paar poisijõmpsikat olid mu lähedale võre äärde seisma jäänud. «Vaata,» lausus üks. «Mida?» küsis teine. «Aga neid jälgi, need on palja jalaga tehtud. Nagu oleks keegi pori sisse astunud.»

Ma vaatasin alla ja nägin poisikesi, kes olid seisma jäänud ning uurisid poriseid jälgi, mis ma olin jätnud äsja puhastatud trepiastmeile. Mööduv rahvas lükkas ja tõukas neid, kuid nende neetud uudishimu oli tugevam. «Tam-tam-tamm — mil — tam — sinu palet — tam — näha saan — tam-tamm.» — «Ausõna, keegi on paljajalu trepist üles läinud,» lausus üks. «Aga alla ta enam tulnud ei ole. Ja jalg on tal verd ka jooksnud.»

Suurem summ oli juba möödas. «Ted, vaata sinna,» hüüdis jälitajatest noorem, hääles ülim imestus, ja näitas näpuga minu jalgadele. Vaatasin maha; märkasin, et mudast joonistusid jalgade ebamäärased piirjooned. Hetke olin liikumisvõimetu.

«See on imelik!» lausus vanem. «Hiiglama imelik. See on nagu jala vaim, eks ole?» Kõheldes astus ta väljasirutatud käega trepist üles. Tänaval seisatas keegi mees; et näha, mida ta püüab, tema eeskujule järgnes tüdruk. Järgmisel hetkel oleks ta mind puudutanud. Samas taipasin, mis ma pean tegema. Astusin ühe sammu ning poiss põrkas hüüatades tagasi. Üheainsa kiire liigutusega vinnasin enda üle vahemüüri naabermaja trepile. Ent väiksem jõnglane oli küllalt terane ja märkas seda manöövrit. Ma ei olnud veel trepist alla kõnniteele jõudnud, kui ta oli hetkelisest jahmatusest toibunud ning hüüdis, et jalad ronisid üle müüri.

Nad jooksid ringiga naabermaja ette ning nägid, kuidas trepi alumisele astmele ja kõnniteele ilmusid jäljed.

104

«Mis lahti on?» küsis keegi.

«Vaadake, jalad, jalad jooksevad!»

Kõik peale minu kolme jälitaja valgusid järele päästearmee rongkäigule. See rahvavool aga ei tõkestanud mitte ainult mind, vaid ka jälitajaid. Kostsid üllatushüüded ja küsimused. Paiskasin pikali ühe noormehe ning pääsesin minema. Järgmisel hetkel jooksin juba tuisates mööda Russelli väljaku ringteed, kusjuures kuus või seitse inimest tormasid imestunult mu jalajälgede kannul. Järelemõtlemiseks polnud aega, muidu oleks kogu see kari olnud mul kukil.

Kaks korda põikasin ümber nurga, korda kolm jooksin üle tänava ning pöördusin vanadele jälgedele tagasi. Seejärel olid jalatallad kuumad ja kuivad ning märjad jäljed hakkasid kaduma. Lõpuks sain mahti veidi hinge tõmmata. Hõõrusin jalad kätega puhtaks ning pääsesin sel kombel tulema. Viimane, mis ma tagaajajatest nägin, oli see, kuidas tosinast inimesest koosnev rühm piiritu hämmastusega uuris aeglaselt kuivavat jälge, mis tekkis sellest, et sulpsatasin ühte lompi Tavistocki väljakul. See üksik jalajälg oli neile niisamasuguseks mõistatuseks kui see, mille avastas Robinson Crusoe.

Jooksmine oli mulle parasjagu sooja teinud. Hoopis reipamalt jätkasin teed läbi sealsete vaiksemate tänavate labürindi. Mu selg oli kange ja valutas, kael oli voorimehe haardest hell ja tema küüntest marraskil. Jalad olid saanud tõsiselt vigastada, haav talla all pani mind lonkama. Ma märkasin õigeaegselt lähenevat pimedat ning põikasin longates kõrvale, kartes pimeda inimese teritatud meeli. Üks või kaks korda põrkasin kogemata kokku vastutulijatega, kes jäid imestunult seisma, kuuldes seletamatul kombel alanud sõimuvalin-gut. Äkki langes mu näole midagi hääletut ja pehmet: väljaku kohal hõljus aeglaselt laskuvate lumehelveste läbipaistev loor. Ma olin saanud nohu ega suutnud ka parimal tahtmisel aevastamist vältida. Mulle ajas hirmu peale iga silmapiirile ilmunud koer oma õieliaetud nina ja uudishimuliku nuuskimisega.

Algul üksikult, siis hulganisti tormasid mulle vastu täiskasvanud ja poisikesed, kes jooksu peal midagi hüüdsid. Tuli oli lahti. Kõik nad jooksid mu senise elu

105

aseme poole. Mööda tänavat tagasi vaadates nägin üle katuste ja telegraafitraatide kerkivat paksu musta suitsusammas! Polnud kahtlust, et põleb mu korter. Seal olid rõivad, aparaadid, kogu mu varandus peale tšeki-raamatu ja kolme köite märkmetega, mis ootasid mind Suur-Portlandi tänavas. Maja põleb! Olin põletanud kõik sillad enda taga. Vaevalt et keegi seda kunagi oli teinud põhjalikumalt! Mu kodu oli leekides.»

Nähtamatu vaikis ja jäi mõttesse. Kemp heitis rahutu pilgu aknast välja. «Jah,» lausus ta. «Jätkake!»

XXII PEATÜKK KAUBAMAJAS

«Niisiis alustasin ma seda uut elu, millele nüüd olen mõistetud, keset jaanuarikuu algavat lumetuisku — surmväsinuna, külmununa, valudes, ütlemata armetuna, ilma et oleksin seejuures kaugeltki oma nähtamatuses veendunud olnud. Mulle langenud lumi oleks mu kohe reetnud. Mul ei olnud ei peavarju, minimaalsemaidki tarbeesemeid ega ühtki hinge kogu maailmas, keda ma oleksin võinud usaldada. Kui ma oleksin oma saladuse teatavaks teinud, oleks see mind andnud teiste võimusesse, minust oleks tehtud haruldane nägemisväärsus. Kuid kõigele vaatamata oli mul vastupandamatu soov peatada tänaval mõni mööduja ning anda end tema meelevalda. Ma teadsin küllaltki selgesti, missuguse õuduse ja ebainimliku julmuse kutsuks see samm esile. Ma ei teinud tänaval mingeid plaane. Minu ainsaks eesmärgiks oli leida varju lume eest, hankida endale ihukatted ja saada sooja. Alles pärast seda võisin ma mõelda edasistele plaanidele. Kuid isegi nähtamatule mehele olid Londoni majaread kättesaamatult lukus, haagis ja riivis.

Ma suutsin selgesti näha ainult üht — see oli külm, tuisk ja öö, mis tõotasid õnnetust ja häda.

Siis tuli mulle hiilgav idee. Ma pöördusin tänavasse, mis viis Goweri tänavalt Tottenham Courti, ning leidsin

106

end varsti asutuse eest, kus kaubeldakse kõigega. Te teate seda, see on Omnium, see pole mitte kauplus, vaid pigemini tohutu kaupluste ahel, kus ei puudu ei liha, koloniaalkaubad, pesu, mööbel, rõivad, isegi mitte õlimaalid. Olin arvanud, et kaubamaja uks on lahti, kuid see oli suletud. Sel ajal kui ma äri laia sissepääsu ees seisin, peatus tänaval tõld ning vormiriides mees 5— te olete ju näinud selle äri uksehoidjaid, kellel mütsi ees on kiri «Omnium» — tõmbas ukse pärani. Ma põetasin enda kavalalt sisse ning alustasin teekonda läbi kaubamaja — olin sattunud osakonda, kus müüdi paelu, kindaid, sukki ja muud sarnast. Seejärel jõudsin suuremasse saali, mis oli määratud korvmööbli ja muude punutud kaupade müügiks.

Ma ei tundnud end aga seal julgelt, sest rahvas käis kogu aeg edasi-tagasi. Seepärast hiilisin rahutult edasi, kuni jõudsin lõpuks tohutusse müügisaali ülakorrusel, mis oli täis voodeid. Ronisin üle nende ja leidsin puhkamiseks koha keset kõrgeid kokkurullitud madratsite virnu. Tuled olid juba süüdatud ja ruum meeldivalt, soe. Otsustasin jääda peidukohta, kus ma olin. Pidasin hoolikalt silmas müüjaid ja ostjaid, kes kaks või kolm korda kaupade keskele ilmusid, ja tahtsin oodata siin äri sulgemiseni. Arvasin, et pärast seda on võimalik hankida toitu, rõivaid ja mingi mask, hiilida kogu pood läbi, vaadata üle kaubad ja võib-olla heita mõnesse neist vooditest magama. Plaan näis olevat teostatav. Mul oli kavatsus hankida rõivad, et mässida end nendesse ja omandada mingi inimlik kuju, muretseda raha ning võtta hoiukohast välja oma raamatud, leida kuskil korter ning töötada välja üksikasjaline plaan selleks, et kasutada täielikult ära need eelised, mis mulle andis nähtamatus kaasinimeste suhtes — igatahes pidasin ma seda siis veel eeliseks.

Äri sulgemise aeg jõudis õige varsti kätte. Sellest ajast, millal ma võtsin koha madratsitel sisse, ei olnud möödunud tundigi, kui nägin, et aknakatted lasti alla ja ostjad hakkasid väljapääsu poole liikuma. Seejärel hakkas hulk väledaid noormehi erakordse südidusega korrastama kaupu, mis olid jäänud müümata. Kui rahvast oli vähemaks jäänud, hiilisin ettevaatlikult peidukohast välja ja läksin elavama läbimüügiga osakondadesse.

107

Ma olin tõsiselt üllatunud, nähes, kui kiiresti noormehed ja tütarlapsed toimetasid minema kaubad, mis olid päeval müügiks välja pandud. Kõik kaubakastid, rippuvad kangad, lahtikeritud pitsid, koloniaal-kaupade osakonna maiustustekarbid, kõikvõimalikud väljapanekud korjati kokku, keerati rulli, laotati mahukatesse hoiuruumidesse. Kõik. see aga, mida ei saanud kokku panna ja ära viia, kaeti jämedast kotiriidest palakatega. Kõige lõpuks tõsteti toolid, jalad püsti, lettidele, nii et põrandad jäid lagedaks. Niipea kui üks või teine noormeestest või neidudest oli oma tööga valmis, tõttas ta viivitamatult ukse poole, näol elevus, mida ma polnud vist kunagi näinud ühegi müüja ilmes. Pärast neid ilmus kohale terve

hulk noorukeid, käes panged ja harjad, ning hakkasid põrandatele saepuru loopima. Pidin tegema jänesehaake, et neile mitte jalgu jääda, kuid sellest hoolimata määrisin pahkluu sae-puruga kokku. Mööda kaitsekatetesse mässitud pimedaid osakondi hulkudes kuulsin ma veel hulk aega, kuidas harjad mööda põrandat liikusid. Äri sulgemisest oli möödunud tubli tund või rohkem, kui lõpuks kuulsin kinnikeeratavate lukkude raginat. Üle maja laskus vaikus; hulkusin ihuüksinda mööda tohutut poodide labürinti, galeriisid ja müügisaale. Oli väga vaikne. Mul on meeles, et Tottenham Courti poolse sissepääsu juurde sattudes kuulsin möödujate kontsaklõbinat.

Esimese külaskäigu tegin osakonda, kus ma olin näinud müüdavat sukki ja kindaid. Ruum oli pime ja ma nägin põrguvaeva, et leida tikke. Lõpuks avastasin need väikese kassapuldi sahtlist. Siis oli vaja leida küünal. Olin sunnitud terve virna pakendeid lahti kiskuma ja hulga karpe ning sahtleid läbi sorima, kuni mulle lõpuks sattus kätte see, mida otsisin: karpidel olevatel etikettidel nimetati neid lambavillasteks aluspüksteks ja -särkideks. Neile järgnesid sokid ja paks kaelasall. Seejärel käisin valmisrõivaste osakonnas, kust sain püksid, kuue, mantli ja pehme kaabu — allapoole rippuvate servadega kübara, nagu neid kannavad vaimu-likud. Tundsin end taas inimesena. Mu järgmiseks mõtteks oli toidupooline.

Puhvet asus ülakorrusel: sealt leidsin külma praadi. Kohvimasinas oli veel kohvi. Süütasin gaasi ja tegin

108

kohvi soojaks. Kokkuvõttes ei edenenud asjad sugugi halvasti. Kui ma hiljem läbi maja hiilisin ja tekke otsisin — lõpuks pidin ma leppima sulgkottide virnaga —, sattusin koloniaalkaupade osakonnas šokolaadi ja suhkrustatud puuvilja tagavarale, rohkemale, kui see mulle hea oli; ka leidsin ma valget burgundi veini. Siinsamas kõrval oli mänguasjade osakond. Mul tuli hea mõte: leidsin mõned võltsninad, te teate ju neid papist ninasid. Hakkasin mõtlema tumedatele prillidele. Kuid prilliosakonda Omraum'il ei olnud. Nina oli mulle tõesti muret teinud. Olin mõelnud juba värvimisele. Avastus mänguasjade osakonnas suunas mu mõtted parukatele, maskidele ja muule sarnasele. Lõpuks pugesin sulgkottide virna magama. Oli soe ja mugav.

Minu viimased mõtted enne uinumist olid meeldivaimad, mis mind olid vallanud pärast muundumist. Füüsiline rahu kajastus ka mõtetes. Olin kindel, et suudan hommikul märkamatult täies rõivas välja lipsata, olles enne seda mässinud näo valgesse salli, mille olin samuti ärist võtnud. Seejärel kavatsesin varastatud raha eest osta prillid, misjärel maskeering oleks täielik. Sukeldusin segastesse unenägudesse, mis keerlesid viimase paari päeva jooksul juhtunud fantastiliste sündmuste ümber. Ma nägin pisikest õelat juudist majaperemeest oma toas tänitamas, nägin tema kaht poega, kes olid väga imestunud, ning kortsus ja krimpsus näoga vanaeite, kes küsis oma kassi. Ma elasin uuesti üle selle ebatavalise tunde, mida olin kogenud riidetüki nähtamatuks muutumisel. Sel kombel jõudsin ma tuulisel mäenõlval ninaga nohistava vana vaimuliku juurde, kes pomises mu isa lahtise haua juures: «Mullast oled sa võetud ja mullaks pead sina jälle saama.»

«Ja sina samuti,» lausus hääl. Samal hetkel lükati mind haua poole, ma rabelesin vastu, karjusin, kutsusin appi matuselisi, kuid nood jätkasid ükskõikselt matuse-talituse jälgimist. Ka vana vaimuliku hääl ei katkenud hetkekski kogu talituse kestel, mida saatis tema ühetooniline pomin ja ninaluristamine. Mõistsin, et olen nähtamatu ja kuuldamatu, et ülemaised jõud olid asetanud mulle oma käe. Ma rabelesin asjatult vastu, mind lükati üle haua serva, kirst kõmises õõnsalt, kui ma sellele kukkusin. Järgnesid labidatäied kruusa. Keegi ei

109

märganud mind, keegi ei teadnud minu olemasolust midagi. Ma hakkasin kramplikult rabelema ning ärkasin.

Helendas Londoni kahvatu koidik ning ruumi täitis hall ja kõle valgus, mis immitses sisse aknakatete vahelt. Tõusin istuli ega suutnud kohe taibata, mis suur raudsete tugisammastega saal see on kõigi nende lettide, riiderullide lademete ning padja- ja tekivirnadega. Kui mulle kõik taas meenus, hakkasin ma kuulma vestlevaid hääli.

Kohe seejärel nägin, et ühest kaugemast, alumisel korrusel asuvast heledasti valgustatud osakonnast, kus aknakatted olid juba kõrvaldatud, sammusid minu poole kaks meest. Kohmerdasin jalule ning hakkasin otsima põgenemisteed. Kuid piisas sellest: mu liigutuste kahin reetis mu sealviibimise. Arvatavasti nägid nad ainult mingit kogu, mis kadus vaikselt ja kiiresti. «Kes seal on?» hüüdis üks, kuna teine käratas: «Seisa!» Ma tormasin ümber nurga ja kihutasin täie hooga vastu umbes viieteistkümneaastasele poisivibalikule. Ärge unustage, et tegemist oli ilma näota kujuga! Poiss karjatas, ma paiskasin ta pikali, tormasin temast mööda, tegin veel ühe käänaku ning viskusin siis õnneliku mõttesähvatuse mõjul ühe leti taga tihedalt vastu põrandat. Järgmisel hetkel nägin ma endast mööda tormavaid jalgu ning kuulsin hääli, mis hüüdsid: «Kõik uste juurde!», küsisid: «Mis on lahti?» või andsid teistele nõu, kuidas mind püüda.

Sel kombel põrandal lamades tundsin ma meeletut hirmu. See võib näida imelikuna, kuid sel hetkel ei tulnud mul kordagi pähe vabastada end rõivastest. Aga just seda oleksin pidanud kohe tegema! Ilmselt olin ma pähe võtnud just nendes pageda ja see mõte juhtis kogu mu käitumist. Ja juba kostis letirea teisest otsast hüüe: «Ta on siin!»

Kargasin jalule, haarasin letilt ühe tooli ning virutasin selle kogu pihta, kes oli hüüdnud. Siis keerasin ümber, kuid sattusin nurga taga vastamisi kellegi teisega, paiskasin tolle hooga kõrvale ning kihutasin trepist üles. Too viimane jäi jalule, hüüatas teiste tähelepanu äratamiseks paar korda ning tormas mulle mööda treppi järele. Üleval trepi kõrval oli virnas

110

hulk eredavärvilisi savinõusid.» — «Kuidas neid nüüd nimetatakse?»

«Keraamika,» arvas Kemp.

«Küllap jah! Niisiis, virn keraamikat. Hästi, viimasel astmel ma peatusin, pöörasin ringi, haarasin virnast ühe poti ja virutasin sellele tobule vastu pead, kui ta üles tuli. Sellele ühele järgnes terve virn. Nüüd kostsid hüüded ja jooksusammud juba kõikjalt. Jooksin nagu meeletu puhveti poole, seal oli keegi valges kuues mees, arvatavasti kokk, kes hakkas mind samuti taga ajama. Tegin meeleheites veel ühe käänaku ning leidsin end keset lampe ning rauakaupu. Läksin leti taha ja jäin kokka ootama. Ta tormas kohale enne teisi tagaajajaid. Virutasin talle lambiga. Kokk vaarus ja vajus kokku. Leti taga küüru tõmbudes hakkasin ahvikiirusel rõivaid seljast kiskuma. Mantel, kuub, püksid ja kingad, nendega sain hakkama, kuid villane särk istus seljas nagu omaenda nahk. Kuulsin juba teisi tulevat. Teisel pool letti lamas vaikselt kokk, ta oli oimetu või hirmust keeletu; ma pidin endale uue peidupaiga otsima nagu puuvirnast väljapeletatud rott.

«Siia, politsei!» kuulsin ma kedagi hüüdvat. Ma olin jälle laoruumis, kus seisid voodid; ruumi teine pool kujutas endast riidekappidest labürinti. Tormasin kappide vahele, litsusin end laiaks, sain pärast igavest väänlemist särgi seljast ning jäin hingeldades ja hirmunult, ent jälle vaba mehena seisma, kui nurga tagant ilmusid politseinik ja kolm äriteenijat. Nad tormasid mu särgi ja aluspükste kallale. Püksid kahmati üles. «Ta pillub oma saagi minema,» lausus üks noormeestest. «Ta peab siin kuskil olema.»

Kuid mind nad siiski ei leidnud. Ma jälgisin natuke aega, kuidas nad mind otsisid, ja kirusin ebaõnne, et olin rõivastest ilma jäänud. Pärast seda suundusin puhvetisse, jõin natuke piima, mis ma sealt leidsin, võtsin kamina ees istet ning hakkasin olukorra üle järele mõtlema.

Natukese aja pärast tulid sinnasamasse kaks müüjat ning hakkasid erutatult sündmusest rääkima. Nad olid täielikud tobud! Ma kuulsin oma kuritegude liialdatud loendit ning arvamuseavaldusi oma asukoha kohta.

111

Hakkasin jälle plaane pidama. Sellest ärist oli saaki ääretult raske välja toimetada, eriti nüüd, kus kõik olid valvel. Suundusin alla lattu, et näha, kas oleks mingi võimalus seada endale kokku pakk ning lasta see aadressi järgi ära saata. Kuid ma ei saanud aru siinsest dokumentide vormistamise süsteemist. Kella üheteistkümne ajal -— lumi oli hakanud selleks ajaks sulama ning ilm oli ilusam ja veidi soojem kui eelmisel päeval — jõudsin otsusele, et kaubamaja on

lootusetu. Ebaõnnestumisest ärritatuna väljusin ma kaubamajast kõige ähmasemate tegevusplaanidega.»

XXIII PEATÜKK DRURY LANEIL

«Te saate nüüd aru minu väljapääsmatust olukorrast,» jätkas nähtamatu. «Mul ei olnud peavarju ega kehakatteid. Samal ajal aga oleksid rõivad tähendanud loobumist kõigist oma eelistest, muutumist millekski veidraks ja õudseks. Ma paastusin, sest söömine, enda täitmine assimileerimata ainega oleks muutnud mu viirastuslikuks nägemuseks.»

«Sellele ma ei tulnud,» lausus Kemp.

«Ka mina mitte. Lumesadu hoiatas mind teistegi ohtude eest. Ma ei tohtinud lumesajuga välja minna — kehale langenud helbed oleksid teinud mu nähtavaks. Ka vihm oleks joonistanud veest minu piirjooned, oleksin muutunud inimkogutaoliseks sädelevaks veemulliks. Ja udus, udus oleksin ma sarnanenud tuhmi laiguga, mille kontuurid oleksid meenutanud ähmast ja ebamäärast inimkogu. Kõigele lisaks tarvitses mul Londonis vaid tänavale astuda, ja jalgadele hakkas kogunema pori ning nahk kattus lendleva tahma ja tol-muga. Ma ei teadnud, kui kaua see aega võtab, et muutuda sel kombel nähtavaks, kuid oli selge, et väga kaua just mitte.»

«Londonis igatahes küll mitte ...»

«Suundusin Suur-Portlandi tänava kandis asuvatesse

urgastesse. Varsti olin selle tänava alguses, kus olin elanud. Ma ei läinud mööda seda, sest tänava keskosas suitsevate varemete juurde oli kogunenud rahvamurd — see oli mu endine eluase, mille olin ise maha põletanud. Kõige pakilisemaks probleemiks oli nüüd rõivaste hankimine. Samas märkasin ma üht neist väikestest poodidest, kus müütatakse ajalehti, maiustusi, mänguasju, kirjutustarbeid, jõulu ajal müümata jäänud kuuseehteid ja muud sarnast. Kõigele lisaks oli siin terve virn maske ja ninasid, mis meenutasid mulle kaubamaja mänguasjade osakonnas tärganud ideed. Pöörasin ringi. Enam ei liikunud ma sihitult. Elava liiklusega tänavate vältimiseks tegin ma suure ringi ning võtsin suuna põhja pool Strandi asuvate tänavakeste poole, sest mulle tuli meelde, nagu oleksin just seal kandis kohanud teatritarvete ärisid, kuigi ma just päris täpselt ei teadnud, kus nimelt.

Ilm oli külm, tänavatel puhus näpistav põhjatuul. Ma liikusin kiirel sammul, et keegi mulle selga ei jookseks. Iga tänavaületamine oli seotud ohuga, iga jalutaja sundis mind valvele. Bedfordi tänava nurgal tahtsin ma kellestki mehest mööduda, kuid too võttis ootamatult suuna minu peale ja tahtis minust läbi astuda, tõugates mu sel kombel peaaegu mööduva kalessi rataste alla sõiduteel.Voorimeeste seisuplatsil avaldati arvamust, et meest tabas mingi äkiline atakk. See kokkupõrge viis mu endast niivõrd välja, et ma keerasin Covent Gar-deni turule ja istusin seal natuke aega ühes vaikses nurgas lillelaua ääres, millel seisid kannikesed. Ma hin-geldasin ja värisesin. Ühtlasi sai selgeks, et nohu oli muutunud ägedamaks, olin sunnitud seetõttu sealt varsti lahkuma, sest vastasel korral oleksid aevastused võinud tähelepanu äratada.

Lõpuks jõudsin oma otsingute eesmärgile. See oli mingi räpane, kärbestest mustatud poeke ühel Drury Lane'i naabruses asuval kõrvaltänaval. Poe aknale olid kuhjatud kassikullast säravad kostüümid, võlts juveelid, parukad, toakingad, doominomantlid ja näitlejate fotod. Vanamoodne pood oli madal ja pime, selle kohal kõrguv neljakorruseline maja jättis sünge ja nukra mulje. Ma piilusin aknast sisse. Kedagi nägemata astusin poodi. Ukse avamisel kolksatas kell. Jätsin ukse lahti ning

sammusin ümber tühja mannekeeni pöördpeegli taha nurka. Umbes minuti pärast keegi tuli. Kuulsin raskeid samme ning kauplusse ilmus mingisugune mees.

Mu tegevusplaan oli nüüd täiesti kindel. Kavatsesin tungida poe taha korterisse, peita end ülakorrusel kuskile ära ja oodata parajat võimalust. Kui kõik oleks vaikseks jäänud, oleksin otsinud välja mõne paruka, maski, prillid ja rõivad, seejärel aga läinud oma teed. Arvatavasti oleksin ma olnud küll mõnevõrra koomiline, kuid siiski inimese moodi. Kõigele lisaks oleksin võtnud majast ka raha, kui see mulle kätte oleks sattunud.

Poodi ilmunud tegelane oli lühike puhmaskulmudega küürakas, kellel olid pikad käed ja erakordselt lühikesed kõverad jalad. Ilmselt oli teda segatud einetamise juures. Mees vaatas poes ootavalt ringi. Ootust asendas üllatus ja viimast viha, kui ta nägi, et ruum on tühi. «Neetud poisiklutid!» lausus ta. Ta läks uksele ja vaatas tänaval mõlemale poole. Hetke pärast tuli ta taas sisse, lõi ukse jalaga vihaselt kinni ning sammus omaette pobisedes tagaukse juurde.

Ma tulin nurgast välja, et talle järele minna. Minu liikumist kuuldes jäi ta kangestunult paigale. Küüraka teravast kõrvakuulmisest ehmunud, tegin ma sedasama. Mees lõi tagatoa ukse mu nina all kinni.

Jäin kõheldes seisma. Äkki kuulsin teda kiirel sammul tagasi pöörduvat ning sisse vaatavat. Tema rahulolematu pilk rändas üle poe. Endamisi pomisedes uuris ta läbi letitaguse ning piilus ühe kui teise asja taha. Siis jäi ta kahtlevalt seisma. Tagatoa uks oli jäänud lahti, lipsasin sealt läbi.

Sattusin viletsalt sisustatud veidrasse toakesse, mille nurgas vedeles virn näokatteid. Laual ootas hommikusöök. Uskuge, Kemp, mind ärritas neetud kombel, et pidin kohvilõhna sisse hingama ja valvama, kuni ta tagasi tuleb ja söömaaega jätkab. Peale selle ajasid mulle judinad peale peremehe lauakombed. Toapugerikul oli kolm ust, ühe kaudu neist pääses ülemisele korrusele, teise kaudu alla, kuid kõik nad olid suletud. Kuni küürakas toas viibis, ei pääsenud ma kuhugi. Tema terase kuulmise tõttu ei tohtinud ma sõrmeotsagi

liigutada. Samal ajal aga seisin ma seljaga tõmbetuules. Kaks korda suutsin aevastuse suuri vaevu maha suruda.

Silmade ees avanev pilt oli uudne ja huvitav, kuid samal ajal olin ma tüdinud ja kannatust kaotamas ammu enne, kui ta söömise lõpetas. Lõpuks ometi oli ta valmis, ladus viletsad savinõud mustale tinakand-mikule, millel oli seisnud teekann, korjas sinepiplekki-dega kaetud laudlinalt kokku leivaraasukesed ning viis kõik minema. Kandami tõttu ei saanud ta enda järel ust sulgeda — muidu oleks ta seda kindlasti teinud: ma pole eluilmaski näinud teist sellist uste sulgemise maania all kannatavat inimest. Järgnesin talle keldrikorrusel asuvasse ütlemata räpasesse kööki ja nõudepesuruumi. Lausa lõbu oli jälgida, kuidas ta alustas nõudepesemist. Ent seejärel leidsin, et mul pole mingit mõtet seal all seista, pealegi oli telliskivipõrand paljas-tele jalgadele külm. Läksin üles tagasi ja istusin kamina ette tugitooli. Tuli oli kaminas kustumas, peaaegu mõtlemata lisasin sütt. Müra peale oli ta sedamaid ülal ning vaatas ärevalt ringi. Ta uuris toa läbi ja oleks mind äärepealt puudutanud. Kuid isegi pärast seda kontrolli ei näinud ta päriselt rahule jäävat. Ta seisatas uksel ning vaatas enne alla minekut veel kord kõik üle.

Ootasin tibatillukeses elutoas terve igaviku. Lõpuks ilmus küürakas välja ja avas ukse, mille kaudu pääses ülemisele korrusele. Ma hiilisin ta kannul.

Trepil jäi ta ootamatult seisma, nii et ma oleksin peaaegu talle otsa komistanud. Mees seisis, vaatas mulle näkku ja kuulatas. «Võiksin vanduda,» pomises ta. Tema pikk karvane käsi haaras alumisest huulest, kuna pilk rändas mööda treppi üles ja alla. Seejärel urahtas ta, midagi ja jätkas teekonda ülespoole.

Ta käsi oli juba ukselingil, kui ta uuesti seisma jäi, näol seesama vihane küsimus. Nõrk kahin oli andnud märku, et midagi liigub tema läheduses. Mehel pidi olema saatanlikult terav kuulmine. Äkki sai ta pööraselt vihaseks. «Kui ma siit kellegi leian...» karjus ta ähvardavalt, jättes lause lõpetamata. Ta pistis käe taskusse, kuid ei leidnud, mida otsis. Küürakas tormas minust mööda ning laskus jalgadega kolistades sõjakalt

alla tagasi. Ma ei hakanud talle järele minema, vaid võtsin istet ülemisel trepiastmel.

Natukese aja pärast oli ta jälle tagasi, ikka veel endamisi pomisedes. Ta tegi toaukse lahti, kuid enne, kui ma jõudsin siseneda, lõi ta selle mu nina all kinni.

Otsustasin maja läbi otsida. Mõni aeg tegelesin ma sellega, püüdes liikuda nii vaikselt kui võimalik. Hoone oli vana ja lagunenud ning nii niiske, et pööningukamb-rites olid tapeedid seintelt lahti tulnud. Maja kubises rottidest. Enamik ukselinke liikus sedavõrd raskelt, et ma ei julgenud neid alla vajutada. Paljud toad, mis ma üle vaatasin, olid ilma vähimagi mööblita, teised aga olid täis igasugust teatrikolu, mis välimuse järgi otsustades oli pruugitult ostetud. Küüraka enda toa kõrval leidsin hulga vanu rõivaid. Hakkasin nende seas sorima ning unustasin tegevushoos küüraka kõrvakuulmise, mille suhtes ei olnud enam kahtlusi. Samas kuulsingi hiilivaid samme. Kui ma viimasel hetkel pea tõstsin, nägin teda, käes vanamoodi revolver, uurimas põrandale kuhjatud riidevirna. Seisin liikumatult paigal, kuna kahtlustav peremees jõllitas ammuli sui. «See oli kindlasti tema,» lausus ta aeglaselt. «Neetud naine!»

Küürakas sulges vaikselt ukse, kuid otsekohe selle järel kuulsin võtit lukus pööratavat. Sammud eemaldusid. Oli selge, et olen luku taha pandud. Esimesel hetkel ei osanud ma midagi peale hakata. Sammusin ukse juurest akna juurde ja tagasi ning jäin nõutult seisma. Mind haaras vihahoog. Kuid enne kui midagi ette võtta, otsustasin üle vaadata siin leiduvad rõivad. Ent juba esimene katse lõppes sellega, et ülemiselt riiulilt kukkus alla terve riidevirn. See tõi küüraka tagasi. Ta oli ähvardavam kui kunagi varem. Seekord ta isegi puudutas mind, kuid hüppas imestunult tagasi ning jäi hämmastunult keset tuba seisma.

Varsti ta rahunes veidi. «Rotid,» sosistas ta kätt suu juurde tõstes. Paistis, et ta natuke kartis. Ma libistasin enda vaikselt toast välja, kuid siis naksus jala all põrandalaud. Selle peale tormas väike saatan, revolver käes, kogu maja läbi, keerates uksed üksteise järel lukku ning pistes võtmed taskusse. Saanud aru, mis ta plaanitses, sattusin raevuhoogu. Suutsin end vaevu kontrollida, et oodata ära õige hetk. Selleks ajaks oli

mul juba selge, et ta viibib majas üksi. Pikemalt jän-damata virutasin talle lihtsalt pähe.»

«Virutasite pähe?» hüüatas Kemp.

«Jah, lõin ta oimetuks, sellal kui ta trepist alla läks. Andsin talle hoobi taburetiga, mis seisis trepiplatvormil. Nagu jahukott lendas ta trepist alla.»

«Aga kuulge! Kõige tavalisemgi humaansus ...»

«Sobib tavalistele inimestele. Saage aru, asi seisis selles, kuidas pääseda maskeerituna majast välja, ilma et ta oleks mind näinud. Ma ei osanud selleks midagi muud välja mõelda. Pärast seda toppisin talle tropiks suhu vesti, niisuguse, nagu neid kanti Louis XIV ajal, ja sidusin ta voodilina sisse.»

«Sidusite lina sisse?»

«Jah, keerasin selle kokku mingisuguseks kotiks. See oli tõhus vahend, et ajada tollele idioodile hirm peale ja panna ta vaikima. Pealegi on säärasest kotist pagana raske välja pugeda. Kallis Kemp, te istute ja vaatate mulle otsa, nagu oleksin ma mõrtsukas. Tal oli revol-ver. Ja kui ta oleks mind näinud, oleks ta võinud hiljem anda mu isikukirjelduse.»

«Kuid siiski,» lausus Kemp, «Inglismaal, ja tänapäeval! Lõppude lõpuks viibis mees omaenda majas, teie aga läksite välja, nojah, röövimise peale.»

«Röövimine! See on juba kurat teab mis! Varsti nimetate mind vargaks. Kemp, te pole ju nii loll, et peaksite leierdama sellist ajast ja arust läinud juttu. Kas te tõesti ei saa aru minu olukorrast seal?»

«Kuid ma saan aru ka tema olukorrast!» lausus Kemp.

Nähtamatu kargas püsti. «Mis te tahate sellega öelda?»

Kempi ilme jäigastus. Ta tahtis juba rääkima hakata, kuid talitses end. «Mulle näib, et lõppude lõpuks ei jäänudki teil muud üle,» lausus ta äkki tooni muutes. «Te olite sattunud täbarasse olukorda, kuid siiski...»

«Ma olin muidugi täbaras olukorras, neetult täbaras! Pealegi ajas vihale see, kuidas ta mind mööda maja jahtis, revolvriga veheldes ning uksi lukku ja lahti keerates. See oli lihtsalt vihastav. Ega te ometi taha mulle midagi ette heita? Kas te heidate mulle midagi ette?»

«Ma ei heida kunagi kellelegi midagi ette,» lausus

117

Kemp. «See pole enam ammugi moes. Mis te siis tegite?»

«Ma olin näljane. Leidsin alt leivapätsi ja natuke vängelt lõhnavat juustu. Seda oli rohkem kui küllalt, et vaigistada nälga. Rüüpasin peale mõne lonksu brändit veega ja läksin jälle üles, möödudes sellest omatehtud kotist — küürakas lamas täiesti vaikselt. Olin jälle toas, kus seisid vanad rõivad. Tänava poole avanevat akent varjasid kaks pruunikaks tõmbunud pesemata pitskardinat. Piilusin nende vahelt välja. Päike säras. Ebasõbraliku maja tumedate varjudega võrreldes oli päikesesära lausa pimestav. Tänaval oli elav liiklus — puuviljakärud, kaarikud, kastivirnadega koormatud neljarattalised plaanikud, kalakaupmehe käsivanker. Silme ees hõljumas värvilised täpikesed, pöörasin pilgu taas selja taga seisvatele tumedatele riiulitele. Erutus andis järele ning ma suutsin olukorda jälle kainelt hinnata. Tuba oli täis nõrka bensiinilehka: bensiini oli kasutatud arvatavasti rõivaste puhastamiseks.

Alustasin süstemaatilist läbiotsimist. Oli põhjust arvata, et küürakas oli juba mõnda aega elanud majas üksi. See oli huvitav isik. .. Ma kogusin kõik, mis mul võis vaja minna, rõivalaona kasutatavasse tuppa, kus hakkasin esemeid ükshaaval hoolikalt välja valima. Leidsin ka ühe reisikoti, mis võis osutuda vajalikuks, samuti puudrit, ruuži ja kleepplaastrit.

Algul kavatsesin enda nähtavaks muutmiseks katta näo ja kõik, mis rõivaste alt paistma jääb, mingi ja puudriga. Kuid sellel oleks olnud üks puudus: taas nähtamatuks muutmiseks oleksin vajanud tärpentini ning muidki vahendeid, samuti rohkesti aega. Seepärast valisin endale lõpuks välja võimalikult viisaka kujuga nina — see oli küll veidi koomiline, kuid mitte hullem kui mõnegi inimese loomulik nina —, tumedad prillid, hallikad vurrud ja paruka. Pesu ma ei leidnud, kuid selle võisin hiljem ka osta. Esialgu mässisin endale pesu asemel ümber kalingurist doomino ja mõned valged kašmiiri kaelarätikud. Sokke ei suutnud ma leida, kuid see-eest olid küüraka saapad küllalt suured ja sobisid mulle. Poes leidsin puldist kolm kuldmünti ja kolmkümmend šillingit hõbedas. Kapis, mille ma tagatoas

118

lahti murdsin, oli kaheksa naela kullas. Varustus oli koos ja ma võisin suunduda laia maailma.

Ent samas haaras mind imelik kahtlus. Kas mu välimus on usutav? Ma kontrollisin ennast magamistoas väikese peegli ees, uurisin enda läbi igast küljest, et avastada võimalikke tühikuid, kuid kõik näis olevat korras. Ma olin teatraalsuseni groteskne, midagi lava-ihnuri taolist, kuid igal juhul oli mul inimese välimus. Kogusin end, võtsin peegli ja läksin alla ärisse, kus lasksin rulood alla ning uurisin end pöördpeegli ees igast küljest.

Kogusin paar minutit julgust, keerasin poeukse lukust lahti ja astusin tänavale, jättes väikese küüraka lina sees tema enda hooleks. Viie minuti pärast lahutas-mind ja teatritarvete äri juba tosin tänavanurka. Keegi ei paistnud tundvat mu välimuse vastu erilist huvi. Näis, et viimased raskused on seljataga.»

Ta pidas jälle vahet.

«Kas te küüraka vastu enam huvi ei tundnud?» küsis Kemp.

«Ei,» vastas nähtamatu. «Tema saatusest ei ole midagi kuulda olnud. Arvatavasti sai ta sõlmed lahti või kiskus lina puruks. Sõlmed tõmbasin igatahes kõvasti kinni.»

Ta jäi vait, astus akna alla ja vaatas välja.

«Mis juhtus siis, kui te jõudsite Strandile?»

«Oh, uus pettumus. Ma olin mõelnud, et raskused on seljataga. Arvasin, et võin praktiliselt teha karistamatult kõike, mida tahan, kõike, peale oma saladuse väljaandmise. Ma olin selles veendunud. Ükskõik, mis ma ka oleksin teinud, ükskõik, missugused oleksid olnud selle tagajärjed, mind see ei tohtinud puudutada. Selleks tarvitses mul ainult heita rõivad seljast ja kaduda. Keegi ei oleks saanud mind kinni pidada. Raha võisin ma enda arvates võtta sealt, kus

seda nägin. Otsustasin korraldada endale uhke pidusöögi, siis aga minna mõnda paremasse hotelli ning täiendada oma varandust. Olin imetlusväärselt enesekindel. Pole kuigi lõbus praegu meenutada, missugune eesel ma olin. Astusin ühte kohta sisse ja hakkasin juba lõunasööki tellima, kui taipasin, et ma ei saa ju süüa, ilma et ei paljastaks oma nähtamatut nägu. Andsin tellimise ära ja ütlesin kelnerile, et olen kümne minuti pärast tagasi. Tulin

119

ärritatult restoranist välja. Kas te olete näljasena säärast pettumust üle elanud?»

«Nii hullusti küll mitte,» vastas Kemp. «Kuid ma kujutlen seda.»

«Ma oleksin kõik need tobud pulbriks teinud. Ma tahtsin midagi maitsvat süüa, ma olin lausa nõrkemas sellele mõeldes. Lõpuks astusin sisse teise restorani ja nõudsin endale eraldi ruumi. «Ma olen vigane, mu nägu on moonutatud,» teatasin ma. Nad vaatasid muhe uudishimulikult otsa, kuid lõpuks poinud see ju nende asi. Sel kombel sain lõunasöögi viimaks kätte. See polnud küll eriti hästi serveeritud, kuid käis küll. Lõuna söödud, süütasin sigari ning püüdsin kavandada edasise tegevuse plaani. Väljas hakkas parasjagu tuiskama.

Mida rohkem ma selle kõi^e peale mõtlesin, seda selgemini taipasin, milline abitu mõttetus on nähtamatu mees meie külmas ja räpases kliimas ning rahvast tulvil tsiviliseeritud linnas. Enne seda hullumeelset katset olin unistanud tuhandest võimalusest. Sel õhtupoolikul oli sellest kõigest järel ainult pettumus. Ma mõtlesin kõigele sellele, mida inimene võiks endale soovida. Nähtamatul on kahtlemata võimalik saada kõik need asjad, kuid samal ajal teeb nähtamatus võimatuks nende nautimise. Näiteks auahnus. Mis kasu on kõrgest ametist, kui sa jääd nähtamatuks? Mis kasu on naise armastusest, kui see naine peab paratamatult kandma Delila nime? Poliitika, kahtlane kuulsus, heategevus ega sport mind ei huvita. Mis ma pidin siis tegema? Milleks ma olin siis muutunud rõivaste sisse peidetud saladuseks, lappidesse ja sidemetesse mässitud inimese karikatuuriks?»

Ta peatus ning tema kehahoiaku põhjal võis arvata, et ta vaatab aknast välja.

«Aga kuidas te Ipingisse sattusite?» küsis Kemp, kes tahtis, et külaline iga hinna eest räägiks.

«Ma läksin sinna, et teha tööd. Ma lootsin midagi. Kuid see oli ainult ebamäärane idee. Ma ei ole seda hüljanud praegugi. Nüüd on see juba küps mõte. Küsimus on endiseks muutumises. Teha seesama läbi vastupidises järjekorras. Siis, kui ma tahan, siis, kui ma olen

120

nähtamatuna teinud kõik, mis ma olen kavatsenud nähtavana teha. See ongi põhiline küsimus, millest ma teiega tahaksin nüüd rääkida ...» «Te sõitsite otse Ipingisse?»

«Jah. Selleks polnud vaja muud kui võtta välja oma kolm köidet märkmetega ja tšekiraamat, hankida pesu ja muu varustus, tellida vajalikud kemikaalid uue idee teostamiseks. — Kui ma oma raamatud kätte saan, siis ma näitan teile arvestusi. — Pärast seda asusin teele. Jumal hoidku, mul on praegugi see lumetorm selgesti meeles. Küll oli tegemist, et papist nina märja käes pehmeks ei läheks ...»

«Ja kui nad teile lõpuks üleeile jälile said, siis ajalehtede järgi otsustades te ilmselt. . .»

«Õigus. Kas ma lõin selle konstaablist puupea maha?»

«Ei,» lausus Kemp. «Loodetakse ta paranemist.»

«Siis läks tal hästi. Ma kaotasin kannatuse. Küll on puupead! Kas nad ei võinud mind rahule jätta? Ja kuidas on selle kaupmehemühakaga?»

«Surma pole siiani keegi saanud,» vastas Kemp.

«Hulkuri suhtes ei oska ma veel midagi öelda,» lausus nähtamatu ebameeldiva naeru saatel.

«Jumala eest, Kemp, teietaolised mehed ei tea, mida tähendab raev! Sa töötad aastate viisi, teed plaane ja kavasid ja siis tuleb üks oinas ja tahab su tööle kriipsu peale tõmmata! Igasugused tobud issanda loomaaiast on selle peal väljas, et mind takistada . . . Kui see niiviisi edasi läheb, siis ma ei vastuta enam enda eest, nad õpivad mind veel tundma.

Praegusel hetkel on nende tõttu kõik tuhat korda keerulisemaks muutunud.»

XXIV PEATÜKK NURJUNUD PLAAN

«Noh, aga mis me siis nüüd peale hakkame?» küsis Kemp ning kõõritas aknast välja.

Ta nihkus külalisele lähemale, et too ei näeks kolme meest, kes sammusid mööda teed üles mäkke — talumatult aeglaselt, nagu näis Kempile.

«Mis te kavatsesite teha, kui te suundusite Port Bur-docki? Kas teil oli mõni plaan?»

«Ma kavatsesin kodumaalt lahkuda, kuid muutsin •oma plaani teiega kohtumisel. Ma mõtlesin sõita lõunasse nüüd, kus ilmad on soojad ja võimaldavad nähtamatult liikuda. Ja kuna mu saladus on ilmsiks tulnud, peavad kõik silmas maskeeritud ning riietesse mähitud inimest. Teie sadamal on laevaühendus Prantsusmaaga. Kavatsesin laevale istuda ja riskida. Sealt oleksin võinud sõita rongiga Hispaaniasse või ka Alžee-riasse. See ei oleks enam raske. Seal võib nähtamatuna elada ja teha, mida tahad. Hulkurit tahtsin kasutada rahataskuna ja pakikandjana, kuni oleksin leidnud võimaluse raamatute ja asjade edasisaatmiseks postiga.»

«Selge.»

«Ja see närukael pidi mind paljaks röövima! Ta peitis mu raamatud ära, peitis ära! Kui ta mulle pihku satuks!»

«Parem oleks kõigepealt mõelda sellele, kuidas raamatud talt kätte saada.»

«Aga kus ta on? Kas teie teate?»

«Ta on linnas politseijaoskonnas. Tema enda palvel lukustati ta kõige kindlamasse kongi, mis seal on.»

«Lurjus!» lausus nähtamatu.

«Igal juhul segab ta mõneti teie plaane.»

«Me peame need raamatud kätte saama, need raamatud on eluliselt tähtsad.»

«Kindlasti,» lausus Kemp närvitsedes ja pingutatult kuulatades, kas väljast ei kosta samme. «Need raamatud me peame kätte saama. Kuid see ei tohiks olla eriti raske, kui ta ei tea, et need lähevad teile.»

«Kindlasti mitte,» vastas nähtamatu mõttesse vajudes.

*

Kemp püüdis midagi välja mõelda, et jutuajamist jätkata. Kuid nähtamatu võttis jutujärje üles omal algatusel.

«Teie majja sattumine muutis kõik mu plaanid, sest teie näol on tegemist mehega, kes suudab asjast aru saada. Vaatamata kõigele sellele, mis on juhtunud, vaatamata saladuse avalikukstulekule, raamatute

kaotsiminekule ja kõigile hädadele, mis ma olen pidanud läbi tegema, on ees ootamas suured võimalused, tohutud võimalused . ..

Ega te kellelegi ei ütelnud, et ma siin olen?» esitas nähtamatu ootamatu küsimuse.

Kemp kõhkles hetke. «Selles me leppisime ju kokku,» sõnas ta.

«Mitte kellelegi?» nõudis Griffin.

«Ühelegi hingele.»

«Nii! Nüüd siis...» Nähtamatu - tõusis püsti, pani käed puusa ning hakkas mööda kabinetti ringi sammuma.

«Kemp, ma tegin vea, suure vea, et võtsin selle asja üksinda ette. Sellega raiskasin jõudu, aega ja võimalusi. Inimene suudab üksi imetlusväärselt vähe! Väga vähe! Üht ja teist varastada, natuke kahju teha, ja see on kõik.

Jalgpallimängus seisab kaitsel väravavaht. Just niisugust abilist ma vajan. Ja peidukohta, paika, kus ma võin rahus magada, süüa ja puhata, ilma et kellelgi tekiks kahtlusi. Ma vajan kaasosalist. Kui on olemas kaasosaline, toit ja rahu, saavad võimalikuks tuhanded asjad.

Seni tegutsesin ma ilma kindla plaanita. Me peame kaaluma läbi kõik, mis on seotud nähtamatu olekuga. Teiste jutu salajaseks pealtkuulamiseks on sellest vähe kasu, sest ka nähtamatu liigub kuuldavalt. Veidi, ainult veidi on sellest tulu murdvarguste ja muu sarnase

sooritamisel. Kord kinni püütud, on mind hõlbus trellide taha panna. Kuid teisest küljest on minu kinnipüüdmine küllalt raske. Tegelikult on nähtamatusest kasu ainult kahel juhul. Ta on kasulik põgenemisel ja juur-dehiilimisel. Seetõttu ongi ta eriti väärtuslik tapmisel. Ükskõik kuidas inimene ka poleks relvastatud, ma võin alati hiilida ta ümber, valida sobivaima koha, anda hoobi nii, kuidas ma paremaks pean, tema eest kõrvale põigata ja põgeneda, nagu ma tahan.»

Kempi käsi kerkis vurrude juurde. Kas alt ei kostnud sammud?

«Ja tappa meil tuleb, Kemp!»

«Tappa meil tuleb,» kordas Kemp. «Ma kuulen teie

123

plaani, Griffin, kuid see ei tähenda, et ma oleksin nõus. Miks me peaksime tapma?»

«Me ei pea mitte mõttetult tapma, vaid kaalutletult hukkama. Asi seisab selles, et kõik teised teavad niisama hästi kui meiegi, et nähtamatu mees on olemas. Ja see nähtamatu mees peab kehtestama hirmuvalitsuse. Jah, see paneb kahtlemata ehmuma, kuid just seda ma mõtlen: hirmuvalitsust. Nähtamatu peab valima välja mõne Burdocki taolise linna ning hoidma seda oma võimu ja hirmu all. Ta peab välja saatma oma käsud. Selleks on tuhandeid võimalusi. Piisab ukse alt sisselibistatud kirjakesest. Kõik need, kes tema käskudele ei allu, peab ta tapma, samuti need, kes neid esimesi söandaksid kaitsta.»

«Hm!» tegi Kemp. Ta ei kuulanud enam Griffinit: kostis, kuidas eesuks avati ja suleti.

«Griffin,» lausus ta, et varjata oma hajaliolekut, «teie kaasosaline satuks vist raskesse olukorda.»

«Aga keegi ju ei teaks, et ta on kaasosaline,» selgitas nähtamatu õhinal. Ja siis äkki: «T a s a! Mis seal all on?»

«Mitte midagi,» rahustas teda Kemp ning hakkas kohe valjusti ja hoogsalt rääkima. «Griffin, ma ei ole sellega nõus. Saage minust aru, ma ei ole nõus. Miks te unistate tegutsemisest inimkonna vastu? Kas te loodate sel kombel õnnelikuks saada? Ärge mängige üksikut hunti. Avaldage oma uurimuste tulemused ja pühendage neisse maailm või vähemalt oma kodumaagi. Mõelge, mis te võiksite ära teha miljoni abilisega ...»

Nähtamatu sirutas käe välja ja katkestas teda. «Trepilt kostavad sammud.» «Tühi jutt,» lausus Kemp.

«Laske ma vaatan,» sõnas nähtamatu ning astus ukse juurde, käsi endiselt välja sirutatud.

Edasi arenesid sündmused pöörase kiirusega. Hetke Kemp kahtles, siis astus nähtamatule ette. Griffin võpatas ja jäi liikumatult seisma. «Reetur!» hüüdis hääl ning samas hakkasid hommikukuue nööbid avanema; nüüd istus kuub maha: nähtamatu hakkas end lahti riietama. Kemp oli kolme kiire sammuga ukse juures, mille peale nähtamatu püsti hüppas — tema jalgu polnud

124

enam näha — ja hüüdis midagi. Kemp tõmbas ukse hooga lahti.

Alt kostis jooksusamme ja hääli.

Kärme liigutusega tõukas Kemp nähtamatu tagasi, kargas ise kõrvale ning paugatas ukse kinni. Võti oli juba varem väljaspool ette pandud. Järgmisel hetkel oleks Griffin olnud tornitoas lõksus. Asja rikkus tühine pisiasi: hommikul kiiruga lukuauku pistetud võti potsatas ukse kinnitõmbamisel vaibale.

Kemp läks näost, valgeks. Ta püüdis kahe käega lingist haarata. Hetke pidas ta kõigest jõust sikutades vastu. Siis avanes uks kuue tolli võrra, kuid ta tõmbas selle jälle kinni. Järgmisel korral kargas uks jala võrra lahti ning tekkinud avasse kiilus enda hommikumantel. Nähtamatud sõrmed haarasid Kempi kõrist, nii et ta pidi end kaitstes vabastama käed lingi küljest. Kemp sunniti taganema, ta vaarus ning paisati hooga trepi-platvormi nurka. Tühi hommikukuub langes talle otsa.

Trepist tuli üles kolonel Adye, Burdocki politseiülem, kellele Kempi kiri oli adresseeritud. Jahmunult vaatas ta ebatavalist pilti, kuidas ootamatult esilekerkinud Kempile järgnes tühi

kuub. Ta nägi, kuidas Kemp kukkus ning hakkas rabelema, et jälle püsti tõusta. Seejärel oli näha, kuidas Kemp lõi vankuma, tormas edasi ja langes nagu välgust rabatud.

Nüüd sai Adye äkki ise tugeva hoobi. Ja selle andis eimiski! Politseiülemale tundus, et talle langeb midagi rasket. Samas haarati tal kõrist ning anti põlvehoop kubemesse, nii et ta lendas, pea ees, trepist alla. Nähtamatu jalg astus talle selga, alumise korruse koridoris kostsid paljaste jalgade tontlikud sammud, misjärel ta kuulis kaht politseiohvitseri hallis midagi hüüdvat ja ringi jooksvat. Pärast seda lendas eesuks tugeva mürtsuga kinni.

Politseiülem keeras enda küljele, tõusis siis istuli ning vaatas ringi. Ta nägi, kuidas trepist laskus vankudes Kemp, tolmune ja sasitud juustega, üks põsk saadud hoobist valge, huul verine, käes punane hommikumantel ja veel mõned rõivatükid.

«Mu jumal!» hüüatas Kemp, «kõik on läbi! Ta on läinud!»

125

XXV PEATÜKK NÄHTAMATU JÄLIL

Tükk aega ei saanud Adye aru Kempi jutust, et mõista asetleidnud tormilisi sündmusi. Nad seisid trepi-platvormil. Kemp rääkis kiirustades, Griffini veidrad mähised endiselt käsivarrel. Natukese aja pärast hakkas Adye olukorrast midagi taipama.

«Ta on hull,» ütles Kemp. «Ta pole inimene. Peale isekuse pole temas midagi. Ta ei mõtle millelegi muule kui ainult isiklikule kasule, isiklikule julgeolekule. Täna hommikul kuulsin loo kõige brutaalsemast omakasupüüdlikkusest ... Ta on inimestele vigastusi tekitanud. Ta hakkab tapma, kui me ei suuda teda tõkestada. Ta hakkab külvama paanikat. Teda ei peata miski. Nüüd on ta meeletu raevu tõttu endast täiesti väljas!»

«Kindel on see, et ta tuleb kinni püüda,» lausus Adye.

«Aga kuidas?» hüüatas Kemp. Ent samas oli ta ideedest tulvil. «Te peate otsekohe alustama, kõik käepärast olevad mehed tuleb kaasa tõmmata, te ei tohi lasta tal lahkuda sellest piirkonnast. Sest kui ta siit pääseb, liigub ta suvaliselt tappes ja inimesi vigastades läbi kogu maa. Ta unistab hirmuvalitsusest! Kuulge: hirmuvalitsusest! Rongides, teedel ja laevadel tuleb sisse seada valve. Appi peab tulema garnison. Te peate telegraafi teel abi paluma. Ainus, mis teda siin paigal hoiab, on lootus, et ta leiab üles oma märkmikud, mis on talle väga väärtuslikud. Ma räägin sellest teile hiljem lähemalt! Teil istub politseijaoskonnas üks Marveli-nimeline mees.»

«Ma tean,» lausus Adye, «ma tean, jah, need raamatud. Kuid hulkur...»

«Kinnitab, et need ei ole tema käes. Kuid nähtamatu ise arvab, et need on just hulkuri käes. Kõigele lisaks ei tohi te tal lasta süüa ega magada. Kogu ümbruskond peab olema tal kannul, nii päeval kui ka öösel. Toiduained tuleb panna kindlasse kohta luku taha, nii et ta peab nende kättesaamiseks jõudu kasutama. Majad peavad kõikjal olema tema eest lukustatud. Andku meile

126

taevas külmi öid ja vihma! Kogu ümbruskond peab hakkama teda jälitama, ja vahetpidamata jälitamist jätkama. Uskuge mind, Adye, ta on kehastunud hädaoht ja häving, kohutav mõelda, aga kuni ta ei ole lõksus ja kindlas kohas, võib kõike juhtuda.»

«Mis me võiksime veel teha?» küsis Adye. «Ma pean kohe minema ja organiseerimisega algust tegema. Te võiksite kaasa tulla. Muidugi, tulge kaasa! Lähme ja peame sõjanõu — võtame Hoppsi endale appi, samuti raudtee juhtkonna. Pagan võtaks, me ei tohi minutitki venitada. Lähme, küll te teel räägite. Mis me võiksime veel ette võtta? Visake need kaltsud käest.»

Ja juba sammus Adye trepist alla, Kemp tema järel. Eesuks oli avatud ja väljas seisvad politseinikud uurisid pilkudega tühja õhku. «Sir, ta on läinud,» lausus üks.

«Peame kohe minema jaoskonda,» teatas Adye. «Üks teist läheb ja otsib meile sõiduki ning tuleb sellega vastu. Ainult kiiresti! Niisiis — mis me saaksime veel teha, Kemp?»

«Koerad,» sõnas Kemp. «Hankige koerad. Nad ei näe küll teda, kuid haistavad. Muretsege koerad.»

«Hästi,» nõustus Adye. «Üldiselt seda ei teata, kuid Halsteadi vangla ametnikel on suhted ühe tegelasega, , kes peab verekoeri. Nii et koerad. Mis veel?»
«Pidage meeles, et see, mis ta sööb, on nähtav,» selgitas Kemp. «Pärast söömist on söök kuni assimileerumiseni nähtav. Seepärast peab ta end pärast sööki r peitma. Te peate tal kogu aeg kannul olema. Läbi tuleb :. vaadata kõik padrikud, iga väiksemgi nurgake. Peita tuleb kõik relvad, samuti esemed, mis oleksid relvadena kasutatavad. Ta ei saa relva endaga kauemat aega kaasas kanda. Seepärast tuleb ära peita kõik, mis ta võiks löömiseks pihku haarata.»
«Hästi,» nõustus taas Adye. «Kõigest hoolimata I saame ta siiski kätte!»
«Ja teedele.. .» lausus Kemp, kuid jäi kõheldes vait. «Jah?» küsis Adye.
«Teedele tuleks puistata klaasipuru,» lõpetas Kemp. i «Ma tean, et see on julm, aga mõelge sellele, millega ta võib hakkama saada!»
Adye vilistas läbi hammaste. «See ei oleks sportlik.
127
Ma ei tea, kuid ma lasen klaasipuru valmis panna. Kui ta läheb liiale ...»
«Uskuge, see mees ei ole enam inimene,» kinnitas Kemp. «Ma ei kahtle, et ta kehtestab oma hirmuvalitsuse — niipea kui on toibunud tänase põgenemise ehmatustest. Ma olen selles niisama kindel kui selleski, et ma praegu teiega räägin. Ainsaks võimaluseks on teda ennetada. Ta on keeranud inimkonnale selja. Tema veri määrib tema enda käsi.»

XXVI PEATÜKK WICKSTEEDI TAPMINE

Majast välja tormates oli nähtamatu ilmselt tulvil pimedat raevu. Kempi õueväravа lähedal mängiv väike laps tõsteti hooga üles ja paisati kõrvale, nii et ta murdis kederluu. Pärast seda ei teadnud paari tunni jooksul nähtamatust keegi midagi. Ükski hing ei teadnud, kuhu ta läks või mida tegi. Võib ainult kujutleda, kuidas ta tõttas sel palaval juunikuu hommikupoolikul mäenõlvast üles ning suundus Port Burdocki taga kerkivatele kriidikõrgendikele, meeleheitel raevutsedes oma talumatu saatuse üle. Higisena ja väsinuna leidis ta arvatavasti lõpuks varju Hintondeani tihnikutes, et taas kokku lappida oma purustatud plaanid, mis olid suunatud kaasinimeste vastu. Kõige tõenäolisemalt peitus ta just seal, sest just selles kandis andis ta kella kahe paiku endast taas süngelt ja traagiliselt märku.
Omaette küsimuseks on kahtlemata see, missugune oli sel ajavahemikul tema meeleolu ja missuguseid plaane ta kavandas. Kempi reetmine ärritas teda kahtlemata peaaegu hullumiseni. Ja kuigi me suudame mõista neid motiive, mis viisid Kempi sellele reetmisele, suudame me siiski kujutleda ja mõnevõrra isegi kaasa tunda raevule, mille too ootamatu sündmus põh-justas. Arvatavasti oli nähtamatut haaranud seesama halvav masendus, mida ta oli üle elanud Oxfordi tänavas, sest ilmselt oli ta arvestanud kindlalt Kempi
128
kaasabi oma brutaalsete unistuste teostamisel ja terro-rimaailma loomisel. Igal juhul kadus ta keskpäevaks silmapiirilt ning pole ühtki elavat tunnistajat, kes võiks öelda, mida ta tegi kella poole kolmeni. See tegevusetult veedetud aeg oli inimkonnale õnneks, kuid kujunes saa-tuslikuks temale endale.
Selle aja jooksul alustas mööda maad laialipaisatud, üha arvukamaks muutuv meestevägi aktiivset tege-r vust. Hommikul oli nähtamatu olnud lihtsalt hirmutav legend. Tänu Kempi kõikjal levitatavale napisõnalisele teadaandele oli temast pärastlõunal saanud lihast ja verest koosnev vaenlane, keda on võimalik haavata, vangistada ja võita. Kogu ümbruskond hakkas end enneolematu kiirusega organiseerima. Kuni kella kaheni oleks ta võinud veel mõnda rongi istuda ja sellest piirkonnast lahkuda, pärast kahte oli see aga juba võimatu, sest kõik reisirongid, mis liikusid nelinurga piires, mida tähistasid Southampton, Winchester, Brighton ja Hors-ham, sõitsid lukustatud ustega, kuna kaubarongide liiklus lakkas peaaegu täiesti. Kahekümnemiilise raadiusega tohutus ringis, mille keskpunktiks oli Burdock, suundusid mõne aja pärast koerte saatel välja püsside ja kaigastega relvastatud kolme- ja neljaliikmelised meestesalgad, et otsida läbi teed ja põllud.

Mööda külavaheteid kappasid ratsapolitseinikud, kes peatusid iga maja ees ning hoiatasid elanikke, et nood peaksid uksed lukus ega väljuks ilma relvata. Kella kolme ajal lõpetati töö kõigis algkoolides, ning hirmunult kobarasse hoidvad lapsed tõttasid jooksujalu koju. Kella neljaks või viieks olid Kempi teadaanded — alla oli sellele tegelikult küll kirjutanud Adye — pandud üles peaaegu kogu piirkonnas. Teadaandes olid lühidalt, kuid selgelt loetletud kõik nõuded, mida selles võitluses oli vaja silmas pidada, selles juhiti tähelepanu vaja-1 dusele takistada nähtamatul süüa ja magada, räägiti raugematust valvsusest ning tarvidusest panna hoolega tähele kõiki tundemärke, mis on seotud tema liikumisega. Võimude tegutsemine oli nii kiire ja otsustav, usk sellesse veidrasse olendisse nii tugev ja üldine, et enne pimeduse saabumist kehtis mitmesaja ruutmiilisel alal kõige rangem piiramisseisukord. Ent ühtlasi haaras enne pimeduse saabumist kogu närviliselt valvavat

ümbruskonda õudusvärin: kulutulena levis üle kogu rajooni väljaspool kahtlusi olev teade mr. Wicksteedi mõrvamisest.

Kui pidada õigeks oletust, et nähtamatu peitus Hin-tondeani tihnikutes, siis peame arvama, et hilisel lõunatunnil tungis ta sealt taas välja, kavatsedes midagi niisugust, mis nõudis relva kasutamist. Me ei oska ütelda, mida ta kavatses, kuid asjaolu, et tal raudvarb oli käes juba enne Wicksteediga kohtumist, on vähemalt minu jaoks vaieldamatu.

Kokkupõrkest endast me loomulikult ei saagi midagi teada. See leidis aset kruusaaugu serval paarisaja jardi kaugusel lord Burdocki residentsi väravast. Kõik viitas meeleheitlikule võitlusele — nii tambitud maapind, mr. Wicksteedi arvukad haavad kui ka tema pilbasteks purunenud jalutuskepp. Kuid mis peale mõrvaiha võis anda kokkupõrkeks alust, on teadmata. Peaaegu vastuvõetavana tundub versioon, et tegemist oli hullumeel-sushooga. Lord Burdocki neljakümne viie või neljakümne kuue aastane mõisavalitseja mr. Wicksteed oli rahuarmastava käitumise ja olemisega mees ning viimane, kes oleks olnud võimeline säärast kohutavat vas-tast enda vastu üles ärritama. Kõige järgi otsustades oli nähtamatu kasutanud tema vastu raudvarba, mille ta oli murdnud lahti lagunenud pargipiirdest. Ta peatas selle vaikse mehe, kes suundus rahulikult koju sööma, tungis talle kallale, tõrjus tagasi tema nõrgad kaitsmiskatsed, purustas käeluu, lõi ta pikali ja lömastas pea.

Raudvarva pidi ta pargipiirde küljest lahti kiskuma loomulikult juba enne kohtumist oma ohvriga — see pidi tal juba käes valmis olema, öeldule lisaks täiendavad pilti veel kaks üksikasja. Esimesena nimetagem asjaolu, et kruusaauk ei asunud hoopiski mitte mr. Wicksteedi koduteel, vaid peaaegu kakssada jardi otseteest kõrval. Teisena tuleb tuua ära ühe väikese tüdruku väide, et pärast lõunat kooli minnes nägi ta tapetut iseäralikult üle välja kruusaaugu poole sörkimas. Selle põhjal, kuidas tüdruk mr. Wicksteedi liigutusi jäljendas, võis oletada, et mees jälitas midagi, mis liikus mööda maad tema ees, ja jagas selle pihta jalutuskepiga järjest hoope. Tüdruk oli viimane, kes nägi mr. Wicksteedi elusana. Mees kadus tema silmist,

minnes vastu oma surmale. Võitlust ennast varjasid tüdruku eest väike pöögisalu ja madal lohk.

Vähemalt käesolevate ridade autori arvates viitab see antud mõrva puhul mingisugustegi põhjuste olemasolule. Võib arvata, et Griffin haaras raudvarva tõepoolest relvaks, ilma et ta oleks seda ettekavatsetult tahtnud kasutada mõrtsukatööks. Wicksteed tuli sealt arvatavasti mööda ning märkas seletamatul kombel õhus liikuvat raudvarba. Ta võis hakata seda jälitama, ilma et oleks sealjuures mõelnud nähtamatule mehele, sest Port Burdockini oli siit kümme miili. Ühtlasi on täiesti mõeldav, et ta polnud ehk nähtamatust mehest midagi kuulnudki. Seega võib kujutleda asja nii, et nähtamatu hakkas vaikselt eemalduma, et mitte reeta oma viibimist selles kandis. Hämmeldunud ja uudishimulik Wicksteed aga asus seletamatul kombel liikuvat eset jälitama ning lõi seda lõpuks jalutuskepiga.

Tavalises olukorras oleks nähtamatu võinud oma keskealise jälitaja eest kahtlemata kerge vaevaga põgeneda, kuid koht, kust Wicksteedi keha leiti, sunnib arvama, et ta peletas

nähtamatu omaenda õnnetuseks nõgesepadriku ja kruusaaugu vahele. Need, kellele on tuttavad nähtamatu erakordselt äkilised vihahood, võivad raskusteta taastada kõik ülejäänu selles kokkupõrkes.

Kuid see on ainult hüpotees. Ainsateks vaieldamatuteks faktideks jäävad — laste jutt ei vasta sageli tõsioludele — Wicksteedi avastatud keha, mis kandis vägivalla märke, ning verine raudvarb, mis oli visatud nõgestesse. Et Griffin oli relva minema visanud, viitas sellele, et ta oli kuritööst vapustatuna loobunud eesmärgist, milleks ta seda kandis — kui tal üldse oligi eesmärki. Ta oli kahtlemata ülimalt isekas ja tundetu mees. Kuid nähes ohvrit, oma esimest ohvrit, verisena ja armetuna oma jalge ees, võisid teda vallata kaua mahasurutud sisetundepiinad. See võis kummutada kõik sepitsetud tegevusplaanid.

Pärast mr. Wicksteedi tapmist oli nähtamatu ilmselt suundunud siit läbi kriidikõrgendikele. Räägiti, et päikeseloojangu ajal olid kaks meest Fern Bottomi lähedal kuulnud ühel põllul mingit häält. See oli ulgunud

ja naernud, nuuksunud ja äganud, aeg-ajalt oli ta midagi hüüdnud. See võis olla kaunikesti võigas! Hääl oli liikunud otse läbi ristikupõllu ning kadunud kriidi-kõrgendike poole.

Vahepeal oli nähtamatu kahtlemata jõudnud kogeda sedagi, kuivõrd kiiresti oli Kemp kasutanud ära tema pihtimused. Ta pidi nägema, et kõik majad olid ligipääsmatult lukustatud. Küllap ta hulkus ka raudteejaamade ümber ning hiilis võõrastemajade lähikonnas. Kahtlemata luges ta läbi ka teadaanded ning sai mõningase kujutluse tema vastu suunatud kampaaniast, õhtu lähenedes ilmusid väljadele kolme- ja neljamehelised salgad, keda saatsid valjusti haukuvad koerad. Neile inimeseküttidele olid antud erilised juhtnöörid selle kohta, kuidas nad peaksid üksteist abistama kohtumisel nähtamatuga. Ta hoidis neist kõigist kõrvale. Me võime kujutleda tema nördimust, mis oli seda suurem, et selle informatsiooni allikaks, mida nii häbitult nüüd tema vastu kasutati, oli tema ise. Sel päeval jättis julgus ta maha, sest kui välja arvata kallaletung Wicksteedile, siis oli ta neaaegu kakskümmend neli tundi olnud jahi-loomaks, öösel pidi ta olema söönud ja maganud, sest hommikul oli ta jälle endine — energiline, tugev, vihane ja kättemaksuhimuline, valmistudes viimaseks suureks võitluseks maailma vastu.

XXVII PEATÜKK KEMPI MAJA PIIRAMINE

Kemp luges läbi imeliku läkituse, mis oli kritseldatud pliiatsiga rasvaplekilisele paberitükile.

«Teie kavalus ja energia on imetlusväärsed,» algas kiri. «Ainult et ma ei suuda mõista, mis te sel kombel püüate saavutada. Te olete minu vastu. Te jälitasite mind kogu päeva, te püüdsite mult öörahu röövida. Kuid teie kiuste olen ma söönud, teie kiuste olen ma maganud ja mäng alles algab. Mäng on alles algamas. Olen sunnitud alustama terroriga. Needsamad read

kuulutavad välja terrori esimese päeva. Teatage oma politseikolonelile ja kõigile ülejäänutele, et Port Bur-dockit ei valitse enam mitte kuninganna, vaid mina, Terror! Täna on uue ajastu, Nähtamatu Mehe ajastu esimese aasta esimene päev. Minu nimi on Nähtamatu Esimene. Oma valitsemise esimesel päeval olen ma armuline. Kõigile õpetuseks leiab sel päeval aset ainult üks hukkamine. Selle mehe nimi on Kemp. Surm tabab teda täna. Ta võib panna end luku taha, peita end ära, hankida valvurid või tõmmata selga raudrüü, kui talle meeldib — surm, nähtamatu surm tuleb siiski. Laskem tal võtta tarvitusele ettevaatusabinõud, see avaldab mu rahvale mõju. Täna keskpäeval asub surm postkastist teele. Sel ajal kui postiljon möödub, langeb kiri postkasti ning siis läheb lahti. Mäng algab. Surm alustab teekonda. Mu rahvas, ärge osutage Kempile abi, sest vastasel korral külastab surm ka teid. Kemp sureb täna.»

Kui Kemp oli kirja kaks korda läbi lugenud, ütles ta: «See ei ole nali. See on liiga tema moodi! Ja ta mõtleb seda tõsiselt.»
Ta heitis pilgu kokkumurtud paberilehe teisele küljele ning nägi aadressil Hintondeani postitemplit ning proosalist märkust: «Märgistamata. Juurdemaks kaks penni.»
Ta tõusis aeglaselt püsti, jättis eine lõpetamata ja läks kabinetti. Kiri oli saabunud kella ühese postiga. Kemp helistas ja kutsus majapidaja ning käskis sellel otsekohe kogu maja läbi käia, kontrollida, kas kõik aknariivid on kinni, seejärel aga sulgeda kõik luugid. Kabineti akende luugid sulges ta ise. Magamistoas võttis ta lukustatud sahtlist väikese revolvri, vaatas selle hoolikalt üle ja pistis kodukuue taskusse. Seejärel kirjutas ta mitu lühikest kirjakest, milledest üks oli adresseeritud kolonel Adye'le, ning andis need edasitoimetamiseks teenijatüdrukule, varustanud viimase eelnevalt täpsete juhistega, kuidas majast väljuda. «Mingisugust ohtu ei ole,» lausus ta ning lisas endamisi: «Teile!» Pärast seda vajus ta tükiks ajaks mõttesse ja pöördus siis jahtunud eine juurde tagasi.
Ta katkestas järjest söömise ning jäi mõttesse. Lõpuks lõi ta ägestunult vastu lauda. «Me püüame ta kinni!»

lausus ta. «Ja peibutiseks olen mina. Ta läheb liiga kaugele.»
Kemp suundus üles tornituppa, sulgedes hoolikalt kõik uksed enda järel. «See on mäng, ja võigas mäng. Kuid, mr. Griffin, teie nähtamatusele ja julgusele vaatamata on kõik trumbid minu käes. Kättemaksuhimuline Griffin contra mundum 1 . ..» rääkis ta iseendale.
Kemp jäi akna alla seisma ja silmitses päikeselõõ-mas mäenõlva. «Ta peab iga päev sööma, ma ei kadesta teda. Kas ta tõesti möödunud ööl magas? Küllap kuskil lageda taeva all ja kohas, kus polnud karta kellegagi kokkupõrkeid. Oleks hea, kui selle palavuse asemel tuleksid külmad ja niisked ilmad.
Kuid ta võib praegugi mind jälgida!»
Ta läks aknale ligemale. Akna kohal kopsatas midagi valjusti vastu telliseid, see sundis teda äkilise liigutusega tagasi tõmbuma.
«Ma muutun närviliseks,» ühmas Kemp. Alles viie minuti pärast lähenes ta jälle aknale. «See oli kindlasti pääsuke,» lausus ta.
Natukese aja pärast kuulis ta uksekella helisevat ning tõttas alla. Ta tõukas riivid eest ning pööras võtit, olles enne seda kontrollinud ukseketi kinnitust. Kemp tegi ukse ettevaatlikult lahti, ilma et oleks seejuures ennast näidanud. Teda hüüdis tuttav hääl. See oli Adye. «Kemp, teie teenijale tungiti kallale,» lausus kolonel ukse tagant.
«Mis!» hüüatas Kemp.
«Talt võeti ära teie kiri. Nähtamatu on kuskil siinsamas. Laske mind sisse.»
Kemp vabastas ukseketi ning Adye puges sisse võimalikult kitsast pilust. Nüüd seisis ta hallis ja jälgis ääretu kergendusega, kuidas Kemp uuesti ukse sulges.
«Kiri napsati tal käest. Ta ehmus hirmsasti. Tüdruk jäi politseijaoskonda. Täielik hüsteeria. Nähtamatu on siin lähedal. Mis te mulle kirjutasite?»
Kemp hakkas vanduma.
«Missugune idioot ma olin!» lausus Kemp.
«Ma oleksin pidanud teadma. Hintondeanist siia on vähem kui tunni tee. Nii et ta on juba kohal!»

Maailma vastu. (Lad. k.)

«Milles on siis asi?» küsis Adye.
«Tulge vaadake!» kutsus Kemp ning juhtis külalise kabinetti. Ta andis nähtamatu kirja Adye'le. Adye luges selle läbi ja vilistas tasakesi. «Ja teie. ..?» küsis Adye.
«Tegin ettepaneku korraldada talle lõks. Nagu loll!» vastas Kemp. «Ja oma ettepaneku saatsin teenijaga — talle.»
Adye ootas ära, kuni Kemp lõpetas vandumise.

«Ta laseb nüüd jalga,» lausus Adye.
«See pole tema moodi,» vaidles Kemp vastu.
Ülevalt kostis puruneva klaasi klirinat. Adye pilk langes väikesele hõbedasele revolvrile, mis Kempi taskust pooleldi välja paistis. «See oli kabineti aken!» hüüdis Kemp ning hakkas ees üles minema. Nad olid alles trepil, kui käis uus klirin. Tornituppa jõudnud, nägid nad, et kolmest aknast olid kaks sisse löödud ning pool põrandat oli kaetud klaasikildudega. Kirjutuslaual lebas parajas suuruses munakivi. Mehed jäid uksele seisma ning silmitsesid purustustööd. Kemp hakkas jälle vanduma. Samal hetkel käis prahvatus nagu püstolilask, kolmas aken kattus momentaanselt pragudega ning sakilised, kildudeks purunevad kolmnurgad varisesid põrandale.
«Mida see tähendab?» küsis Adye.
«See on algus,» vastas Kemp.
«Ega siia üles ei saa ronida?»
«Isegi kass mitte,» kinnitas Kemp.
«Kas siin luuke ei ole?»
«Siin ei ole. Kõigis alumistes tubades . . . Ohoo!»
Alt kostis puruneva akna klirin ja hooga vastu luuki lendava kivi mürtsatus. «Neetud,» hüüatas Kemp. «See peaks olema, jah, see on ühes magamistoas. Ta kavatseb kogu maja läbi töötada. Aga ta on loll. Luugid on suletud ja klaasitükid kukuvad väljapoole. Ta astub need endale jalga.»
Klirin teatas järgmise akna purunemisest. Mõlemad mehed seisid nõutult trepiplatvormil.
«Ta ei pääse mu käest!» lausus Adye. «Andke mulle kepp või midagi muud säärast. Ma lähen jaoskonda ja toon verekoerad. Siis on temaga asi joones!»
Järgmine aken läks kõigi teiste teed.
135
«Kas teil revolver on?» küsis Adye.
Kempi käsi rändas taskusse. Hetke ta kõhkles. «Ei... Õigemini küll äraandmiseks mitte.»
«Ma toon selle tagasi,» lausus Adye. «Te olete siin niikuinii kaitstud.»
Tundes piinlikkust selle nagu iseenesest suust lipsanud vale pärast, ulatas Kemp relva kolonelile.
«Nüüd ukse juurde!» lausus Adye.
Sel ajal kui nad kõheldes hallis seisid, kostis, kuidas ühe teisel korrusel asuva magamistoa aken kildudeks purunes. Kemp astus ukse juurde ja hakkas nii vaikselt kui võimalik riive vabastama. Tema nägu oli veidi kahvatum kui tavaliselt.
«Te peate otsekohe välja lipsama,» lausus Kemp.
Järgmisel hetkel oli Adye juba välistrepil ning riivid libisesid oma pesadesse tagasi. Ta jäi sekundiks kõheldes seisma, tundes end julgemana, selg vastu ust. Seejärel astus ta sirgelt ja otsustavalt trepist alla. Ta läks üle muruplatsi ja lähenes väravale. Üle rohuliblede näis lippavat kerge tuulehoog, midagi liigutas end tema kõrval.
«Pidage korraks,» lausus hääl. Adye tardus paigale, tema käsi pigistas kramplikult revolvripidet.
«Mis on?» küsis Adye, ise kahvatu ning sünge, iga närv pingul.
«Oleksin teile väga tänulik, kui te läheksite majja tagasi,» lausus hääl; toon oli pingutatud ja sünge nagu Adye'lgi.
«Andestust,» lausus Adye veidi kähedalt ning niisutas keelega huuli. Talle tundus, et hääl seisab vasakul tema ees. Kas proovida õnne ja tulistada?
«Mida te kavatsete?» küsis hääl. Mõlemad tegid kiire liigutuse, samal ajal välgatas päikese käes midagi Adye paokil kuuetaskus.
Adye loobus oma kavatsusest ja hakkas kaalutlema. «See on minu asi, kuhu ma lähen,» lausus ta aeglaselt. Ta ei jõudnud lauset lõpetada, kui kellegi käsi põimus ümber tema kaela ning seljale langes põlvehoop, mille tulemusena ta kukkus selili. Adye tõmbas revolvri

kobamisi taskust ja tulistas huupi. Järgmisel hetkel sai ta hoobi vastu suud ning revolver väänati käest. Ta tegi asjatu katse haarata eest ära libisevast jalast, püüdis

138

end üles upitada, kuid kukkus taas. «Neetud!» lausus Adye. Hääl naeris.

«Kui mul poleks olnud kahju kuuli raisata, oleksin teid praegu tapnud,» ütles hääl. Adye nägi endast kuue jala kaugusel õhus seisvat revolvrit, mis oli suunatud temale.

«Mis nüüd?» küsis Adye end istuli ajades.

«Tõuske üles,» käsutas hääl.

Adye tõusis püsti.

«Kuulake nüüd,» lausus hääl. Ning lisas karmilt: «Jätke vigurid. Ärge unustage, et mina teie nägu näen, kuigi teie minu oma ei näe. Teil tuleb minna tagasi majja.»

«Ta ei lase mind sisse,» lausus Adye. «Kahju,» lausus nähtamatu. «Teiega pole mul kana kitkuda.»

Adye niisutas jälle keelega huuli. Ta pööras pilgu revolvritorult kõrvale ning nägi eemal keskpäevases päikeses säravat sügavsinist ja tumedat merepinda, pehmet rohelist mäenõlva, valendavat kaljuneeme ja rahvarohket linna ning äkki sai ta aru, et elu on talle väga armas. Ta pilk pöördus tagasi sellele tillukesele metallesemele, mis rippus temast kuue jardi kaugusel maa ja taeva vahel. «Mis ma pean tegema?» küsis ta trotslikult.

«Mis pean mina tegema?» küsis nähtamatu. «Te läksite abi tooma. Teil ei jää üle muud kui minna tagasi.»

«Ma proovin. Kuid te peate lubama, et te ei tungi avamisel ukse vahelt sisse.»

«Mul ei ole teiega ühtki kana kitkuda,» lausus hääl.

Pärast Adye väljalaskmist oli Kemp tõtanud tagasi üles. Klaasikildude keskel kükitades ja ettevaatlikult üle kabineti aknalaua välja piiludes nägi Kemp nüüd Adye't, kes vestles nähtamatuga. «Miks ta ei tulista?» sosistas Kemp endamisi. Samas nihkus revolver natuke edasi ning peegeldunud päikesekiired pimestasid Kempi. Ta pani käe päikesevarjuks silmade ette ja püüdis kindlaks teha, kust need pimestavad kiired tulevad.

«Ongi nii: Adye jäi revolvrist ilma,» lausus ta.

«Lubage, et te ei ründa ust,» nõudis Adye. «Ärge pingutage üle. Jätke mulle ükski võimalus,»

137

«Te lähete tagasi majja. Ütlen teile otse, et ma ei luba midagi.»

Adye näis ühe hetkega jõudvat otsusele. Ta keeras ringi ja hakkas aeglaselt maja poole minema, käed seljal. Kemp jälgis teda arusaamatuses. Revolver kadus, välgatas siis jälle, kadus taas ning alles tähelepanelikumal vaatlemisel tabas Kemp väikese tumeda eseme, mis järgnes Adye'le. Seejärel arenesid sündmused äärmise kiirusega. Adye tegi hüppe tagasi, pöördus ja haaras väikese eseme järele. Tal ei õnnestunud seda tabada, tema käed tõusid üles ning ta langes näoli maha, jättes õhku väikese sinise suitsupilve. Kemp ei kuulnud lasku. Adye väänles, ajas enda ühe käe najal üles, langes jälle silmili ning jäi liikumatult lamama.

Kemp silmitses tükk aega muretus ja rahulikus asendis lamavat Adye't. Pärastlõuna oli kuum ja vaikne, kogu maailm näis liikumatuna peale kahe kollase liblika, kes lendlesid teineteist taga ajades maja ees kasvavate põõsaste kohal. Adye lamas värava lähedal murul. Mäeküljel olid kõigi elamute aknakatted alla lastud, ainult ühest väikesest rohelisest aiamajakesest paistis valge kogu. Ilmselt magas seal keegi elatanud mees. Kemp uuris hoolikalt maja ümbrust, et avastada revolver, kuid see oli kadunud. Tema pilk pöördus tagasi Adye'le. . . Mäng oli halvasti alanud.

Seejärel kõlises uksekell ja kostis kloppimist, mis muutus lõpuks tagumiseks. Kuid teenijad olid end vastavalt Kempi juhenditele lukustanud oma tubadesse. Varsti oli kõik jälle vaikne. Kemp istus ja kuulas natuke aega ning piilus siis ettevaatlikult kordamööda kõigist kolmest aknast välja. Ta väljus trepiplatvormile ja kuulatas rahutult seal. Relvastanud end magamistoas ahjuroobiga, kontrollis ta veel kord alumise korruse akende riive. Kõik oli kindel

ja rahulik. Ta pöördus tornituppa tagasi. Adye lamas liikumatult teeraja kõrval, nagu oli kukkunud. Elamute vahele tulid mööda tänavat teenija ja kaks politseinikku.

Valitses surmavaikus. Kolm tulijat näisid lähenevat kole aeglaselt. Kemp mõistatas, mida teeb tema vastane.

Ta võpatas. Alt kostis kära. Ta kõhkles, kuid läks siis tagasi alla. Äkki kajasid kogu majas vastu rängad hoobid ja pilbasteks puruneva puu ragin. Ta kuulis

138

mürtsatust ja luuke hoidvate mefallkinnitite selgesti eralduvat kõlinat. Kemp keeras võtit ja tõmbas köögiukse lahti. Samal momendil langesid akna eest pilbasteks purunenud luugid. Kemp jäi jahmunult seisma. Aknaraamid olid peale ühe murdunud prossi siiski veel terved, kuigi ruutudest olid järel ainult mõned väikesed sakilised tükid. Aknaluugid olid löödud sisse kirvega, nüüd aga jagas kirves kohutava hooga langevaid hoope prosside ja neid kaitsvate raudtrellide pihta. Äkki kargas kirves kõrvale ja kadus kuhugi.

Kemp nägi akna taga maas lebavat revolvrit, siis kargas väike relv õhku. Kemp põikas tagasi. Peaaegu samal hetkel kõlas revolvripauk ning paokil ukse küljest rebitud pilbas lendas Kempile pähe. Ta lõi ukse kinni ja keeras lukku. Ukse taga seistes kuulis ta Grif-finit midagi hüüdvat ja naervat. Seejärel alustas kirves jälle tööd, purustades ja pilbastades midagi.

Kemp seisis koridoris ja püüdis olukorra üle järele mõelda. Varsti on nähtamatu köögis. Köögiuks ei peaks tema käes minutitki vastu, siis aga...

Uksekell helises uuesti. Need võisid olla politseinikud. Kemp jooksis halli, pani ukse ketti ning avas riivid. Ta ei vabastanud uksekettí enne, kui oli kuulnud teenija häält. Seejärel vajusid ühekorraga koridori kolm inimest ning Kemp tõukas ukse uuesti kinni.

«Nähtamatul on revolver ja tal on jäänud veel kaks lasku!» hüüdis Kemp. «Ta tappis Adye. Igatahes tulistas teda. Kas te ei näinud teda maja ees murul? Ta lamab seal.»

«Kes?» küsis üks politseinikest.

«Adye,» vastas Kemp.

«Me tulime tagaõue kaudu,» selgitas teenija. , «Mis mürgel see on?» küsis politseinik.

«Ta on köögis, või jõuab sinna varsti. Ta on saanud kuskilt kirve.»

Äkki oli maja tulvil kõmisevaid lööke, mida nähtamatu jagas köögiuksele. Tüdruk heitis pilgu köögi poole ning kadus söögituppa. Kemp püüdis katkendlike lausetega asja selgitada. Kõik kuulsid, kuidas köögiuks järele andis.

«Siit!» hüüdis Kemp, kes muutus äkki toimekaks

139

ning tõukas mõlemad politseinikud söögitoa uksest sisse.

«Ahjuroop!» hõikas Kemp ja jooksis kamina juurde.

Ta andis magamistoast toodud ahjuroobi ühele politseinikule, kuna teine sai söögitoa oma.

Äkki hüppas ta tagasi. «Hopp!» häälitses politseinik kummardudes ning ahjuroobiga kirvest rabades. Püstol tegi oma eelviimase lasu ning rebestas Sidney Coo-peri väärtusliku maali. Teine politseinikest sihtis ahjuroobiga väikest relva, nagu püüaks vapsikut, ning paiskas selle kõlinal põrandale.

Esimene kokkupõrge pani tüdruku karjatama, mõne sekundi seisis ta kisades kamina ees ja jooksis siis akna juurde, et avada luugid — arvatavasti kavatses ta purustatud akna kaudu põgeneda.

Kirves taandus koridori tagasi ja jäi rippuma umbes kahe jala kõrgusele põrandast. Oli kuulda nähtamatu hingamist. «Astuge kõrvale, teie kaks,» ütles ta. «Ma vajan ainult Kempi.»

«Aga meie vajame sind,» vastas esimene politseinik, tegi kiire hüppe ettepoole ning virutas roobiga hääle suunas. Ilmselt hüppas nähtamatu tagasi ning komistas vihmavarjuhoidjale.

Politseinik lõi tühja õhku tabanud hoogsast löögist vaaruma ning nähtamatu andis kirvega vastulöögi. Politseiniku kiiver purunes munakoorena ning löök paiskas mehe hooga köögitrepi ette põrandale.

Teine politseinik, kes sihtis hoobi kirvest tahapoole, tabas midagi pehmet ja liikuvat. Kostis läbitungiv valukarjatus, ja kirves kukkus põrandale. Politseinik virutas uuesti tühjusse, kuid ei

tabanud midagi; ta pani jala kirvele ja lõi veel kord. Siis jäi ta seisma, ahjuroop löögivalmina üles tõstetud, ning kuulatas teraselt iga väiksematki kahinat.

Ta kuulis söögitoa akna avamist ja kellegi kiirus-tavaid jooksusamme. Tema kaaslane keeras end küljele ning tõusis istuli; meelekohast valgus verenire. «Kus ta on?» küsis põrandal istuv politseinik.

«Ei tea. Sain talle pihta. Ta on kuskil hallis, aga võib-olla lipsas ta teist mööda. . . Dr. Kemp! Sir!

Doktor Kemp!» hüüdis politseinik veel kord.

Teine politseinik hakkas end jalule upitama. Ta

saigi enda püsti. Äkki kostis köögitrepilt paljaste päkkade padinat. «Sa veel saad!» käratas esimene politseinik ning virutas roobiga. See purustas seinal rippuva väikese gaasilambi.

Ta tegi liigutuse, nagu kavatseks nähtamatule mööda treppi järele tormata. Kuid mõelnud järele, suundus ta söögituppa.

«Dr. Kemp. . .» alustas ta, kuid jäi samas vait.

«Vapper mees on see dr. Kemp,» ütles ta kaaslasele, kes piilus tema selja tagant.

Söögitoa aken oli pärani, näha ei olnud ei teenijat ega Kempi.

Napisõnaliselt ja värvikalt avaldas oma arvamust dr. Kempi kohta teine politseinik.

XXVIII PEATÜKK AJUJAHT JAHIMEHELE

Mr. Kempile kõige lähema suvila omanik mr. Heelas tegi aiamajakeses parajasti lõunauinakut, kui algas naabermaja piiramine. Mr. Heelas kuulus nende arvukate kangekaelsete kodanike hulka, kes keeldusid uskumast «kogu seda mõttetust», mis oli seotud nähtamatu mehega. Tema naine seevastu uskus, mida ta ei jätnud hiljem mehele ka meelde tuletamata. Mr. Heelas jalutas aias kangekaelselt edasi, nagu poleks midagi lahti. Vastavalt oma aastatepikkuse harjumusega heitis ta pärast lõunat puhkama. Akende sisselöömise magas ta maha, kuid pärast seda ärkas ootamatult üles, olles seletamatul kombel veendunud, et midagi on korrast ära. Ta vaatas Kempi maja poole, hõõrus silmi ja vaatas veel kord. Seejärel sirutas ta jalad põrandale ning jäi istudes kuulatama. Tohoh, pele: veider nägemus seisis endiselt silme ees. Maja nägi välja, nagu oleks ta pärast mõnd metsikut orgiat juba nädalate eest maha jäetud. Kõik aknad olid purustatud ja peale tornitoa olid kõigis tubades siseluugid suletud.

«Ma võiksin vanduda, et kakskümmend minutit tagasi oli kõik korras,» lausus ta kella vaadates.

Temani jõudsid kaugelt kostvad rütmilised löögid ja klaasiklirin. Sellal kui ta sel kombel ammuli sui istus, juhtus midagi veelgi imelikumat. Söögitoa aknaluugid paisati hooga lahti ning kübaras ja ülerõivais teenija püüdis palavikuliselt akent avada. Äkki ilmus tema kõrvale keegi mees, et teda abistada. See oli dr. Kemp! Järgmisel hetkel oli aken lahti ning tüdruk ronis välja; ta viskus ettepoole ning kadus põõsaste vahele. Mr. Heelas hüppas püsti, vastates kõigile neile imelikele sündmustele ebamääraste ning ägedate hüüatustega. Ta nägi Kempi aknalaual seisvat ja siis sealt alla hüppavat. Peaaegu samal hetkel ilmus naaber uuesti nähta-vale: ta jooksis mööda põõsaste vahel kulgevat jalgrada, küürus, nagu püüaks end kellegi pilgu eest varjata, kadus kuldnõretipõõsaste taha ning ilmus nähtavale siis, kui hakkas ronima üle aia piirdetara. Ühe hetkega lendas ta käkaskaela üle tara ning tormas suurte sammudega mööda mäekülge alla mr. Heelase poole.

«Issand!» hüüatas mr. Heelas, kellele oli äkki kõik selge. «See on see nähtamatu koletis. Lõppude lõpuks on see kõik ikkagi tõsi!»

Mõtlemine ja tegutsemine tähendasid mr. Heelasele üht ja sama. Ülemise korruse aknast väljavaatav kokk nägi imestusega, kuidas peremees lidus tubli üheksa-miilise tunnikiirusega

maja poole. Seejärel hakkasid paukuma uksed, kõlisema kellad ning üle kõige selle käis härjana möirgava mr. Heelase hääl: «Uksed ja aknad kinni, kõik kinni, nähtamatu tuleb!» Hetke jooksul oli maja täis kisa, käsklusi ja sibavaid jalgu. Mr. Heelas jooksis ise terrassile avanevaid klaasuksi sulgema. Sel ajal kui ta uksega jändas, ilmusid üle tara Kempi pea, õlad ja põlv. Järgmisel hetkel kargas Kemp läbi spargli ning jooksis üle tenniseväljaku maja poole.

«Sisse ei saa,» kuulutas mr. Heelas riive sulgedes. «Ma tunnen kaasa, kui ta teid taga ajab, kuid sisse te ei tohi tulla!»

Klaasi taha ilmus Kempi õudusest moondunud nägu, ta hakkas meeletult klaasust raputama ning kloppima. Näinud ära, et tema jõupingutused on kasutud, jooksis ta üle terrassi, hüppas kätega selle servale toetades alla

142

ning hakkas tagaust taguma. Pärast seda jooksis ta tagaväravast välja, tormas maja ette ning sealt mäkke viivale teele. Vaevalt oli Kemp hirmunult akna juures vaatava mr. Heelase silmist kadunud, kui sparglipeenart hakkasid tallama nähtamatud jalad. Seda nähes põgenes mr. Heelas lõplikult teisele korrusele, nii et sellest ajast peale ta enam jälitamist ei näinud. Trepikoja aknast möödudes kuulis ta ainult väravat kinni kolksatavat.

Mäkke viivale teele jõudnud, võttis Kemp loomulikult suuna mäest alla. Sel kombel juhtuski, et ta tegi isiklikult läbi sellesama võidujooksu, mida oli tornitoa aknast neli päeva tagasi nii kriitilise pilguga jälginud. Treenimata mehe kohta jooksis ta päris hästi. Kuigi tema kahvatu nägu pärlendas higist, töötasid ta mõtted rahulikult. Kemp jooksis pikkade sammudega, valides liikumiseks konarlikud kohad, kus lebas teravaid ränitükke või sädeles klaasikilde. Ta jooksis läbi just neist kohtadest, jättes parema tee leidmise teda jälitavate paljaste nähtamatute jalgade hooleks.

Esmakordselt oma elus leidis Kemp, et kõrgendikult laskuv tee on ütlemata pikk ja üksildane ning et mäeveeru all algav linn on uskumatult kaugel. Pole aeglasemat ja rängemat liikumisviisi kui jooksmine! Pärastlõuna päikeses tukkuvad üksildased suvilad näisid olevat viimse kui üheni lukustatud ja riivitatud. Muidugi, lukku olid nad pandud tema enda korralduste kohaselt. Kuid sellele vaatamata võiks keegi igaks juhuks ometi väljagi vaadata! Nüüd kerkisid tema ees juba linna majad, meri jäi nende varju; allpool liikus rahvast. Hoburaudtee vagun jõudis parasjagu mäejala-mile. Sealsamas oli politseijaoskond. Kas selja tagant kostis samme? Tuli kiirust lisada.

Allpool liikuvad inimesed hakkasid teda vahtima, paar tükki neist pistsid samuti jooksu; Kemp lõõtsutas nüüd juba tugevasti. Trammivagun oli üsna ligidal. «Lõbusas Kriketimängijas» lükati raginal riive ette. Tänavaraudtee teisel küljel kerkisid prussivirnad ja kruusahunnikud: seal oli käsil torustiku paigaldamine. Hetkeks käis Kempil läbi pea mõte hüpata tänavaraudtee vagunisse ja lüüa uksed kinni. Ent samas otsustas ta politseijaoskonna kasuks. Järgmisel hetkel oli ta «Lõbusa Kriketimängija» uksest möödas ning jõudis

143

ülestuhnitud tänava algusesse inimeste sekka. Hoburaudtee kutsar ja selle abiline jäid säärast pöörast tormamist nähes imestunult seisma ning katkestasid vaatama jäädes hobuste etterakendamisegi. Kruusahunni-kute kohale ilmusid mullatööliste imestunud näod.

Kemp aeglustas veidi sammu, kuid kuuldes oma jälitaja paljaste jalgade kiiret padinat, tormas jälle edasi. «Nähtamatu!» hüüdis ta mullatöölistele ning osutas ebamääraselt kuhugi käega. Äkilise mõttesähvatuse mõjul hüppas ta üle kraavi, nii et tema ja tagaajaja vahele jäi salk turskeid labidamehi. Loobunud kavatsusest joosta politseijaoskonda, keeras ta ühele väikesele kõrvaltänavale, tõttas mööda puuviljamüüja kärust, jäi sekundi murdosaks kõhklevalt seisma ühe maiustustepoe uksele ning suundus siis puiesteele, mis suubus tagasi mäkke tõusvale peatänavale. Puiesteel mänginud kaks-kolm last jooksid tema ilmumisel kisades laiali, mispeale avanesid uksed ja aknad ning kostis erutatud emade kurjustamist. Ta oli jälle peatänaval, ainult et seekord umbes kolmsada jardi trammi lõpp-peatusest eemal. Samas kuulis ta jooksva rahvahulga erutatud kära.

Ta heitis pilgu piki tänavat mäe poole. Vaevalt tosina jardi kaugusel jooksis katkendlikke vandesõnu hüüdes ja vihaselt labidaga vehеldes keegi kogukas kraavikaevaja. Otse tema kannul tõttas rusikaskäsi trammi-konduktor. Veheldes ja käratsedes järgnesid neile kahele mööda tänavat teised. Ka allpool asuvatel tänavatel oli näha jooksvaid mehi ja naisi. Ta märkas, kuidas ühest ärist väljus mees, kaigas käes. «Võtke ahelikku!» hüüdis keegi. Ühe pilguga oli Kempil selge, et tagaajamine on võtnud teise pöörde. Ta peatus ja jäi seisma ning vaatas hingeldades ringi. «Ta on kuskil siin!» hüüdis ta. «Sulgeme ...»

Samal hetkel tabas Kempi lõuapära küljelt tulev tugev hoop, ta lõi vaaruma, püüdes pöörduda näoga nähtamatu vastase poole. Kemp pingutas jõudu, et säilitada tasakaalu, ning andis siis vastulöögi, kuid tühja õhku. Sellele järgnes lõuahaak; Kemp kukkus selili, lüües peaga vastu sillutis! Järgmisel sekundil vajutati kellegi põlv tal rinde alla ning kaks agarat kätt haarasid kõrist; ühe käe haare oli teise omast nõrgem.

144

Kemp rabas kinni nähtamatutest randmetest ning kuulis kallaletungija valukarjatust. Läbi õhu vihises tema poole töömehe labidas ja põrkas tumeda mütsatusega millegi vastu. Kemp tundis mingit vedelikku oma näole valguvat. Kõri pigistavate käte haare lõtvus äkitselt ning Kemp vabastas enda krampliku jõupingutusega. Ta haaras kinni lõtvunud õlast ja veeretas enda vastase peale. Kemp surus nähtamatud küünarnukid vastu sillutist. «Ta on mul käes!» röökis Kemp. «Appi! Appi! Hoidke teda! Ta on minu all! Võtke jalgadest!»

Sekund hiljem rüselesid kõik võitluspaigal. Ootamatult tänavale sattunud uustulnuk oleks ilmselt arvanud, et käimas on erakordselt jõhker ragbimatš. Kempi röö-gatusele ei järgnenud enam ühtki hüüatust, kuulda oli ainult matsuvaid hoope, sammumüdinat ja hingeldamist.

Üleinimliku jõupingutusega rabeles nähtamatu taas jalule. Eespoolt klammerdus temasse Kemp nagu hagijas hirve külge; kohe haaras nähtamatust tosin rebivat kätt. Trammikonduktor sai kinni nähtamatust kaelast ning sikutas vastase uuesti pikali.

Rabelev meestesülem oli jälle sillutisel maas. Ma kardan, et langesid nii mõnedki toored hoobid. Äkki kõlas metsik röögatus: «Armu, armu!» See muutus kohe lämbumiskorinaks.

«Eemale, lollpead!» käratas Kemp kõlatul häälel ja mitu sitket meest tõmbusid kärmesti tagasi. «Kas kuulete: ta on haavatud. Eemale!»

Pärast lühiajalist tõuklemist tekkis sõõr, ja põnevusega vaatavad silmad nägid doktorit selle keskel põlvi-tamas viieteistkümne tolli kõrgusel õhus, ta surus nähtamatuid käsi vastu sillutist. Tema taga oli konstaabel haaranud nähtamatu kederluudest.

«Ärge teda minema laske!» karjus kogukas töömees, kellel oli käes verine labidas, «ta teeb vigurit.»

«Ta ei vigurda,» lausus Kemp ja kergitas ettevaatlikult põlve. «Pealegi hoian ma teda kinni.» Tema hoobi saanud nägu muutus järjest punasemaks. Veritsev huul tegi rääkimisel takistusi. Ta vabastas ühe käe ja hakkas nähtamatu nägu komplema. «Kogu suu on märg,» lau-sus ta. Ja siis: «Issand jumal!»

Ta tõusis äkilise liigutusega üles ja põlvitas siis näh-

145

tamatu kõrvale. Tema ümber tõugeldi ja tungeldi, kostis sammude müdinat — trügiva rahvahulgaga liitus järjest uusi inimesi. Inimesed jooksid majadest välja. Äkki olid «Lõbusa Kriketimängija» uksed kõik pärani lahti. Vahetati ainult üksikuid sõnu. Kemp kompas nähtamatu keha, tema käsi näis liikuvat õhus. «Ta ei hinga enam,» teatas ta ning lisas: «ma ei tunne südame tuksumist. Kogu külg on — oh!»

Koguka kraavikaevaja käe alt piiluv vanaeit karjatas kiledalt. «Vaadake!» lausus ta ja sirutas välja kondise sõrme. Osutatud suunas hakkasid paistma elutu ja lõtvunud käe piirjooned. Käsi oli ähmane ja läbipaistev nagu klaasist, sooned, arterid, luud ja närvid selgesti eraldatavad. Pealtvaatajate silme all muutus käsi järjest tihedamaks ja läbipaistmatumaks.

«Hei!» hüüatas konstaabel. «Jalad hakkavad paistma!»

Sel kombel jätkus aeglaselt too kummaline muundumine lihast ja luust koosnevaks nähtavaks kehaks. Muutumine algas kätest ja jalgadest ning levis mööda jäsemeid aeglaselt

siseelundite suunas. See nägi välja nagu mürgi aeglane edasitungimine. Kõigepealt ilmusid peened valged veenid, mis joonistasid välja jäseme hallid ja udused kontuurid, neile järgnesid klaasjad luud, arterite keeruline võrgustik ning lõpuks liha ja nahk, mis näis algul ähmase uduna, muutus aga kiiresti tihedaks ja läbipaistmatuks. Natukese aja pärast olid juba näha sissemuljutud rind, õlad ja purustatud ning moonutatud näo ähmased piirjooned.

Kui rahvas lõpuks eemale tõmbus ja Kemp sai end sirgu ajada, lamas sillutisel noore, umbes kolmekümneaastase mehe armetu alasti keha; ta oli täis muljumis-jälgi ja haavu. Tema juuksed ja kulmud olid valged, mitte aastate tõttu hallid, vaid albiinole omaselt valged, kuna silmad eretasid punaste graniidikildudena. Mehe käed olid rusikas, silmad pärani ning tema ilme rääkis vihast ja kohkumisest.

«Katke ta nägu kinni!» hüüdis keegi mees. «Jumala pärast, katke ta nägu!»

Keegi tõi «Lõbusast Kriketimängijast» voodilina. Kaetuna kanti ta majja. Seal ta siis lamas viletsal voodil ühes odava luksusega sisustatud poolpimedas

magamistoas, ümberringi ärritatud harimata inimesed. Vigastatuna ja haavades, reedetuna ja ilma leinajateta lõpetas Griffin, esimene inimene, kes oskas end muuta nähtamatuks, andekaim füüsik, keda maailm kunagi on näinud, siin oma kummalise, kohutava ja sügavalt õnnetu elu.

EPILOOG

Nii lõpeb lugu nähtamatu mehe kummalisest ja kurjakuulutavast katsest. Kui te tahate sellest rohkem kuulda, siis peate külastama Port Stowe' lähedal asuvat väikest kõrtsi ja vestlema selle peremehega. Sildiks on sellel kõrtsil lauatükk, millele on maalitud ainult kaks saabast ja kübar. Kõrtsi nimeks on aga selle jutu pealkiri. Lühikese ja kehaka peremehe juures hakkavad silma punaselaiguline nägu, pikk nina ja harjas-juuksed. Tellige heldekäeliselt joogipoolist ja ta räägib teile heldekäeliselt, mis temaga pärast kõike seda veel juhtus ja kuidas advokaadid tahtsid talt võtta varanduse, mis tema juurest leiti.

«Kui neile sai selgeks, et nad ei suuda kindlaks teha, kelle omad need rahad on, püüdsid nad kuulutada mind — noh, kurat! — leidvaraks ja riigi omandiks. Kas ma näen siis leidvara moodi välja? Pärast seda maksis üks džentelmen mulle igal õhtul ühe gini, et ma räägiksin Empire Music Hallis oma lugu, lihtsalt niisama, omaenda sõnadega.»

Kui te tahate sellele mälestustetulvale äkilist lõppu teha, siis see on alati võimalik. Teil tarvitseb vaid küsida, kas selles loos ei olnud tegemist kolme käsikirjalise raamatuga. Ta nõustub, et oli, ja hakkab pühalike kinnituste saatel selgitama, et kõik mõtlevad, et need on tema käes. Aga kurat võtaks, tema käes nad ei ole. «Nähtamatu võttis ja peitis nad ära, kui ma tema juurest jalga lasksin ja Port Stowe'sse jooksin. See on mr. Kemp, kes levitab jutte, et need on minu käes.»

Seejärel muutub ta vaikseks ja mõtlikuks, silmitseb

teid vargsi, kõlistab närviliselt klaasidega ning lahkub natukese aja pärast leti tagant.

Ta on poissmees ja tema harjumusedki on endiselt poissmehelikud. Majas ei ole ühtki naishinge. Kuue ees on tal nüüd nööbid, seda nõuab tema positsioon. Kuid intiimsemas valdkonnas, kuhu kuuluvad näiteks traksid, eelistab ta nööri. Oma asutuse juhtimises ei näita ta üles ettevõtlikkust, küll aga silmapaistvat väärikust. Tema liigutused on aeglased ja ta on suur mõtleja. Külas on tal targa mehe kuulsus ja temast peetakse kokkuhoidlikkuse pärast lugu. Mis aga puutub Lõuna-Inglismaa teedesse, siis nende tundmises annab ta silmad ette Cobbettile endale.

Pühapäevahommikuti — igal pühapäeva hommikul igal aastaajal —, kui maja on suletud, samuti igal õhtul pärast kella kümmet võtab ta kaasa klaasi džinni, millele on lisatud õige pisut vett, ning kaob tahatuppa. Seal paneb ta klaasi lauale, lukustab uksed, vaatab üle aknakatted ega jäta pilku heitmata ka laua alla. Veendunud oma üksiolekus, keerab ta lukust

lahti kapi, kapis oleva kasti ning kastis peituva laeka ja võtab viimasest välja kolm nahkköites raamatut. Ta asetab need pühalikult keset lauda. Raamatute kaasi on rikkunud ilmad ja nad on tõmbunud vetikatest rohelise-plekiliseks, sest kunagi olid nad ajutiselt varjus ühes kraavis, ja mudane vesi on pesnud kirja nii mõneltki leheküljelt. Siis võtab peremees tugitoolis istet ja täidab aeglaselt pika savipiibu — samal ajal raamatuid silmadega otse süües. Ta tõmbab ühe köite endale lähemale ja hakkab seda uurima, pöörates lehti edasi-tagasi.

Kortsus kulmul liigutab ta püüdlikult huuli. «Kuus, väike «kaks» üleval, rist, mingi kringel. Issakene, pidi tal ikka olema pea!»

Natukese aja pärast pinge vaibub ning ta laskub tooli seljatoele, vaadates piluli silmi läbi piibusuitsu üle toa, nagu näeks ta asju, mis on teistele nähtamatud. «Aiva saladused,» ütleb ta, «imelised saladused. Tänu neile pääsen ka mina kunagi jaole!

Ainult et mina ei teeks nii nagu tema. Mina oskaksin!»

Selle peale pahvib ta piipu.

149

Nii vajub ta unistustesse, oma elu imelistesse ja surematutesse unistustesse. Ja kuigi Kemp jahib lakkamatult neid raamatuid, ei tea ükski hing peale peremehe, et nood on siin, kõigi nähtamatuse kavalate saladustega ja kümnete muude kummaliste tarkustega, mis on neisse kirja pandud. Ja mitte keegi ei saa neist teada enne tema surma.

INIMJUMALAD

Florence Lamontile,
kelle majas Englewoodis sai see lugu oma nime

ESIMENE RAAMAT MAALASTE SISSETUNG

I PEATÜKK MR. BARNSTAPLE VÕTAB PUHKUST

1

Mr. Barnstaple tundis, et ta vajab hädasti puhkust. Ainult et tal ei olnud ei kaaslast ega ka kohta, kuhu minna. Ta oli ületöötanud. Ja kodust tüdinenud.

Mr. Barnstaple oli kiinduva loomuga mees. Oma perekonda armastas ta sügavasti, tundes kõiki selle liikmeid läbi ja läbi. Aga kui ta oli rõhutud meeleolus, käisid nad kõik talle seda hullemini närvidele. Tema kolm kasvueas poega näisid iga päevaga pikakoivalisemaks ja suuremaks sirguvat. Tahtis ta tugitooli istuda, olid nad kindlasti need hõivanud; pianiino juurest peletasid nad ta minema; nad täitsid maja rõkkava naerulaginaga, mis lasti täiest kõrist kuuldavale üksnes neile endile arusaadavate naljade üle; nad tõrjusid ta eemale aastates mehe süütute lõbustuste juurest, mis olid siiani olnud talle ainsaks lohutuseks selles maises häda-orus; tennises sai ta nende käest lüüa; nad korraldasid trepimademetel lõbusaid jõuproove, ja kihutasid kohutava mürinaga kahe- või kolmekesi mööda astmeid alla. Kõikjal vedelesid nende mütsid. Hommikusöögile jäid nad hiljaks. Igal õhtul läksid nad voodisse möirgava koorina: «Ooh! ooh! ooh! — põntsti!» Nende emale näis see meeldivat. Kõigele lisaks läksid nad parasjagu maksma, jäädes ise seejuures rõõmsasse teadmatusse faktist, et kõik peale mr. Barnstaple'i palga vahetpidamata tõusis. Kui ta juhtus lõunalauas lausuma mõne lihtsa tõe mr. Lloyd George'i kohta või tegi kõige arglikumagi katse tõusta jutuajamises kõrgemale rumalast

157

lööbist, näis nende tähelepanu üleolevalt kuhugi mujale suunduvat. . .

Igal juhul näis, et üleolevalt.

Tal oli tungiv soov pääseda eemale oma perekonna juurest, kuhugi, kus ta võiks vaikse uhkuse ja sügava armastusega mõelda oma kodakondsetele, ilma et nood teda samal ajal segaksid . .»

Niisama tungivalt tahtis ta mõneks ajaks pääseda mr. Peeve'i küüsist. Juba tänavad ise olid muutunud talle põrgupiinaks. Ta ei tahtnud silmaotsas näha ühtki ajalehte ega nende reklaamplakateid. Teda kummitas hämar aimus mingist finants- ja majanduskrahhist, mille kõrval isegi suur sõda tundub ainult juhusliku õnnetusena. See kõik tuli sellest, et ta oli toimetaja abi või õigemini universaalne töötaja «Liberal'i», selle edumeelse mõtte kõige pessimistlikuma suuna tuntud häälekandja juures, ja sellest, et tema šefi mr. Peeve'i kõigutamatu pessimism teda üha enam nakatas. Varem oli veel võimalik osutada mr. Peeve'ile mingisugustki vastupanu, heites teiste toimetusliikmetega ettevaatlikult nalja tema süngete mõtete üle. Nüüd aga neid teisi liikmeid toimetuses enam ei olnud: mr. Peeve oli nad finantspessimismi hoos koondanud. Praktiliselt ei kirjutanud «Liberal'ile» peale mr. Barnstaple'i ja mr. Pee-ve'i regulaarselt enam keegi. Seetõttu oli mr. Barnstaple nüüd täiesti mr. Peeve'i mõju all. Käed sügaval püksitaskus, võis mr. Peeve küürutada mitu tundi järjest oma tugitoolis ning silmitseda kõike läbi süngete prillide. Mr. Barnstaple kaldus loomu poolest mõõdukasse optimismi ning uskus progressisse. Mr. Peeve'i kaljukindel seisukoht aga oli see, et usk progressisse on vähemalt kuus aastat tagasi ajast ja arust läinud ja et ainus helge lootus, mis on jäänud liberalismile, on peatselt saabuv viimnepäev. Saanud maha kirjatükiga, mida toi-metusliikmed, seni kui need veel olemas olid, nimetasid tema iganädalaseks seedehäireks, tavatses mr. Peeve lahkuda, jättes mr. Barnstaple'i ülesandeks järgmise nädala lehe ülejäänud osa kokkupanemise.

Juba normaalsetel aegadel oleks olnud küllalt raske mr. Peeve'iga koos töötada; kuid ajad ei olnud normaalsed, need olid tulvil ebameeldivaid juhtumeid, mille valguses mr. Peeve'i melanhoolsed nägemused

tundusid liigagi usutavatena. Suur lokaut oli kestnud söekaevandustes juha terve kuu ning näis ennustavat Inglismaa kaubanduslikku kokkuvarisemist; iga hommik tõi teateid uutest vägivallaaktidest Iirimaal, andestamatutest ja unustamatutest; kestev põud ähvardas maailma viljasaaki; Rahvasteliit, kellelt mr. Barnstaple president Wilsoni suurpäevadel oli oodanud suuri tegusid, oli hääbunud melanhoolseks ja enesega rahulolevaks eimiskiks; kõikjal valitsesid tülid ja mõttetus; seitse kaheksandikku maailmast näis olevat teel kroonilise korralageduse ja sotsiaalse lagunemise poole. Isegi ilma mr, Peeve'ita oleks olnud küllalt raske neile faktidele vastu panna.

Mr. Barnstaple oli nüüd tõepoolest lootust kaotamas. Ent temataolistele on lootus oluline vürts, milleta elul pole maiku. Tema lootused olid alati olnud seotud liberalismiga ja üllaste liberaalsete püüdlustega. Nüüd hakkas ta aga mõtlema, et liberalismist ei jätku rohkemaks kui selleks, et küürutada, käed püksitaskuis, laua taga ning iriseda ja turtsuda loomult küll madalamate, kuid see-eest aktiivsemate meeste tegude üle. Nonde rähkleva aktiivsuse vältimatu tagajärg olevat maailma hukkumine.

Mr. Barnstaple muretses nüüd ööd ja päevad kogu maailma pärast, öösiti isegi rohkem kui päeval, sest teda vaevas unepuudus. Koos sellega hakkas teda kiusama kinnisidee anda välja üks «Liberal'i» number, mis oleks tema enda oma — teha pärast mr. Peeve'i lahkumist kõik ümber, visata välja kogu see pahurus, kõik need armetud ja mõttelagedad pilked nii- ja teistsuguste puuduste üle, julmuste ja õnnetuste kahjurõõmus registreerimine, mr. Lloyd George'i lihtsate, loomulike ja puhtinimlike eksikäikude ülespuhumine millekski koletuks, kõik need üleskutsed lord Greyle, lord Robert Cecilile, lord Lansdowne'ile, paavstile, kuninganna Annale, keiser Friedrich Barbarossale (nimed varieerusid igal nädalal). Ta tundis kiusatust tõusta üles ja anda sõna ja vorm taassündinud maailma värsketele püüdlustele ja täita ajalehenumber — utoopiaga! Ta tundis kiusatust öelda «Liberal'i» hämmastunud lugejaile: «Vaat, mis me peame tegema! Vaat, mis me tahame teha!» Milline hoop oleks see mr. Peeve’ile

159

pühapäevasel hommikueinel! Võib arvata, et hämmastus välistaks koguni kõhurikked ja ta seediks seekord selle söömaaja isegi ära!

Ent need olid üpris narrid unistused. Kodus oli kolm noort Barnstaple'it, kelle nõudlusi seisusekohasele elu-stardile tuli arvestada. Ja nii ilus, kui see kõik unistustes ka polnud, oli mr. Barnstaple'il üpris ebameeldiv tunne, et tegelikult poleks temast säärase tüki jaoks asja. Ikkagi veaks see tema käes viltu.. .

Unustada ei võinud ka ohtu sattuda vihma käest räästa alla. «Liberai» oli küll morn, hirmutav ja mannetu leheke, kuid ta polnud siiski mõni alatu ja õel väljaanne.

Nii või teisiti, kuid ka ilma säärase laastava plahvatuseta oli päevselge, et mr. Barnstaple'il on vaja mõni aeg mr. Peeve'ist puhata. Üks või kaks korda oli ta talle juba vastugi rääkinud. Tüli võis tõusta iga hetk. Esimeseks sammuks, mis tal mr. Peeve'ist vabanemiseks tuli astuda, oli visiit arstile. Niisiis läks mr. Barnstaple arsti juurde.

«Ma ei suuda enam oma närve valitseda,» ütles mr. Barnstaple, «ma olen muutunud kohutavalt närviliseks.»

«Teil on neurasteenia,» teatas arst. «Igapäevane töö ajab mulle hirmu peale.» «Te vajate puhkust.» «Ma vajan teie arvates vaheldust?» «Nii põhjalikku kui iganes võimalik.» «Kas te võite mulle soovitada mõnda kohta, kuhu ma võiksin minna?»

«Aga kuhu te minna tahate?»

«Ei oska öelda. Ma mõtlesin, et te teate midagi soovitada ...»

«Kui mõni koht teile meeldib, siis minge sinna. Ärge suruge praegu ühtki säärast soovi maha.»

,Mr. Barnstaple maksis üheginise arstiarve kinni ning valmistus asjatundlike soovitustega relvastatult üllatama mr. Peeve'it teatega haigusest ja paratamatust lahkumisest, niipea kui selleks avaneb sobiv võimalus.

160

Eelseisev puhkus tähendas mõneks ajaks mr. Barn-staple'i niigi ränga murekoorma uut suurenemist. Lahkumisotsus seadis ta äkki silm silma vastu kolme ilmselt lahendamatu probleemiga. Kuidas minema pääseda? Kuhu? Ja et mr. Barnstaple kuulus nende inimeste hulka, kes tüdinevad väga kiiresti iseenda seltskonnast, siis kerkis kolmanda küsimusena: kellega? Salajane plaan tõi särava helgi sellesse varjamatult õnnetusse ilmesse, mis oli viimasel ajal Barnstaple'ile nii iseloomulikuks saanud. Kuid keegi ei pannud mr. Barnstaple! ilmet eriti tähWe.

Üks oli kindel: kodus ei tohtinud sellest puhkusest sõnagi lausuda. Ta teadis täpselt, mis juhtuks siis, kui mrs. Barnstaple sellest aimu saaks. Tulvil andunud innukust võtaks ta asja ise käsile. «Sa pead saama tõelise puhkuse,» sõnaks ta. Ta valiks välja mõne kauge ja kuluka paiga Cornwallis, Sotimaal või Bretagne'is, ta ostaks kokku terve kuhja reisivarustust, viimasel minutil tuubiks ta reisikotid täis igasuguseid mõttetuid pakke ning võtaks poisid kaasa. Tõenäoliselt korraldaks ta asja nii, et samasse kohta tuleksid ka paar tuttavate seltskonda — «et oleks lõbusam». Ja kui need tuttavad tulevad, siis toovad nad kindlasti kaasa oma kõige halvemad iseloomujooned ning muutuvad kõige väsimatumaiks tüütajaiks. Igasugune vestlus oleks seal võimatu. Seal oleks palju võltsi naeru, lõputuid seltskondlikke mänge ... Ei!

Kuidas aga saab üks mees minna puhkusele, ilma et ta naisel sellest aimu oleks? Reisikott tuleb ometi kuidagi pakkida ja majast välja toimetada . ..

Mr. Barnstaple'i arvates oli antud olukorras ainsaks lootuseks väike auto, mis kuulus tõesti ainult talle. Loomulikult pidi see sõiduk mängima neis salaplaanides suurt osa. Auto näis pakkuvat kõige hõlpsamaid võimalusi kodunt pääsemiseks; see muutis võimaliku küsimuse: «Kuhu?» täpselt ja kindlalt määratletud punktist paigaks, mida matemaatikud nimetavad — kui ma ei eksi — geomeetriliseks kohaks. Lisaks oli tollel väikesel elukal veel see meeldiv omadus, et ta andis küll mõningal määral ebamäärase, kuid siiski arvesta-

161

tava vastuse küsimusele: «Kellega?» Sõiduk oli kaheistmeline. Perekonnas tunti seda «Jalavanni», «Sinepi-toosi» või «Kollase Hädaohu» nime all. Nagu nendest nimedest nähtub, oli tegemist kärekollase madala lahtise autoga. Mr. Barnstaple kasutas seda sõitudeks Sydenhamist oma büroosse, sest masin võttis kolmekümne kolme miili kohta ainult galloni bensiini ja oli seega hooajapiletist märksa odavam. Päeval seisis see toimetuse akna all õuel. Sydenhamis oli sõiduki eluasemeks kuur, mille võti oli ainult mr. Barnstaple'il. Sel kombel oli välditud, et poisid võiksid autoga sõitma minna ja selle puruks ajada. Vahel laskis mrs. Barnstaple ennast Sydenhamis mööda poode sõidutada, ent tegelikult ei sallinud ta väikest autot eriti, kuna too andis ta kõigi tuulte võimusesse, puistas talle kaela tolmu ja ajas juuksed sassi. Kõige selle tõttu, mida see väike auto võimaldas või takistas, pidi ta ilmselt kujunema vajalikuks osutunud puhkusel keskseks abinõuks. Pealegi meeldis mr. Barnstaple'il temaga sõita. Ta juhtis autot küll halvasti, kuid see-eest väga ettevaatlikult. Ja kuigi masin vahel seisma jäi ning tõrkus edasi minemast, ei teinud see kunagi, vähemalt seni ei olnud ta teinud seda, millega sai hakkama kõik muu mr. Barnstaple'i elus: kui mr. Barnstaple pööras rooliratast lääne poole, siis ei võtnud masin suunda itta. See andis meeldiva peremehetunde.

Lõpuks tegi mr. Barnstaple kiire otsuse. Ootamatult avanes tema ees võimalus. Neljapäeval oli ta trükikojas ja tundis ennast koju jõudes kohutavalt kurnatuna. Ilm püsis kangekaelselt kuum ja kuiv. Ega mõjunud meeleolu tõstvalt seegi, et põud tõotas nälga ja viletsust poolele maailmale. Londonis valitses kõrghooaeg — mondäänne ja pentsik. See aasta oli vist veel arutum kui suur tangoaasta 1913, mida mr. Barnstaple pidas järgnenud sündmusi arvestades maailma ajaloo kõige arutumaks aastaks. «Star» tõi ära tavalise kimbu halbu uudiseid, mille kõrval väljapaistval kohal seisis spordi- ja seltskonnakroonika. Venelaste ja poolakate vahel kestsid lahingud, neid oli olnud ka Iirimaal, Väike-Aasias, India piiril ja Ida-Siberis. Oli toimunud kolm uut koletut mõrva. Kaevureid ei lastud ikka veel tööle, oli karta suurt masinistide streiki. Rong oli puupüsti

täis ja pealegi oli see väljunud kahekümneminutilise hilinemisega.

Kodus leidis ta eest sedeli, milles naine selgitas, et oli oma onupoegadelt Wimbledonist saanud telegrammi. Olevat avanenud ootamatu võimalus näha seal made-moiselle Lengleni ja teiste tšempionide mängu. Ta olevat võtnud poisid kaasa ja jõudvat alles hilja tagasi. Naine avaldas arvamust, et poistele olevat lõpmata kasulik näha tõelist esmaklassilist tennist. Õnnetuseks oli ka teeni j aü täna vaba õhtupoolik. Ega ta ei pane pahaks, et peab seekord üksi koju jääma? Teenijad panevat enne lahkumist õhtusöögiks midagi külma valmis.

Mr. Barnstaple luges sedeli resigneerunult läbi. Õhtusöögi ajal laskis ta silmad libiseda üle ühe pamf-leti, mille talle oli saatnud üks hiinlasest sõber, et näidata, kuidas jaapanlased hävitavad sihilikult kõike seda, mis on säilinud hiina tsivilisatsioonist ja haridusest.

Alles pärast õhtueinet, kui ta istus väikeses majataguses aias ja tõmbas piipu, taipas ta äkki, mida talle tähendab asjaolu, et on üksi koju jäetud.

Ta muutus äkki ütlemata toimekaks. Ta helistas mr. Peeve'ile ja teatas tollele arsti otsuse, selgitas, et «Liberal'i» asjad arenevat just praegu erakordselt soodsalt, ja sai loa minna puhkusele.

Seejärel tõttas ta oma magamistuppa, kogus kirju sületäie asju veeuputuse-eelsesse kohvrisse, mille välimus polnud säärane, et tema puudumist oleks otsekohe märgatud, ja peitis selle autoistme alla. Seejärel kulus tal natuke aega naisele määratud kirja kokkuseadmisele; kirja peitis ta hoolikalt kuue rinnataskusse.

Lõpuks lukustas ta garaaži ja seadis end aias lamamistoolil sisse piibu ja ühe tubli ning mõtterikka raamatuga Euroopa pankrotist. See oli kõik selleks, et näida teistele ja tunda end ka ise perekonna kojutulekul võimalikult süütuna.

Kui naine tagasi jõudis, nimetas mr. Barnstaple talle nagu möödaminnes, et ta kartvat endal olevat neurasteenia. Ta kavatsevat homme hommikul sõita Londonisse ja pidada arstiga selle üle nõu. Mrs. Barnstaple tahtis talle arsti soovitada. Kuid sel-

lest sai mees üle vihjega, et pidavat säärases küsimuses arvestama mr. Peeve'it ja mr. Peeve usaldavat just seda ja seda arsti — tegemist oli mehega, kelle kõnetunnis ta oli juba käinud. Kui mrs. Barnstaple teatas, et tema arvates vajaksid nad kõik korralikku puhkust, urahtas ta midagi toonil, mis oli sõbralikkusest kaugel.

Sel kombel oli mr. Barnstaple'il võimalik majast jalga lasta koos paariks puhkusenädalaks vajaliku pagasiga, ilma et teda oleks ähvardanud oht kohata ületamatuid takistusi. Järgmisel hommikul asus ta teele Londoni poole. Liiklus oli maanteel elav ja tihe, ent ometi mitte takistatud. «Kollane Hädaoht» veeres nii vaguralt, et oleks pälvinud nime «Kuldne Lootus». Camberwellis keeras ta Uus-Camberwelli teele ja suundus Vauxhall-Bridge'i maantee alguses asuva postkontori juurde. Siin tegi ta peatuse. Käsilolev ettevõte kohutas teda ja täitis samal ajal uhkusega. Ta sisenes postkontorisse ja saatis naisele telegrammi. Ta kirjutas: «Dr. Pagan teatas üksindus ja rahu hädavajalikud sõidan järvede piirkonda seda ette arvates võtsin kohvri asjadega kaasa kiri järgneb.»

Ta väljus postkontorist, kobas taskus, leidis kirja, mille oli eelmisel õhtul säärase hoolega koostanud, ja laskis selle postkasti. Kirja oli ta meelega kritseldanud segaselt, et demonstreerida kaugele arenenud neurasteeniat. Kirjas selgitati, et dr. Pagan oli käskinud otsekohe võtta puhkuse ning soovitanud mr. Barnstaple'il sõita põhja poole. Olevat parem lõpetada mõneks päevaks või isegi nädalaks igasugune kirjavahetus. Ta ei hakkavat end pingutama kirjutamisega muidu, kui juhtub midagi halba. Kui temast teateid ei ole, siis on see hea teade. Kui rahu on kindlustatud, läheb kõik heaks. Niipea kui tal on kindel postiaadress, ta telegrafeerib, kuid aadressi maksab kasutada ainult tõsise vajaduse korral.

Seejärel võttis ta autos istet vabadustundega, mida ta pärast esimest koolivaheaega oma esimeses koolis polnud kogenud. Ta pöördus Suure Põhjamaantee poole. Ent Hyde Parki nurgal liiklusummikus laskis ta end politseinikul suunata Knights Bridge'i poole. Nurgal, kus Oxfordi maanteelt keerab ära Bathi maantee, sundis tee sulgenud suur veoauto ta siiski pöörama viimasele.

164

Kuid see oli väike häda. Iga tee viib ju kuhugi! Põhja poole võib ta suuna võtta ka hiljem.

3

Oli üks neid rõõmsaid päikesepaistelisi päevi — nii iseloomulikke 1921. aasta suurele põuale. Lämmatavat kuumust ei olnud tunda. Valitsev hommikune värskus, mis oli kooskõlas mr. Barnstaple'i meeleoluga, sisendas talle, et ees ootavad üpris meeldivad elamused. Ta oli saanud tagasi lootuse. Ta teadis, et tee viis teda eemale argipäevast. Kuid samal ajal polnud tal vähimatki aimu sellest, kui kaugele see pidi ta argipäevast viima. Seiklus oleks juba seegi, kui ta peatub külakõrtsi ees ja võtab pruukosti. Kui aga üksindus teda teel vaevama hakkab, siis võtab ta kellegi peale ja ajab juttu. Ta võis päris rahulikult esimese soovija peale võtta, sest oli üsna ükspuha, mis suunas sõita, kui ainult Sydenham ja «Liberal'i» toimetus jääksid seljataha.

Veidi maad pärast Slough'd kihutas mööda tohutu hall matkaauto, mis pani ta võpatama ja sundis kõrvale põikama. Too ilmus hääletult tema kõrvale ja oli ühe hetkega möödas, kuigi ta enda mitte just palju valetav spidomeeter näitas, et ta sõitis ka ise oma kakskümmend seitse miili tunnis. Nagu ta märgata jõudis, oli autos kolm härrat ja üks daam. Nad istusid, kaelad õieli, ning vaatasid tagasi, tundes nähtavasti huvi millegi vastu, mis neile järgnes. Nad kihutasid temast liiga kiiresti mööda: ta jõudis tähele panna vaid daami siirast armastusväärsust ja daami kõrval istuva džentelmeni eaka näo isesugust poisikeselikku pahurust.

Ta ei jõudnud ehmatusest veel toibuda, kui juba teine auto eelajaloolise sauruse häälel teatas, et tahab mööduda. Sel kombel möödumine oli mr. Barnstaple'ile vastuvõetav. Asi seisis ju lõppude lõpuks viisakates läbirääkimistes. Ta vähendas kiirust, loobus igasugustest pretensioonidest tee keskpaigale ning tegi käega mõne julgustava viipe. Sujuvalt liikuv suur ja kiire limusiin kasutas antud luba, mis jättis vabaks umbes kolmekümne jala laiuse maanteeriba mr. Barnstaple'ist paremal. Autos oli rohkesti pakke, kuid sõitjaist ei näi-

nud mr. Barnstaple kedagi peale monokliga noore härrasmehe, kes istus eesistmel juhi kõrval. Masin kadus matkaauto kiiluvees eespool paistva kurvi taha.

Kuid mehaaniline jalavanngi ei talu niisugusel toredal hommikutunnil, et temast lagedal maanteel nii üleolevalt mööda kihutatakse. Mr. Barnstaple vajutas gaasipedaali sügavamale ja võttis kurvi tunnikiirusega, mis oli kümne miili võrra suurem, kui seda lubas tema tavaline ettevaatlikkus. Samas leidis ta, et maantee tema ees on tühi.

Jah, maantee tema ees oli isegi liiga tühi. Kolmandiku miili ulatuses avanes see nöörsirgena tema pilgule. Vasakul kerkis hoolikalt pügatud hekk, üksikud puud, lauskjad põllud, tagapool mõned väikesed majakesed, eemal kasvasid paplid; kaugemal hakkas silma Windsori loss. Paremalt paistsid metsaga kaetud küngaste foonil tasased väljad ja väike võõrastemaja. Selle rahuliku maastikupildi ainsaks silmatorkavaks detailiks oli Maidenheadi rannahotelli kuulutustahvel. Mr. Barnstaple nägi enda ees kuuma õhu virvendust ja kaht või kolme piki maanteed keerlevat tolmupöörist. Kuid ei ühtki märki hallist matkaautost ega ka limusiinist.

Mr. Barnstaple'il kulus tubli kaks sekundit, enne kui ta sellest hämmastavast tõsiasjast täiesti teadlikuks sai. Paremal ega vasakul polnud näha ühtki kõrvalteed, kuhu autod oleksid võinud kaduda. Kui nad aga oleksid olnud juba järgmise käänaku taga, siis oleksid nad pidanud tegema igal juhul vähemalt kaks- või kolmsada miili tunnis!

Mr. Barnstaple'il oli kiiduväärne harjumus vähendada otsekohe kiirust, kui tal tärkasid mingisugused kahtlused. Seda tegi ta ka nüüd. Ta liikus edasi viie-teistkümnemiilise tunnikiirusega ja põrnitses ammuli sui elumärgita maastikku, et leida mingit pidepunkti sellele saladuslikule kadumisele. Imelikul kombel polnud tal tunnet, et ta võiks ka ise kuidagi ohus olla.

Samas tundis ta, kuidas auto põrkas millegi vastu ning hakkas külje suunas libisema. Libisemine algas säärase hooga, et mr. Barnstaple kaotas hetkeks pea. Ta ei suutnud kuidagi meenutada, mis on vaja teha, kui

auto hakkab külitsi liikuma. Kuidagi hämaralt tuli talle meelde, et rooli tuleb pöörata libisemise suunas. Ent momendi erutuses ei suutnud ta kindlaks teha, missuguses suunas auto liigub.

Hiljem meenus talle, et samal hetkel kuulis ta heli, mis tekitas tunde äärmise piirini tõusnud pingest; heli oli terav nagu pillikeele katkemine, mida kuuldakse narkoosi all teadvusetuse algul või lõpul.

Tundus, et auto oli libisenud vastu parempoolset hekki, kuid samas leidis ta taas enda ees maantee. Vajutanud korraks veel gaasipedaalile, peatas ta masina. Ta jäi seisma, tulvil sügavairftat hämmastust.

Praegune tee oli hoopis erinev tollest, millel ta oli sõitnud poole minuti eest. Hekid olid muutunud, puud olid teised, Windsori loss kadunud. Väikese hüvitusena nägi ta silmapiiril taas suurt limusiini. Viimane seisis umbes kahesaja jardi kaugusel maanteeserval.

II PEATÜKK IMELINE MAANTEE

1

Mõnda aega jagunes mr. Barnstaple'i tähelepanu limusiini, millest sõitjad parajasti välja ronisid, ja ümbritseva maastiku vahel. Kuid too viimane oli nii võõrapärane ja kaunis, et väike inimrühm seal eespool omandas tema teadvuses üksnes sedavõrd mõnesuguse tähenduse, kuivõrd oli tegemist teiste inimestega, kes pidid jagama tema hämmastust ja imetlust, ja kes võisid oletatavasti asja selgitada ning vabastada teda üha kasvavast ja jäägitult haaravast nõutusest.

Kas või see teegi! Normaalse inglise maantee, tõrvaga määritud killustiku ja pori segu asemel, mida katavad kruus, tolm ja loomade väljaheited, oli see siin ilmselt tehtud klaasist, mis kohati oli läbipaistvalt selge nagu vaikne vesi, kohati aga piimvalge või opaalse säraga. Läbi teepinna veiklesid mahedatoonilised vöö

167

did ja sädelesid pilvedena sellesse valatud kuldsed helbed. Kõige selle laius oli kaksteist või viisteist jardi. Mõlemalt poolt palistas seda mururiba; ilusamat muru ei olnud mr. Barnstaple veel kunagi näinud, kuigi ta oli selles, mis puutub muruplatside hooldamisse, kogenud asjatundja. Teisel pool mururiba laius lilledest ääre-peenar. Kohas, kus mr. Barnstaple ammuli sui oma autos istus, koosnes lilleriba meelespeasiniste tundmatute õite tihedast vaibast, mis ulatus umbes kolmekümne jardi kaugusele kummalegi poole. Eemal segunes sellesse värvi järjest rohkem suuri puhasvalgeid õisikupäid, mis lõpuks tõrjusid sinise lillevaibast sootuks välja. Teisel pool kerkisid needsamad õisikupead segamini teiste niisama võõrapäraste taimedega, mis kandsid seemnekupraid. Viimaste värv vaheldus puhmaste kaupa, alates sinisest, kahvatulillast ning purpurpunasest ja lõpetades erksa karmiiniga. Sellest vär-viküllasest lillevahust kaugemal laiusid lauskjad aasad, kus sõi rohtu kollakasvalge kari. Kolme lähemal seisvat looma oli mr. Barnstaple'i äkiline ilmumine ilmselt häirinud: mäletsedes uurisid nad heatahtlikult teda oma mõtlike silmadega. Veised olid pikasarvelised ja suurte rinnalottidega, nagu see on omane Lõuna-Euroopa ja India liikidele. Neilt leebetelt loomadelt rändas mr. Barnstaple'i pilk leegitaolise võraga puude pikale reale, kuldvalgele sammastikule ja lumega kaetud mägedele tagaplaanil. Paar valget pilyelahmakat purjetasid kõrgel üle puhassinise taeva. Õhk tundus mr. Barnstaple'ile üllatavalt puhtana ja mahedana.

Peale lehmade ja limusiini kõrval seisva inimrühma ei torganud mr. Barnstaple'ile silma ühtki elusolendit. Autosõitjad seisid endiselt paigal ja uurisid ümbrust. Mr. Barnstaple'ini kostis pahaseid hääli.

Mr. Barnstaple'i tähelepanu köitis selja tagant kostev terav pragin. Maantee ääres, seal, kust ta arvatavasti oli tulnud, lebasid ilmselt alles äsja purustatud kivimaja varemed, mille kõrval kasvanud kaks suurt õuna-, puud olid nagu plahvatuse tagajärjel maha murtud ja lõhestatud. Kõige selle keskelt kerkis suitsusammas ja süttivate esemete pragin. Purustatud õunapuude murtud tüved juhtisid mr. Barnstaple'i tähelepanu asjaolule, et ka mõned lilled olid siinsamas teeservas kaldunud

168

ühele küljele, nagu oleks neist äsja äge tuulehoog üle käinud. Kummatigi polnud ta kuulnud ei plahvatust ega tundnud vähimatki tuulevirvet. Ta silmitses seda mõni aeg ja pööras siis pilgu nagu selgituse saamiseks limusiini poole. Juhituna kõrgekasvulisest saledast hallipäisest džentelmenist, kes kandis viltkaabut ja pikka tolmumantlit, liikusid kolm võõrast auto juurest maanteed mööda tema poole. Džentelmeni väikesest ülespoole pööratud näost vaatas tilluke nöbinina, mis vaevu pakkus pidet kuldsetele näpitsprillidele. Mr. Barnstaple käivitas auto ja hakkas aeglaselt neile vastu sõitma.

Niipea kui ta arvas end kuuldekaugusel olevat, peatas ta auto ning pistis r)ea küsivalt «Kollasest Hädaohust» välja. Samal hetkel esitas sihvakas hallipäine džentelmen talle küsimuse, mis tal endalgi oli keelel:

«Sir, kas te oskate öelda, kus me asume?»

2

«Viie minuti eest,» sõnas mr. Barnstaple, «oleksin ma öelnud, et me oleme Maidenheadi maanteel Slough' lähedal.»

«Täpselt!» lausus pikk džentelmen tõsiselt ja väärikalt. «Täpselt! Ja ma kinnitan, et pole vähimatki põhjust arvata, nagu poleks me enam Maidenheadi maanteel.»

Tema hääles kõlas osava väitleja väljakutse.

«Ainult et see pole Maidenheadi maantee moodi,» lausus mr. Barnstaple.
«Nõus! Kuid kas me peame otsustama välise näilisuse või oma kogemuste pideva järjekindluse põhjal? Maidenheadi maantee tuli siia välja, too siin on tema jätk ja seepärast jään ma selle juurde: see on Maidenheadi maantee!»
«Aga need mäed?» arutles mr. Barnstaple.
«Seal peaks olema Windsori loss,» lausus pikk džentelmen särades, nagu oleks ta saanud hakkama kahin-guga.
«Viis minutit tagasi ta oli seal,» lausus mr. Barnstaple.
169
«Nende mägede puhul on ilmselt tegemist maskeeringuga,» lausus pikk džentelmen võidukalt, «ja kogu lugu pole midagi muud kui lavastus, nagu seda tänapäeval nimetatakse.»
«Ainult et see näib imekspandavalt hästi olevat lavastatud,» tähendas mr. Barnstaple.
Saabunud vaikust kasutas mr. Barnstaple pika džen-telmeni kaaslaste uurimiseks. Džentelmeni ennast tundis ta üpris hästi. Tosin korda oli ta teda näinud avalikel koosolekutel ja pidulikel lõunasöökidel. See oli konservatiivide suur liider mr. Cecil Burleigh. Ta ei olnud mitte ainult väljapaistev poliitik; eraelus oli ta lugupeetud džentelmen, filosoof ja üldse universaalse intellektiga mees. Tema taga seisis lühike ja tüse keskmistes aastates noorem mees, keda mr. Barnstaple ei tundnud. Tolle tegelase välimuse loomupärast sõjakust aitas tublisti suurendada monokkel. Seltskonna kolmas liige oli samuti tuntud kuju, kuid esimesel hetkel ei osanud mr. Barnstaple teda kuhugi paigutada. See oli siledaks raseeritud, lihava näoga, ümmargune ja hästi-toidetud isand, kelle rõivastus osutas, et tegemist on kas kõrgkiriku vaimulikuga või eduka katoliku preestriga.
Nüüd tõi monokliga noormees kuuldavale oma kimeda eunuhhihääle: «Vaevalt kuu aega tagasi sõitsin ma sama teed mööda Taplow Courti. Siis polnud teel näha midagi sellesarnast.»
«Olen nõus, raskused on olemas,» lausus mr. Burleigh naudinguga. «Olen nõus: isegi tõsised raskused. Ent kõigele vaatamata kaldun ma arvama, et minu põhiline seisukoht peab paika.»
«Teie ei usu, et see on Maidenhead! maantee?» küsis monokliga džentelmen otsustavalt mr. Barn-staple'i käest.
«Lavastuse kohta näib see liiga täiuslikuna,» vastas mr. Barnstaple leebe visadusega.
«Aga armas sir,» protesteeris mr. Burleigh, «see kant on üldiselt tuntud kohalike kunstaednike poolest. Mõnikord korraldavad nad hämmastavaid etendusi. Lihtsalt reklaamiks.»
«Miks me siis otsekohe edasi Taplow Courti poole ei sõida?» küsis monokliga džentelmen.
170
«Seepärast,» lausus mr. Burleigh järsul toonil, mis on päris loomulik, kui tuleb ikka ja jälle pöörduda tagasi tõsiasja juurde, mis on niigi lõpuni selge, kuid millest isemeelselt mööda vaadatakse, «seepärast, et Rupert kinnitab, nagu oleksime me mingis teises maailmas, ega taha edasi sõita. See on põhjus! Tal on alati olnud liiga palju fantaasiat. Ta mõtleb, et asjad, mida pole olemas, võivad olemas olla. Ta kujutleb, et viibib mingis teaduslikus fantaasiamaailmas, hoopis väljaspool meie maailma, mingis teises dimensioonis. Mul tuleb vahel mõte, et meile kõigile oleks parem, kui Rupert võtaks kätte ja hakkaks kirjutama romaane, selle asemel et neid ise läbi elada. Kui te tema sekretärina arvate suutvat teda veenda õigel ajal Tap-low'sse sõitma, et koos Windsori rahvaga einest osa võtta ...»
Mr. Burleigh' käeliigutus osutas, et tal ei leidu sääraste ideede jaoks lihtsalt sobivaid sõnu.
Mr. Barnstaple oli juba märganud aeglaselt liikuvat innukat punakasblondi meest, kes kandis halli musta paelaga torukübarat, mille karikaturistid olid muutnud üldtuntuks; mees uuris limusiini kõrval lilletihnikut. See ei võinud olla ei vähem ega rohkem kui Rupert Catskill, sõjaasjade riigisekretär. Esmakordselt elus avastas mr. Barnstaple, et ta on täielikult nõus selle ülimalt avantüristliku poliitikuga. See oli teine maailm. Mr. Barnstaple astus autost välja ja pöördus mr. Burleigh' poole. «Ma arvan, et me kuuleksime ühtteist oma asukoha

kohta, kui uuriksime läbi hoone, mis põleb siinsamas meie taga. Mulle näis, et ma nägin majatagusel nõlval lamavat mingit kogu. Kui me ühe neist naljategijatest kätte saame ...»

Ta jättis lause lõpetamata, sest ei uskunud hetkekski, et nad olid langenud triki ohvriks. Mr. Burleigh oli viimase viie minuti jooksul tema silmis väga langenud.

Kõik neli meest pöörasid pilgu suitsevate varemete poole.

«Kummaline, et silmapiiril ei ole näha ühtki inimhinge,» märkis monokliga džentelmen vaatevälja uurides.

«Kahju see igatahes ei tee, kui me vaatame järele, mis seal põleb,» lausus mr. Burlqjgh, sammudes teiste

171

ees murdunud puude vahel asuvate majavaremete poole, näol ikka seesama ettenägelik arukus.

Ta polnud teinud tosinat sammugi, kui väikese seltskonna tähelepanu koondus limusiinile: kostis autosse jäänud daami vali hirmukisa.

3

«See on juba liig!» hüüdis mr. Burleigh tõelise pahameelega. «Niisuguste asjade vältimiseks on vaja politsei vahelesegamist!»

«See elajas on jooksnud ära mõnest rändloomaaiast,» ütles monokliga džentelmen. «Mis teha?»

«Ta näib taltsana,» lausus mr. Barnstaple, ilmutamata aga samal ajal vähimatki soovi oma teooriat kontrollida.

«Kui kergesti võib säärane asi inimesi tõsiselt ehmatada,» sõnas mr. Burleigh. Rahustaval häälel hõikas ta: «Stella, ära erutu! Loom on arvatavasti täiesti taltsas ja kahjutu! Ära ärrita teda päevavarjuga. Ta võib sulle peale karata, Stella!»

See oli suur ja ilus tähniline leopard, kes oli pehmel sammul ilmunud lilledest ja istunud nagu suur kass auto kõrvale klaasteele maha. Imestunud ja huvitatud ilmel pilgutas ta silmi ja liigutas pead rütmiliselt ühelt küljelt teisele, kuna daam tegutses samal ajal vastavalt säärasteks puhkudeks ettenähtud traditsioonidele, avades ja sulgedes oma päevavarju nii kiiresti, kui jaksas. Autojuht oli pugenud auto taha varju. Mr. Rupert Catskill seisis põlvini lilledes, näol hämmastus: nähtavasti oli ka tema saanud kiskja olemasolust teada tänu hüüdele, mis oli äratanud mr. Burleigh' ja tema kaaslaste tähelepanu.

Mr. Catskill oli esimene, kes tegutses; see demonstreeris tema otsustavust. Ta oli üheaegselt ettevaatlik ja julge. «Leedi Stella, jätke päevavarju plaksutamine,» ütles ta. «Laske ma . . . ma tahan .. . tabada tema pilgu.»

Ta tegi kaare ümber auto, et sattuda loomaga silm silma vastu. Siis jäi ta hetkeks seisma, nagu tahaks ennast loomale näidata — hallis saterkuues ja musta-lindilises torukübaras lühike mees, tulvil otsustavust.

172

Seejärel sirutas ta ettevaatlikult välja käe, küllalt aeglaselt, et kiskjat mitte ärritada. «Kiis-kiis!» lausus ta.

Leopard, kes oli väga rahul, et leedi Stella päevavari ära kadus, silmitses teda huvi ja uudishimuga. Mr. Catskill liikus lähemale. Leopard sirutas koonu välja ja nuusutas.

«Kui ta ennast ainult silitada laseks,» lausus mr. Catskill ning jõudis käeulatuse kaugusele.

Loom nuusutas umbusklikult väljasirutatud kätt. Äkki ta aevastas. Mr. Catskill tõmbus kohkunult paar sammu tagasi. Kiskja aevastas veelgi tugevamalt, silmitses etteheitvalt mr. Catskilli ning hüppas graatsiliselt üle lillepeenra ja' kadus kuldvalge sammastiku suunas. Mr. Barnstaple pani tähele, et aasal sööv kari oli seda kõike jälginud vähimagi hirmumärgita.

Mr. Catskill jäi keset teed seisma; tema hoiak reetis võitjat. «Ükski loom ei talu inimese silmade ainitist pilku. Mitte ükski! Teiesuguste materialistide jaoks on see muidugi mõistatus.

Kas me ei järgneks mr. Cecilile, leedi Stella? Näib, et ta on leidnud seal midagi vaatamisväärset. Too mees selle väikese kollase autoga peaks teadma, kus ta on. Kas läheme?»

Ta aitas daami autost välja ja mõlemad järgnesid mr. Barnstaple'! seltskonnale, kes jätkas teed põleva maja poole. Autojuht, kes ilmselt ei soovinud jääda selles uskumatuid võimalusi tulvil maailmas limusiiniga üksi, järgnes, hoidudes härrastele nii ligidale, kui seda lubas sündsus.

III PEATÜKK KAUNID INIMESED

1

Oli näha, et hoones lõõmanud tulel pole enam endist hoogu. Kerkiv suits oli nüüd hoopis hõredam kui tollal, millal mr. Barnstaple seda esmakordselt oli märganud. Kui nad kohale jõudsid, leidsid nad müürijäänuste

vahelt hulgani kõveraks käändunud säravaid metallitükikesi ning klaasikilde. Kõik sundis oletama, et plahvatanud olid teaduslikud aparaadid. Siis märkas kogu seltskond peaaegu üheaegselt varemete taga murunõlval lamavat inimest. See oli parimais aastais mees, kelle keha oli paljas, kui mitte võtta arvesse paari käevõru, kaelaehet ja niudevööd; suust ja ninasõõr-meist nõrgus verd. Teatava hirmutundega põlvitas mr. Barnstaple lamava kogu kõrvale ja kuulas südant. Mitte kunagi varem polnud ta näinud nii kaunist nägu ega keha.

«Surnud,» sosistas ta.

«Vaadake!» kõlas monokliga džentelmeni läbilõikav hääl, «siin on veel üks.»

Ta osutas millelegi, mida mr. Barnstaple'i eest varjasid purustatud müürid. Mr. Barnstaple oli sunnitud ronima üle rusuhunniku, et midagi näha. See oli sale neiu, rõivastatud niisama napilt nagu meeski. Nähtavasti oli ta paisatud tohutu jõuga vastu müüri, millele oli järgnenud silmapilkne surm. Tema nägu oli vigastamata, ent kukal purustatud. Surnu täiusliku lõikega suu ja rohekashallid silmad olid veidi avatud. Nende ilme rääkis, nagu mõtleks ta pingeliselt raskele ja huvitavale probleemile. Näis, nagu poleks ta mitte surnud, vaid kogu ümbrust unustades keskendunud. Lamaja üks käsi surus veel praegugi mingit klaasist käepidemega vaskset instrumenti. Teine käsi lebas lõdvalt.

Paari sekundi jooksul ei lausunud keegi sõnagi. Tundus, nagu kardaksid juuresolijad segada sügavais mõtteis lamajat.

Mr. Barnstaple kuulis vaimuliku välimusega džentelmeni mahedat häält oma selja taga: «Milline täiuslik vorm!»

«Pean möönma, et ma eksisin,» lausus mr. Burleigh kergendustundega. «Ma eksisin.. . Need ei ole maised inimesed. See on ilmne. Ergo: me ei ole maa peal. Ma ei oska arvata, mis on juhtunud ja kus me oleme. Piisavate tõendite olemasolul pole ma kunagi kõhelnud oma arvamust muutmast. Maailm, kus me viibime, ei ole meie maailm. See on midagi...» Ta tegi pausi. «See on tõega midagi imelist.»

«Ja Windsori seltskond peab istuma lauda ilma meieta,» lausus mr. Catskill ilma märgatava kahetsuseta.

«Ent sel juhul: missuguses maailmas me oleme ja kuidas me siia sattusime?»

«See küsimus käib minu vaesele mõistusele juba üle jõu,» lausus mr. Burleigh resigneerunult. «Me viibime maailmas, mis on erakordselt sarnane meie maailmaga ja samal ajal sellest erakordselt erinev. Tal peab olema meie maailmaga mingi seos, vastasel korral ei oleks me siin. Ent ma pean tunnistama, et selle seose olemus on minu jaoks lootusetu saladus. Võib-olla viibime me ruumi teises dimensioonis, millest me ei tea midagi. Kuid kõigile neile dimensioonidele mõeldes hakkab mu vaene pea ringi käima. Ma olen segaduses . . . Ma olen täielikus segaduses.»

«Einstein,» tähendas monokliga džentelmen lühidalt ja ilmse rahuloluga.
«Õige!» lausus mr. Burleigh. «Einstein võiks meile selle selgeks teha. Muidugi võiks ka vana hea Haldane võtta kätte ja asja ära seletada, ajades meil pead oma libeda hegeliaanlusega hoopis segi. Kuid mina ei ole ei Haldane ega Einstein. Siin me nüüd seisame, selles teises maailmas; praktilisest seisukohast lähtudes, unustamata sealjuures ka meie kavatsusi nädalalõpu suhtes, võiksime öelda, et viibime «eikuskil». Või kui te eelistate kreeka keelt, siis: utoopias. Ja kuna pole näha ühtki teed, mis viiks meid siit ära, siis minu arvates tuleb meil kui arukail olendeil olukorraga kohaneda ja hoida silmad lahti. Nähtavasti on tegemist meeldiva maailmaga, kusjuures meeldivat on isegi rohkem kui imepärast. Ei puudu ka mõistusega inimolendid. Kõige selle põhjal, mis meid ümbritseb, teen ma järelduse, et see on maailm, kus peaaegu idüllilises ümbruses tegeldakse keemiaga, hoolimata seejuures vastavate katsete kibedatest tagajärgedest. Keemia ja rõivaste puudumine . . . Ma pean oma kohuseks märkida, et see on isikliku maitse küsimus, kuidas keegi vaatleb neid kahte, kes enda siin natukese aja eest on õhku lasknud, see on igaühe enda asi, kas ta näeb neis kreeka jumalaid või alasti metslasi. Isiklikult kalduksin kreeka jumala ja jumalanna poole.»
175
«Ainult et raske on endale kujutleda kaht surnud surematut,» krooksatas monokliga džentelmen toonil, nagu oleks ta trumbi lauale löönud.
Mr. Burleigh pidi juba vastama. Tema pahase ilme järgi otsustades pidi vastus teisele tema koha kätte näitama. Ent selle asemel laskis ta kuuldavale ootamatu hüüatuse ja pööras näo kahe uustulnuka poole. Samal hetkel märkas neid kogu ülejäänud seltskondki. Kaks täiuslikku Apollot seisid varemete juures ja silmitsesid Maa elanikke vähemalt niisamasuguse imestusega nagu viimased neidki.
Üks neist hakkas rääkima ja mr. Barnstaple oli piiritult hämmastunud, kui ta avastas, et tema teadvuses lõid kõlama arusaadavad sõnad.
«Punased jumalad!» hüüdis utooplane. «Mis või kes te olete? Ja kuidas te siia sattusite?»
(Inglise keel! Kui nad oleksid rääkinud kreeka keelt, oleks see pannud vähem imestama. Juba see, et nad üldse mingit tuntud keelt kasutasid, oli uskumatuks üllatuseks!)

2

Kogu seltskonnast laskis ennast kõige vähem häirida mr. Cecil Burleigh. Ta sõnas: «Nüüd, millal me seisame silm silma vastu arukate ja artikuleeritud kõnet kasutavate olenditega, võime loota, et saame teada midagi kindlamat...»
Ta köhatas hääle puhtaks, tema saledad närvilised käed haarasid pika tolmumantli reväärides. See tähendas, et ta oli võtnud koosoleku juhataja ülesanded enda peale.
«Härrased, me ei oska millegagi seletada oma siinviibimist,» ütles ta. «Me seisame niisamasuguse mõistatuse ees nagu teiegi. Oma maailma asemel leidsime end äkki teie maailmast.»
«Te tulete teisest maailmast?»
«Täpselt. Absoluutselt teistsugusest maailmast, kus meil igaühel oli oma loomulik ja kindel koht. Me olime tolles maailmas teel oma — noh! — teatavate sõidukitega, kui leidsime end äkki siit. Olen nõus: me oleme sissetungijad. Kuid kinnitan teile: süütud ja tahtmatud sissetungijad.»
176
«Teie siis ei tea, kuidas Ardenil ja Greenlake'il katse juures õnnetus juhtus ja kuidas nad surma said?»
«Kui Arden ja Greenlake on need kaks kaunist noort inimest, siis neist ei tea me muud, kui et leidsime nad lamamas, nii nagu te neid ise näete. Leidsime nad, kui tulime maanteelt siia, et teada saada, või täpsemalt, et küsida...»
Ta köhatas ja jättis lause lõpetamata.
Utooplane — kui me võõrast tinglikult nii nimetame —, kes oli rääkinud esimesena, vaatas sõnatu küsimusega oma kaaslasele otsa. Seejärel pöördus ta maalaste poole ja hakkas

kõnelema. Kõlasid jälle nood selged toonid, kuid nagu mr. Barnstaple'ile näis, mitte kõrvus, vaid ajus.

«Oleks hea, kui teie ja teie sõbrad neis varemeis ringi ei trambiks. Oleks hea, kui te kõik pöörduksite tagasi maanteele. Tulge minuga. Mu vend kustutab tulekahju ja teeb kõik, mis meie vend ja õde veel vajavad. Hiljem uurivad seda paika need, kes tunnevad tööd, mida siin tehti.»

«Me usaldame end täielikult teie külalislahkuse hoolde,» sõnas mr. Burleigh. «Me oleme teie käsutuses. Lubage mul korrata: me ei otsinud seda kohtumist.»

«Kuid kahtlemata oleksime otsinud, kui meil oleks olnud aimu selle võimalikkusest,» lausus mr. Catskill. Ta vaatas kinnitust otsides mr. Barnstaple'ile otsa, kuigi tema sõnad olid määratud kõigile. «Meie arvates on teie maailm ... äärmiselt veetlev.»

«Esimesel pilgul,» kinnitas monokliga džentelmen, «äärmiselt veetlev.»

Kui nad utooplaste ja mr. Burleigh' kannul läbi lille-tihniku maanteele tagasi pöördusid, avastas mr. Barnstaple, et leedi Stella kahlas tema kõrval läbi lillede.

Keset seda muinasjutulist imet põrutas teda daami sõnade rahulik ja endastmõistetav konventsionaalsus: «Kas me pole teiega mitte varem kohtunud — lantšil või... kuskil... Mr. — mr. —?»

Kas see kõik oli ainult etendus? Ta vaatas leedile veidi aega juhmunult otsa, enne kui lisas:

«Barnstaple.»

«Mr. Barnstaple?»

177

Mr. Barnstaple püüdis kohaneda leedi mõttemaailmaga.

«Mul pole olnud seda au, leedi Stella. Aga loomulikult tunnen ma. teid illustreeritud nädalalehtedes avaldatud fotode järgi.»

«Kas te kuulsite, mis ütles praegu mr. Cecil? See olevat Utoopia?»

«Ta ütles, et me võime seda Utoopiaks nimetada.»

«Täiesti mr. Cecili moodi. Aga kas see on Utoopia? —• tõeline Utoopia?

Ma olen alati nii väga igatsenud Utoopiasse pääseda,» jätkas leedi, ootamata ära mr. Barnstaplel vastust oma küsimusele. «Millised toredad noormehed on need kaks utoopiast! Ma olen kindel, et nad kuuluvad nende aristokraatiasse — hoolimata nende . . . vabast riietu-sest. Või just selle tõttu ...»

Mr. Barnstaple'il tekkis õnnelik mõte. «Leedi Stella, ma tundsin ka mr. Burleigh' ja mr. Rupert Catskilli ära, kuid ma oleksin väga rõõmus, kui te ütleksite mulle, kes on see noor monokliga džentelmen ja too vaimulik. Nad on otse meie taga.»

Võluva usalduslikkusega hääles jagas leedi Stella talle informatsiooni. «Monokkel,» pomises ta, «on — ma ütlen tähthaaval — F.R.E.D.D.Y.M.U.S.H. Maitse. Valituim maitse. Tal on eriline and noorte luuletajate avastamiseks ja kõigeks kirjanduslikuks. Ta on Ruperti sekretär. Räägitakse, et ta oleks kindel kandidaat kir-jandusakadeemiasse, kui säärane avataks. Ta on kohutavalt kriitiline ja sarkastiline. Me olime teel Tap-low'sse, kus pidime veetma ühe neist tõeliselt intellektuaalsetest nädalalõppudest, täiesti omaaegses vaimus — niipea kui Windsori seltskond oleks lahkunud, see tähendab. .. Mr. Gosse pidi tulema ja Max Beer-bohm — ja mõned teised. Aga tänapäeval juhtub alati midagi. Alati. . . Ootamatult ja liiga pealetükkivalt. . . Vaimulik...» ta vaatas tagasi, kas kõne all olev džentelmen on kuuldekaugusest väljas, «on isa Amerton, kes räägib kohutava avameelsusega seltskonna pattudest ja teistest sellistest asjadest. Veider küll, aga kantslist lahkudes on ta pelglik ja vagur, noa ja kahvli käsitsemisel päris saamatu. Paradoksaalne, eks ole?»

178

«Noh, muidugi!» hüüdis mr. Barnstaple. «Nüüd ma mäletan. Tema nägu on tuttav, kuid ma ei osanud seda kuhugi paigutada. Tänan väga, IggcÜ Stella.»

3

Mr. Barnstaple'ile andis kuulsate ja erakordsete inimeste, eelkõige aga leedi Stella seltskond kenakesti kindlust. Leedi oli vaieldamatult julgustav; ta tõi endaga kaasa nii palju vanast armsast maailmast ja oli ilmselt valmis esimeseheobival võimalusel uut maailma vanadele standarditele kohaldama. Teda ei suutnud oluliselt puudutada see ilu- ja imede tulv, mis ähvardasid mr. Barnstaple'it uputada. Kohtumine leedi Stella ja tema sõpradega oli mr. Barnstaple'i positsiooniga mehe jaoks oma põgususele vaatamata siiski märkimisväärne elamus, mis aitas ületada igapäevaste kogemuste tavalisuse ja Utoopia liigagi palju pakkuva atmosfääri vahel valitsevat kuristikku, jagu saada siit tulenevast hämmangust. Asjaolu, et toda säravat toredust tema ümber võisid näha, arvustada ja vaadelda nii tema ise, mr. Burleigh kui ka mr. Freddy Mushi hindav monokkel, muutis selle tegelikkuseks ja — kui niisugust väljendit tohib antud ühenduses üldse kasutada — tõi selle igati usutavana maa peale. See asetas uue maailma samale tasemele asjadega, millest kirjutavad ajalehed. Üksinda Utoopias viibides oleks mr. Barnstaple tõsiselt heitunud ning lõpetanud sügava vapustusega. Too vabade kommetega pruuninahaline jumalus, kes praegu vahetas küsimusi mr. BurleiglVga, oli selle suure mehe vahendusel aga mõistusele täiesti vastuvõetav.

Ent ometi oli selles midagi vapustavat, mille mõjul mr. Barnstaple'i tähelepanu pöördus limusiinis sõitnud seltskonnalt õilsa näoga maailmale, kuhu nad olid sattunud. Mida kujutasid endast mehed ja naised maailmas, kus metsik umbrohi ei tõstnud enam lilli lämmatades oma pead ning kassilikust salakavalusest vabanenud leopard uuris möödujaid sõbralikul pilgul?

Kaks esimest elanikku, kellele nad sattusid selles alistatud looduse maailmas, lebasid nähtavasti mingi riskantse

179

eksperimendi ohvreina surnult maas. See oli rabav. Veelgi rabavam oli aga asjaolu, et too teine paar, kes nimetas end surnud mehe ja naise vendadeks, ilmutas selle tragöödia puhul nii vähe kurbust ja leina. Mr. Barnstaple'ile meenus, et polnud juhtunud midagi, mis oleks rääkinud hingeliigutusest või masendusest, polnud jälgegi pisaraist. Vist oli rohkem tegemist hämmastuse ja uudishimu kui kohkumise ja kurbusega.

Varemete vahele jäänud utooplane oli kandnud välja tütarlapse laiba, et paigutada see kaaslase kõrvale. Nagu mr. Barnstaple nägi, pöördus ta kohe tagasi, et katseseadme rususid lähemalt uurida.

Nüüd ilmus nähtavale teisigi inimesi. Lennukid olid selles maailmas ka olemas, sest kaks neist, hääletu ja kärme lennuga nagu pääsukesed, laskusid lähedasele põllule. Mööda teed sõitis keegi kohale mingil väikesel kaheistmelisel masinal, mille kaks ratast paiknesid nagu jalgrattal; masin oli maistest autodest kergem ja elegantsem, mõistatuslikul kombel ei kukkunud see oma kahel rattal ümber ka seisma jäädes. Naerulagin maanteel suunas mr. Barnstaple'i tähelepanu utooplaste rühmale, kes oli vist leidnud midagi erakordselt naeruväärset limusiini mootori juures. Enamik neist inimestest oli rõivastatud niisama napilt ja oli niisama kauni välimusega nagu surmasaanud katsetajad, kuid üks või kaks kandsid laiu õlgkübaraid, kuna ühel naisel, kes näis olevat juba vähemalt kolmekümnene, oli seljas erepunaste ääristega valge kleit. Ta rääkis parajasti mr. Burleigh'ga.

Kuigi vahemaa oli oma kakskümmend jardi, jõudsid tema sõnad mr. Barnstaple'ini.

«Me ei tea siiani, milline seos võib teie saabumisel meie maailma olla nüüdsama toimunud plahvatusega, juhul kui neil üldse on mingi seos. Me tahame uurida mõlemaid küsimusi. Meie arvates oleks kõige otstarbekam toimetada teid koos kaasatoodud varandusega lähikonnas asuvale Koosolekute väljakule. Toome kohe masinad, mis teid sinna toimetavad. Seal tahate võibolla süüa. Ma ei tea, millal teil on kombeks seda teha?»

«Väike eine,» sõnas mr. Burleigh ettepanekut agaralt toetades, «väike eine oleks lähemal ajal kahtlemata vastuvõetav. Sest kui me poleks nii ootamatult oma

180

maailma maha jätnud, ja teie omasse sattunud, oleksime praegu einestanud parimas seltskonnas.»

«Ime ja hommikueine!» mõtles mr. Barnstaple. Inimene on olend, kes peab kindlasti sööma, ükskõik kas ta imetleb midagi või mitte. Ka mr. Barnstaple märkas, et on päris näljane, kuna õhk, mida ta sisse hingas, oli vürtsikalt isu tõstev.

Utooplasele tuli uus mõte: «Kas sööte mitu korda päevas? Mida te sööte?»

«Aga muidugi! Ega meil ometi taimetoitlastega tegemist pole?» hõikas mr. Mush teravalt vahele, pillates monokli silmakoopast.

Nad olid kõik näljased* See paistis nende nägudest.

«Me oleme harjunud sööma mitu korda päevas,» sõnas mr. Burleigh. «Võib-olla oleks hea, kui ma annaksin teile lühikese ülevaate meie toitumisviisist. Vahest on selles erinevusi. Me alustame tavaliselt lihtsalt tassitäie tee ja õhukese võileivaviiluga, mis tuuakse voodisse. Järgneb hommikueine...» Ta jätkas, andes meisterliku ülevaate gastronoomilisest päevakorrast, kirjeldades selgelt ja veetlevalt inglise hommikueine üksikasju, seda, et mune tuleb keeta ei rohkem ega vähem kui neli ja pool minutit, et lantši juurde serveeritakse mõnda kerget veini, et teejoomine on rohkem seltskondlik üritus kui tõeline söömaaeg; märkimata ei jäänud mõningad lõunasööki puudutavad üksikasjad ning juhusliku õhtusöögi variant. See oli üks neid ülevaatlikke aruandeid, mis oleks teinud rõõmu alamkojale, kerge, isegi lõbus, ent ometi parasjagu tõsine: Utooplane jälgis tema ettekannet süveneva huviga. «Kas; te kõik niiviisi sööte?»

Mr. Burleigh libistas silmad üle oma seltskonna. «Ma; ei oska vastata, kas mr. — mr. —?»

«Barnstaple . . . Jah, ma söön enam-vähem samuti.»

Millegipärast utooplanna naeratas talle. Naisel olid' toredad pruunid silmad. Ja kuigi tema naeratus; mr. Barnstaple'ile meeldis, poleks ta tahtnud, et naine naeratab sel kombel.

«Aga kuidas on magamisega?» küsis naine.

«Kuus kuni kümme tundi, olenevalt olukorrast,» sõnas mr. Burleigh.

«Kas te armastusega tegelete?»

181

Küsimus hämmeldas ja omajagu šokeeris.

Mida utooplanna sellega mõtles? Esimesel hetkel ei leidnud keegi vastust. Mr. Barnstaple'il käisid välgukiirusel läbi pea kõige imelikumad oletused.

Olukorra päästis mr. Burleigh' peen taip ja moodsa liidri põiklemisosavus. «Mitte igapäevaselt, kinnitan ma teile,» sõnas ta. «Mitte igapäevaselt.»

Punase äärisega rüüs naine näis hetke vastuse üle järele mõtlevat. Seejärel ilmus tema näole vaevalt märgatav naeratus.

«Me peame viima teid kuhugi, kus võiksime kõigest pikemalt rääkida,» ütles ta. «Nagu näha, tulete mingist teisest, imelikust maailmast. Teiega peavad kokku saama meie teadlased, et vahetada mõtteid.»

4

Kell pool üksteist hommikul oli mr. Barnstaple sõitnud läbi Slough'. Nüüd, umbes poole kahe ajal, lendas ta imemaa kohal ning oli omaenda maailma pooleldi unustanud. «Imepärane,» kordas ta järjest. «Imepärane. Ma teadsin, et puhkus kujuneb meeldivaks. Aga see, see —!»

Ta oli erakordselt õnnelik ja tulvil täiusliku unenäo heledat, tumestamata rõõmu. Kunagi varem polnud ta maitsnud uute maade avastaja vaimustust, kunagi varem polnud ta lootnud seda tunnet kogeda. Alles paari nädala eest oli ta kirjutanud «Liberal'ile» artikli, mis leinas «avastuste ajastu lõppu», artikli, mis oli otsast lõpuni niivõrd tulvil lootusetut masendust, et oli mr. Peeve'ile ülimalt meeldima hakanud. Nüüd meenutas ta seda vägitegu näpistava süümepiinaga.

Maalaste seltskond suunati nelja väikesse lennukisse. Koos oma kaaslase isa Amertoniga õhku tõustes vaatas mr. Barnstaple tagasi ja nägi, kuidas nende autod ning pakid kerkisid

imeteldava kergusega kahele kerge konstruktsiooniga veoplatvormile: kummaltki platvormilt sirutus välja helklev metallkäsivarte paar ja tõstis auto õhku nagu lapsehoidja imiku.

Kaasaegsete maiste ohutusnõuete seisukohalt hinnates sõitis mr. Barnstaple'i lendur liiga madalal. Mõnikord

182

lendasid nad pigemini puulatvade vahel kui nende kohal. Ja kuigi see ajas algul hirmu peale, võimaldas see ometi vahetult maastikku jälgida. Reisi algupoolel nägid nad enda all midagi aia ja karjamaa vahepealset, kus keset mr. Barnstaple'ile tundmatu taimestikuga kaetud helklevates värvides maalappe sõi valkjaskol-lane kari. Neisse väljadesse lõikus joonestik, mille näol võis olla tegemist teedega, mis olid määratud jalakäijatele või siinsetele kaherattalistele sõiduriistadele. Aeg-ajalt ilmus nähtavale viljapuude varjus kulgev lilledega ääristatud maantee.

Maju oli vähe, linnad ja külad puudusid üldse. Näha oli kõigis mõeldavates suurustes ehitisi, alates väikestest, eraldi asetsevatest majakestest, mida mr. Barnstaple pidas elegantseteks villadeks või väikestest templiteks, ja lõpetades hoonetega, mis kujutasid endast katuste ja tornikeste kobaraid, meenutades tillukesi maalosse. Ent niisama hästi võisid viimased olla ka suurfarmide või meiereide hooned. Siin ja seal töötasid inimesed; neid oli näha ka jalgsi või sõidukeil sinna-tänna liikumas. Kuid üldmulje järgi oli tegemist äärmiselt hõredalt rahvastatud maaga.

Nähtavasti olid nad parasjagu teel üle sellesama lumise mäeaheliku, mis oli nii ootamatult ilmunud maastikupilti eemalt paistnud Windsori lossi asemele.

Mägede läheduses asendasid kuldsete viljapõldude laiad vöödid aasade roheluse, rikkalikumaks muutus ka taimestik. Päikeselistel nõlvadel hakkasid mr. Barnstaple'ile silma viinamarjaistandused — midagi muud need olla ei saanud; arvukalt oli näha ka tööd tegevaid inimesi ning nende elamuid. Nende väike lennueskaader liugles piki laia orgu mäekuru poole, nii et mr. Barnstaple sai lähemalt mägimaastikku silmitseda. Möödusid kastanitihnikud, millele järgnesid okaspuumetsad. Mägi jõgesid tõkestasid hiiglaslikud turbiinid, kuna paljude akendega madalate ja pikkade ehitiste näol oli ilmselt tegemist vabrikutega. Üle julgejooneliste, elegantselt õhuliste viaduktide kulgev klaassile maantee suundus mäekuru poole. Mr. Barnstaple tabas end mõttelt, et mägedes on märksa rohkem rahvast kui all tasandikul, ent ikkagi tunduvalt vähem, kui oli näha Maal mõnes niisamasuguses maakohas.

183

Järgnes kümme minutit lendu kaljukõrbe kohal, mille ühel küljel laiusid jääliustiku lumeväljad. Seejärel laskusid nad kõrgorgu ning hakkasid maanduma: nähtavasti olid nad jõudnud Koosolekute väljakule. Koht kujutas endast mägede vahel asuvat nõgu, mille nõlvad olid nii oskuslikult terrassideks muudetud, et müüritis sulas lahutamatult kokku karjuste .mägedega. Väljakult avanes vaade laiale kunstlikule järvele, mida oru poolt tõkestas tohutu tamm. Piki tammi kerkisid võrdsete vahemaade tagant võimsad kivisambad, millede kontuurid meenutasid istuvaid inimkujusid. Taamal avanes mr. Barnstaple'i pilgule ääretu tasandik, mis meenutas Po orgu. Lennuki laskudes aga varjas tammi esilekerkiv sirge joon kaugema vaate.

Terrassidel kõrguvad õietaolised majakobarad ning siin ja seal vilksatavad jalgteed, kiviastmed ja tiigid jätsid mulje, nagu oleks kogu paikkond üksainus suur aed, eriti hakkas see silma alumistel terrassidel.

Lennukid laskusid sujuvalt murulagendikule. Otse nende ees seisis nüüd kunstipärane paviljon, mis ulatus kaldalt järve kohale, moodustades sadama rõõmsavärvilisele paadiflotillile...

See oli isa Amerton, kes oli juba lennukis juhtinud mr. Barnstaple'i tähelepanu asulate puudumisele. Nüüd märkis vaimulik mees ära, et silmapiiril pole ühtki kirikut; ühtki kiriku-ega kellatorni polnud neile silma hakanud ka teekonnal. Mr. Barnstaple avaldas arvamist, et mõned väiksemad ehitised võiksid olla templid või pühapaigad. «Võib-olla on religioon omandanud siin teise vormi,» sõnas ta.

«Aga kui vähe on siin imikuid ja üldse väikesi lapsi,» ei jäänud isa Amerton rahule. «Ma pole näinud veel ühtki ema koos lapsega.»
«Teisel pool mägesid paistis all väljak, mis näis olevat mõne suurema kooli mänguplats. Seal liikus lapsi ja üks või kaks valgesse rõivastatud täiskasvanut.»
«Seda ma nägin. Kuid ma mõtlen väikesi lapsi. Võrrelge siinset pilti Itaaliaga!
Kaunid ja ihaldusväärsed noored naised,» lisas vaimulik isand, «ütlemata ihaldusväärsed, aga mitte märkigi, et mõni neist oleks ema!»
184
Sügavsiniste silmadega, päikesest põlenud heledajuukseline lendur aitas nad masinast välja. Mr. Barnstaple ja isa Amerton jäid seisma, et oodata seltskonna ülejäänud liikmete saabumist. Mr. Barnstaple oli lausa hämmastunud, märgates, kui kähku läks kodunemine selle uue maailma värvide ja harmoonilise ilmega. Kõige võõrastavamalt riivasid selles unenäos nüüd silma tema kaaslaste välimus, nende rõivastus. Mr. Ru-pert Catskill oma kuulsa halli silindriga, mr. Mush oma tobeda monokliga, mr. Burleigh' iseloomulik kõhetu kogu ja tema autojuht, kes näis oma nahkülikonnas kandilisena — kõik nad näisid talle äkki hoopis vähe-usutavatena ümbritseva *kaunivormilise Utoopia taustal.
Lenduri uudishimulik pilk ja lõbustatud ilme süvendasid mr. Barnstaple'is tunnet, et tema kaaslastega on midagi korrast ära. Sellele järgnes sügav kahtlushoog.
«See reaalsus on ometi reaalne?» pöördus ta isa-Amertoni poole.
«R e a a 1 n e? Aga mis muud see võiks siis olla?»
«Me ei näe seda ometi unes?»
«Kuidas me saaksime näha üht ja sama und?»
«Seda muidugi. Aga siin on lausa võimatuid asju,, täiesti võimatuid!»
«Näiteks mis?»
«Noh, aga kuidas te seletate seda, et need inimesed räägivad meiega inglise keelt, kaasaegset inglise keelt ?»-
«Sellele ma pole tulnud. See on küll lausa uskumatu. Omavahel nad inglise keelt ei räägi.»
Mr. Barnstaple vaatas imestusest ümmarguste silmadega isa Amertonile otsa: teda rabas hoopis uskumatu tõsiasi, millest ta sai teadlikuks alles praegu. «Nad ei räägi üksteisega üheski keeles!» hüüatas ta. «Ja me ei märganud seda siiani!»
185

IV PEATÜKK LOOLE LANGEB EINSTEINI VARI, ENT KAOB KIIRESTI

1

Peale selle ühe hämmastava tõsiasja, et kõik utoop-lased rääkisid laitmatut inglise keelt, näis uuest maailmast kujunev nägemusetaoline pilt mr. Barnstaple'ile igati harmoonilisena, harmoonilisemana, kui ta .seda kunagi oli kogenud unenägudes. Nägemus oli niivõrd järjekindel ja korrastatud, et meenutas üha vähem teist maailma, jättes mulje, nagu oleks tegemist reisiga mõnel võõral, kuid kõrge tsivilisatsiooniga maal.
Sarlakpunaste kantidega rüüd kandva pruunisilmse naise juhtimisel paigutati maalased korterisse Koosolekute väljaku lähedale. Kõik toimus ülima külalislahkuse ja mugavusega, mis ei jätnud vähimatki soovida. Viis või kuus noormeest ja neidu võtsid endale ülesande pühendada võõrad utooplaste koduse elu väikestesse saladustesse. Külalised majutati eraldi seisvatesse majakestesse, kus igaühes leidus väike käepärane rõivastusruum, kuna peenimast lõuendist linade ja ütlemata kerge ning pehme tekiga varustatud voodi oli tõstetud avatud rõdule, mis leedi Stella arvates oli liiga lahtine. Ent nagu ta ise kinnitas, olevat siin nii kindel tunne. Kohale jõudis ka pagas. Kohvrid toimetati omanike juurde, nagu oleks viibitud maises külalislahkes mõisamajas.
Leedi Stella oli sunnitud kaks liiga sõbralikku noorukit toast välja saatma, alles siis sai ta avada kohvri ning asuda näojumet värskendama.

Paar minutit hiljem põhjustas mõningat ärevust vali naerupahvatus ja sõbralikud, ent küllaltki valjud vaidlushääled, mis kostsid leedi toast. Leedi Stella juurde jäänud tütarlaps ilmutas sügavalt naiselikku huvi maise daami varustuse vastu. Seejuures oli talle kätte sattunud ülivõluv läbipaistev öösärk. Arusaamatul põhjusel lõbustas noort utooplannat ülimalt selle tagasihoidlik elegants. Leedi Stellal oli omajagu tegemist, et takistada neiut sellesse rõivastumast ning tantsiskledes ennast

188

näitama tormamast. «Siis pange see ise selga,» käis tüdruk peale.

«Ah, te ei saa aru!» hüüdis leedi Stella. «See on midagi peaaegu... püha! Seda ei tohi keegi näha — mitte kunagi.»

«Aga miks?» küsis utooplanna piiritus imestuses.

Leedi Stella leidis, et küsimusele on võimatu vastata.

Järgnenud kerge eine oli maistegi arusaamade kohaselt igati rahuldav. Mr. Freddy Mushil ei olnud rahutuseks enam vähimatki põhjust: laual oli külma kana-. praadi, sinki ja ütlemata meeldivat lihapasteeti. Ei puudunud ka leib, mis oli küll jämedateraline, ent väga maitsev, värske või, suurepärane salat, puuvili, juust (seda oleks võinud pidada šveitsi juustuks) ja kerge valge vein, mis võitis mr. Burleigh' tunnustuse: «Ka mooseli vein ei mõjuks paremini!»

«Kuidas on, kas meie toidud sarnanevad teie omadega?» küsis punaste poortidega rüüs naine.

«S-suurepärane,» lausus mr. Mush täis suuga.

«Toit on viimase kolme aastatuhande jooksul väga vähe muutunud. Kõik paremad toiduained avastati juba ammu enne viimast segaduste ajastut.»

«See on liiga reaalne, et olla reaalne,» kordas mr. Barnstaple endamisi. «Liiga reaalne, et olla reaalne.»

Ta silmitses oma kaaslasi; elevil ja tulvil uudishimu, sõid nad mõnuga.

Mr. Barnstaple'il poleks olnud kõige selle reaalsuses vähimatki kahtlust, kui seganud poleks absurdne asjaolu, et utooplased rääkisid inglise keelt, pealegi säärase selgusega, et sõnad lausa vasardasid ajus.

Ilma linata kivise laua juures ei olnud näha ühtki teenrit. Punaste kantidega valges rüüs naine ja kaks lendurit jagasid road laiali ning külalised hoolitsesid ise üksteise vajaduste eest. Mr. Burleigh' autojuht oli sündsustundest tõmbunud tagasi teise laua äärde, kuni suur riigimees talle julgustavalt lausus: «Penk, istu sinna mr. Mushi kõrvale.»

Sammasrödule, kus lõunalaud oli kaetud, ilmus teisigi utooplasi; nad silmitsesid maalasi sõbralikult, ent teraselt ja valvsalt. Osa neist seisis seal naeratades püsti, teised võtsid istet. Mingit esitlemist ei toimunud,

187

seltskondlikke formaalsusi oli üldse minimaalselt.

«See kõik on äärmiselt julgustav,» lausus mr. Burleigh, «äärmiselt julgustav. Ma ütleksin, et siinsed virsikud on Chatsworthi omadest etemad. Armas Rupert, kas see on koor selles väikeses pruunis kannus sinu ees? ... Seda ma arvasin. Kas sa lubaksid natuke . . . Tänan.»

2

Mõned utooplased ütlesid maalastele oma nimed. Kõigi nende hääled tundusid mr. Barnstaple'ile erakordselt sarnastena, kuna lausutud sõnad kõlasid selgelt — nagu trükitult. Pruunisilmse naise nimi oli Lychnis. Keegi habemik, kes võis mr. Barnstaple'i arvates olla tõenäoliselt neljakümneaastane, nimetas end Urthrediks, Adamiks või Edomiks — teravast kõlast hoolimata oli nime raske tabada. Näis, nagu ei tahaks suured trükitud tähed omavahel liituda. Urthred seletas, et ta on etnoloog ja ajaloolane ning tahab nii palju kui võimalik teada külaliste maailmast. Tema kindel esinemine jättis mr. Barnstaple'ile mulje, et tegemist on pigemini tema oma maailma rahandustegelase või suurajalehe omaniku kui teadlasega, kellele

meie igapäevases maailmas on iseloomulik tagasihoidlikkus. Nagu mr. Barnstaple üllatusega teada sai, oli ka nende teine üpris peremehelikult käituv võõrustaja — Serpentine — teadlane. Too ütles endal olevat eriala, millest mr. Barnstaple midagi ei taibanud. Algul kõlas see nagu «aatomimehaanik», seejärel oleks ta nagu kasutanud veidrat terminit «molekulaarkeemik». Lõpuks kuulis mr. Barnstaple, kuidas mr. Burleigh ütles mr. Mushile: «Ta ütles vist, et on füüsikaline keemik?»

«Minu arvates nimetas ta ennast materialistiks,» vastas mr. Mush.

«Mulle tundub, et ta tegeleb millegi kaalumisega,» lisas leedi Stella.

«Neil on omapärane hääldamine,» lausus mr. Burleigh. «Mõnikord räägivad nad ebameeldivalt valjusti, siis tulevad vahele nagu mingid tühikud. . .»

188

Pärast sööki suundus kogu seltskond teise väikesse hoonesse, mis oli ilmselt määratud loenguteks ja diskussioonideks. See kujutas endast poolringis kerkivat apsist, mille seintel rippus terve rida valgeid tahvleid. Vajaduse korral kasutati neid nähtavasti klassitahvlitena, millest kõnelesid mustad ja värvilised kirjutus-pulgad ning tahvlilapid; viimased seisid käepärases kõrguses marmor äärisel tahvlite all. Ettekande ajal võis lektor liikuda piki kogu poolringi. Lychnis, Urthred, Serpentine ja maalased võtsid istet poolringikujulisel pingil, mis asus veidi madalamal lektori kaarjast poodiumist. Eespool oli istekohti veel kaheksakümnele või sajale inimesele — kõik nged olid hõivatud. Mitu maalilist rühma seisis tagapool püsti. Nende selja tagant paistsid rododendronitaolised põõsad, mille vahelt mr. Barnstaple nägi rohelisi mururadasid, mis viisid alla järve sädeleva vee juurde.

Utooplased tahtsid rääkida ebatavalisest sissetungist nende maailma. Mis oleks võinud olla arukam, kui selle küsimuse läbiarutamine? Kas oleks mõeldav midagi veel fantastilisemat ja võimatumat?

«Imelik, et siin pole näha ühtki pääsukest,» sosistas mr. Mush äkki mr. Barnstaple'ile kõrva. «See on üllatav.»

Mr. Barnstaple heitis pilgu ühegi elumärgita taevasse. «Siin pole vist sääski ega kärbseid,» arvas ta.

Imelik, et ta polnud pääsukeste puudumist enne märganud!

«Tsss!» tegi leedi Stella. «Ta hakkab peale.»

3

Ebatavaline nõupidamine algas. Selle avas Serpen-tine'i nime kandev mees. Serpentine seisis auditooriumi ees ja näis kõnelevat. Tema huuled liikusid, žestid kinnitasid öeldut; vastavalt ettekandele vaheldus ta ilme. Ent samal ajal ei suutnud mr. Barnstaple vabaneda ähmasest, ent visast kahtlusest, kas Serpentine tõesti räägib. Kogu asjas oli midagi veidrat. Aeg-ajalt kõlas öeldu tema ajus erakordse selgusega; samas muutusid sõnad ebamääraseks ja laialivalguvaks, nagu oleks

189

tegemist mõne esemega, mida vaadatakse läbi virvendava vee. Vahel saabus aga täielik vaikus, kuigi Serpentine'i graatsilised käed liikusid endises rütmis ning tema pilk oli suunatud kuulajatele. Mr. Barnstaple'ile tundus, nagu oleks ta muutunud lühikeseks ajaks kurdiks . . . Ent sellele vaatamata oli ettekanne järjekindel ja köitis mr. Barnstaple'i tähelepanu.

Oli tunda, et Serpentine näeb suurt vaeva, püüdes käsitleda äärmiselt keerukaid küsimusi võimalikult lihtsalt. Iga lause järel tegi ta peatuse.

«Juba pikemat aega on teada,» alustas ta, «et dimensioonide võimalik arv on piiramatu nagu igasuguste teistegi loendatavate objektide arv.»

Jah, mr. Barnstaple'ini see jõudis küll, kuid mr. Freddy Mushi jaoks oli see liig.

«Issand jumal!» ohkas ta. «Dimensioonid!» Ta pillas monokli ning lakkas masendatult kuulamast.

«Praktilistel eesmärkidel,» jätkas Serpentine, «võib antud universumi, antud sündmuste süsteemi, milles me asume ja millest me moodustame teatava osa, vaadelda eksisteerivana ruumis, millel on kolm sirgjoonelist dimensiooni ja mis allub teatavatele muutustele. Viimasel juhul on faktiliselt tegemist kestusega neljandas dimensioonis, ajaga. Niisugune sündmuste süsteem on paratamatult gravitatsioonisüsteem.»

«Ei,» sõnas mr. Burleigh otsustavalt. «Andke andeks, aga sellest ma enam aru ei saa.»

Niisiis oli ka tema vähemalt seni ettekannet jälginud.

«Iga ajaliselt kestev universum allub gravitatsioonile,» kordas Serpentine toonil, nagu oleks ta kinnitanud mõnd endastmõistetavat fakti.

«Lööge mind kas või maha, aga sellest ma aru ei saa,» teatas mr. Burleigh pärast hetkelist arupidamist.

Serpentine'i pilk peatus hetkeks temal. «Nii see siiski on,» lausus ta ning jätkas arutlust. Ta rääkis, et meie meeled on arenenud vastavalt asjade praktilisele tajumisele, nad võtavad seda vastu kui tõde. Ainult tänu suurtele jõupingutustele ja järjekindlale analüüsile õnnestus jõuda arusaamisele, et universum, milles me elanie, ei ole mitte ainult lihtsalt ruumiline, nagu ta näib, vaid ka kõver jooneline, hargnedes arvukatesse teistesse ruumilistesse dimensioonidesse, mille olemasolust

190

ei teatud varem midagi. Seda ulatumist kolmest põhilisest ruumilisest dimensioonist teistesse dimensioonidesse võiks võrrelda paberilehega, mis on praktiliselt kahedimensiooniline; kuid paberilehele ei anna ruumilist ulatust mitte üksnes tema paksus, vaid ka kortsud ja painded kolmandasse dimensiooni.

«Kas ma olen kurdiks jäänud?» küsis leedi Stella häälekal sosinal. «Ma ei kuule ühtki sõna.»

«Mina ka mitte,» lausus isa Amerton.

Mr. Burleigh tegi nende õnnetute suunas rahustava liigutuse, ilma et ta samal ajal oleks pööranud pilku Serpentine'i näolt. Mr. Barnstaple kortsutas kulmu, haaras kätega põlvede ümbert ning ristas sõrmed; ta püüdis meeleheitlikult ettekannet jälgida.

Ta peab kuulma. Ja loomulikult ta ka kuulis!

Edasi selgitas Serpentine, et täpselt samuti, nagu ükskõik milline hulk praktiliselt kahedimensioonilisi universume võib paberilehtedena lebada üksteise kõrval kolmedimensioonilises ruumis, võib ka loendamatu hulk praktiliselt kolmedimensioonilisi ruume eksisteerida n-dimensioonilises ruumis, millesse inimese küllaltki ebatäiuslik teadvus tungib niivõrd aeglaselt ja säärase vaevaga. Need külg külje kõrval paiknevad kolmedimensioonilised universumid alluvad üldjoontes paralleelsele liikumisele läbi aja. Lonestone'i ja Cephaluse teooria lõi juba ammu soliidse baasi seisukohale, et tegelikult on sääraseid ruumilis-ajalisi universume tohutu hulk, et nad on üksteise suhtes paralleelsed ja sarnanevad üksteisega. See sarnasus ei ole mitte täpne kokkulangemine, vaid ligilähedane — niisamasugune kui raamatulehtede omavaheline sarnasus. Neil kõigil on kestus, nad kõik on gravitatsioonisüsteemid. . .

(Mr. Burleigh raputas pead, nagu tahaks ta öelda, et ta ei saa sellest siiski aru.)

... Üksteisele kõige lähemal asuvad universumid sarnanevad kõige rohkem üksteisega. Kui lähedal nad asuvad, seda oli võimalik nüüdsama kogeda, tänu sellele, et kahe tõelise geeniuse, Ardeni ja Greenlake'i julgeid katseid kroonis kokkuvõttes kaheldamatult edu. Nende katse eesmärgiks oli kasutada . . . (hääl kadus).. . aatomite tõuget, et viia osa Utoopia materiaalsest universumist sellesse dimensiooni, täpsemalt F-dimen-

191

siooni, millesse ta meil olevate andmete kohaselt pidi umbes käsivarrepikkuselt ulatuma. Utoopia mateeria selle osa ümberpaigutamist võiks võrrelda ukse liikumisega hingedel. Taas kinni langedes tõi uks endaga kaasa pahvaku sumbunud õhku, tolmupilve ja kogu Utoopia ääretuks imestuseks ka kolm rühma külastajaid tundmatust maailmast.

«K o 1 m?» sosistas mr. Barnstaple ebalevalt. «Kas ta ütles koi m?»

(Serpentine ei pööranud talle tähelepanu.)

«Meie vend ja õde hukkusid energia ootamatu vabanemise tagajärjel, kuid nende katse avas tee, mis ei pea enam kunagi sulguma. See tee viib välja Utoopia praegustest ruumilistest piiridest ning suundub seni kujuteldamatute maailmade tohutusse kõiksusse. Nagu Lonestone juba sajandeid tagasi arvas, avastame me siinsamas enda kõrval, või nagu ta ütles: ligemal, kui on veri meie südametele...»

(«Ligemal meile kui hingeõhk, ligemal kui käed ja jalad,» kordas ootamatult ülesärganud isa Amerton ekslikult. «Millest ta üldse räägib? Ma ei saa midagi aru.»)

«... teise planeedi, mis asukate pikkuse järgi otsustades on suuruselt võrdne meie omaga. Me võime täie tõekindlusega oletada, et see planeet tiirleb ümber niisamasuguse päikese nagu see, mis paistab meie taevas. Sellel planeedil esineb elu. Ja nagu meie omagi planeet, nii on seegi ajapikku allutatud aruka eluvormi poolt, mis on nähtavasti arenenud peaaegu niisamasugustes tingimustes, milles kulges evolutsioon meilgi. Mitmete nähtuste põhjal otsustades on see meie sõsaruniversum meiega võrreldes ajaliselt mõnevõrra maha jäänud. Meie külalised kannavad rõivaid ja ilmutavad füüsilisi omadusi, mis meenutavad üllatavalt meie esivanemaid viimasel segaduste ajastul. . .

Kõigele vaatamata pole meil siiski alust arvata, et nende ajalugu kujutaks ranget paralleeli meie omaga. Pole kaht ühesugust mateeriaosakest, pole kaht ühesugust võnget. Olemise üheski dimensioonis, üheski universumis pole kunagi olnud ega saa kunagi olema täpset kordumist. See on üks uskumatuist asjadest, mille mõistmiseni me oleme jõudnud. Ent sellele vaatamata

192

on maailm, mida te nimetate Maaks, ilmselt väga lähedal meie universumile ja väga sarnane sellega...

Me tunneme suurt huvi teie, maalaste teadmiste vastu, me tahame teie teadmisi kasutada oma ajaloo kontrollimiseks — me tunneme seda praegu küllaltki lünklikult. Me tahame teile demonstreerida, mida teame meie, tahame selgitada välja kõik selle, mis oleks meie ja teie planeedi rahva vastastikustes suhetes võimalik ja soovitav. Meie näol on tunnetamise seisukohalt tegemist lihtsalt algajatega. Vaevalt et me midagi rohkemat teamegi kui seda, et asju, mida me peame veel tundma õppima ja tegemg, on tohutult. Meie kahe universumi miljonid sugulasnähtused pakuksid kõrvutamise korral arvatavasti rohkesti õpetlikku ja kasu-likku ...

Tõenäoliselt esineb teie planeedil pärilikkuse liine, mis pole saanud välja areneda; teatavad vormid on aga surnud välja meie planeedil. Arvatavasti esineb ühes neist maailmadest elemente ja mineraale, mis on teises haruldased või vajalikud. . . Teie aatomite struktuur (?) ... meie maailmad võiksid ühineda (?) ... nende ühise elujõu nimel...»

Ettekanne muutus kuuldamatuks just siis, kui mr. Barnstaple oli kõige rohkem puudutatud ja tahtis iga hinna eest tungida sõnade mõttesse. Ent kurtki oleks taibanud, et Serpentine rääkis edasi.

Mr. Barnstaple kohtas Rupert Catskilli pilku, too oli niisama masendatud ja tulvil hämmastust kui ta isegi. Isa Amerton varjas oma nägu kätega. Leedi Stella ja mr. Mush ajasid omavahel tasa juttu: juba tükk aega ei püüdnud nad kuulamist teeseldagi.

«Säärane,» lausus Serpentine, kes muutus ootamatult jälle kuuldavaks, «on meie esimene ligikaudne seletus, mis me võime anda teie ilmumisele meie maailma ja vastastikuste suhete võimalikkusele. Ma esitasin need seisukohad teile nii lihtsalt kui võimalik. Teen ettepaneku, et keegi teist räägiks meile nüüd lihtsalt ja selgelt, mida peate seoses meie universumiga oma maailma suhtes õigeks teie.»

V PEATÜKK UTOOPIA AJALUGU JA VALITSUSVORM

1

Tekkis vaikus. Maalased vaatasid üksteisele otsa. Nende pilgud näisid koonduvat mr. Cecil Burleigh'le. Ent too riigimees tegi näo, nagu ei märkakski ta üleüldist ootust. «Rupert», lausus ta, «võib-olla sina?»

«Ma avaldan oma arvamuse hiljem,» lausus mr. Cat-skill.

«Isa Amerton, teil on kogemusi teiste maailmade käsitlemises?»

«Ainult mitte teie juuresolekul, mr. Cecil. Ei!»

«Aga mis ma pean neile ütlema?»

«Seda, mis te sellest kõigest arvate,» sõnas mr. Barnstaple.

«Just,» lisas mr. Catskill. «Räägi neile, mis sa sellest kõigest arvad.»

Keegi teine ei saanud arvesse tulla. Mr. Burleigh tõusis aeglaselt püsti ja sammus mõtlikult poolringi keskele. Ta kohendas kuuerevääre ja seisis mõne hetke langetatud päi, nagu aru pidades, mida rääkida. «Mr. Serpentine,» alustas ta lõpuks, tõstes oma siirad lapsesilmad, et uurida läbi prilliklaaside eemal paistva järve kohal kõrguvat sinitaevast. «Mu daamid ja härrad...»

Ta kavatses pidada kõne! — just nagu viibiks ta Priimulaliidu aiapeol või Genfis. See oli ju mõttetus! Ent mis jäi tal üle?

«Sir, pean tunnistama, et kuigi ma ei seisa kõnetoolis esmakordselt, olen ma seekord mõnesuguses kimbatuses. Sir, teie imetlusväärselt lihtne, sihikindel, ilmekas ja kompaktne ettekanne, mille mõnigi lõik andis tunnistust tõelisest kõnekunstist, pakub eeskuju, mida ma meelsasti järgiksin, kui ma ei tunneks selle ees aupaklikku kõhklust. Mulle tehti ettepanek rääkida võimalikult lihtsalt ja selgelt sellest, kuidas me käsitame neid põhilisi fakte, mis puudutavad seda sugulas-maailma, kust me ettekavatsematult siia sattusime. Pidades silmas oma tagasihoidlikke võimeid sääraste

komplitseeritud küsimuste käsitlemisel, olen kaugel mõttest, et võiksin seda kõike esitada paremini või mingil kombel selle juhtumi matemaatilise külje hiilgavat esitust täiendada. Teie poolt öeldu kätkeb endas maise teaduse kõige viimasemaid ja kaunimaid mõtteid ning ületab seejuures kaugelt meie tavaliste ideede piirid. Mis puutub teatavatesse kindlatesse küsimustesse, näiteks aja ja gravitatsiooni seosesse, siis olen ma sunnitud tunnistama, et ma ei saa teiega nõustuda. Kuid selle põhjuseks on teie vaatepunkti mittemõistmine, hoopiski mitte aga erinev seisukoht. Küsimusele üldisemalt lähenedes ei tohiks meil «omavahelisi raskusi tekkida. Me jagame täielikult teie põhilist eeldust, mis on seotud asjaoluga, et me elame teie universumiga paralleelses maailmas, planeedil, mis on lähedases suguluses teie omaga ja mis kahtlemata sarnaneb üllatavalt teie planeediga — kõigile neile võimalikele erinevustele vaatamata, mis me siin võiksime avastada. Meile avaldas sügavat mõju ja me jagame teie seisukohta, et meie süsteemi on aja puudutused vorminud ja kristalliseeri-nud tõenäoliselt vähem. Tegemist on arvatavasti teie kogemuste mõningate sajandite või aastatuhandetega. Seda silmas pidades on meie suhtumises teisse paratamatult teatav annus alandlikkust. Meie kui nooremate osaks pole õpetada, vaid õppida. Küsimusi peaksime esitama just meie: mis te olete ära teinud? Mis te olete saavutanud? See oleks asjakohasem kui demonstreerida lihtsameelse upsakusega kõike seda, mis meil veel tuleb õppida ja teha...»

«Ei!» lausus mr. Barnstaple iseendale, kuid tegi seda küllalt valjusti, «see on unenägu.. . Oleks see keegi muu. . .»

Ta hõõrus sõrmenukkidega silmi, avas need taas. Kuid leidis enda endiselt istumas mr. Mushi kõrval, ümberringi olümposlikud jumalused. Mr. Burleigh, too rafineeritud skeptik, kes ei uskunud kunagi midagi, kes ei imestanud kunagi, kallutas end varvastel ettepoole ning rääkis, rääkis ja rääkis. Ta tegi seda mehe kindlusega, kes on pidanud kümme tuhat kõnet.

Kindlam ei oleks ta võinud olla ei endas ega ka kuulajaskonnas isegi Londoni raekojas. Ja kõigele lisaks said nad temast aru! See rääkis juba vastu tervele mõistusele!

195

Kuid ei jäänud üle muud kui leppida selle ülima mõttetusega, istuda ja kuulata edasi. Aeg-ajalt rändasid mr. Barnstaple'i mõtted mr. Burleigh' kõne juurest eemale, pöördusid siis tagasi ja klammerdusid meeleheites tema arutluste külge. Sellesama leidlikkusega, mis oli talle nii omane parlamendis, andis mr. Burleigh Utoopiale lühikese ülevaate inimeste maailmast, püüdes seejuures olla lihtne, selge ja arusaadav. Prillidega mängeldes ja kuuerevääre näppides jutustas ta riikidest ja impeeriumidest, sõdadest ja maailmasõjast, majanduslikust organiseerimisest ja desorganiseerimisest, revolutsioonidest ja bolševismist, Venemaal alanud kohutavast näljahädast, raskustest, mis on seotud ausate riigimeeste ja ametnike leidmisega, ajalehtede kasutusest, kõigist inimelu tumedatest ja rõhuvatest külgedest. Serpentine oli kasutanud terminit «viimane segaduste ajastu»; mr. Burleigh oli sellest väljendist kinni haaranud ja kasutas selle lõpuni ära ...

See oli suur improvisatsioon kõnekunsti alal, mis kestis terve tunni, kusjuures utooplased kuulasid valvsate ja tähelepanelike nägudega, jagades ühele või teisele seisukohale aeg-ajalt noogutades heakskiitu ja tunnustust. «Nagu meilgi segaduste ajastul!» vasardas mr. Barnstaple'i ajus.

Kogenud parlamenditegelase rahuliku kaalukusega lõpetas mr. Burleigh oma kõne. Sellega käisid kaasas viisakusavaldused.

Ta kummardas. Nüüd oli see möödas. Mr. Mush pani kõiki võpatama tulise aplausiga, millega aga keegi ei ühinenud.

Pinge mr. Barnstaple'i ajus oli muutunud väljakannatamatuks. Ta kargas püsti.

2

Ta tõusis, kusjuures seda saatvad vabandavad žestid reetsid kogenematu kõnemehe. «Mu daamid ja härrad,» alustas ta, «utooplased, mr. Burleigh! Palun teilt hetkeks vabandust. Üks väike, kuid pakiline probleem.»

Ta vaikis hetke.

Urthredi tähelepanelik pilk mõjus julgustavalt.

196

«Ma ei saa aru ühest asjast. See on midagi uskumatut ja vastuolus kõigi meie arusaamadega. See on lünk, mis muudab selle kõik fantastiliseks nägemuseks.»

Urthredi mõistev pilk julgustas. Mr. Barnstaple loobus lõplikult katsetest pöörduda kogu seltskonna poole ja adresseeris oma sõnad ainult Urthredile.

«Teie elu Utoopias on meie omast sajad ja tuhanded aastad ees. Ent kuidas on võimalik, et te oskate kaasaegset inglise keelt, et te kasutate täpselt sama keelt mis meiegi? Kuidas seda seletada? Seda ma tahtsingi teilt küsida. See on uskumatu. See on kõigega vastuolus. See muudab teid viirastusteks. Aga viirastused te ju ei ole? Sellest võib hulluks minna.»

Urthred naeratas lõbustatult. «Me ei räägi inglise keelt!»

Mr. Barnstaple tundis, et pind jalge alt hakkab kaduma. «Aga ma ju kuulen, et te räägite inglise keelt,» lausus ta.

«Sellele vaatamata me ei räägi seda,» kinnitas

Urthred.

Naeratus levis üle kogu tema näo. «Igapäevases elus ei räägi me ühtki keelt.»

Mr. Barnstaple, kelle mõistus ütles nüüd lõplikult üles, säilitas edasi poosi, mis väljendas aupaklikku tähelepanu.

«Sajandite eest,» jätkas Urthred, «kasutasime ka meie mitmesuguseid keeli. Me tekitasime helisid ja kuulsime neid. Inimene mõtles, seejärel valis ja järjestas sõnad ning tõi nad kuuldavale. Vastaspool kuulas, registreeris ja tõlkis helid taas mõisteteks. Seejärel hakkasid inimesed mõtteid vastu võtma juba enne seda, kui nad olid sõnadesse rüütatud ja helidena

väljendatud. Mil kombel see toimus, seda ei tea me lõplikult tänini. Niipea kui kõneleja oli oma mõtted järjestanud, kuulsid teised neid oma teadvuses, ilma et nad oleksid eelnevalt rääkija endagi ajus muutunud sõnasümboliteks. Teati, mida ta öelda tahtis, enne kui see oli väljendatud. See otsene ülekanne on muutunud tänapäeval üldiseks: on kindlaks tehtud, et mõningase jõupingutusega suudab enamik inimesi end sel kombel teatavas raadiuses arusaadavaks teha. Vastavalt sellele hakati uut suhtlemis-meetodit süstemaatiliselt arendama.

197

Nüüd on see meie maailmas muutunud harjumuspäraseks. Me mõtleme otseselt üksteisega. Kui me oleme otsustanud oma mõtte üle kanda, siis ta ka kandub otseselt üle, muidugi tingimusel, et vahemaa ei ole liiga suur. Helisid kasutame me selles maailmas ainult poeesias või lihtsalt lõbu pärast, samuti tundepuhangute väljendamiseks, eemalviibija hüüdmiseks ning suhtlemisel loomadega, mitte kunagi aga mõtete ülekandmiseks ühe inimese teadvusest teise sugulasolendi teadvusse. Kui ma teiega mõtlen, siis peegeldub minu mõte teie teadvuses, kui ta leiab seal eest vastavad mõisted ja nõutavad s õji a d. Minu mõtted omandavad teie teadvuses sõnalise rüü, ja neid sõnu te arvategi kuulvat — loomulikult oma emakeeles ja harjumuspärases lausestuses. Tõenäoliselt kuulevad seda, mis ma teile praegu räägin, teie seltskonna kõik liikmed, ainult et igaüks neist võtab seda vastu temale omaste erinevustega sõnavaras ja lausestuses.»

Mr. Barnstaple oli seletust saatnud energiliste, arusaamist väljendavate noogutustega; paaril korral oleks ta Urthredi seletused äärepealt katkestanud. Nüüd ei pidanud ta enam vastu ja pahvatas: «Sellest see tulebki, et me aeg-ajalt ei kuule absoluutselt mitte midagi. Nii oli see näiteks siis, kui mr. Serpentine natukese aja eest selgitas neid imepäraseid asju ja sukeldus mõistetesse, millest meie teadvuses ei ole jälgegi.»

«Kas säärased lüngad esinesid tõesti?» küsis Urthred.

«Isegi korduvalt. Ja mul on tunne, et meil kõigil,» sõnas mr. Burleigh.

«Mul oli niisugune tunne, nagu oleksin kurt,» lausus leedi Stella, «hulk aega.»

Isa Amerton noogutas nõustuvalt.

«Sellest see siis tuligi, et me ei saanud aru, kas teie nimi on Urthred või Adam, ja et ma tabasin end sellelt, et ajasin Ardeni segi igasuguste teiste nime-« dega.»

«Loodetavasti saite tagasi oma vaimse tasakaalu?» küsis Urthred.

«Täiesti,» lausus mr. Barnstaple. «Täiesti. Olukorda silmas pidades tuleb tunnistada, et meie jaoks on säärane

188

ülekandemeetod äärmiselt sobiv. Ma ei kujutle, kuidas me oleksime vastasel korral saanud vältida nädalaid kestvaid keelelisi raskusi, mis on seotud mõlemapoolse grammatika, loogika, kirjamärkide süsteemi ja muuga. See kõik ühtekokku oleks nõudnud ränka vaeva, enne kui me oleksime suutnud end üksteisele vastastikku ligilähedaseltki niivõrd arusaadavaks teha kui praegu.»

«Kahtlemata väärtuslik tähelepanek,» möönis mr. Burleigh ning pöördus kõige sõbralikuma näoga mr. Barnstaple'i poole. «Kahtlemata väärtuslik tähelepanek. Mina ei oleks seda ükise märganud, kui te poleks mu tähelepanu sellele juhtinud. Üpris erakordne nähtus. Selle erinevuse jätsin ma hoopis kahe silma vahele. Pean tunnistama, et olin liialt hõivatud omaenda mõtetest. Mulle tundus kogu aeg, et nad räägivad inglise keelt. Võtsin seda kui enesestmõistetavat asja.»

3

Kogu see imepärane elamus näis mr. Barnstaple'ile nüüd harmoonilise tervikuna, imestada oleks võinud ehk veel ainult nägemuse vapustava reaalsuse üle. Niisiis istus mr. Barnstaple selles väikeses nägusas hoones. Teda ümbritsevad pühapäevarõivais inglased ja olümposeelanikena paljad utooplased — viimane asjaolu ei ehmatanudki teda enam — pakkusid üheskoos veidrat pilti. Pilk puhkamas muinasjutulistel lilledel ning päikesesärasse uppuval

järvel, jälgis ta pikka ning sundimatut jutuajamist, mis nüüd järgnes, sekkudes aeg-ajalt sellesse ka ise. Arutluse käigus selgusid ülimalt hämmastavad põhimõttelised erinevused moraalseis ja sotsiaalseis vaadetes. Samal ajal oli kõik omandanud reaalse ilme. Minna praegu koju, kirjutada «Liberal'is» ja rääkida naisele, muidugi teatava ettevaatusega, selle avastamata maailma kommetest ja rõivastusest — see kõik tundus nüüd nii loomulikuna. Lahutavaid kaugusi ei tajunud ta enam üldse. Sydenham näis olevat siinsamas ümber nurga.

Parasjagu olid kaks noort ja kenakest näitsikut lõpe-

199

tanud ratastel liikuva lauakese ääres rododendronipõõ-saste vahel tee serveerimise ning pakkusid seda nüüd koosolijaile. Tee! Maa peal oleks seda peenemaitselist joomaaega, mida pakuti hiina kombe kohaselt väikestes kõrvata tassikestes, nimetatud hiina teeks. Tee oli ehtne ja värskendav.

Maalaste huvi köitis eelkõige Utoopia valitsusvorm. See oli ka päris loomulik, kui arvestada, et kohal viibisid niisugused riigimehed, nagu mr. Burleigh ja mr. Catskill.

«Missugune on teie riigikord?» küsis mr. Burleigh. «Kas see on monarhistlik, autokraatlik või puhtdemo-kraatlik? Kas seadusandlik ja täidesaatev võim on teil eraldatud? Kas teie planeedil on üks keskvalitsus või on siin mitu riiklikku keskust?»

Mr. Burleigh'le ja tema kaaslastele tehti mõningate raskustega selgeks, et Utoopias ei ole üldsegi keskset valitsusvõimu.

«Aga teil on kindlasti kuskil keegi või miski — nõukogu, büroo või midagi analoogilist, kes teeb lõplikud otsused küsimustes, mis puudutavad ühiseid üritusi ühiskonna huvides,» nõudis mr. Burleigh. «Minu arvates teil peab olema mingi kõrgem instants või sõltumatu organ...»

Ent utooplased teatasid, et nende maailm ei tunne niisugust võimu kontsentratsiooni. Minevikus oli seda esinenud, ent see on juba ammu sulanud kokku ühiskonna kui tervikliku organismiga. Teatavat konkreetset küsimust puudutavad otsused teevad inimesed, kes tunnevad antud probleemi kõige paremini.

«Aga oletame, et tegemist on otsusega, mida peavad täitma kõik? Näiteks seadusega, mis puudutab avalikku tervishoidu? Kes sunnib inimesi seda täitma?»

«Sundida ei ole vajagi. Milleks sundus?»

«Aga kui oletada, et keegi keeldub korraldust täitmast?»

«Sel juhul uurime me järele, miks antud mees või naine ei talita vastavalt korraldusele. Sel juhul peab olema tegemist erakordse põhjusega.»

«Aga kui säärast põhjust ei ole?»

«Sel juhul kontrollime me tema vaimset ja moraalset seisundit.»

200

«Nii et hulluarst asendab politseinikku,» konstateeris mr. Burleigh.

«Mina eelistaksin politseinikku,» kuulutas mr. Rupert Catskill.

«Sina, Rupert, muidugi,» sähvas mr. Burleigh toonil, mis pidi tähendama: «Said nüüd!»

«Niisiis tahate te öelda,» jätkas ta, pöördudes sügavat huvi väljendaval ilmel utooplaste poole, «et kõiki teie elualasid juhivad spetsiaalsed korporatsioonid või organisatsioonid — ma ei tea täpselt, kuidas neid nimetada —, ilma et keegi nende tegevust koordineeriks?»

«Üldise vabaduse kindlustamiseks on meie maailmas igasugune tegevus koordineeritud,» vastas Urthred. «Teatav arv andekaid inimesi on end pühendanud üldisele rassipsühholoogiale ja ühiskondlike funktsioonide vastastikuse mõju uurimisele.»

«Nii, aga kas see rühm andekaid ei kujuta endast valitsevat klassi?» tundis huvi mr. Burleigh.

«Selles mõttes küll mitte, et nad paneksid oma tahte meelevaldselt maksma,» lausus Urthred. «Nad tegelevad kõige üldisemate suhetega ja see on kõik. Samal ajal pole neil aga mingit kõrgemat positsiooni, neil pole sellega seoses rohkem eesõigusi, kui neid on filosoofil teatava üksikteaduse spetsialisti kõrval.»

«See on tõeline vabariik!» tunnistas mr. Burleigh. «Ent ma ei suuda kujutleda, kuidas niisugune süsteem funktsioneerib ja kuidas ta on välja kujunenud. Teie riik on ilmselt suurel määral sotsialistlik.»

«Teie elate vist veel maailmas, kus peaaegu kõik kuulub eraomandusena üksikisikutele, välja arvatud õhk, suured maanteed, ookeanid ja asustamata alad?»

«Jah,» vastas mr. Catskill. «Meil on eraomand ja sellega seotud konkurents.»

«Meil on see etapp seljataga. Me jõudsime lõppude lõpuks järeldusele, et eraomand — kui tegemist ei ole just isiklike tarbeesemetega — on inimkonnale talumatuks koormaks. Me vabanesime sellest. Kunstniku või teadlase täielikus käsutuses on kõik materjalid, mida ta vajab, meil kõigil on oma tööriistad ja -vahendid, meil kõigil on oma eluruumid, kuid puudub omand äritsemiseks ja spekulatsiooniks. Puudub see tülisid tekitav

201

omand, mis on kõikvõimalike manöövrite aluseks; sellest oleme me täielikult vabanenud. Kuidas see aga teoks sai, see on juba pikk lugu. See ei toimunud paari aastaga. Liialdamine eraomandiga oli inimkonna arengu loomulik ja vajalik etapp. Lõpuks tõi see endaga kaasa kohutavad tagajärjed, kuid tänu just neile kohutavatele ja katastroofilistele tagajärgedele sai inimestele selgeks eraomandi piiramise vajalikkus ja loomulikkus.»

Mr. Burleigh oli võtnud poosi, mis nähtavasti kuulus tema harjumuste juurde: ta oli laskunud istmel pool-lamaskile, pikad ristatud jalad välja sirutatud ja mõlema käe pöidlad ja sõrmed täpselt vastamisi surutud.

«Pean tunnistama,» lausus ta, «et ma tunnen erakordset huvi selle anarhismi erivormi vastu, mis siin näib valitsevat. Kui ma teist valesti aru ei saanud, siis ajab iga inimene siin oma asju kui riigi teener. Ma oletan — palun parandage mind, kui ma eksin —, et teil on suur hulk inimesi seotud toidu tootmise, jagamise ja valmistamisega; nähtavasti uurivad nad ühiskonna vajadusi, et neid rahuldada, seaduseandjateks selle tegevuse juures on nad aga ise. Nad võtavad ette uurimistöid ja teaduslikke katseid. Keegi ei sunni ega kohusta neid, ei takista ega keela. («Rahvas räägib nendega sellest,» lausus Urthred põgusa naeratusega.) Teised seevastu toodavad, töötlevad ja uurivad kogu inimkonna tarbeks metalle, olles siin samuti ise seaduse-andjad. Kolmandad omakorda hoolitsevad teie maailma elamumajanduse eest, planeerivad ja rajavad meeldivaid ehitisi, teatavad, kes neid kasutama hakkavad ja kuidas seda tuleb teha. Neljandad pühendavad end puhtale teadusele. Viiendad rakendavad oma tegevuses võimeid, mis on seotud meeleorganite ja fantaasiaga. Need oleksid kunstnikud. Kuuendad õpetavad. »

«Nood täidavad väga tähtsat ülesannet,» lausus Lychnis.

«Ja nad kõik tegutsevad kooskõlastatult, pidades kinni õigetest proportsioonidest. Ja seda kõike ilma keskse seadusandliku või täidesaatva võimuta! Möönan: see väärib imetlust. Kuid see on ju võimatu! Millestki

202

selletaolisest pole maailmas, kust me tuleme, söandanud keegi isegi rääkida.»

«Midagi niisugust soovitasid siiski juba aastaid tagasi gildisotsialistid,» tähendas mr. Barnstaple.

«Mis?!» hüüatas mr. Burleigh. «Gildisotsialistidest ei tea ma midagi. Kes nad olid? Võib-olla te seletaksite?»

Mr. Barnstaple püüdis sellest raskest ülesandest kõrvale hiilida. «Idee iseenesest on meie nooremale põlvkonnale kaunikesti tuttav,» selgitas ta lühidalt. «Laski nimetab seda pluralistlikuks riigiks, et eraldada viimast monistlikust, kus võim on kontsentreeritud. Tuttav on see ka hiinlastele. Keegi Pekingi professor mr. S. C. Chang kirjutas brošüüri, mis kannab pealkirja «Professionalism». Ma lugesin seda paar nädalat tagasi: ta saatis selle «Liberal'i» toimetusele. Ta rõhutab oma töös, kuivõrd ebasoovitav ja kasutu oleks Hiinal teha läänemaailma eeskujul läbi demokraatliku poliitika faas. Tema soovituste kohaselt peaks Hiina suunduma otseteed võrdõiguslike sõltumatute funktsionaalsete klasside juurde, mille moodustaksid mandariinid, tööstus- ja põllutöölised ja nii edasi — nagu need esinevad ilmselt

siingi. Ent loomulikult nõuab see revolutsiooni hariduse alal. Kahtlemata hõljuvad nende ideede alged, mida te nimetasite anarhismiks, õhus ka seal, kust me tuleme.»

«Tõepoolest!» hüüatas mr. Burleigh, kelle pilgus oli rohkem huvi ja lugupidamist kui kunagi varem. «Kas tõesti? Ja minul polnud sellest aimugi!»

4

Vestlus jätkus endise sundimatusega, kummatigi oli mõtete vahetamine kiire ja tulemusrikas. Mr. Barnstaple'ile näis, et Utoopia ajaloo peajooned, alates viimasest segaduste ajastust, hakkavad omandama tema teadvuses kindlamaid kontuure.

Mida rohkem ta viimasest segaduste ajastust teada sai, seda rohkem sarnanes see periood tema meelest Maa tänapäevaga. Noil aegadel olid utooplased kandnud rohket rõivastust ning elanud linnades — täpselt nagu

203

maised inimesed. See ei olnud niivõrd mitte ettenägeliku planeerimise, kuivõrd asjaolude õnneliku kokkusattumise tulemus, et järgnenud paar sajandit pakkusid utooplastele rohkeid arenguvõimalusi. Pärast pikka aega kestnud korduvaid viletsusperioode, epideemiaid ja hävitavaid sõdu näitasid isegi klimaatilised tingimused ja poliitilised sündmused sellele rassile oma naeratavat nägu. Esmakordselt oli utooplastel võimalik uurida läbi kogu planeet, millel nad elasid. Uurimuste tulemusena ilmusid tohututele uudismaa-aladele kirves, labidas ja sahk. Sellega käis kaasas materiaalse jõukuse, jõudeaja ja vabaduse ennenägematu kasv. Tuhanded ja tuhanded pääsesid välja inimelu argipäevasaastast ja omandasid seisundi, mis võimaldas neil, kui nad seda soovisid, mõelda ja tegutseda enneolematu vabadusega. Vähesed, üpris vähesed kasutasid seda. Teadus hakkas jõudsalt arenema, sellega käisid kaasas arvukad geniaalsed avastused, mis avardasid mõõtmatult inimese tegelikku võimu maailma üle.

Utoopias oli esinenud ka varem perioode, mida iseloomustas talentide massiline esilekerkimine teaduse-maailmas. Kuid kunagi varem polnud selleks olnud niivõrd soodsaid tingimusi; need perioodid polnud kestnud küllalt kaua, et anda rikkalikumat lõikust. Utooplased, kes olid seni roomanud aeglaste sipelgatena mööda oma planeedi pinda või ratsutanud parasiitidena suuremate ja kärmemate loomade turjal, avastasid pärast paari lühikest sajandit, et nad suudavad ülikiiresti lennata või silmapilkselt teate edasi anda ükskõik millisesse punkti oma planeedil. Ühel päeval selgus, et nende käsutuses on ühtlasi kõike varemtuntut määratult ületav mehaaniline jõud. Tegemist ei olnud aga mitte ainult lihtsa mehaanilise jõuga; füüsikale ja keemiale järgnesid füsioloogia ning psühholoogia, millega utooplastel avanesid erakordsed võimalused omaenda keha ja>. oma sotsiaalse elu kontrollimiseks. Tarvitses vaid algus; lahti teha, kui kõik muutus niisuguse hämmastava kiirusega, et ainult tühine vähemus suutis tabada kõiki neid võimalusi, mida pakkus teadmiste piiride tohutu' avardumine — tähelepanu objektiks jäid ikka vaid: konkreetsed üksiksaavutused. Enamik võttis uued avastused nende esilekerkimisel vastu kui midagi juhuslikku,

204

kohaldades oma mõttelaadi ja eluviisid kuidagimoodi nende nõuetega, mis uuendused endaga kaasa tõid.

Utoopia elanikkonna põhimass reageeris pakutud võimule, vabadusele ja puhkeajale, mille omanikuks ta sel kombel oli saanud, sündimuse tõusuga. Massi käitumine oli niisama mõttelage ja mehaaniline nagu igal teisel looma- või taimeliigil säärases olukorras. Rahvaarv kasvas, kuni ta lämmatas needsamad äsja avastatud kullased elamisvõimalused. Igapäevase elu lihtsalt arutu paljundumine kulutas sel kombel teaduse ülimad kingitused niisama kiiresti, kui need olid saavutatud. Viimase segadust^ ajastu ühel perioodil tõusis Utoopia elanike arv üle Kahe miljardi. ..

«Kui suur on see praegu?» küsis mr. Burleigh. Utooplased teatasid, et see ulatuvat umbes kahesaja viiekümne miljonini, mida olevat viimase ajani peetud maksimaalseks

elanikkonnaks, kellel on võimalus Utoopia pinnal elada täisväärtuslikku elu. Ent seoses ressursside suurenemisega suurendatavat praegu ka elanike arvu.

Isa Amerton hüüatas kohkunult: midagi sellesarnast oli ta kogu aeg kartnud. See riivas moraali põhialuseid. «Kuidas te söandate sündimust reguleerida! Ja teie naised on nõus vajaduse korral sünnitama, et siis sellest jälle hoiduda!?»

«Loomulikult,» lausus Urthred, «miks siis mitte?»

«Seda ma just kartsin,» lausus isa Amerton pominal ning kummardus kätega nägu kattes ettepoole. «Seda on tunda juba atmosfääris! Inimeste tõulava! Nad keelduvad elavate hingede loomisest! Mu jumal, missugune patumeri!»

Mõnevõrra šokeeritud, jälgis mr. Burleigh läbi prilliklaaside vaimuliku isanda erutust. Ta ei talunud banaalsusi. Ent isa Amertoni selja taga seisis ühiskondlikult mõjukas konservatiivne ringkond. Mr. Burleigh pöördus taas utooplase poole. «See on äärmiselt huvitav,» lausus ta. «Ent Maa tuleb toime vähemalt viis korda suurema rahvastiku elatamisega.»

«Kuid natukese aja eest rääkisite te, et juba sel talvel ähvardab umbes kahtkümmend miljonit näljasurm kohas, mida hüütakse Venemaaks. Ja ainult väike osa

205

ülejäänutest elab teie arusaamadele vastavat täisväärtuslikku ja küllast elu.»

«Ent kontrast on sellele vaatamata siiski üllatav,» lausus mr. Burleigh.

«See on kohutav!» hüüatas isa Amerton. Utooplased kinnitasid, et planeedi ülerahvastamine viimasel segaduste ajastul oli põhiline häda, mis tõi endaga kaasa kõik teised, mille all arvukaks muutunud elanikkond kannatas. Igasuguse hariduseta inimeste laine hoovas üle maailma, lämmatades haritud vähemiku pingutused, mille eesmärgiks oli anda küllaldasele hulgale vajalik ettevalmistus toimetulekuks uute, endise kiirusega muutuvate elutingimuste nõuetega. Sel intelligentsel vähemusel polnud mingit võimalust võtta rassi saatust oma kontrolli alla. Rumala eksitusena ellu paisatud rahvastiku põhimassi valitsesid kulunud ja iganenud traditsioonid, ta oli aldis kõige halvematele mõjudele, temast kujunes loomulik saak ning tugi igale lärmakale seiklejale, kelle käsitus edust oli küllalt rohmakas, et talle mõju avaldada. Mehhaniseeritud tootmise ja jagamise uute tingimuste jaoks oskamatult ning ülepeakaela uuendatud majandussüsteem muutus röövelliku ning saagiahne vähemuse kätes üha julmemaks ja häbitumaks viletsusse sattunud lihtsate inimeste ekspluateerimisel. Toda liiga lihtsat «lihtsat inimest» kihutati läbi viletsuste ning alanduste, mis algasid hällis ning lõppesid hauas; tema ümber lipitses, talle valetas, teda ostis, müüs ja valitses julgem ja kahtlemata ka teovõimsam häbitu vähemus, ületamata aga teda samal ajal intellektuaalselt. Nagu kinnitas Urthred, olevat tänapäeva utooplasel raske edasi anda seda tuima juhmust, priiskamist ja vulgaarsust, mis oli omane rikastele võimumeestele viimasel segaduste ajastul.

(«Me ei taha teid rohkem tülitada,» lausus mr. Burleigh. «Kahjuks me teame, me teame seda kõike. Isegi liiga hästi.»)

Lõpuks langesid ülemäärase elanikkonna laostuvale massile kaela õnnetused nagu herilasparv riknevale puuviljalasule. See oli massi loomulik ja vältimatu saatus. Peaaegu kogu planeeti haaranud sõda paiskas rööbastelt maa ennegi viletsa rahandussüsteemi ja tunduva

206

osa majandusaparaadist, nii et parandamine ei tulnud enam kõne alla. Segadust süvendasid kodusõjad ja abitult plaanitsetud sotsiaalsete revolutsioonide katsed. Mitu aastat järjest kestnud ebasoodsad ilmad muutsid üldise viletsuse veelgi teravamaks. Seiklejatest ekspluataatorid, kes olid liiga nõmedad, et toimuvat mõista, jätkasid üldsuse petmist ja tüssamist ning läm-matasid kõik ausameelsete inimeste jõupingutused, käies herilase suu põhimõttel, mis õgib edasi ka siis, kui on kehast ära lõigatud. Loomingulised püüdlused tõrjuti Utoopia elust välja, neid asendas valitsevaks muutunud saamahimu. Tootmine lakkas peaaegu täiesti. Kogunenud rikkused kadusid. Igasuguse värske initsiatiivi hävitas üldkehtiv võlasüsteem, laenuandjate trobikond, kes oli moraalselt võimetu igaks mõistlikuks loobumiseks.

Mitmesuguste tegevusalade pikka aega kestnud areng, mis oli saanud alguse suurtest avastustest, asendus kiire allakäiguga. Neidki hüvesid ja rõõme, mis olid veel võimalikud, kiskusid üha aplamalt enda kätte rahandust ja spekulatsiooni esindavad seiklejad. Organiseeritud teadus oli juba hulk aega enne seda rakendatud äritegevuse vankri ette, kusjuures see «rakendamine» seisnes peamiselt jahis tulukatele patentidele ja elutarbeliste varude monopoliseerimises. Puhta teaduse hooletusse jäetud leek kahvatus, lõi vilkuma ja näis täielikult kustuvat, et jätta Utoopia samasuguste üksteisele järgnevate pimedusaj astute hooleks, nagu need olid valitsenud enne suuri avastusi.

«See sarnaneb kahtlemata väga nende süngete prognoosidega, mis puudutavad meie oma perspektiive,» lausus mr. Burleigh. «See on erakordselt sarnane. Dekaan Inge tunneks seda kuuldes tõsist rõõmu.»

«Temasugustele usutaganejatele teeks see kahtlemata ülimat rõõmu,» tähendas isa Amerton seosetult.

Vahemärkused pahandasid mr. Barnstaple'it, kes tahtis kannatamatult edasi kuulata.

«Ja mis juhtus siis?» küsis ta Urthredilt.

207

5

Nagu mr. Barnstaple kuulis, toimus Utoopia mõttelaadis seejärel teatav murrang. Üha suurem hulk inimesi jõudis arusaamisele, et võimsate ja kergesti valla-päästetavate jõudude olemasolu korral, mis tänu teadusele ja organiseeritusele olid saanud inimesele kätte-saadavaks, on endine sotsiaalne mõiste riigist kui meeste ja naiste teatavais piires legaliseeritud võitlusest eluhüvede nimel, muutunud liiga ohtlikuks, et edasi kesta. Samal ajal muutis moodsate relvade järjest kohutavam toime ülimalt kardetavaks ka rahvusi eraldava suveräänsuse. Et ajalugu ei lõpeks katastroofiga ja hävinguga, pidid ilmuma uued ideed ja uued inimeste kooselu reguleerivad sätted.

Kõigi ühiskondade aluseks oli olnud siiani muistse ahvinimese ürgse, ohjeldamatu sõjakuse piiramine seaduste, keeldude ja kokkulepetega; see ürgne enese-maksmapaneku vaim pidi nüüd alluma uutele piiramis-tele, mis oleksid vastavuses vastsete jõudude ja rassi ähvardavate ohtudega. Omandi eest peetava võitluse idee kui suhtlemise valitsev põhimõte hakkas järele-valveta jäänud aurukatlana ähvardama masinat, mille ta oli seni liikuma pannud. Seda pidi asendama loova teenimise idee. Kui taheti sotsiaalset elu säilitada, siis tuli inimese teadvus ja tahe allutada sellele ideele. Seisukohtadesse, millede näol varasematel aegadel arvati tegemist olevat ülepakutud romantilise idealismiga, ei suhtutud nüüdsest peale mitte ainult kui lihtsatesse ja kainetesse psühholoogilistesse tõdedesse, vaid ka kui praktiliselt äärmiselt vajalikesse juhtmõtetesse. Seda selgitades kasutas Urthred sõnu, mis äratasid mr. Barn-staple'i mälus ütlemata tuttavad sõnad; talle näis, et Urthred oli öelnud: kes tahab oma elu päästa, see kaotab selle, aga kes selle kaotab, see võidab terve maailma.

Niisamasugused mõtteseosed olid tekkinud nähtavasti ka isa Amertonil, sest ta hõikas äkki vahele: «Te kasutasite üht tsitaati!»

Urthred kinnitas, et talle oli tõesti meenunud tsitaat, mis pärineb ühe suure poeetilise kujutlusjõuga mehe õpetusest. Too mees elas ammu, ajal, millest just oli juttu.

208

Urthred pidi jätkama, kuid isa Amerton oli liiga erutatud, et lasta seda sündida. «Aga kes see õpetaja oli?» küsis ta. «Kus ta elas? Kuidas ta sündis? Kuidas ta suri?»

Mr. Barnstaple'i vaimusilma ette ilmus kahvatute palgetega veriseis vermeis üksildane kuju; relvastatud valvureist ümbritsetuna seisis ta keset tõuklevat, tunglevat, meeletut rahvasumma, kes täitis kogu kitsa tänava kõrgete müüride vahel. Tema taga kanti hiiglasuurt kohutavat eset, mis hüples ja õõtsus koos rahva voogamisega...

«Kas ta suri ka selles maailmas ristil?» hüüatas isa Amerton. «Kas ta suri ristil?»

Nagu nad kuulsid, suri Utoopia prohvet küll piinarikast surma, aga mitte ristil. Teda oli mingil kombel piinatud. Kuid ei utooplased ega ka nende külalised polnud kodus

piinamistehnika üksikasjades, et sellest õiget pilti tuua. Arvatavasti oli ta kinnitatud aeglaselt pöörlevale rattale ja hoitud sellel, kuni ta suri. See oli julma ja sõjaka rassi jälk karistusviis. Prohvet oli tõmmanud enda peale karistuse, sest tema õpetus üleüldisest teenimisest oli tekitanud hirmu neis, kelle käes oli rikkus ja võim ning kes ei teeninud kedagi. Mr. Barnstaple'i silme ette kerkis hetkeks pimestavas päikesepaistes piinarattal kägardunud kuju. Ja milline imeline võit surma üle: maailmale, kes oli pannud toime säärase teo, oli saanud osaks praegune üllas rahu ja kõikehõlmav ilu!

Ent isa Amerton käis oma küsimustega peale. «Kas te ei taibanud, kellega teil oli tegemist? Kas teie maailm ei aimanud midagi?»

«Paljud arvasid, et see inimene oli jumal. Aga ta ise nimetas ennast tavaliselt ainult jumalapojaks või inimesepojaks.»

Isa Amertonil oli kindel eesmärk. «Kas te tema poole praegu palvetate?»

«Me peame kinni tema õpetusest, sest selles peitub imepärane tõde,» lausus Urthred.

«Aga kuidas on palvetamisega?»

«Seda ei esine.»

«Kas mitte keegi? Aga kas varem sääraseid palvetajaid o 1 i?»

209

«Kunagi oli. Seda tegid need, kes värisesid tema õpetuse suurejoonelise ranguse ees ja kes kannatasid piinava tunde all, et tema sõnades peitub sügav tõde. Nad petsid omaenda koormatud südametunnistust, suhtudes temasse kui maagilisse jumalasse, selle asemel et näha temas oma hinge valgust. Nad põimisid tema hukkamise loosse valitsejate ohverdamise muistseid traditsioone. Selle asemel et võtta vastu vahetult ja avasilmi ning muuta ta oma arusaamade ja tahte osaks, teesklesid nad, nagu sööksid nad müstiliselt tema ihu, muutes ta sellega osakeseks oma kehast. Tema piinarattast sai imettegev sümbol, mis seostati ekvaatori, päikese, päikese teekonna ja üldse kõigega, mis on ümmargune. Õnnetuste, haiguste ja halva ilma korral ootasid uskujad abi sellest, et teevad õhus nimetissõrmega ringjoone.

Kuna selle õpetaja mälestus oli harimata massile ütlemata kallis, sest ta oli olnud leebe ja armuline, siis haarasid sellest kinni kavalad ja ettevõtlikud tegelased, kes kuulutasid ennast ringi eestvõitlejaiks ja lipu-kandjaiks; selle nimel said nad rikkaks ja võimsaks, viisid rahvaid tema nimel suurtesse sõdadesse ja kasutasid teda kadeduse, vihkamise, türannia ja pimedate kirgede kattena ja õigustusena. Lõpuks hakati rääkima, et kui muistne prohvet tuleks taas Utoopiasse, siis purustaks ja hävitaks tema enda triumf iratas ta uuesti...»

Näis, et isa Amerton ei pööra neile sõnadele tähelepanu; ta läheneb asjale teisest vaatevinklist. «Neid usklikke peab kindlasti olema ka praegu,» lausus ta. «Võibolla neid põlatakse. Kuid neid on ju veel?»

Neid ei olnud enam. Kogu maailm järgis õpetajate õpetajat, kuid keegi ei pidanud teda jumalaks. Mõnedel säilinud muistsetel ehitistel võis praegugi veel näha nikerdatud ratast, mida kaunistas sageli fantastiline ja keeruline ornament. Muuseumides ja mitmesugustes kollektsioonides oli säilinud rohkesti pilte, kujusid, amulette ja muud sarnast.

«Ma ei saa sellest aru,» lausus isa Amerton. «See on lihtsalt kohutav. Ma olen täielikus segaduses. Ma ei saa enam aru.»

210

6

Nüüd võttis seletuste jagamise ning küsimustele vastamise raske ülesande Urthredilt üle keegi kauni ja peene näoga sihvakas blond mees. Nagu mr. Barnstaple hiljem kuulis, oli tema nimi Lion.

See oli üks Utoopia hariduselu koordineerijaid. Ta tegi külalistele selgeks, et muutused mitmesugustel elualadel ei kujutanud endast äkilist revolutsiooni. Ükski uus seaduste või kommete süsteem, ükski uus majandusliku koostöö meetod, mille aluseks on vastastikuse teenimise idee üleüldise heaolu nimel, ei ilmunud sellesse maailma lõpetatult ja valmina, äkilise hüppena. Terve ajaloolise perioodi kestel, mis ulatus läbi segaduste ajastu, rajasid

järjest arvukamad teadlased ja töömehed alust uuele riigile, ilma et neid oleks juhtinud eelnevalt väljatöötatud plaan või läbimõeldud meetod. Ilma et nad sellest ise endale aru oleksid andnud, oli ühine soov teenida teisi, neile kõigile omane mõtteselgus ning tõearmastus suunanud nad koostööle. Vahetult enne viimase segaduste ajastu kõrgpunkti hakkas ka psühholoogiateadus Utoopias arenema hooga, mida võis võrrelda geograafia ja füüsika jõudsate edusammudega eelmistel sajanditel. Sotsiaalsed ja majanduslikud häired, mis tõkestasid eksperimentaalteadusi ning kahjustasid ülikoolide organiseeritud tööd, andsid tõuke inimühiskonnas toimuvate protsesside ülijulgeks eelarvamusteta uurimiseks.

Mr. Barnstaple'ile jäi mulje, et siin polnud kunagi olnud tegemist ühegi säärase vägivaldse muutusega, mida me tunneme oma maailmas revolutsioonide nime all; asi seisis vaimuvalguse kasvus ja uute ideede loit-malöömises, kusjuures vana elas mõni aeg edasi, kuni tema jõud rauges ja kaine mõistus sundis teda asendama uuega.

Uue korra alged tärkasid diskussioonides, raamatutes ja psühholoogialaboratooriumides, selle toitepinnaks said koolid ja kolledžid. Vana kord maksis kooliõpetajale viletsat tasu, pealegi olid selle ühiskonna võimumehed liiga ametis võitlusega rikkuse ja võimu eest, et pöörata küllalt tähelepanu hariduskusimustele: see tööpõld jäi meeste ja naiste kanda, kes olid käegakatsutavat

tasu ootamata nõus pühendama oma teadmised ja jõu uue maailma vormimisele noorte teadvuses. Ja nad vormisid selle. Maailmas, mida näiliselt käsutasid ikka veel avantüristlikud poliitikud, maailmas, kus tee võimule kulges läbi kiskleva äritegevuse ja rahandusliku pettuse, õpetati ja ka mõisteti juba tollal, et ulatuslik eraomand on sotsiaalne nuhtlus, et rikaste inimeste vastutustundetu klassi tõttu ei suuda riik täita oma ülesandeid ega haridus kanda õiget vilja. Juba oma loomusega hukutasid, diskrediteerisid ja saboteerisid need inimesed kõiki riiklikke üritusi; nende hiilgav luksus moonutas ja muserdas eluväärtusi. Rassi tuleviku nimel pidid nad kaduma.

«Kas nad vastu ei hakanud?» küsis mr. Catskill võit-lushimuliselt.

Nad võitlesid — arutult, ent raevukalt. Peaaegu viis sajandit kestis Utoopias teadlik võitlus, et lükata edasi ja takistada teaduse ja hariduse üleüldise riigi saabumist. See oli ahnete, raevunud, eelarvamuslike ja omakasupüüdlike inimeste võitlus kollektiivse teenimise uue idee praktilise elluviimise vastu. Võitlus puhkes kõikjal, kus need ideed iganes levisid; nende ideede vastu võideldi vallandamiste, ähvarduste, boikottide ja massilise vägivallaga, valede ja väärsüüdistus-tega, jälitamiste ja vangistamistega, lintšikohtu, tõrva ja sulgede, õli, nuutide, püsside, pommide ja suurtükkidega.

Ent selle uue idee teenimine, mis oli ilmunud maailma, ei lakanud. Ta allutas käskivalt endale mehed ja naised, kes teda vajasid. Enne kui Utoopias kehtestati teaduse riik, suri tema eest rohkem kui miljon märtrit, väiksemate kannatustega pääsnuid oli loendamatult. Üks kants teise järel vallutati hariduses, ühiskondlikus seadusandluses ja majanduslikes meetodites. Nende muutustega pole võimalik siduda ühtki kindlat kuupäeva. Saabus aeg, ja Utoopia märkas, et päev on käes ja uus kord asendanud vana .. .

«See päev peab saabuma,» lausus mr. Barnstaple, hagu poleks Utoopiat olemas. «See päev peab saabuma!»

Järgnes vastus ühele küsimusele. Utoopias õpetatakse

iga last täielikus vastavuses tema võimetega ning suunatakse tööle, mis on tema soovide ja annetega kooskõlas. Tema ilmumine maailma on hästi ette valmistatud. Tema vanemad on täiesti terved; alles pärast küllaldast järelekaalumist ja ettevalmistusi on ema otsustanud ta ilmale tuua. Ka üles kasvab laps absoluutselt tervislikes tingimustes. Tema loomupärasele mängu- ja õpihimule tulevad appi pedagoogika kõige läbimõeldumad meetodid; tema käed, silmad, kõik keha-liikmed saavad igakülgse võimaluse treeninguks ja arenguks. Laps õpib joonistama, kirjutama, ennast väljendama, kasutama arvukaid., erinevaid sümboleid, et anda oma mõtetele tugi ja haare. Sõbralikkus ja viisakus muutuvad juurdunud harjumusteks, sest

kõik, mis last ümbritseb, on sõbralik ja viisakas. Erilist tähelepanu pühendatakse tema kujutlusvõime arendamisele ja ergutamisele. Laps õpib tundma oma maailma ja oma rassi imetlusväärset ajalugu, seda, kuidas inimene võitles ja veelgi võitleb, et pääseda välja oma varasemast animaalsest piiratusest ja egoismist ning valitseda olemise üle, mis on ikka alles ähmaselt tajutav läbi teadmatuse tiheda loori. Kõik tema soovid õilistuvad. Poeesia, eeskujud ja ümbritsev armastus õpetavad teda ligimesearmastuse nimel ületama enesearmastust; tema seksuaalsed kired pöörduvad tema isekuse vastu, tema uudishimu lööb õitsele teaduses, tema sõjakus leiab rakenduse võitluses korratuse vastu, tema loomupärane uhkus ja auahnus juhitakse sellele, et võtta väärikalt osa üldistest saavutustest. Ta siirdub tegevusalale, mis teda köidab, ja ta valib niisuguse töö, mida ta tahab teha.

Kui üksikisik on laisk, siis on see väike viga, sest Utoopias on kõike külluses. Ainult et sel juhul ei leiaks ta endale armsamat, ta ei saaks ka kunagi last, sest Utoopias ei armasta keegi inimest, kellel puudub energia ja kes ei püüa millegagi silma paista. Utoopias on iga armastaja oma kaaslase üle väga uhke. Utoopias puudub tegevusetu ja rikas «seltskond», siin ei korraldata lõbustusi ja vaatemänge muidulogelejatele. Viimaste jaoks ei ole siin midagi. See on kahtlemata väga meeldiv maailm puhkuseks, kuid mitte neile, kes ei tee kunagi midagi.

213

Utoopia teadus õppis juba sajandite eest valitsema pärilikkust. Selle tulemusena võiks peaaegu iga praegu elava utooplase paigutada kunagiste mõistete kohaselt energiliste ja loovate isiksuste perre. Utoopias on küll mõningaid piiratud inimesi, kuid mitte ainustki täiesti kängunut. Laiskvorstid pingutavad ennast, unimütsid ja nõrga kujutlusvõimega inimesed on enamasti välja surnud, melanhoolik on jätnud hüvasti ja läinud, õelad ja kadedad iseloomud on kadumas. Utooplaste suurem enamik on toimekad, rõõmsameelsed, leidlikud, sõbralikud ja lahked.

«Ja teil pole isegi parlamenti?» küsis mr. Burleigh ikka veel uskumatult.

Utoopias ei ole parlamenti, poliitikat, eraomandit, ärilist konkurentsi, politseid, vanglaid, hullumeelseid, debiilseid, vigaseid. Ja seda kõike pole tal seepärast, et Utoopias on tõelised koolid ja tõelised õpetajad. Poliitika, äri ja konkurents on ebaküpse ühiskonna kohanemismeetodid. Säärased kohanemismeetodid jäid Utoopias kõrvale rohkem kui tuhat aastat tagasi. Ükski täiskasvanud utooplane ei vaja määrusi ega valitsust, sest seda kõike kogesid nad vajalikul määral lapsepõlves ja nooruses.

Lion ütles: «Meie haridus valitseb meid.»

VI PEATÜKK VEIDI MAIST KRIITIKAT

1

Mr. Barnstaple'ile näis aeg-ajalt, et ta ei võta sel mälestusväärsel pärastlõunal ja õhtul osa millestki rohkemast kui valitsusvorme ja ajalugu käsitlevast ebatavalisest vestlusest, mis seletamatul viisil on omandanud vaatemängu iseloomu; sealsamas paistis talle, nagu leiaks see kõik aset ainult tema kujutluses; seejärel haaras teda vastupandamatu jõuga selle seikluse kahelda-

214

matu reaalsus, nii et sihikindla huvi lämmatas too rabav ja kummaline olukord. Säärases seisundis tabas ta oma pilgu ekslemas ümbritsevate utooplaste nägudel. Puhanud paar hetke ehituse mõnel silmapaistvamal arhitektuurilisel detailil, kandus pilk taas nendele ebamaiselt kaunitele olenditele.

Uskumatult vaatas ta siis oma kaasmaalaste poole.

Utooplaste ilmet iseloomustas avalus, tõsidus ja ilu, need olid nagu inglinäod itaalia meistrite maalidel. Üks naistest sarnanes üllatavalt Michelangelo Delfi sibülliga. Kõik nad istusid sundimatutes poosides, segamini mehed ja naised. Kõik nad jälgisid keskendunult vest-

lust, ent aeg-ajalt kohtcfs mr. Barnstaple mõnd ainiti uurivat sõbralikku pilku või nägi, kuidas üks või teine utooplane piidles leedi Stella rõivastust või mr. Mushi monoklit.

Mr. Barnstaple'i esimese mulje järgi olid utooplased kõik noored. Nüüd aga märkas ta, et paljude näod rääkisid elujõulisest küpsusest. Ühegi juures ei ilmnenud aga selgepiirilisi vanaduse tunnuseid, nagu me seda võime täheldada meie maailmas, kuigi Urthredi ja Lioni silmade, huulte ja kulmude jooned rääkisid elukogemustest.

Muljes, mille need inimesed mr. Barnstaple'ile jätsid, segunesid kõige veidramal kombel võõrastus- ja lähedustunne. Talle näis, et ta oli teadnud juba varem, et niisugune inimtõug on olemas, ja et see teadmine oli olnud talle iseenesestmõistetavaks mõõdupuuks tuhandete hinnangute andmisel kõikvõimalikes elusfäärides. Samal ajal ei suutnud ta piiritus imestuses uskuda, et viibib nendega ühes maailmas. Nad olid üheaegselt tavalised ja imepärased, võrreldes tema enda ja tema kaaslastega, kes mõjusid pentsikutena ja ülimalt asjalikena.

Samaaegselt tungiva sooviga võita nende peenehin-geliste ja kaunikujuliste olendite sõprus, läheneda neile ja siduda vastastikuste teenetega end nendega ning neid endaga, tundis ta utooplaste ees aukartust ja hirmu, mis sundis end eemal hoidma, pannes igal puudutusel lausa võpatama. Ta ihaldas, et nad näeksid temas isiklikku sõpra ja kaaslast. See soov paisus nii tungivaks, et teda hakkas piinama omaenda kohmakus ja vääritus.

215

Ta oleks tahtnud nende ees kummardada. Teda ümbritseva sära ja armastusväärsuse taga luuras talumatu ähvardus, et ta tõugatakse lõpuks sellest uuest maailmast välja.

Utooplased jätsid mr. Barnstaple'ile nii tugeva mulje, et ta andus jäägitult nende sarmi ning kehalise ilu rõõmuküllasele nautimisele; hulk aega ei olnud tal liht-
salt mahti märgata, kuivõrd erinevalt reageerisid sellele mitmed tema maistest kaaslastest. Tänu sellele, et utooplased olid nii kaugel maise elu pentsikustest, grotesksusest ja jõhkrusest, oli mr. Barnstaple valmis jäägitult heaks kiitma kogu nende eluviisi ja elukorralduse.

Isa Amerton oli esimene, kes juhtis oma käitumisega tema tähelepanu asjaolule, et neid imetlusväärseid inimesi võib teravalt hukka mõista ja ilmutada nende suhtes varjamata vaenulikkust. Algul oli isa Amertoni ümmargustes silmades ja ümmargusel näol, mis kerkis ümmargusest kraest, püsinud ainitine imestus; ta oli ilmutanud valmisolekut lasta end juhtida ükskõik kellest, ta ei olnud lausunud sõnagi, kuni hukkunud Greenlake'i paljastatud ilu oli pannud ta jahmatama ja kutsunud esile üpris ebakirikliku üllatushüüde. Ent reisi kestel siia järve äärde, söögi ajal ja selle jutuajamise ettevalmistamise käigus tuli reaktsioon. Too esialgne naiivne ja lugupidav imestus taandus tõrjuvaks vaenulikkuseks. Näis, nagu oleks see uus maailm, mis mõjus algul vaid teatrietendusena, kehastanud nüüd seisukohti, mis ta pidi kas vastu võtma või ümber lükkama. Ühiskonna kombekohtuniku harjumused olid temas nähtavasti liiga tugevad: ta pidi midagi hukka mõistma, et tunda end jälle normaalselt. Vahest oli ta tõepoolest nördinud ja löödud, sest need kaunid kehad tema ümber olid ju niisama hästi kui alasti. Tema suust kostis imelikku õhkimist, ta köhatas ja pomises midagi endamisi, reetes kogu olemusega kasvavat taltsutamatut rahutust.

Kõigepealt plahvatas see välja vahelehüüdena, kui puudutati rahvastiku küsimust. Kui jutt jõudis rattaprohvetini, kaalus mõistus lühikeseks ajaks üles meelepaha, ent kohe seejärel võtsid võimust eelarvamused.

216

«Ma pean rääkima,» kuulis mr. Barnstaple teda pomisevat. «Ma pean rääkima.»

Ja äkki hakkaski ta küsimusi esitama. «Ma tahaksin mõningates asjades selgusele jõuda,» teatas ta. «Vabandage, aga kas te võiksite mulle öelda, milline on selle nõndanimetatud Utoopia moraalne seisund?»

Ta tõusis püsti. Käte värisedes jäi ta seisma, võimetu sõnagi lausuma. Seejärel sammus ta istmeterea teise otsa ning seisatas: nüüd oli võimalik toetada käed seljatoele. Ta tõmbas sõrmed läbi juuste ning näis sügavalt sisse hingavat. Näkku, mis oli muutunud särav-punaseks, ilmus ebatavaline elevus. Mr. Barnstaple'il käis läbi pea kohutav kahtlus: küllap seisab ta täpselt samuti enne oma iganädalast jutlust, toda kartmatut süüdistust kõigi ja kõige

vastu, ka St. Barnabase kiriku kantslis West Endis. Kahtluse asendas veelgi hirmutavam veendumus.

«Sõbrad, vennad sellest uuest maailmast! Ma pean teile rääkima midagi, mille väljaütlemisega ma ei saa enam viivitada. Ma tahaksin esitada teile mõned küsimused ja katsuda läbi teie hinged. Ma tahaksin teiega rääkida otsekoheselt mõnedest selgetest ja lihtsatest, aga väga põhilistest tõdedest. Avameelselt nagu mees mehele, tahan ma seada teie ette mõned küsimused, et mitte hiilida ääri-veeri mööda nende rutuliste ja õrnade asjade ümber. Lubage mul asuda ilma pikemate arutlusteta asja juurde, millest ma tahan rääkida. Ma tahan teilt küsida: kas selles niinimetatud Utoopia riigis on säilinud see kõige püham sotsiaalses elus ja kas te seda veel hindate ja austate? Kas te austate veel murdmatuid abielusidemeid?»

Ta tegi pausi, mille kestel mr. Barnstaplelni jõudis utooplaste vastus: «Utoopias pole selliseid sidemeid.»

Kuid isa Amerton ei esitanud küsimusi vastuste saamiseks: tegemist oli retooriliste kantsliküsimus-tega.

«Ma tahaksin teada,» hüüdis ta kõminal, «kas teie elu seaduseks on see püha liit, mis ilmutati meie esivanemaile Eedeni aias, see pühitsetud ühendus mehe ja naise vahel terveks eluajaks, õnneks ja õnnetuseks, liit,

217

mis välistab igasuguse muu läheduse. Ma tahaksin teada...»

«Aga ta ju ei taha teada,» tähendasid utooplased vahele.

«. . . kas see kahe inimese kaitstud ja valvatud puhtus...»

Mr. Burleigh tõstis oma pika valge käe. «Isa Amer-ton,» protesteeris ta, «palu n.»

Mr. Burleigh' käsi oli võimas käsi, mille liikumine võis tähendada ametikõrgendusi edaspidigi. Päikese all oli vähe asju, mis suutsid isa Amertoni peatada, kui hingetorm kord juba oli valla pääsenud. Mr. Burleigh' käsi kuulus nende väheste asjade hulka.

«... on samuti nagu üks teine veel väärtuslikum and kõrvale heidetud ja tagasi lükatud. — Mis on, mr. Burleigh?»

«Isa Amerton, ma näeksin meelsasti, kui te seda teemat praegu edasi ei arendaks, vähemalt seni, kuni me oleme rohkem teada saanud. Ilmselt on siinne elukorraldus väga erinev. Erinev võib seetõttu olla ka abieluinstitutsioon. »

Jutlustaja nägu muutus süngeks. «Mr. Burleigh,» sõnas ta, «ma pean. Kui mu kahtlused osutuvad õigeks, siis tahan ma otsekohe rebida sellelt maailmalt tolle tervise ja vooruse petliku kattevarju.»

«Palju siin just rebida ei ole,» lausus mr. Burleigh' autojuht üpris kuuldavalt. Mr. Burleigh' hääl muutus otsustavamaks. «Esitage siis küsimusi,» lausus ta. «Küsige. Aga palun ärge pidage jutlusi. Nad ei soovi meie jutlusi.»

«Ma olen oma küsimused küsinud,» lausus isa Amerton tusaselt. Tema tähendusrikas pilk oli suunatud Urthredile. Ta jäi endiselt seisma.

Järgnenud vastus oli selge ja täpne. Utoopias pole meestel ja naistel kohustust ühineda lahutamatuteks paarideks. Enamikule utooplastest oleks see sobimatu. Mehed ja naised, keda nende töö tihedamalt seob, armastavad sageli teineteist ning hoiduvad kokku. Nii oli see olnud ka Ardeni ja Greenlake'iga. Ent nad ei olnud kohustatud seda tegema.

Säärane vabadus pole siin alati valitsenud. Kunagistel

218

lahkhelidest tulvil aegadel olid ülerahvastatud Utoopias mees ja naine, kes teineteist armastasid, ränkade karistuste ähvardusel vastastikku terveks eluks seotud. Eriti käis see põllutööliste ja üldse palgatööst elavate inimeste kohta. Nad elasid koos oma väikses kodus, mida naine hoidis mehe jaoks korras; naine oli mehe teenija ja sünnitas talle nii palju lapsi, kui jaksas. Mees samal ajal hoolitses nende toiduse eest. Lapsi sooviti seepärast, et neist oli varsti abi maaharimisel või rahateenimisel. Ent tingimused, mis sundisid naised säärasele orjalikule kooselule, on nüüd kadunud.

Tõsi küll, ka praegu abiellutakse valitud kaaslasega, kuid seda tehakse ainult sisemisest vajadusest, mitte aga välisel sunnil.

Isa Amerton oli seda kuulanud halvasti varjatud kannatamatusega. Nüüd segas ta end vahele. «Mul oli siis õigus: te olete perekonna hävitanud?» Tema Urthredile suunatud nimetissõrm muutis need sõnad peaaegu isiklikuks süüdistuseks.

Ei. Utoopia polnud perekonda hävitanud. Ta oli ainult perekonda avardanud ning õilistanud, kuni see hõlmas kogu maailma. Juba ammustel aegadel oli rattaprohvet, keda isa Amerton näis respekteerivat, jutlustanud kodu kitsaste piiride ületamisest. Kord ühe jutluse ajal oli talle teatatud, et väljas seisavad tema ema ja vennad ning tahavad temaga kokku saada. Kuid tema ei läinud nende juurde. Ta oli osutanud kuulavale rahvahulgale ja Öelnud: «Vaata, see on mu ema ja need on mu vennad!»

Isa Amertoni käsi langes ehmatamapanevalt valju laksatusega tema ees seisva istme seljatoele. «Põiklemine!» hüüdis ta. «Põiklemine! Ka saatan võib pühakirja tsiteerida!»

Mr. Barnstaple'ile oli selge, et isa Amerton ei suuda ennast enam täielikult valitseda. Vist oli ka ta ise oma käitumisest ehmunud, kuid jätkas tahtmatult. Ta oli liiga erutatud, et selgelt mõelda või oma häält vajalikul määral ohjeldada. Sellest siis tuligi, et ta lausa karjus ja müristas kõige pöörasemal kombel. Ta laskis kõigel minna, lootes sellele, et St. Barnabase kantsli kogemused aitavad ta välja.

219

«Nüüd saan ma aru, kellega mul on tegemist. Liigagi hästi saan ma sellest aru. Ma aimasin algusest peale, et teiega on niisugused lood. Ma ootasin, ma ootasin, et olla täiesti kindel, enne kui tunnistust anda. Kuid siin kõneleb kõik iseenda eest: teie rõivastuse häbitus, teie kommete kõlvatu lõtvus. Noored mehed ja naised naeravad ning hoiavad üksteisel käest, nad peaaegu kallistavad üksteist. Kombelisus ootaks teilt vähemalt mahalöödud silmi. Ja see nurjatu loba armas-tavaist armastajaist — ilma abielusidemete ja õnnistuseta, ilma seaduste ja piiramisteta. Mida see tähendab? Kuhu see viib? Ärge arvake, et ma seda kõike ei mõista, kuna olen vaimulik, kes kõigile rasketele katsumustele vaatamata on säilitanud puhtuse ja süütuse. Kas just minu pilgule ei ole avatud südamete salasopid? Kas just minu juurde ei hiili oma haletsus-väärsete pihtimustega haavades patused, need purunenud savipotid? Ma tahan teile otsekoheselt öelda, kuhu te olete teel ja kes te olete. See teie nõndanimetatud vabadus pole muud kui kõlvatus. Ma näen selgesti, et see teie niinimetatud Utoopia pole midagi muud kui ohjeldamatu häbituse põrgu! Ohjeldamatu häbituse põrgu!»

Mr. Burleigh tõstis protesteerivalt käe, kuid isa Amertoni sõnavool vohas üle kõigi tõkete.

Taas põrutas ta vastu enda ees seisva istme seljatuge. «Ma tahan anda oma tunnistuse,» hüüdis ta. «Ma tahan anda oma tunnistuse. Ma tahan ütelda kõik lõpuni välja. Ma ei hakka seda ilustama, mis mul on teile öelda. Te elate kõik loomalikus kõlvatuses! Just neid sõnu tuleb teie kohta kasutada! Loomalikus kõlvatuses! Elajalikus kõlvatuses!»

Mr. Burleigh kargas püsti. Ta tõstis oma mõlemad käed ja andis kõuehäälsele Londoni mäejutlustajale märku, et too maha istuks. «Aitab, aitab!» hüüdis ta. «Te peate lõpetama, lõpetama, mr. Amerton. Nüüd 'peate te tõesti lõpetama. Te ju solvate inimesi. Te ei anna endale aru. Palun teid, istuge maha, ma nõuan seda.»

«Istuge maha ja säilitage rahu,» lausus väga selge hääl. «Või teid toimetatakse siit minema.»

230

Miski juhtis isa Amertoni tähelepanu tema küünarnuki kõrval seisvale sõnatule kogule. Ta kohtas kellegi saleda nooruki pilku; viimane uuris teda ainiti, nii, nagu võiks uut modelli silmitseda portretist. Tema käitumises polnud midagi ähvardavat, ta seisis täiesti vaikselt, ent ometi tahtis tema ilmumine isa Amertoni mingil kombel otse põrmu paisata. Suure jutlustaja hääl jäi kurku kinni.

Mr. Burleigh tõstis oma lepitava hääle, et hoida ära tüli. «Mr. Serpentine, sir, ma pöördun vabandustega teie poole. Ta ei ole täiesti vastutusvõimeline. Me kõik kahetseme seda vahelesegamist. Kogu vahejuhtumit. Ma palun teid, ärge toimetage teda minema, ükskõik mis see äratoimetamine siis ka ei tähendaks. Ma vastutan isiklikult tema käitumise eest... Palun,

mr. Amerton, te peate istuma, ja kohe, nüüd. Vastasel korral pesen ma oma käed kogu sellest asjast puhtaks.»

Isa Amerton kõhkles.

«Minu aeg tuleb veel,» lausus ta, vaatas korraks noormehele otsa ja pöördus siis oma kohale tagasi.

Urthred rääkis rahulikult ja selgelt. «Teid maalasi kui külalisi on raske kohelda. Kuid see pole veel kõik. .. Ilmselt on selle mehe teadvus äärmiselt ebapuhas. Lõkkele on löönud tema haiglane seksuaalne fantaasia. Ta on vihane ning püüab solvata ja haavata. Ta teeb kohutavat kära. Homme võtame ta käsile ja vaatame läbi.»

«Mis?» küsis isa Amerton, kelle ümar nägu oli muutunud äkki halliks. «Mis te selle all mõtlete — võtame käsile?»

«Palun ärge rääkige,» lausus mr. Burleigh. «Palun ärge rääkige enam ühtki sõna. Te olete teinud juba küllalt palju pahandust...»

Seks puhuks näis vahejuhtum olevat ammendatud, kuid sellele vaatamata jättis see mr. Barnstaple'i südamesse imeliku valutunde. Need utooplased olid kahtlemata äärmiselt armastusväärsed inimesed. Kuid hetke eest oli maalaste kohale laskunud nende võimukas käsi. Külalisi ümbritses päikesepaiste ja ilu, kuid sellele vaatamata

olid nad võõrad, sootuks abitud võõrad tundmatus maailmas. Utooplaste näod olid lahked, nende pilgus oli uudishimu ja teatavat sõbralikkustki, ent viimasest hoopis rohkem oli seal uurivat valvsust. Näis, nagu oleksid nad vaadanud üle neid lahutava erinevuste kuristiku.

Samas kohtas murelik mr. Barnstaple Lychnise pruune silmi, millede pilk oli sõbralikum kui ülejäänud utooplastel. Lychnis oli vähemalt mõistnud seda hirmu, mis oli teda haaranud. Mr. Barnstaple tundis, et naine tahtis teda sõbrana julgustada. Mr. Barnstaple vaatas talle otsa ja tundis sel hetkel sama, mida võiks kogeda eksinud peni, kes läheneb kahtlaselt häälestatud koera-karjale, ent võetakse vastu sõbralike pilkude ja tervi-tushäälitsustega.

2

Teine, kes osutas sisemiselt Utoopiale niisama aktiivset vastupanu, oli mr. Freddy Mush. Teadagi ei tekkinud tal lahkarvamusi Utoopia usu, moraali või sotsiaalse organisatsiooniga. Talle oli juba ammugi saanud selgeks, et ükski tõsiste esteetiliste pretensioonidega džen-telmen ei ilmuta mingit huvi sääraste asjade vastu. Oletatavasti olid tema meeled seda sorti asjade jaoks liiga peened. Ent ta oli jõudnud järeldusele, et Utoopia teaduslikud meetodid olid hävitanud millegi väga ürgse ja kauni, mida võiks nimetada «looduse tasakaaluks». Mida see tema looduse tasakaal endast kujutas ja kuidas see avaldus Maal, sellest ei suutnud suuremat aru saada ei utooplased ega ka mr. Barnstaple. Ristküsi-muste sajus hakkas mr. Mush punetama, muutus tõrksaks ning tema monokkel hakkas sõjakalt välkuma. «Ma pean silmas pääsukesi,» kordas ta. «Kui 'te ei suuda mõista minu seisukohta selles küsimuses, siis ma lihtsalt ei tea, mis ma teile veel võiksin öelda.»

Ta alustas faktiga ja pöördus tagasi fakti juurde, et Utoopias ei ole näha pääsukesi ja et pääsukesi ei ole Utoopias näha seepärast, et siin pole sääski ega kihulasi. Utoopia oli putukatemaailma ulatuslikult ja

kavakindlalt piiranud. See mõjutas tõsiselt kõikvõimalikke olendeid, kes sõltusid otseselt või kaudselt putukate olemasolust. Niipea kui uus süsteem oli Utoopias kindlalt kehtestatud ja haridusriik tegutsema hakanud, pöördus Utoopia üldsuse tähelepanu ammusele ideele tõrjuda süstemaatiliselt välja ebameeldivad ja kahjulikud liigid. Hoolikalt uuriti näiteks toakärbse, herilase, vapsiku, mitmesuguste hiire- ja rotiliikide, jäneste ja kõrvenõgeste kahjulikkust ning nende hävitamise võimalusi. Kohtulaua ette astusid kümned tuhanded liigid, alates haigusidudest ning lõpetades ninasarvikute ja hüäänidega. Igale sellisele liigile määrati kaitsja. Igaühe puhul küsiti: Mia- kasu neist on? Missugust kahju nad teevad? Kuidas on võimalik

neid hävitada? Mis võib koos nendega kaduma minna? Kas nende hävitamine tasub ennast ära või on neid võimalik kahjutuks muuta ja säilitada? Isegi siis, kui otsus nägi ette täieliku ja lõpliku surma, lähenes Utoopia hävitamistööle äärmise ettevaatusega. Igast hävingule määratud liigist säilitati ja säilitatakse ranges isoleerituses siiani teatav

hulk isendeid.

Enamik nakkuslikke palavikuhaigusi juuriti täielikult välja; mõnedest vabaneti väga kergesti, teistest saadi igapäevases elus jagu sel teel, et kuulutati välja tõeline sõda ning kogu elanikkond allutati distsipliinile. Ka inimese ja loomade paljud sisemised ja välised parasiidid hävitati täielikult. Sellele järgnes suurpuhastus kogu maailmas, et vabaneda kahjulikest putukatest, umbrohtudest, söödikutest ja röövloomadest. Kadunud olid moskiitod, toakärbsed, porikärbsed ja üldse tohutu hulk igasuguseid kärbseid. Nad tõrjuti elust välja tohutut pingutust nõudvate ja mitmeisse põlvkondadesse ulatuvate sõjakäikude tulemusena. Võrratult kergem oli saada lahti niisugustest suurtest kahjuritest, nagu hüäänid ja hundid. Kärbsevastase võitlusega käis kaasas suurema osa Utoopia majade põhjalik ümberehitus ja nende põhjalik puhastamine kogu planeedil.

Kõige raskemaks probleemiks, mis kerkis Utoopia ette, oli vastuse leidmine küsimusele, missugused teised liigid kaovad koos antud liigi hävitamisega. Nii näiteks olid teatavad putukad oma elu algperioodil tõukudena kahjulikud õgardid, tegid pahandust röövikuina ja

223

nukkudena, kuid muutusid seejärel kas lihtsalt ilusateks või ka kasulikeks liblikateks mõnede tarvilike ja kaunite lillede tolmlemisel. Teised, iseendast küll kahjulikud putukad, kujutasid endast asendamatut toitu meeldivatele ja soovitavatele olenditele. Polnud tõsi, nagu oleksid pääsukesed Utoopiast kadunud. Küll olid nad aga muutunud äärmiselt haruldasteks; niisama haruldased olid ka mitmed väikesed putukaid söövad linnud, näiteks kärbsenäpp, too õhuveiderdaja. Kuid täiesti välja nad ei olnud surnud. Nii kaugele putukate hävitamisega ei mindud, alles oli jäänud küllaldaselt liike, et muuta mõningad alad elamiskõlblikeks silmarõõmu valmistavatele lindudele.

Teiselt poolt sai mitmetest kahjulikest taimedest sobiv toormaterjal paljudele keerulistele keemilistele ainetele, mille sünteetiline tootmine oli kas liiga kulukas või aeganõudev. Sel kombel olid need taimed omandanud elus teatava kindlalt piiritletud koha. Taimed ja lilled, mis alluvad kultiveerijaile ja aretajaile alati lihtsamalt kui loomad, olles muutustele vastuvõtlikumad, olid Utoopias erakordselt muutunud. Maalased leidsid sadu lehttaimede sorte ja kaunikujulisi lõhnavaid õisi, mis olid neile täiesti võõrad. Mr. Barnstaple sai teada, et taimi ristatakse ja aretatakse, et saada uusi ja enneolematuid mahlu, vahaliike, kummit, eeterlikke õlisid ja muud sarnast vastavalt vajadustele.

Paljud suured loomad taltsutati ja kodustati. Harjatud ning puhastatud, piimatoidule pandud suuremad lihasööjad taltusid; taltunutena said neist Utoopia lemmikud ning ehe. Peaaegu väljasurnud elevantide arv hakkas taas tõusma, ka kaelkirjakud hoiti alal. Pruunkaru, kes on alati kaldunud magusa ja taimetoidu poole, oli muutunud üpris arukaks. Koer oli lakanud hauku-mast ning muutunud suhteliselt haruldaseks loomaks. Jahi- ega sülekoeri siin ei esinenud.

Hobuseid mr. Barnstaple ei näinud. Et ta aga oli moodne linlane, siis ei tundnud ta neist ka erilist puudust ega pärinud nende järele, kuni ta Utoopias viibis. Nii ta ei saanudki kunagi teada, kas nad olid välja surnud või mitte.

Kuulnud oma esimesel pärastlõunal uues maailmas, kuidas inimkond oli looduse kuningriigi läbi sõelunud,

224

korda seadnud, umbrohust puhastanud ja üles harinud, tundus see talle inimajaloo kõige loomulikuma ja vajalikuma arenguastmena. «Seda silmas pidades,» sõnas ta iseendale, «peitub sõnades, mille kohaselt inimene on looduse aednikuks, sügav tõde.»

Pärast seda oli inimene asunud umbrohust puhastama ja kultiveerima omaenda iseloomujooni. . .

Utooplased jutustasid eugeenika rajamisest, uuest ja kindlast meetodist vanemate valikul, geneetika kasvavast usaldusväärsusest. Mr. Barnstaple võrdles seda kindlat ja helget ilu, millest rääkisid utooplaste näod ja kehaliikmed, oma maiste kaaslaste korrapäratute näojoonte ja ebaproportsionaalse kehaehitusega. Ta pidi tunnistama, et vaevalt komie tuhande aastaga on utooplased jõudnud maistest inimestest kaugele ette ning õilistunud. Tegemist oli hoopis teistsuguse inimtõuga . . .

3

See oli sootuks erinev inimtõug.

Mida kauem kestsid küsimused, selgitused ja arva-museavaldused tol õhtupoolikul, seda selgemaks sai mr. Barnstaple'ile, et utooplaste kehaline erinevus pole midagi, võrreldes nende vaimse erinevusega. Varustatud sünnipäraselt paremate algetega, arenesid nende valguse laste vaimsed võimed, ilma et neid oleksid kahjustanud koletud vastuolud, salatsemine, ebamäärasus ja võhiklikkus, mis sandistab maalaste aju juba kasvueas. Nad olid selgepilgulised, avameelsed ja otsekohesed. Neis polnud iial arenenud see tõrjuv umbusaldus õpetaja vastu, see vastupanu õpetusele, mis on loomulikuks vastuseks endast pooleldi agressiooni kujutavale kasvatustööle. Oma arvamuste avaldamisel olid nad jumalikult ettevaatamatud. Maise vestluse iroonia, sala-likkus, valskus, edevus ja ülespuhutus näisid olevat neile tundmatud. Mr. Barnstaple leidis, et nende vaimne alastus on niisama meeldiv ja värskendav nagu mägi-õhk, mida ta sisse hingas. Ta imestas, et nad olid niivõrd kannatlikud ja ilmutasid säärast arusaamist nen-desuguste alaarenenud olendite suhtes.

225

«Alaarenenud» oli see sõna, mida ta mõttes maalaste kohta kasutas. Iseennast pidas ta kõige alaarenenumaks; ta kartis neid utooplasi. Oma mannetus ülbuses nende ees seistes sarnanes ta maapealse kombetu mühakaga, kes on sattunud salongi; ta häbenes sügavalt omaenda armetust. Kõik teised maalased, välja arvatud mr. Burleigh ja leedi Stella, ilmutasid tõrjuvat vaenulikkust, nagu see on omane oma vähemväärtuslikkusest teadlikule olendile, kes kõigi vahenditega selle teadmise vastu võitleb.

Nagu isa Amertoni, nii häiris ja šokeeris nähtavasti ka mr. Burleigh' autojuhti kaunikesti utooplaste" vaba riietus; tema tundeid väljendasid žestid ja grimassid ning juhuslikud sarkastilised märkused, nagu: «Mina küll' sellest aru ei saa!» või: «Kas sa näed!» Nende märkustega pöördus ta enamasti mr. Barnstaple'i poole: tolle kui väga väikese ja vana auto omaniku vastu tundis ta nähtavasti üheaegselt sügavat põlgust ja sotsiaalset seltsimehelikkust. Samal ajal püüdis ta juhtida mr. Barnstaple'i tähelepanu kõigele, mida ta pidas mär-kimisväärseks utooplaste käitumises ja olekus, j Silitades talle näomoonutusi tehes ja kulme kergitades tähendusrikkalt otsa. Kui ta tahtis millelegi osutada, siis tegi ta seda suu ja ninaga, nii et normaalsemates oludes oleks see võinud mr. Barnstaple'ile isegi nalja teha.

Leedi Stella, kes oli jätnud mr. Barnstaple'ile algul moodsa suurmaailma daami mulje, oli nüüd ilmselt asunud kaitsepositsioonile ja muutunud peaaegu et liiga leedilikuks. Seevastu säilitas mr. Burleigh teatava aristokraatliku üleoleku. Maa peal oli ta olnud kogu oma elu suur mees ja ilmselt ei näinud ta mingit põh-j ust, miks ei peaks teda suure mehena vastu võetama ka Utoopias. Maa peal oli ta vähe korda saatnud, olles aga intelligentse mehena kõigele vägagi vastuvõtlik, ja seda kõige õnnelikumate tulemustega. Oma erksa ja kahtleva mõistusega, mis oli vaba igasugusest meelsusest, kõigist veendumustest ja revolutsioonilistest taotlustest, elas ta hõlpsasti sisse väljapaistva isiku ossa, kes uurib küll poolehoiuga, kuid mitte millekski kohustavalt, võõra riigi organisatsiooni. «Kui te ütleksite mulle .. .» See pöördumine läbis tema sõnavõttu.

226

Õhtu hakkas kätte jõudma. Utoopia selge taevas säras kuldses päikeseloojangus ning ränk pilvekuhil järve kohal muutus kahvatupunasest purpurseks, kui mr. Rupert Catskill tõmbas

mr. Barnstaple'i tähelepanu enesele. Ta niheles oma istmel. «Ma tahaksin paar sõna öelda,» lausus ta. «Ma tahaksin mõne sõna öelda.»

Nüüd ta kargaski püsti ja suundus poolringi keskpaika, kus natukese aja eest oli rääkinud mr. Burleigh. «Mr. Serpentine,» alustas ta. «Mr. Burleigh, ma räägiksin meelsasti paarist asjast — muidugi kui te mulle annate lahkelt võimaluse seda teha.»

4

Ta võttis halli torukübara peast, läks tagasi oma istme juurde, asetas kübara sinna ja suundus taas apsise keskele. Ta tõukas kuuehõlmad tagasi, toetas käed puusa, kallutas pea ettepoole, uuris hetke kuulajaskonda ilmel, mis oli pooleldi kaval, pooleldi väljakutsuv, pomises midagi kuuldamatult ja alustas.

Algus polnud meeldiv. Ta kannatas väikese kõne-häire all: tal oli raskusi s-tähega, millest ta püüdis jagu saada kurguhäälikute abil. Paar esimest lauset tekitasid mulje, nagu oleksid nad paiskunud välja äkiliste plahvatuste tulemusena. Ent varsti oli mr. Barnstaple'ile selge, et mr. Catskillil oli oma kindel seisukoht ja et ta avaldas Utoopia kohta läbimõeldud ja arukaid vaateid. Mr. Barnstaple polnud selle kriitikaga nõus, sootukski mitte nõus, kuid ta pidi tunnistama, et see väljendas arusaadavat mõttelaadi.

Mr. Catskill alustas Utoopia ilu ja korra jäägitu tunnustamisega. Ta kiitis «õitsvat tervist», mida ta nägi «kõigi palgetel», Utoopia elu jõukust, rahu ja mugavust. Nad on «talitsenud loodusjõud ja alistanud need kõik ühele lõppeesmärgile — rassi materiaalsele heaolule».

«Aga Arden ja Greenlake?» pomises mr. Barnstaple. Mr. Catskill kas ei kuulnud vahelehüüet või ei teinud sellest välja. «Lugupeetud koosoleku juhataja,

vabandust, ma tahtsin öelda, mr. Serpentine, esimene mulje vangistab maalase meeled. Ma ei imesta,» ta vaatas mr. Burleigh' ja mr. Barnstaple'i poole, «ma ei imesta, et mõningad meist on kaotanud imetlusest pinna jalge alt. Ma ei imesta, et teie maailma nõiduslik ilu on meid mõneks ajaks vangistanud ja pannud unustama nii mõndagi, mis kuulub meie loomuse juurde — just see on sundinud meid unustama sügavad ja salapärased ajendid ning kired ja paratamatuse, nii et me olime valmis hüüdma: «Unistuste maa, siin ta on, unistuste maa. Laske meil jääda siia, laske meil sulada sellesse planeeritud ja korrastatud toredusse, laske meil siin oma elu'lõpuni elada ja surra!» Ka mina, mr. ... mr. Serpentine, langesin ajutiselt selle nõiduse kütkesse, kuid ainult ajutiselt. Praegu olen ma igatahes tulvil kahtlusi...»

Tema hiilgav ja väle mõistus oli haaranud kinni tõsiasjast, et iga sammu, mis oli seotud Utoopia puhastamisega ja vabastamisega epideemiatest, parasiitidest ja haigustest, saatsid sellega kaasnevad võimalikud piiramised ja kaotused. Õigem oleks ehk öelda, et see fakt valitseski nüüd tema mõtteid. Ta jättis tähele panemata need ettevaatusabinõud ja asjalikud kaalutlused, mis võeti tarvitusele maailma muutmisel tervislikuks ja inimtegevusele sobilikuks. Ta lähtus eeldusest, et iga saavutusega käisid kaasas kaotused. Ta liialdas nende kaotustega ja jõudis oma osava jutuga vältimatult metafoorini, mis räägib lapse väljaviskamisest koos pesuveega. Selline metafoor on Briti parlamendiliikme puhul paratamatu. Ta kuulutas, et utooplased elavad erakordselt kergelt, kindlustatult, ja «kui te lubate öelda — jõude». («Nad töötavad,» lausus mr. Barnstaple.) Kas koos tuhandete raskuste ja ebameeldivustega ei ole kadunud ka midagi suuremat ja väärtuslikumat? Ta nõustus, et elu Maal on ebakindel, täis kannatusi ja muresid, see on kahtlemata tulvil viletsust, häda ning piinu, kuid just nende tõttu on seal ka suuruse, lootuse, rõõmsate üllatuste, pääsemise ja selliste saavutuste hetki, mida Utoopia korrastatud elu pole võimeline pakkuma. «Te olete kaugel võitlustest ja hädadest. Aga kas te pole kaugel ka elust ja elu värelevast tõelisusest?»

Järgnes kiidukõne maisele elule. Ta ülistas Maal valitsevat elujõudu, nagu poleks ülevas kauniduses ta ümber märkigi sellestsamast elujõust. Ta rääkis «ülerahvastatud linnade mürast», «kihavate miljonite tunglemisest», «äriliste ja tööstuslike jõupingutuste ja sõdade

tõusudest ja mõõnadest», mis «võimutsedes voogavad meie rassi sadamates ja tootmiskeskustes».

Tal oli eriline osavus kõlavate lausete kokkuseadmiseks ja fantaasiasoont, mis on kõnekunsti aluseks. Mr. Barnstaple ei pannud enam tähele tema väikest kõnedefekti ja kõlatut häält, mis rääkis neid sõnu. Mr. Catskill nõustus vapralt kõigi nende maiste pahede ja ohtudega, mida mr. Burleigh oli kirjeldanud. Kõik, mis mr. Burleigh oli rääkinud, oli tõsi. Kõik, mis ta oli rääkinud, jäävat tegelikkusest kaugele mahagi. Me tundvat nälga ja epideemiaid, me kannatavat tuhandete haiguste all, mis Utoopias on likvideeritud. Meid vaevavat tuhanded hädad, mida Utoopias tuntakse üksnes iidsete pärimuste põhjal. «Suvel jälitavad meid kärbsed ja me kaotame kannatuse. Juhtub, et meie elu lehkab ja haiseb. Olen nõus, sir, olen nõus. Juhtub, et me langeme kehaliste ja vaimsete ebameeldivuste sügavusse, kitsikusse, viletsusse ja piinadesse, kibestusse, hirmu ja meeleheitesse, nagu teie seda iial ei ole kogenud. Jah. Kuid kas ei tõuse me ka kõrgemale? Ma kutsun teid välja. Mida võite te selles lõpmatus ohutuses teada pingest, sellest hirmu poolt piitsutatud meeletust pingest, mis käib kaasas paljude meie jõupingutustega? Mida te teate surmast pääsemisest, hinge-tõmbehetkedest ja vabanemisest? Mõelge meie paljudele rõõmutiele, mis jäävad väljapoole teie silmapiiri! Mida teate teie neist esimestest kaunitest päevadest, kui pöördub tagasi tervis? Või päevast, millal te siirdute puhkusele vastumeelsest ümbrusest? Või tohutust riskist, kui kaalule on pandud ja on võidetud elu ja varandus? Või tohutu panusega kihlveo võitmisest? Või vanglast vabanemisest? Sir, olgu öeldud, et meie maailmas leidub sääraseidki, kes tunnevad naudingut piinast endast. Et meie elu on teie omast hirmsam, siis peab seal leiduma hetki, mis on võrratult säravamad kui teil. Sir, meie elu on titaanlik, kuna siinne on ainult kena. Me oleme sellega harjunud ja karasta-

tud. Meie tera on karastatud vahedamaks. Ma asungi nüüd selle punkti juurde, Tehke ettepanek lõpetada Maal korralagedus, kõrvaldada viletsus ja puudus, meie kõrge suremus ja võikad haigused ning esimesel hetkel vastaks maailma iga mees ja naine: «Jah! Meelsasti!» Kuid pange tähele, sir: ainult esimesel hetkel.»

Hetkeks vangistas kuulajaskonna tähelepanu mr. Catskilli väljasirutatud sõrm.

«Ja siis hakkaksime me järele mõtlema. Me küsiksime samuti, nagu kuuldavasti küsisid teie loodusteadlased kärbeste ja muu seda laadi ebameeldiva olluse puhul: «Mis hävib koos sellega? Mis on selle hind?» Ja kui me saaksime teada, et hinnaks on loobumine tollest elupingest, sellest piinarikkast teovõimest, sellest kogutud ning kogemusrikkast sitkusest, sellest rotilikust ja hundilikust sitkusest, mille loob meie lakkamatu võitlus, siis lööksime me kõhklema. Me lööksime kõhklema. Sir, ma usun, ma loodan ja usun, tõepoolest, ma vannun ja olen veendunud, et me ütleksime lõpuks: «Ei!» Me peaksime ütlema: «Ei!»»

Mr. Catskill oli nüüd kõige intensiivsema ajutegevuse seisundis. Tema rusikas käsi sooritas lühikesi tõukavaid liigutusi, tema hääl tõusis, langes ja muutus mürisevaks; ta pööras end õõtsutades igasse kanti ning vaatas heakskiitu oodates oma maiste kaaslaste poole, saates samal ajal mõned ekslevad naeratused mr. Burleigh'le.

Teda oli jäägitult haaranud mõte,, et meie juhuslikkusest valitsetud, nääklev, jõuetu ja vaene maailm kujutab endast vastupidiselt rauges loojangurahus puhkavale Utoopiale võimsate mõjude ja vastumõjude jõulist ning keerukat süsteemi. «Sir, kunagi varem pole ma mõistnud nii selgesti kui praegu meie maise rassi kõrget, kohutavat ja erakordset saatust. Ma vaatan teie kuldset paradiisi, seda jumalikult täiuslikku maad, kus on kõrvaldatud viimane kui vastuolu ...»

Mr. Barnstaple tabas vaevalt märgatava naeratuse naise näol, kes meenutas Delfi sibülli.

«. . . ja ma olen nõus imetlema selle korrastatust ja ilu nagu tolmune sihikindel palverändur, kes seisatab keset salapäraseid ja vaimustusest tulvil otsinguid, et silmitseda ja imetleda mõne varaka elunautija aedade meeliköitvat

ilu. Ja, sir, ma luban endale sellesama palveränduri kombel kahelda teie eluviisi arukuses. Sest ma võtan seda kui tõestatud fakti, et elu ilu ja jõud sünnib võitluses, võistluses ja vastuoludes; me oleme vormitud ja voolitud raskustes, ja samuti olite seda teie, sir. Ent ometi näete te und, nagu oleksite kõrvaldanud igaveseks kõik vastuolud. Teie majanduslik süsteem kujutab endast minu arvates teatavat sotsialismi vormi; te olete hävitanud konkurentsi kõigil rahuliku elu aladel. Teie poliitiline süsteem kujutab endast ühtsust maailma ulatuses; te olete jäägitult kõrvaldanud sõja ergutava ja õilistava ohu ja selle puhastavad ning hirmu sünnitavad elamused. Kõik Vm korrastatud ja kõik on ette nähtud. Siin on kõik kindel. Kõik, sir, välja arvatud üks asi. ..

Mul on kahju häirida teie rahu, sir, kuid ma pean nimetama selle ühe, mis te olete unustanud: degenereerumine! Mis takistab siin degenereerumist? Ja kas te seda üldse takistate?

Kas teil saab olla karistusi loiduse eest või tasu erakordse tegutsemisvõime ja erakordsete pingutuste eest? Mis hoiab inimest toimekana, mis hoiab teda valvsana, kui puudub igasugune isiklik oht ja igasugune isiklik kaotus, mida asendab ainult mingi kauge ja ebamäärane oht või ebameeldivus üldsusele? Mõne aja peate te teatava inertsi mõjul vastu. Teile arvatavasti näib, et te teete edusamme. Ma olen nõus: näib, et te teete tõesti edusamme. Kuid see on ainult sügisene sära! Loojangutoredus! Samal ajal aga teevad teiega paralleelsetes maailmades ela-vad paralleelsed rahvad jätkuvalt ränkrasket tööd, nad kannatavad üha, nad võistlevad järelejätmatult, nad talletabad endasse jõudu ja energiat ning annavad seda edasi!»

Kõnemehe võidukusega viipas mr. Catskill käega utooplaste poole.

«Sir, ma ei tahaks, et te mõtleksite, nagu oleks selle kriitika põhjuseks vaenulikud tagamõtted. Minu kavatsused olid kõige sõbralikumad ja abivalmimad. Mu sõnad ei ole kooskõlas selle koosistumise vaimuga, kuid nendega käivad kaasas kõige sõbralikumad tunded

231

ja vabandused. Ma esitan teile tõsise ja ebameeldiva küsimuse, ma pean selle esitama. Kas see tee, mille te olete valinud, on tõepoolest kõige targem? Teil on mugavusi, valgust, jõudeaega. Nõus! Ent kui on olemas too universumite paljus, millest teie, mr. Serpentine, nii selgelt ja kujukalt meile rääkisite, ja kui üks neist ootamatult avaneb teisesse, nagu see juhtus meie maailmaga, — kuivõrd kaitstud on siis teie mugavused, teie valgus ja teie jõudeaeg? Seda tahaksin ma teilt küsida kõige tõsisemal kombel. Keegi ei oska öelda, kuivõrd haprad on need vaheseinad, mis eraldavad meid, kes me siin mõtteid vahetame, lugematuist maailmadelt. Ja selle mõtte juures, sir, näib mulle, et ma kuulen juba praegu keset teie maailma lõpmatut kuldset rahu näljaste müriaadide trampimist, raevukat ja lakkamatut, nagu oleks tegemist huntide või rottidega, kõigi piinade ja julmustega harjunud rasside vihast möirgamist, hirmuäratava kangelaslikkuse ja halastamatu agressiooni ähvardust...»

Tema kõne lõpp oli äkiline. Mr. Catskilli näole ilmus vaevalt märgatav naeratus; mr. Barnstaple'ile näis, nagu võidutseks see mees Utoopia üle. Käed puusas, tegi ta jäiga kummarduse, mis nägi välja rohkem võimle-misharjutusena. «Sir,» sõnas ta veidi susistades nagu tavaliselt, «ma lõpetasin.» Seejuures oli ta pilk naelutatud mr. Burleigh'le.

Ta pöördus ümber. Hetke vältel oli tema pingutatud krampi kiskunud nägu pööratud mr. Barnstaple'i poole. Viimasele näis, nagu oleks ta pilgutanud silma. Seejärel ta noogutas, nagu lööks vasaraga naela sisse, tegi äkilise nõksatuse ja pöördus oma kohale tagasi.

5

Näis, et Urthred ei vasta mitte niivõrd mr. Catskillile, kuivõrd mõtiskleb ümbrusele kuuldavalt, ise istudes, küünarnukid põlvedele ja lõug kätele toetatud.

«Roti närimistung,» mõtiskles ta, «hundi abfas jäli-tamiskihk, herilase, kärbse ja haiguseo mehaaniline püsivus on meie maailmast kadunud. See on tõsi. Me oleme pühkinud minema paljud neist elu õgivaist

jõududest. Ega ole kaotanud midagi väärtuslikku. Piin, räpasus ja vääritus — nii meie enda kui ka teiste elusolendite jaoks — need on kadunud või kadumas. Pole aga õige, nagu oleks meie maailmast kadunud ka võistlus. Miks ta arvab, et ka see on kadunud? Iga mees ja naine paneb siin töösse kogu oma jõu, et tuua kasu ja paista silma. Kellelgi pole tahtmist hiilida pettusega kõrvale vaevanägemisest või kohustustest, nagu seda juhtus segaduste ajastul, millal nurjatud ja kasuahned elasid ja siginesid luksuses õilsamate isiksuste lühinägelikkuse arvel. Miks ta arvab, et me degenereerume? Talle tehti see juba selgeks. Jõudikul ja alaväärtuslikul ei ole siin tulevikku. Ja n\jks ta ähvardab meid mõtte-tustega ohjeldamatute ja barbaarsete maailmade sissetungist? Ainult meie oleme suutelised suvaliselt avama või sulgema uksi teistesse universumitesse. Sest me teame! Meie võime nende juurde minna — ja seda me teemegi, kui me teame juba küllalt —, kuid nemad meie juurde ei suuda jõuda. Elu kitsaste puuriseinte vahelt ei vii välja ühtki teist teed peale teadmise tee . . . Kas selle mehe mõistusega on kõik korras?

Maalased teevad teaduses alles esimesi samme. Tegelikult elavad nad alles selles hirmu ja tabude staadiumis, mille tegi läbi oma arengus ka Utoopia, enne kui ilmusid usaldus ja mõistmine. Meie maailm võitles enda sellest staadiumist välja viimase segaduste ajastu kestel. Maalaste teadvus on tulvil hirme ja keelde, ja kuigi neile on ähmaselt koitnud, et võib-olla suudaksid ka nemad ise valitseda oma universumit, tundub see mõte neile siiski liialt kohutavana, et sellele avasilmi otsa vaadata. Nad sulgevad oma mõistuse sellele mõttele. Nii nagu seda tegid varem nende isad, mõtlevad nemadki, et parem on lasta maailma valitseda kui valitseda seda ise. Sest kui asi on nii, siis jääb neile vabadus juhinduda isiklikest jõhkratest pisiajenditest. Nad hüüavad: «Jätkem kõik jumala hooleks. Jätkem kõik võistluse hooleks!»»

«Meie kõige püham sõna on evolutsioon,» lausus mr. Barnstaple sügava huviga.

«Jumal, evolutsioon või kuidas te seda tahate nimetada — see on kõik üks ja seesama, seni kui te mõtlete selle all jõudu väljaspool iseennast, mis vabastab teid

teie kohustustest. Utoopia ütleb: «Ära jäta midagi vahele! Hoia kinni!» Maalased pole harjunud vaatama ilustamata reaalsusele otse näkku. Mees, kellel on krae kaelas, ei julge isegi mehi ja naisi vaadata sellistena, nagu nad on. Tavaline inimkehagi tekitab temas pahelist erutust. Too, kes kannab vasakus silmas klaasläätse, pingutab end, et uskuda, nagu peituks nähtavate asjade taga vana ja tark emake loodus, kes hoiab alal tasakaalu. See tema looduse tasakaal kõlas lausa fantastikana. Kas ta oma kahe silma ja läätsega tõesti paremini ei suuda näha? See viimane mees, kes pidas nii mõjuva kõne, mõtleb, et too nõiamoorist loodus on tahte ja energia lõpmatu allikas, kui me ainult alistume tema jõhkratele kapriisidele ja aimame järele tema kõige metsikumaid tujusid, kui me küllalt küünarnukke tarvitame, üksteist tapame, röövime ja riisume . . . Ka tema jutlustab vana fatalismi ja usub, et see on teaduslik õpetus . . .

Maalased ei söanda anda endale aru, mida endast kujutab meie emake loodus. Nende teadvuse sügavuses pesitseb ikka veel soov talle täielikult anduda. Nad ei mõista, et ilma meie silmade ja tahteta on ta eesmär-gitu ja pime. Ta pole ülev, ta on hirmus. Ta ei hooli vähimatki meie nõudeist ega mingeist kõrgemaistki nõudeist. Ta tõi meid juhuslikult ilmale; kõik tema lapsed on sohiga saadud ja soovimatud. Ta hellitab neid või jätab saatuse hooleks, kallistab või laseb nälga surra või piinab ilma mõtte ja aruta. Tal pole hoolimist, tal pole muret. Ta upitab meid võimu ja tarkuse juurde, samas aga alandab meid kodu jänese mannetu nõrkuseni või oma tuhandete parasiitlike leiutuste ligase ja halli mudani. Temas peab olema midagi head, sest ta on loonud kõik, mis meis head leidub, kuid samal ajal on temas lõputult kurjust. Kas teie, maalased, ei näe paljuski, mida ta on loonud, tema räpasust, julmust ja mõttelagedat vääritust?»

«Ptüi! Hullem kui: «Verd kannab loodus küüntel,, kihvadel»,» pomises mr. Freddy Mush.

«See on kõik selge,» mõtiskles Urthred, «kui seda ainult julgetakse näha.

Tollal, kui me esmakordselt selle vana nõiamoori, emakese looduse käsile võtsime, olid pooled liigid ka

meie planeedi elavas looduses, pooled või isegi rohkem kui pooled elusolendid kas värdjad või kahjulikud, arutud, armetud ja viletsad, nad kannatasid ravimatute tõbede käes, nad olid abitud ja võimetud kohanema lakkamatult muutuvate looduslike tingimustega. Aastasadu kestnud võitluste tulemusena oleme me surunud maha tema kõige õelamad tujud, me oleme teda küüri-nud ja harjanud, ning õpetanud teda austama ja arvestama tema ülemeelikuse viimast last — inimest. Inimesega koos tulid meie universumisse logos — sõna — ja tahe, et vaadelda ja karta teda, et õppida teda tundma, et vabaneda kartusest, et teada ja mõista ning teda valitseda. Nii see tuligi, et utooplased pole enam looduse peksasaanud ja nälgivad lapsed, vaid tema vabad täiskasvanud pojad. Me võtsime vana daami valdused üle. Me õpime iga päevaga järjest paremini oma väikest planeeti valitsema. Päev-päevalt kindlamini tegelevad meie mõtted meile kuuluva pärandi — tähtedega. Ja sügavustega all- ning ülalpool tähti.»

«Kas te olete jõudnud tähtedeni?» hüüdis mr. Barnstaple.

«Veel mitte. Isegi mitte teiste planeetideni. Aga see aeg tuleb järjest lähemale, millal need tohutud kaugused ei suuda meid enam tõkestada...»

Ta vaikis. «Paljud meist peavad suunduma maailmaruumi avarustesse . .. ega pöördu sealt iialgi tagasi. . . oma elu hinnaga ...

Ja neis uutes avarustes hakkavad loendamatud vaprad mehed...»

Urthred pöördus mr. Catskilli poole. «Mõtted, millest te täna nii avameelselt rääkisite, on meie arvates erakordselt huvitavad. Te aitate meil mõista omaenda maailma minevikku. Te aitate meil lahendada üht küllaltki pakilist küsimust, mille olemuse me selgitame teile kohe. Meie vanas kirjanduses, mis on loodud kaks või kolm tuhat aastat tagasi, leidub teie omadega sarnanevaid mõtteid ja ideid, seal jutlustatakse voorusena niisamasugust isekat vägivallatsemist. Ent juba siis said vaimselt kõrgemal seisvad mehed sellest aru. Ka teie ise mõistaksite seda, kui te ei ripuks nii visalt oma eksiarvamuste küljes. Te reedate kogu oma olemise ja

käitumisega, et te olete lootusetult oma tõekspidamiste kütkeis.

Saage aru: teie välimus pole just ilus, arvatavasti pole ilusad ka teie meelelahutused ja teod. Kuid energiat on teil ülekülluses. Seepärast on päris loomulik, et te otsite riski ja ohtlikke põgenemisi, et teie elus on ülimaks väärtuseks kokkupõrgete ja võitudega seotud elamused. Pealegi on säärase kaootilise majandusega maailmas, nagu seda on teie oma, talumatul hulgal ränka tööd, mis tahab tegemist, tööd, mis on nii ebameeldiv, et igaüks mõtleb, kuidas sellest võimalikult kergemini pääseda ja saavutada suursuguse päritolu, sõjalise vapruse või suure varanduse arvel erandlik seisund. Kahtlemata sisendavad inimesed teie maailmas endale üpris hõlpsasti, et nad moodustavad õigustatult erandi, ja sedasama veendumust jagate ka teie. Te elate klasside maailmas. Teie puudulikult treenitud mõistusel pole seepärast vajadustki leiutada endale ise vabandusi: klass, kelle liikmena te sünnite, annab teile kätte valmis vabandused. Nii te võtategi elust kõige parema ilma ühegi sisemise kõhkluseta, teie elu on mäng, ja seda peamiselt teiste kulul. Teie elukord tervikuna on loonud mentaliteedi, mis tõrjub tagasi mõttegi sellest, et inimkond võiks oma elus astuda kindlale ja distsiplineeritud ning samal ajal jõulisele ja õnnelikule teele. Kogu oma elu olete te võidelnud selle mõtte nagu oma isikliku vaenlase vastu. See ongi teie isiklik vaenlane; ta mõistab hukka teie elukorra tervikuna, ta mõistab kõige karmimalt kohut teie ja teie avantüüride üle.

Nüüdki, kus te seisate vastamisi eluvormide korraldatud ja lõpliku iluga, jätkate te vastupanu; te teete seda selleks, et vabaneda hirmust. Te tulite välja väidetega, et meie maailm on ebaromantiline, lõtv, degene-reeruv ja jõuetu. Noh, mis puutub füüsilisse jõusse, siis — ulatage korraks oma käsi noormehele, kes istub teie kõrval.»

Mr. Catskill heitis pilgu väljasirutatud käele ja raputas Urthredi kavatsusi taibates pead. «Rääkige edasi,» lausus ta.

«Ja kuigi ma teile kinnitan, et me oleme teist üle nii tahteomadustelt kui ka kehaliselt jõult, eitate te seda kangekaelselt. Te ei taha seda uskuda. Ja kui teie teadvus

236

sellega hetkeks ka nõustuks, siis hiljem rüütaks ta end ikkagi nende vaadete süsteemi, mis kaitsevad teie enesearmastust. Ainult üks teist on valmis meie maa-
ilma vastu võtma, kuid temagi teeb seda pigemini seepärast, et on teie maailmast väsinud, kui igatsusest meie maailma järele. Nii peaks see minu arvates olema.
Teie mentaliteet kuulub segaduste ajastusse, ta on kasvanud välja tülidest, ebakindlustundest ja salajasest kasuahnusest. Sel kombel on loodus ja teie riik õpetanud teid elama ja sel kombel peate te elama surmani. Neid õppetunde on võimalik unustada ainult saja põlvkonna jooksul kolme tuhande aastase järjekindla arengu kestel.

Meile on tõeliseks mõistatuseks küsimus, mis teiega peale hakata. Me teeme kõik võimaliku, et teid viisakalt ja sõbralikult kohelda, kui te omalt poolt arvestate meie seadusi ja tavasid.

Me teame, et see on teile väga raske. Te ise ei saa kindlasti aru, kuivõrd raskeks selle teevad teile teie harjumused ja eelarvamused. Teie seltskond on käitunud seni mõistlikult ja arukalt — kui mitte mõtetes, siis tegudes küll. Kuid meil oli täna hoopis traagilisema iseloomuga kokkupuude maiste kommetega. Teie jutt julmade ja barbaarsete maailmade sissetungist leidis tegelikult koletusliku tõestuse juba täna. See on tõsi, et Maa inimestes on midagi ohjeldamatut, rotilikku ja ohtlikku. Asi on selles, et te pole ainsad maalased, kes ilmusid täna läbi hetkeks avatud värava Utoopiasse. Siin on teisigi.»

«Loomulikult!» hüüatas mr. Barnstaple. «Ma oleksin pidanud seda aimama! See ongi too kolmas seltskond!»

«Utoopias on veel üks selline veider iseliikuv masin nagu teilgi.»

«Hall auto!» lausus mr. Barnstaple mr. Burleiglrle. «See polnud sadat jardigi teist ees.»

«Ta kihutas meiega Hounslow'st peale võidu,» lausus mr. Burleigh' autojuht. «See oli kibe kihutamine.»

Mr. Burleigh pöördus mr. Freddy Mushi poole. «Minu meelest te ütlesite, nagu oleksite kellegi ära tundnud?»

«Üks oli kindlasti lord Barralonga, ja minu arvate s ka miss Greeta Grey.»

«Kaks meest oli veel,» lausus mr. Barnstaple.

237

«Need muudavad olukorra keeruliseks,» sõnas mr. Burleigh.

«Nad juba tegid seda,» ütles Urthred. «Nad tapsid ühe inimese.» «Utooplase?»

«Nood teised — kokku on neid viis —, keda te näite tundvat, ilmusid Utoopiasse just enne teie sõidukeid. Selle asemel et peatuda, nagu tegite seda teie, kui leidsite end uuel võõral teel, lisasid nad ilmselt tunduvalt kiirust. Nad kihutasid mööda paarist mehest ja naisest, vehkisid neile imelikult ning tekitasid mingi spetsiaalselt selleks otstarbeks määratud seadmega õudset lärmi. Edasisel teel sattusid nad ühele hõbe-gepardile, kihutasid talle otsa ja sõitsid tast üle, murdes looma selgroo. Näib, et nad isegi ei peatunud, et näha, mis loomast sai. Teele astus üks noormees —-tema nimi oli Gold — ja palus neil peatuda. Kuid nende masina ehitus on lausa võimatu. See on niivõrd keeruline ja rumal, et seda on võimatu lühikese maa peal äkki peatada. Teda liikuma panev mehhanism ei kujuta endast täielikult kontrollile alluvat ühtset süsteemi. Tema sisemine ehitus on arusaamatult vastuoluline. Liikuma paneb kogu seda asja keerulise hammasratastiku kaudu tagarataste teljega seotud mootor. Peale selle on ta varustatud hõõrdumisel põhinevate kohmakate pidur-dusseadmetega, mis mõjuvad teatavates punktides. Nähtavasti on võimalik panna mootor äärmise kiirusega tööle ning samal ajal kiiluda kinni rattad ja takistada nende pöörlemist. Kui see noormees nende ette ilmus, ei suutnud nad masina peatamiseks midagi teha. Võibolla nad siiski püüdsid seda teha, vähemalt nii nad räägivad. Igatahes keeras masin ohtlikult põigiti ning andis noormehele küljega löögi.» «Ta sai surma?»

«Silmapilkselt. Tema keha oli kohutavalt purustatud . . . Kuid isegi see ei sundinud neid peatuma. Nad vähendasid kiirust ja pidasid nõu. Märganud lähenevaid inimesi, panid nad masinale täiskiiruse taas peale ja kadusid. Paistab, et neid haaras paaniline hirm vangistuse ja

karistuse ees. Nende käitumise ajendeist on väga raske aru saada. Igal juhul sõitsid nad edasi. Vahetpidamata kihutamine kestis mõned tunnid. Otsekohe

238

saadeti üks lennuk neid jälitama ning teine nende ees teed puhastama. Tee vabastamine oli raske ülesanne, sest ei meie inimesed ega ka loomad ei tea midagi säärastest sõidukitest ega ka sellisest käitumisest, nagu seda oli nende oma. Õhtuks jõudsid nad mägede piirkonda; ilmselt pidasid nad meie teid oma masina jaoks liiga libedaks ja sobimatuks. Nende masin tegi veidrat müra, nagu oleks keegi kiristanud hambaid, enda taha jättis ta vastikult lehkava sinise vina. Ühel teekäänakul, kus nad oleksid pidanud kiirust tublisti vähendama, hakkas masin libisema, käändus teelt, veeres üle kaljurahnu ning langes umbes kahe mehe kõrguselt mägiojasse.»

«Kas nad said surma?» küsis mr. Burleigh ootusrikkalt, nagu näis mr. Barnstaple'ile. «Mitte ükski.»

«Jah,» lausus mr. Burleigh, «mis edasi juhtus?»

«Üks neist murdis käeluu ja teine lõhkus oma näo, ülejäänud kaks meest ja naine on vigastamata, kui mitte arvestada ehmatust ja vapustust. Kui meie inimesed nende juurde jõudsid, tõstsid neli meest käed üles. Nad vist kartsid, et nad tapetakse sealsamas, ja palusid sel kombel armu.»

«Ja mis te nendega nüüd kavatsete teha?»

«Me toimetame nad siia. Meie arvates on parem, kui hoiame teid, maalasi, koos. Me ei kujutle praegu, mis me peaksime teiega tegema. Kindlasti tahame teilt üht ja teist õppida, ja kui see osutub võimalikuks, siis ka sõbralikult läbi saada. Tehti ettepanek saata teid tagasi teie oma maailma. Lõppkokkuvõttes oleks see kõige õigem lahendus. Kuid antud momendil ei ole meie teadmised piisavad, et sellega kindlalt toime tulla. Kui Arden ja Greenlake tegid katse paisata teatav osa meie mateeriast läbi F-dimensiooni, siis nad pidasid silmas asjaolu, et selles dimensioonis on neil tegemist tühja ruumiga. Fakt, et seal olite teie ja et te paiskusite meie universumisse, on kõige suurem ootamatus, millega Utoopia on viimase tuhande aasta jooksul kokku puutunud.»

239

VII PEATÜKK LAVALE ILMUB LORD BARRALONGA SELTSKOND

1

Selle teadaandega lõppes vestlus. Kuid nii lord Bar-ralonga kui ka tema seltskond toimetati Koosolekute väljakule alles hulk aega pärast pimeduse saabumist. Maalaste liikumisvabaduse piiramiseks või kontrollimiseks ei tehtud katsetki. Mr. Burleigh suundus koos leedi Stella ja Lioni-nimelise psühholoogiga alla järve äärde, esitades teekonna kestel ise küsimusi ja vastates Lioni omadele. Üpris tujutult lonkis neile järele mr. Burleigh' autojuht, hoidudes peremehest hüüdekaugusse. Mr. Rupert Catskill võttis mr. Mushil käe alt kinni, nagu kavatseks talle juhtnööre jagada.

Mr. Barnstaple tahtis jalutada üksinduses, et meenutada ja läbi mõelda õhtupooliku jalustrabavad sündmused ning koduneda selle kauni maailma imepärase palgega. Ilus oli see maailm, ja salapäranegi praeguses hämaruses, puud ja lilled olid muutunud ebamäärasteks ning ähmasteks heledamateks ja tumedamateks laikudeks, kuna ehituste lihtsad vormid ja kaunid proportsioonid olid sulanud ühte.

Kaaslaste maisus tungis tema ja selle maailma vahele. Talle tundus, et vastasel korral oleks ta siin leidnud vastuvõtu ja kodu. Ta viibis siin, kuid ainult võõra ja soovimatu sissetungijana. Ent ometi oli ta hakanud seda maailma juba armastama, ta ihales seda, tundis kirglikku soovi saada osakeseks sellest. Tal oli ebamäärane, ent kõigutamatu tunne, et kui ta suudaks vabaneda oma kaaslastest, et kui ta saaks mingil kombel heita endalt maised rõivad, kõik, mis märgistab teda kui maalast ja ühendab Maaga, siis piisaks utooplaseks saamiseks, sellest äraheitmise aktist endast. Ta vabaneks siis sellest piinavast tundest, sellest kõledast ja

rõhuvast võõrastusest. Ainsa hetkega saaks temast tõeline loomulik utooplane. Uskumatuks unenäoks muutuks siis Maa, unenäoks, mis kustuks lõpuks täielikult tema mälus.
Kummatigi tegi niisuguse eemaldumise maistest
240

mõtetest ja asjadest mõneks ajaks võimatuks isa Amer-ton, kes vajas kuulajat. Ta püsis tihedalt mr. Barnstap-le'i kõrval ning tõi kuuldavale säärase küsimuste ning selgituste laviini, mis muutis kogu situatsiooni omamoodi Earl's Courti näituseks, kus nad kahekesi jalutavad ning kriitilisi märkusi vahetavad. Mr. Barnstap-le'ile tundus, et see kõik oli isa Amertoni jaoks vaid ajutine, küsitav ja ebareaalne lavastus, nii et too ei ilmutaks vähimatki imestust, kui mõnest kulissipraost kostaks Earl's Courti raudteejaama mürin või paistaks West Endis asuva St. Barnabase kiriku ehtne gooti tor-nitipp.
Algul hõivas isa Amertoni ^mõtteid peaaegu jäägitult ähvardus, mille kohaselt ta vestluse käigus asetleidnud vahejuhtumi pärast homme «käsile võetakse».
«Kuidas nad võivad mind käsile võtta?» küsis ta neljandat korda.
«Kuidas, palun?» lausus mr. Barnstaple. Mr. Barn-staple kordas seda küsimust iga kord, kui mr. Amerton alustas. Ta tahtis sellega juhtida viimase tähelepanu asjaolule, et too segab tema mõtisklusi. Ent iga kord, kui mr. Barnstaple ütles «kuidas, palun?», märkis mr. Amerton lihtsalt: «Te peaksite laskma oma kuulmist kontrollida.» Siis tuli ta uuesti lagedale sellega, mis tal südamel oli.
«Kuidas nad saavad mind käsile võtta?» küsis ta mr. Barnstaple'ilt ja ümbritsevalt hämaruselt. «Kuidas mind on võimalik käsile võtta?»
«Küllap see on midagi psühhoanalüüsi taolist,» vastas mr. Barnstaple.
«Selleks mänguks on vaja kahte,» lausus isa Amerton, kusjuures mr. Barnstaple arvas kuulvat tema hääles kergendusvarjundit.
«Mis nad minult iganes ka ei küsiks või mis nad iganes ka ei nõuaks, aga ma jään kindlaks ja annan oma tunnistuse.»
«Ma ei kahtlegi selles, et teie suud on raske kinni panna,» lausus mr. Barnstaple kibedusega.
Natuke aega jalutasid nad vaikides valgeõieliste lõhnavate põõsaste vahel. Aeg-ajalt mr. Barnstaple kiirendas või aeglustas oma samme, lootes sel kombel suurendada vahemaad enda ja isa Amertoni vahel. Kuid
241
mr. Amerton järgis mehaaniliselt neid manöövreid. «Kõlvatus,» alustas ta natukese aja pärast. «Teist sõna selle jaoks ei leia.»
«Kuidas, palun?» küsis mr. Barnstaple.
«Ma saan selle kõige kohta kasutada ainult üht sõna: kõlvatus. Aga mida muud peale ahvipuuri kuuluvate kommete oodatagi inimestelt, kes jooksevad ringi nagu poolalasti narrid? Nad tunnistavad ju ise, et abielu meie mõiste järgi on neile tundmatu!»
«Aga see on ju teine maailm,» lausus Barnstaple ärritatult. «Hoopis teine maailm.»
«Moraalireeglid on maksvad igas mõeldavas maailmas. »
«Aga maailmas, kus inimesed paljuneksid pooldumise teel ja kus poleks sugupooli?»
«Moraal oleks seal lihtsam, kuid see oleks sama moraal...»
Seepeale tõi mr. Barnstaple taas kuuldavale: «Kuidas,, palun?»
«Ma ütlesin, et see on kadunud maailm.» «Kaduvana ta just ei n ä i,» vastas mr. Barnstaple. «See maailm on lunastuse tagasi lükanud ja unustanud.»
Mr. Barnstaple pistis käed püksitaskusse ja hakkas vaikselt-vaikselt endamisi vilistama barkarooli «Hoff-manni lugudest». Kas isa Amerton ei kavatsegi teda rahule jätta? Kas isa Amertoniga pole tõesti võimalik midagi ette võtta? Omaaegsetes Earl's Courti näitusesaalides seisid paberitükkide, sigaretiotste ja üldse kõige liigse jaoks traatkorvid. Kui saaks isa Amertoni mõnda säärasesse pista!
«Neile pakuti lunastust, aga nad tõukasid selle ära ja peaaegu unustasid selle. Ja seepärast saadeti meid nende juurde. Meid saadeti nende juurde, et me meenutaksime neile seda ainsat,

millel on tähtsust ja mille nemad on unustanud. Me peame nad veel kord meeleparandusele juhtima, nagu seda tegi Mooses kõrbes. Meie ülesanne ei ole kerge, meie oleme saadetud põrgusse, kus valitseb meelas materialism...»
«Jumal hoidku!» oigas mr. Barnstaple ning süvenes taas barkarooli. ..
«Kuidas, palun?» hüüdis ta varsti uuesti.
242
«Kus on Põhjanael? Mis on juhtunud Suure Vankriga?»
Mr. Barnstaple vaatas üles.
Ta ei olnud varem tähtedele mõelnud ja arvas, et üles vaadates näeb ta vastses universumis kõige kummalisemaid tähtkujusid. Ent kuna selle planeedi elu, suurus ja liikumine olid Maaga enam-vähem paralleelsed, siis nägi mr. Barnstaple enda kohal tuttavamoelist tähevõlvi. Et aga Utoopia maailm polnud oma sõsaruni-versumiga täiesti paralleelne, siis olid ka tähtkujud tuttavatest vormidest mõnevõrra kõrvale kaldunud. Orioni tähed olid mr. Barnstaple'! arvates üksteisest kaugemale nihkunud ning tähtkuju ühes nurgas hakkas silma suur tundmatu udukogu. Ja tõsi. Suur Vanker oli hoopis lagunenud, nii et tagumist rattapaari läbiv telg lõppes tühjuses.
«Nende Põhjanael on kadunud! Rattad laiali ja vanker ise hoopis viltu! See on sümboolne!» sõnas isa Amerton.
Nüüd oli endastmõistetavalt järg sümboolika käes. Mr. Barnstaple mõistis, et otsekohe paiskub valla isa Amertoni uus sõnalaviin. Ta tundis, et peab selle nuhtluse vastu midagi ette võtma.

2

Maa peal oli mr. Barnstaple olnud kõikvõimalike talumatute inimeste alatine passiivne ohver, sest ta suhtus peenetundeliselt ja tähelepanelikult vaimsesse piiratussegi, mis teeb võimalikuks inimeste taktituse. Ent juba oli Utoopia vaba õhk talle pähe hakanud ning vallandanud temas jõud, mida muidu tõkestas erakordne tähelepanelikkus teiste suhtes. Tal oli isa Amer-tonist kõrini; ta lihtsalt pidi isa Amertonist lahti saama ja üritas seda nüüd niisuguse lihtsa sirgjoonelisusega, mis teda ennastki üllatas.
«Isa Amerton,» ütles ta, «ma tahaksin teile pihtida.»
«Ah!» hüüdis isa Amerton. «Palun, aga milles on asi?»
«Te olete nii kaua mul sabas sörkinud ja kõrva karjunud, et ma tunnen taltsutamatut tungi teid tappa.»
243
«Kui mu sõnade kibe tõde ...»
«Nad ei tabanud märki. See on tüütav ja rumal loba, mis paneb mu kõrvad lihtsalt lukku. See on uskumatult väsitav ja takistab ümbritsevate imede vaatlemist. Ma tean täpselt, mis te mõtlesite, kui te ütlesite, et siin pole Põhjanaela ja et see on sümboolne. Oodake oma jutuga ja kuulake, mis mina sellest arvan. See endastmõistetav nähtus on nigel ja ütlemata ebamäärane sümbol. Kuid te kuulute nende kangekaelsete inimeste hulka, kes käegakatsutavate tõestuste kiuste usuvad, et igavesed mäed on lihtsalt igavesed ja kinnistähed on lõplikult ühes paigas kinni. Kogu see asjandus hakkab mulle lihtsalt vastu. Teis näib kehastuvat kõik, mis on katoliku kiriku õpetuses väär, igerik ja absurdne. Ma olen nõus utooplastega: teie suhtumine seksuaalprob-leemidesse on haiglane, arvatavasti on miski teie varasemas elus andnud sellele ebaloomuliku suuna ning seepärast te korrutategi nii kangekaelselt ja teete vihjeid, et meie seksuaalelu on hirmus ja jõle. Samavõrd vihastav, võõrastav ja eemaletõukav on see, kuidas te räägite religioonist. Te muudate religiooni niisama vastikuks kui seksuaalprobleemi. Te olete räpane preester. See, mida nimetate kristluseks teie, on pime ja räpane ebausk, paljas ettekääne õeluseks ja tagakiusamiseks. See on Kristuse mõnitamine. Kui teie olete kristlane, siis teatan ma kõhklemata, et mina seda ei ole. Kuid kristlusel on ka teine tähendus peale selle, mida mõistate tema all teie. Ja selles teises mõttes on seesama Utoopia siin kristlik. Kuid see

on juba üle teie mõistuse. Me oleme sattunud õilsasse maailma, mis on meie maailma kõrval nagu kristallpokaal vana tinakannu kõrval, ent samal ajal jätkub teil talumatut häbitust rääkida, et me olevat saadetud siia misjonäridena rahvale õpetama — jumal teab mida!»

«Jumal teab, mida!» lausus isa Amerton, kes oli veidi põrutatud, kuid kogus end kiiresti.

«Oh!» hüüatas mr. Barnstaple ja oli hetkeks keeletu.

«Mu sõber, kuulake mind,» lausus isa Amerton ning haaras mr. Barnstaple'i kuuekäisest.

«Mitte mingi hinna eest!» hüüdis mr. Barnstaple tagasi tõmbudes. «Vaadake, siit põõsaste vahelt on näha: need mustad kogud järve kaldal on mr. Burleigh,

244

mr. Mush ja leedi Stella. Nemad teid siia tõid. Nad kuuluvad teie seltskonda ja teie nende omasse. Kui nad poleks teie seltskonda soovinud, siis nad poleks teid võtnud oma autosse. Minge nende juurde! Ma ei taha teiega rohkem koos olla. Ma ei taha, minge ära! Teie tee läheb siit. See rada viib minu väikese maja juurde. Ärge tulge mulle järele, või ma tulen teile käsitsi kallale ning kutsun utooplased kohale, et nad meid lahutaksid.. . Andke andeks mu avameelsus, mr. Amerton, kuid minge minema! Kaduge minu juurest!»

Mr. Barnstaple pööras ümber. Nähes isa Amertoni kahtlevalt teeristil seismas, andis ta jalgadele valu, et pääseda kaaslase eest.

Ta põgenes mööda kõrgetest hekkidest varjatud alleed, tegi äkilise pöörde paremale, siis vasakule, ületas silla, mis kõrgus veidi allpool väikest juga, kust pritsis talle näkku piisasadu, sattus kahele armastajapaarile, kes pimeduses tasa sosistasid, jooksis jänesehaake tehes üle õitega tikitud muru ning laskus lõpuks hingetult astmetele, mis viisid terrassile. Niipalju kui silm ähmases valguses seletas, kaunistasid terrassi, kust avanes vaade järvele ja mägedele, valvsates poosides istuvad kivist inim- ja loomafiguurid.

«Oo, armulised tähed!» hüüatas mr. Barnstaple. «Lõpuks ometi olen ma üksi!»

Nii jäi ta hulgaks ajaks trepiastmele istuma, pilk suunatud siit avanevale vaatepildile. Teadmine, et vähemalt lühikeseks ajaks on ta Utoopiaga kahekesi, ilma et nende vahei oleks midagi maist, täitis teda joobnustava rahuldustundega.

3

Ta ei saanud seda universumit nimetada oma unistuste maailmaks, sest ta polnud veel kunagi söandanud unistada maailmast, mis oleks niivõrd täiuslikult kehastanud endas tema südamesoove ja kujutlusi. Ent kahtlemata oli just niisugune või sellele üpris lähedane maailm peidetud tuhandete mõistlike ja vaevatud meeste ja naiste mõtete sügavusse tolles korratuse maailmas, kust oli saabunud tema isegi. See polnud rahust

245

tulvava tühjuse ega allakäiva kullatud mugavuse maailm, nagu püüdis Utoopiat kujutada mr. Catskill. Mr. Barnstaple tajus, et tegemist on maailmaga täis võitluspinget, maailmaga, kes vallutab, et võitjana valitseda jõu ja mateeria kalkuse, tühja ruumi elutute regioonide ja olemise vaenulike saladuste üle.

Utoopia minevikku varjutasid Burleigh' ja Catskilli taoliste riigimeeste ülespuhutud väljaastumised ja ärimeeste ning ekspluataatorite — oma nurjatuselt ja labasuselt ei jäänud nad sammugi maha maistest kolleegidest — konkurents. Samal ajal tegid vaikselt ja kannatlikult tööd mõtlejad ja õpetajad, kes panid aluse sellele, millel tugineb reibas tegutsemistahe. Kui vähestele neist pioneeridest oli saanud osaks midagi rohkemat kui selle maailma tõelise ilu hetkeline helk, mille oli teinud võimalikuks nende enda elu!

Ent isegi keset segaduste ajastu vihkamist, rahutust ja raskusi pidi neilgi päevil leiduma midagi, mis rääkis kauni ja uhke elu võimalikkusest. Päikeseloojak vangistas inimese kujutlusvõime isegi kõige räpasemates urgastes, mäetippudel, ääretutes orgudes, kaljudel ja mäenõlvadel, merede hirmuäratavas ja muutlikus säras kangastus hetkekski olemasolu kujuteldav ja kätte võidetav suurus. Iga õiekarikas, iga päikeses värelev leheke, nooruse

elujõud, õnnelikud hetked, millal inimteadvus ületab kunstis iseenda — kõik see oli toiduks lootusele ja õhutas jõudu pingutama. Ja nüüd lõpuks — see maailm!

Mr. Barnstaple tõstis käed, nagu tahaks ta kummardada tähtede sõbralikku kõiksust enda kohal.

«Ma olen näinud,» sosistas ta, «ma olen näinud.»

Suure pargi õiskergetest ehitustest ja järve poole avanevatest liuskjatest aedadest paistis siin-seal nõrku tulukesi ja mahedat valguskuma. Vaikselt surises õhus tiirlev lennuk, näides tähena.

Trepist laskus alla sihvakas tütarlaps ning peatus mr. Barnstaple'it märgates.

«Kas te olete üks neist, kes tuli Maalt?» kostis küsimus. Mr. Barnstaple'ile langes hetkeks tütarlapse käe-võrult peegelduv nõrk valguskiir.

«Ma tulin täna,» vastas mr. Barnstaple tütarlapse poole piideldes.

246

«Te olete see mees, kes sõitis üksi selles kollaseks värvitud ja alt roostetanud plekkmasinas, mille rataste ümber on kummist õhuvoolikud. Ma käisin seda vaatamas.»

«See väike auto polegi nii halb,» lausus mr. Barnstaple.

«Algul me mõtlesime, et sõitsite selles koos preestriga. »

«Ta ei ole minu sõber.»

«Kaua aega tagasi olid ka Utoopias niisugused preestrid, nad tegid rahvale palju halba.»

«Ta tuli koos teise seltskonnaga,» selgitas mr. Barnstaple. «Minu arvates tegioVka nemad vea, et kutsusid ta endaga koos nädalalõppu veetma.»

Tütarlaps võttis paar astet kõrgemal istet.

«Tore, et te tulite oma maailmast siia meie juurde. Eks ole, meie maailm on tore? Paljud asjad, mis näivad mulle tavalistena, sest ma olen nende keskel sündinud, tunduvad, teile võib-olla imelikena?»

«Sa oled vist õige noor?»

«Üheteistkümneaastane. Ma õpin segaduste ajastu ajalugu ja meile räägiti, et teie maailm elab praegu selles ajastus. See näeb välja nii, nagu oleksite te tulnud minevikust, ajaloost. Ma olin ka nõupidamisel ja vaatasin teie nägu. Te armastate meie maailma — igal juhul rohkem kui teised teie kaaslased.»

«Ma tahaksin elada kogu oma ülejäänud elu siin.» «Ma ei tea, kas see on võimalik.» «Miks see ei peaks olema võimalik? See oleks hoopis kergem kui minu tagasisaatmine. Ma ei teeks teile palju tüli. Ma viibiksin siin kakskümmend või kõige rohkem kolmkümmend aastat, õpiksin ära kõik, mida suudaksin, ja teeksin kõike, mis mul kästakse.»

«Kas teil oma maailmas siis tööd teha ei ole?» Mr. Barnstaple jättis sellele küsimusele vastuse võlgu. Näis, nagu poleks ta seda kuulnud. Natukese aja pärast katkestas tütarlaps vaikuse.

«Meile räägiti, et noorena, siis, kui meie mõistus ja iseloom ei ole veel täielikult välja kujunenud ega küps, sarnaneme me segaduste ajastu meeste ja naistega. Meile räägiti, et me oleme sel ajal hoopis isekamad, et me ei tea midagi elust ja ihaldame seepärast seiklusi

247

ja romantikat. Mina olen vist ka egoistlik ja seiklushimuline. Kõigile neile koledatele ja hirmsatele asjadele vaatamata tundub mulle, et minevikus on nii palju metsikult erutavat ja ihaldusväärset, sellessamas minevikus, mis on nii sarnane teie olevikuga. Mis tunne võiks olla väejuhil, kes marsib allaheidetud linna? Või printsil kroonimisel? Või mida võiks tunda rikas, kes paneb inimesed oma võimu ja heategudega jahmatama? Või märtril, kes peab minema õilsa, aga valesti mõistetud tõe nimel surma?»

«Need asjad kõlavad juttudes ja ajalooraamatutes ilusamini kui tegelikkuses,» sõnas mr. Barnstaple pärast lühikest arupidamist. «Kas sa kuulsid mr. Rupert Catskilli kõnet — ta oli viimane maalastest, kes rääkis?»

«Tema mõtted olid romantilised, kuid ise ta just säärasena ei näi.»

«Kogu tema elu on üksainus romantika. Ta on võidelnud vapralt sõdades. Ta on olnud vang ja kõige imepärasemal kombel vangist põgenenud. Tema meelevaldne fantaasia on põhjustanud tuhandete inimeste surma. Teine romantiline seikleja on lord Barralonga, kes pidi siia toodama. Ta on ääretult rikas ja teeb kõik, et panna selle rikkusega inimesi jahmatama — nii, nagu unistad sellest sina.»

«Kas inimesed sellest siis ei jahmu?»

«Romantika pole reaalsus,» lausus mr. Barnstaple. «Barralonga kuulub nende rähklevate ebaausate rikaste meeste hulka, kes on koormaks iseendale ja talumatuks nuhtluseks kogu ülejäänud maailmale. Nende eesmärgiks on labane ja silmatorkav tulevärk. Seesama Barralonga-nimeline mees oli kunagi fotograafi abiline ja midagi näitlejataolist. Just sel ajal ilmus meie maailma teatav leiutus, mida hakati nimetama kinofilmiks. Temast sai suurärimees, kes hakkas tegelema nende piltide näitamisega — osalt tänu juhusele, osalt seetõttu, et pettis jõhkralt mõningaid leiutajaid. Pärast seda hakkas ta spekuleerima kaubaveostega mereteedel ja võttis käsile äri, mis on seotud kaugelt toodava külmutatud liha ostu ja müügiga. Ühed pidid oma toidu eest nüüd rohkem maksma, teised kaotasid üldse võimaluse seda osta. Ja nii ta rikastus. Sest meie maailmas

246

ei koguta rikkust mitte teiste teenimise, vaid nöörimisega. Kui ta oli autult rikkaks saanud, õilistasid poliitikategelased, kellele ta oli vajalikul hetkel teeneid osutanud, teda lorditiitliga. Kas sa saad aru, mis ma räägin? Kas teie segaduste ajastu oli niisamasugune? Sa ju ei teadnud, et ta nii kole oli. Anna mulle andeks, kui purustasin sinu illusioonid segaduste ajastu ja selle romantiliste võimaluste suhtes. Kuid ma astusin just praegu välja selle maailma lõpmatust tolmust, korralagedusest ja kärast, piiratusest, julmusest ja hädadest, troostitusest, mis tapab igasuguse lootuse . . . Kui minu maailm köidab siiski sinu meeli, siis sulle jääb ju võimalus võtta ette seiklusrikas reis nende segaduste sekka... See oleks tõeline seiklus . . . Kes teab, mis meie kahe maailma vahel võib juhtuda . . . Ent ma kardan, et see kõik pole sinu jaoks! Sa ei suuda kujutleda, kuivõrd räpane on meie maailm. . . Mustus ja tõved, need lohisevad seal romantika sabas.»

Nad mõlemad vaikisid. Mr. Barnstaple süvenes oma mõtetesse, kuna tüdruk istus ja jäi teda imetlusega uurima.

Tüki aja pärast alustas mr. Barnstaple uuesti. «Tahad, ma ütlen sulle, millele ma mõtlesin just siis, kui sa ilmusid?» «Millele?»

«Teie maailm on miljonite muistsete unistuste kehastus. See on imeline maailm! See on taevani kõrguv ime. Ent ma tunnen sügavat kurbust, et koos minuga ei viibi siin kaks minu armsamat sõpra, ega näe seda, mida näen mina. Imelik, et mu mõtted keerlevad kogu aeg nende ümber. Üks neist on kahjuks jõudnud juba üle kõigi universumite raja, kuid teine neist viibib veel minu maailmas. Kallis tüdruk, sa õpid, teie maailmas õpib vist igaüks, igaüks on siin üliõpilane. Kuid meie maailmas kujutab õppija, üliõpilane, endast omaette klassi. Me olime kolmekesi koos õnnelikud, sest me olime õppijad, üliõpilased, ega olnud veel sattunud vaevarikka töö tuimade veskikivide vahele. Ja kuigi me olime kõik armetult vaesed ja nii mõnigi kord näljased, polnud me seepärast vähem õnnelikud. Me rääkisime ja vaidlesime sageli nii omavahel kui ka üliõpilaste vaidlusklubis,

249

arutades oma maailma puudusi ja seda, kuidas neid oleks võimalik ühel päeval kõrvaldada. Kas esines ka teie segaduste ajastul säärast innukat, lootustest tulvil, vaest üliõpilaselu?»

«Jätkake,» lausus tüdruk, kelle ainitine pilk oli suunatud mr. Barnstaple'i pimeduses ähmaselt paistvale profiilile. «Just säärasest näljasest ja unistavast üliõpilaselust olen ma lugenud vanades romaanides.»

«Me kõik kolm olime ühel nõul, et meie ajastu kõige pakilisemaks vajaduseks on haridus. Me olime seisukohal, et see on kõrgeim kutsumus, millele me ennast pühendada võime. Me tegime seda igaüks omal viisil, kõige kasutumalt küll mina. Mu tee läks sõpradest mõnevõrra lahku. Nad hakkasid välja andma mahukat kuukirja, mis aitas koondada teadusemaailma. Üks

sõpradest astus ettevaatliku ja kitsi kirjastuse teenistusse, toimetas seal õpikuid, juhtis pedagoogilist ajalehte ning uuris teaduslikel eesmärkidel koolielu. Ta pööras liiga vähe tähelepanu palgale ja teenistusele, liiga vähe, et keskmiseltki läbi tulla, kuigi kirjastajad teenisid tema töö arvel tublisti. Kogu tema elu oli üksainus lakkamatu vaevanägemine hariduspõllul. Kogu oma elu jooksul ei võtnud ta endale aastas puhkust kuukski ajaks. Sel ajal kui ta elas, mõtlesin ma vähe sellele tööle, mida ta tegi. Alles pärast seda, kui ta suri, hakkasin ma kuulma õpetajatelt, kelle koole ta oli inspekteerinud, ja õpikute autoritelt, keda ta oma nõuannetega oli abistanud, üksmeelset kiitust tema tööle, kannatlikkusele ning südamlikkusele, mis oli saatnud tema tegevust. Just temasuguste elud on aluseks sellele Utoopiale, kus puhkeb praegu sinu noor elu, säärastele eludele toetudes ehitatakse meie maiseski maailmas üles oma Utoopia. Selle minu sõbra elu katkes ootamatult ja kõige südantlõhestavamal viisil. Ta töötas ilma puhkuseta liiga pikka aega ja liiga pingutavalt, kuni saabus kriis. Vapustavalt äkki ütles tema närvisüsteem üles, tema mõistus ei pidanud vastu, ta langes sügavasse melanhooliasse ja suri. On kaheldamatu tõde, et emake loodus ei tunne ei õiglust ega ka kaastunnet. See juhtus paar nädalat tagasi. Too teine sõber, mina ja lahkunu naine, kes oli olnud tema väsimatu abiline, olime ainsad, kes tema matustel tõelist leina tundsid. Täna õhtul

250

meenus mulle see kõik erakordse elavusega. Ma ei tea, mida teete teie surnutega, kuid Maa peal nad maetakse tavaliselt mulla alla.»

«Meil nad põletatakse,» vastas tüdruk.

«Seda teevad vabama mõttelaadiga inimesed ka meil. Ka meie sõber põletati. Me seisime ja jälgisime kombetalitusi mis on seotud meie ammuse religiooniga, millesse me enam ei usu. Varsti libises tema kirst, mida katsid elavatest lilledest pärjad, läbi luugi krematooriumiahju. Kui kadus kirst, mis võttis kaasa nii palju minu noorusest, nägin ma, et too teine vana ja armas sõber nuuksus. Ka mina võitlesin pisaratega: selline vapper, andumusrikas ja usin elu peab lõppema nii haletsusväärselt ja tänamatul M Preester luges ette pika vaieldava traktaadi, mille autoriks on Pauluse nime kandev teoloogiline kirjanik. See oli tulvil analoogial põhinevaid vähese väärtusega argumente ja kaheldavaid väiteid. Ma oleksin soovinud, et ta oleks selle muistse teravmeelse kirjaniku ideede asemel peatunud veidi meie sõbra tõelisel üllusel, tema ülevalt jõulisel tööl ja tema põlgusel igasuguse kasuahnuse vastu. Ta oli kogu oma elu töötanud piiritus andumuses niisugusele maailmale, nagu seda on teie oma. Ent ma kahtlen, kas tal oli vähimatki kujutlust sellest üllamast ja sirg-joonelisemast elust inimeste jaoks, mille saabumist tulevikus oli valmistanud kindlalt ja kaheldamatult ette tema enda toimekas elu ja teiste temasuguste töö. Ta elas usus, see usk täitis tema elu liigagi jäägitult. Tema elus oli liiga vähe päikesepaistelisi päevi. Kui ta oleks praegu siin, samuti see teine armas sõber, kes nii sügavalt kurvastas tema lahkumise puhul, kui nad mõlemad ilmuksid siia, siis annaksin oma koha neile, et nad näeksid oma elu tõelist suurust, millest annab tunnistust teie elu tagajärjekus. Siis, siis tunneksin ma Utoopiast tõesti täielikku rõõmu. Praegu on mul tunne, nagu oleksin ma omastanud sõprade säästud ning kulutaksin neid enda vajadusteks.»

Mr. Barnstaple'ile meenus äkki tema vestluskaaslase noorus. «Armas laps, anna mulle andeks see rutakas tormamine. Kuid sinu hääl oli nii sõbralik.»

Vastuseks kummardus tüdruk tema väljasirutatud käe kohale ja surus sellele oma pehmed huuled.

251

Ent samas kargas tüdruk püsti. «Kas te näete seda tuld seal tähtede keskel?» küsis ta.

Mr. Barnstaple tõusis tema kõrval püsti.

«Selle lennukiga tuuakse siia lord Barralonga ja tema seltskond, lord Barralonga, kes tappis täna inimese! Kas ta on suur ja tugev mees, ohjeldamatu ja imetlusväärne?»

Ootamatust kahtlusest haaratuna heitis mr. Barnstaple kiire pilgu kaunisse näkku, mis oli pööratud tema kõrval tähtede poole.

«Ma ei ole teda kordagi näinud, kuid ma arvan, et see on lühike noorepoolne kiilaspäine mees, kes kannatab tõsiste maksa- ja neeruhäirete all. See pole lasknud tal rakendada oma energiat nooruslikes lõbustustes ja spordis, vaid suunanud selle varanduse kogumisele. Sel kombel saigi võimalikuks õilsa tiitli ostmine, mis köidab sinu meeli. Tule kaasa ja vaata teda.»
Tüdruk seisis endiselt. Nende pilgud kohtusid. Ta oli üheteistkümneaastane, kuid nad olid ühepikkused.
«Kas minevikus siis ei olnud mingit romantikat?»
«Ainult noorte südametes. Ja see suri.»
«Ja kas enam ei olegi?»
«Lõputu romantika, aga selle aeg on ees. See ootab sind.»

4

Lord Barralonga ja tema seltskonna lavale ilmumine mõjus mr. Barnstaple'ile sel imelisel päeval umbes nii, nagu oleks ta kõrgelt laineharjalt alla sügavusse langenud. Ta oli äkki väsinud. Mingil mõistmatul põhjusel pahandas teda nende inimeste tungimine Utoopiasse.
Maalaste mõlemad seltskonnad juhiti heledasti valgustatud saali, mis paiknes muruväljaku kõrval, kus Barralonga lennuk oli maabunud. Uustulnukad sisenesid tiheda grupina, nad pilgutasid silmi, näisid reisist väsinutena ja vaevatutena. Ent oli ilmne, et neile oli suureks kergenduseks kohata teisi maalasi olukorras, mis põhjustas neile ränka peamurdmist: nemad olid ju

252

jäänud ilma sellest rahustavast ja selgitavast vestlusest, mis oli toimunud Koosolekute väljakul. Sattumine võõrasse maailma oli neile siiani arusaamatuks mõistatuseks.
Lord Barralonga oli sellesama gnoominäo omanik, kes oli vaadanud mr. Barnstaple'ile otsa, kui suur hall auto temast Maidenheadi teel mööda kihutas. Lordi silmatorkavalt madal, kulmude kohalt laienev kolju meenutas mr. Barnstaple'ile lapikut pudelikorki. Lord Barralonga näis ärritatuna ja väsinuna. Üks käsi kaela riputatud, oli ta nagu kakluses katkuda saanud. Tema väikesed pruunid silmad pöörlesid valvsalt nagu politseiniku kätte sattunud uulitsapoisil. Tema kannul liikus varjuna džoki välimusega pisike autojuht, keda peremees kutsus Ridley'ks. Ridley näol oli rangelt otsustav ilme nagu mehel, kes ei alistu ka kõige raskemas olukorras. Autoõnnetusel olid saanud vigastada tema vasak põsk ja kõrv ning nüüd olid need ohtralt plaastriga kaunistatud. Seltskonna ainus daam miss Greeta Grey kujutas endast silmapaistvat blondi kaunitari, kes kandis valgest flanellist rätsepakostüümi. Olukord, milles ta enda leidis, jättis ta erakordselt külmaks, näis, nagu poleks tal selle ebatavalisusest vähimatki aimu. Ta käitus ilusa naise harjumusliku kõrkusega, kellele vääritute ettepanekute risk on peaaegu elukutse. Ja seda kõikjal.
Peale selle kuulus seltskonda keegi halli näoga hallis ülikonnas ameeriklane, kes vaatas samuti valvsal pilgul ringi. Nagu mr. Barnstaple mr. Mushilt kuulis, oli tegemist filmikuningas Hunkeriga. Hunkeri kõrvale ilmus koledasti pulstunud prantslane, elegantselt rõivastatud brünett, kes rääkis puudulikult inglise keelt. Lord Barralonga seltskonda näis ta olevat pigem juhuslikult sattunud kui siia päriselt kuuluvat. Mr. Barnstaple jõudis endamisi sellele järeldusele ja ei juhtunud hiljemgi midagi, mis oleks muutnud tema arvamust, et selle džentelmeni oli toonud lord Barralonga külalislahkuse ulatusse ainult teatav huvi kinematograafia vastu. Seejärel oli ta haagitud talle hoopis sobimatu nädalalõpu-seltskonna külge, nagu see välismaalasega väga kergesti võib juhtuda.
Sel ajal kui lord Barralonga ja mr. Hunker astusid

253

edasi, et teretada mr. Burleigh't ja mr. Catskilli, pöördus prantslane mr. Barnstaple'i poole küsimusega, kas too räägib prantsuse keelt.
«Ma ei saa midagi aru,» lausus ta. «Me pidime sõitma Viltshire'i või Wiltshire'!, ja siis algasid need hirmsad asjad. Kuhu me oleme jõudnud, ja mis inimesed need on, kes räägivad

kõige eeskujulikumat prantsuse keelt? Kas see on lord Barralonga nali, või unenägu, või mis meiega üldse juhtus?»

Mr. Barnstaple püüdis midagi seletada. «Teine dimensioon,» ütles prantslane, «teine maailm? See kõik on ju tore, aga mul on Londonis asjaajamine pooleli. Polnud mingit vajadust toimetada mind sel kombel tagasi Prantsusmaale, või mingile teisele Prantsusmaale mingis teises maailmas. Seda on isegi nalja jaoks liiga palju.»

Mr. Barnstaple püüdis anda mõningaid lisaseletusi. Kuid vestluskaaslase nõutu ilme tõendas, et kasutatud sõnad käivad prantslasele üle jõu. Mr. Barnstaple pöördus abi saamiseks leedi Stella poole, kes oli valmis võtma selle raske ülesande enda peale. «Leedi,» ütles ta, «teeb teile selle küsimuse selgeks. Leedi Stella, see on monsieur...»

«Emile Dupont,» tegi prantslane kummarduse. «Ma olen ajakirjanik või publitsist, nagu seda nimetate teie. Hariduse ja propaganda seisukohalt tunnen ma huvi kinematograafia vastu. See seletab, miks ma viibin siin koos tema lordliku kõrguse Barralongaga.»

Prantsuskeelne vestlus oli leedi Stella tugevaim külg. Ülima valmisolekuga heiskas ta nüüd purjed, võttes monsieur Dupont'i valgustamise enda peale. Ta katkestas ainult korraks, et teatada miss Greeta Greyle, kui meeldiv see on, et temaga koos viibib selles veidras maailmas ka teine naisolend.

Vabanenud monsieur Dupont'ist, tõmbus mr. Barnstaple tagasi. Tema pilk peatus keset saali seisval maalaste väikesel seltskonnal, keda ringina ümbritsesid mõõdukasse kaugusse hoiduvad tähelepanelikud utoop-lased. Mr. Burleigh kohtles lord Barralongat reserveeritud südamlikkusega, mr. Hunker aga teatas, et talle valmistab suurt rõõmu kohtumine «kõige väljapaistvama Briti riigimehega». Mr. Catskill seisis kõige

sõbralikumal ilmel Barralonga kõrval: nad tundsid teineteist hästi. Isa Amerton vahetas samal ajal mr. Mushiga repliike. Ridley ja Penk olid mõni hetk teineteist teraselt silmitsenud ning eemaldusid nüüd, et poolel häälel arutada selle päeva sündmuste tehnilisi üksikasju. Mr. Barnstaple'ile ei pööranud keegi tähelepanu.

See oli nagu kohtumine raudteejaamas või vastuvõtt, absoluutselt uskumatu ja samal ajal midagi tavalist. Mr. Barnstaple oli väsinud, imedest küllastatud ja kurnatud.

«Oi, ma heidaksin pikali!» haigutas ta äkki. «Ma lähen ja heidan voodisse.»

Ta sammus teda sõbralike «pilkudega saatvate utoop-laste keskelt läbi ning astus tähtede rahulikku valgusse. Seal noogutas ta Orioni tähtkuju serval helendavale võõrale udukogule nagu väsinud isa oma tüütavale järglasele: küllap ma homme hommikul vaatan! Tukkudes vaarus mr. Barnstaple läbi aedade oma isikliku peavarju poole.

Ta rõivastus lahti ja uinus äkki ning sügavalt nagu väsinud laps.

VIII PEATÜKK VARAHOMMIK UTOOPIAS

1

Mr. Barnstaple virgus pikkamööda sügavast unest.

Tal oli ebamäärane tunne, nagu põgeneks tema eest rõõmus ja imeline unenägu. Ta tegi katset seda kinni hoida ning pigistas silmad kõvasti kokku. Unenäos oli tegemist mingisuguse suure maailma kaunite inimestega, kes olid vabastanud end tuhandetest maistest muredest. Kuid need pildid hakkasid hajuma ja kustusid tema teadvuses. Üldse olid unenäod mr. Barnstaple'i jaoks viimasel ajal harulduseks. Silmad suletud, püüdis ta nüüd võimalikult vaikselt lamada. Ent vastupanust hoolimata ärkasid teadvuses igapäevased õiendused.

Viimase kahe nädala mured ja vaevad võtsid tema üle võimust. Kas ta jõuab kunagi niikaugele, et läheb puhkusele omal käel? Samas meenus talle, et pakitud reisikott on juba «Kollases Hädaohus». Kuid see ei olnud ju juhtunud mitte eile õhtul, vaid üleeile, ja ta oli tee-

legi asunud — talle meenus nüüd kodunt lahkumine ja põnevusvärin: kas ta saab väravast välja, enne kui mrs. Barnstaple midagi kahtlustama hakkab? Ta avas silmad ja suunas pilgu valgesse lakke, püüdes meenutada reisi üksikasju. Tal oli meeles pöördumine Camberwelli uuele maanteele, hommiku särav värskus, Vauxhalli sild ja ebameeldiv liiklusummistus -Hyde Park'i nurgal. Ta oli alati olnud seisukohal, et autosõit on Londoni lääneosas kaugelt raskem kui idaosas. Kas ta oli siis sõitnud Uxbridge'i? Ei. Meelde tuli teekond Slough'sse, kuid pärast seda haigutas mälus tühik.

Missugune tore lagi see on! Mitte üht pragu ega plekki!

Ent kuidas oli möödunud ülejäänud päev? Kahtlemata oli ta kuhugi välja jõudnud, sest ta ju lamas siin selles laitmatult mugavas suurepärases voodis. Ja laulurästas laulis. Ta oli alati kinnitanud, et tubli laulurästas paneb ööbikul suu kinni. Aga see siinne oli ju tõeline Caruso. Nüüd vastas sellele teine! Ja juulis! Pangbourne ja Caversham olid ööbikute jaoks nagu loodud. Kuid juunis. Ent praegu on juuli ja laulurästad. . . Neisse unesegastesse viirastuslikesse kujutlustesse ilmus mr. Rupert Catskilli kuju, käed puusas, pea kõnehoos ette küünitatud. Ta rääkis jahmatamapanevaid asju poolpal-jale kogule, kes istus, näol sügav ja keskendunud tähelepanu. Kuulajaid oli veel teisigi. Ühe nägu meenutas Delfi sibülli. Mr. Barnstaple'ile hakkas meenuma, et ta oli kuidagi sattunud nädalalõpu seltskonda, kes oli teel Taplow Courti. Või peeti see kõne Taplow Courtis? Kuid Taplow Courtis kanti rõivaid. Ent võib-olla aristokraatia salaja ja kitsamas ringis . . .?

Utoopia? . . . Aga kas see on võimalik?

Mr. Barnstaple ajas enda ülimas imestuses voodis istuli. «Võimatu!» hüüatas ta. Ta lamas väikesel avatud sammasrõdul. Sihvakate sooniliste klaassammaste vahelt nägi ta lumisetipulist mäeahelikku, kuna esiplaanil kerkisid pikkade varte otsas suured sügavpunased

256

õiekobarad. Lind laulis üha edasi — täiuslik lind täiuslikus maailmas. Nüüd meenus talle kõik. Nüüd oli kõik selge. Auto äkiline libisemine, viiulikeele katkemist meenutav heli ja — Utoopia. Nüüd oli tal kõik meeles, alates surnud Greenlake'i kaunist kehast kuni lord Barralonga ilmumiseni võõraste ja võõraiimeliste tähtede all. See ei olnud unenägu. Ta pilk langes käele, mis lamas erakordselt peenekoelisel tekil. Ta tundis, et lõug on karuseks muutunud. See maailm oli küllalt reaalne, et ajada habet ja tunda erakordset vajadust hommikueine järele. Viimane vajadus oli seda tungivam, et õhtusöök oli jäänud söömata. Ja nagu vastuseks tema mõtetele ilmus^mööda treppi tema maga-mispaika naeratav tütarlaps, käel väike kandik. Olgu mis on, aga mr. Burleigh'le peab au andma: selle hommikuse teetassi võlgnes mr. Barnstaple just tema riigimehelikult kärmele orienteerumisele.

«Olge terve,» lausus mr. Barnstaple tänades.

«Aga miks siis mitte?» lausus noor utooplanna, tõstis tee kandikult, naeratas talle emalikult ning lahkus.

«Aga miks siis mitte olla terve, — seda ta vist mõtles,» arutles mr. Barnstaple ning vajus hetkeks mõtteisse, lõug põlvedele toetatud. Siis köitsid tema tähelepanu võileib ja tee.

2

Väike riietumisruum, kus ta leidis oma rõivad samal kombel mütsakus, nagu ta nad eelmisel õhtul sinna oli visanud, pakkus oma erakordsele lihtsusele vaatamata mr. Barnstaple'ile erakordset huvi. Üminal ringi tatsates asus ta seda uurima.

Vann oli madalam kui tavaliselt Maal, ilmselt ei armasta utooplased end selles lamades leotada. Erinev, lihtsam ja hoopis ilusam oli kõigi esemete kuju. Talle tuli mõte, et Maal nõudis kunst hoopis suuremat leidlikkust. Kunstniku ees oli teatav piiratud valik tõrksaid materjale ja talle esitati kindlad nõuded, tema töö seisis ühelt poolt nende nõuete ning materjalide tõrksuse ja teiselt poolt aine omapära ja inimvaimu esteetiliste tõekspidamiste lepitamises. Kui meeliköitev oli näiteks

maise tisleri oskus sobitada kokku ühe ja teise puu oma pära ning toim. Siinsel kunstnikul oli piiramatu kontroll materjali üle ning osava kohandamise element oi tema tööst kadunud. Ta arvestas ainult inimese vahm ja keha. Selles väikeses ruumis ei olnud midagi liigset, kõik oli äärmiselt praktiline, esemete otstarbes oli võimatu eksida. Ülemeelikul pladistamisel vannis püüdis veetulva kinni läbimõeldult konstrueeritud välisserv.

Vanni küljes alusel oli suur pehme käsn. Kas utoop-lased sukeldusid käsnade järele vee alla, kasvatasid neid või õpetasid nad nii välja, et nood ujusid ise vee peale? Kes oleks talle võinud selle ära seletada?

Oma tualetitarbeid kohale paigutades tõukas ta läbipaistvalt riiulilt maha klaasi, kuid see ei purunenud põrandal. Katseks viskas mr. Barnstaple selle veel kord maha, kuid klaas ei purunenud.

Algul ei leidnud ta kuidagi kraane, kuigi nii vann kui ka kraanikauss olid olemas. Siis märkas ta seintel mitut nuppu, millele olid kantud mustaga mingid märgid — vist Utoopia kirjatähed. Ta proovis. Varsti voolas vanni tulikuum, seejärel jääkülm vesi; siis hakkas purskama seebivett ning muidki aineid, milledest ühel oli männilõhn, kuna teine lehkas nõrgalt kloori järele. Mõtetele andsid mõneks ajaks tööd Utoopia kirjamärgid nuppudel: tegemist oli ju esimeste kirjamärkidega, mida ta nägi. Ilmselt tähistas iga märk üht sõna. Ent ta ei jõudnud selgusele, kas märgid on seotud häälikutega või on tegemist ülimalt lihtsustatud hieroglüüfidega. Kuid samas pöördus tema tähelepanu kõrvale ja sai uue suuna: ainus metall, mida ta selles rõivastus-ruumis nägi, oli kuld. Nagu ta tähele pani, oli seda siin erakordsel hulgal. Kõike ehtis ja raamistas kuld. Mahedad kollased triibud särasid ja sätendasid. Nähtavasti oli kuld Utoopias odav ja arvatavasti osati seda siin ka kunstlikult valmistada.

Ta võttis end kätte, et lõpetada tualett. Peeglit toas ei olnud. Ent kui ta tõmbas millestki, mida ta pidas kapiukse käepidemeks, avanes tema ees mehekõrgune kolme poolega peegel. Hiljem sai talle selgeks, et Utoopias ei hoita peegleid lahtiselt väljas. Nagu talle räägiti, pidasid utooplased omaenda isiku meenutamist kas või peegli vahendusel ebasündsaks. Neil oli kombeks end

ainult üks kord hommikul hoolega üle vaadata, et veenduda oma välimuse korrasolekus; ülejäänud päevaks omaenda isik unustati. Raseerimata mr. Barnstaple seisis pidžaamas peegli ees ja uuris ennast äärmiselt rahulolematult. Miks ometi eelistavad auväärsed kodanikud niisuguseid koledaid kahvatupunaste triipudega pidžaa-masid? Kui ta oli välja võtnud küüneharja, hambaharja, habemeajamispintsli ja pesemiskinda, näisid need esemed talle äkki jämedakoelistena nagu labane naljamäng. Eriti jõleda riistana tundus hambahari. Ta kahetses nüüd, et polnud Victoria jaama juures rohupoest uut ostnud.

Ja kui vastikud ja veidrad olid rõivad!

Teda haaras ülemeelik ictee võtta omaks Utoopia rõivastuspõhimõtted, kuid hetkeline mõtisklus peegli ees hoidis teda sellest tagasi. Samas meenus talle, et oli reisivarustuse hulka pannud ka siidist tennisesärgi ja flanellpüksid. Mis oleks, kui ta tõmbaks selga selle särgi, jätaks kraenööbi lahti, kaelasideme ette sidumata ning läheks välja paljajalu?

Ta silmitses oma jalgu. Maa peal poleks nende kohta olnud kõige vähematki ütlemist. Aga just Maa peal nad näotuks olid muutunudki.

3

Veidi aja pärast embasid erakordselt säravat ja puhtaks küüritud mr. Barnstaple'it Utoopia tõusva päikese kiired. Valged rõivad üll, kaelus avatud, jalad paljad, sirutas ta käed naeratades välja ning tõmbas kopsudesse sügava sõõmu mahedat õhku. Äkki muutus tema ilme rangeks ja otsustavaks.

Teisest väikesest magamismajast, mis polnud siit kahtsadat jardigi eemal, ilmus nähtavale isa Amerton. Mr. Barnstaple taipas vaistlikult, et vaimulik isa oli otsustanud eileõhtuse tüli - kas andestada või lasta endalt andeks paluda. See, kas ta esineb solvajana või ohvrina, pidi

jääma juhuse hooleks. Üks oli aga kindel: sünge ja sogase hoovusena valgub üle ümbruse kristalse kirkuse ja sära liigutav mulin hingesugulusest. Eespool, mr. Barnstaple'ist veidi paremal, algas lai trepp,

259

mis viis alla järvede äärde. Kolm pikka sammu, ja juba ta oli trepil, võttes kaks astet korraga. Võib-olla oli see tema ärevusest põhjustatud pettekujutlus, kuid talle tundus, nagu oleks isa Amerton hüüdnud talle järele: «Mr. Barn-staple.»

Kaht astet korraga võttes tormas mr. Barnstaple trepist alla ning ületas uhteuuraku kohal kõrguva silla. Katusega kaetud silla üks külg lasus massiivsel müüritisel, kuna järve poolt toetasid seda lihvitud klaasist peened sambad. Läbi sammaste tungivad päikesekiired murdusid ja heitsid punast, sinist ja kuldset helki. Ühel muruplatsil, mis kirendas sinistest emajuurtest, oleks ta äärepealt kokku põrganud mr. Rupert Catskilliga. Mr. Catskill kandis samu rõivaid mis eelmiselgi päeval, ainult hall torukübar puudus. Käed seljal, jalutas ta ringi.

«Ohoo!» hüüatas ta. «Kuhu teil nii kiire on? Näib, et me oleme esimestena üleval.» «Ma nägin isa Amertoni...»

«Siis on kõik selge. Hakkasite kartma, et ta veab teid hommikusele jumalateenistusele, või kuidas ta seda nimetab. Tegite õigesti, et jalga lasksite. Las ta palub ise meie kõigi, kaasa arvatud ka minu eest.» Mr. Barnstaple'i vastust ära ootamata jätkas ta: «Kas te magasite hästi? Mis te arvate sellest vanamehest, kes vastas mu kõnele, ah? Põiklevad fraasid. Kui asi on kahtlane, siis tungi kallale kaebaja advokaadile. Me ei nõustu temaga, sest meie südamed ei ole puhtad.»

«Missugust vanameest te mõtlete?»

«Seda auväärset džentelmeni, kes rääkis pärast mind.»

«Urthred! Kuid ta ei ole ju neljakümmendki vana.»

«Ta on seitsmekümne kolme aastane, nagu ta pärast meile teatas. Siin elatakse kaua, üks igav vindumine. Meie elu näib nende seisukohast vaadatuna tiisikushaige tujuka palavikuna. Aga nagu ütleb Tennyson: «Parem viiskümmend aastat Euroopas kui igavik Hiinas!» Mis? Ta lihtsalt laveeris mu väidete vahelt läbi. See on kuldne paradiis, loojuva päikese maa. Vaevalt meile selle eest aitäh öeldakse, et me seda tukkuvat rahu segasime.»

«Ma kahtlen selles tukkumises.»

260

«Nähtavasti olete ka teie nakatatud sotsialismibatsillist. Jah, ma olen kindel, et see on nii! Uskuge mind, see on kõige täiuslikum näide allakäigust, mida üldse võib kujutleda. Aga ärge muretsege, me raputame need tukkujad üles. Peatselt veendute te oma silmaga, et loodus on meie poolt, ja sellisel viisil, mida keegi ei ole osanud siiani kujutleda.»

«Kuid mina seda allakäiku ei näe,» jäi mr. Barnstaple enda juurde.

«Keegi pole nii pime kui see, kes ei taha näha. Nii on see kõikjal. Võtke kas või nende ebatervis, mis tuletab meelde rasvunud kariloomi. Või see, kuidas nad kohtlesid Barralongat. Nad lihtsalt ei tea, mis temaga teha. Nad isegi ei areteeri teda. Juba tuhat aastat pole nad mitte kedagi areteerinud. Ta kihutab mööda nende maad ringi, mõrvab, tapab, ehmatab ja tekitab segadusi, nemad aga vahivad juhmilt pealt. Jah, sõna otseses mõttes juhmilt. See näeb välja nii, nagu jookseks marutõbine koer ringi mööda maailma, mida asustavad lambad. Ma usun, et kui ta poleks kraavi lennanud, siis kihutaks ta veel praegugi tuututades ja pruusates ringi ning tapaks inimesi. Nad on täielikult kaotanud sotsiaalse kaitseinstinkti.»

«Ma kahtlen...»

«See on kiiduväärt omadus. Muidugi kui piiri pidada. Aga kui te olete oma kahtlustest jagu saanud, siis näete ise, et mul on õigus. Mis? Ohoo, kas seal terrassil ei seisa mitte minu lord Barralonga ja tema prantslasest sõber? Nemad need on, kes seal hommikuõhku hingavad. Kui lubate, siis ma lähen ja vahetan nendega paar sõna. Missugust teed mööda te ütlesite isa Amertoni minevat? Ma ei tahaks teda segada tema mõtisklustes. Siit või? Mina pööraksin siis parempoolsele teele...»

Ta irvitas sõbralikult üle õla.

4

Mr. Barnstaple sattus kahele utooplaseJe, kes hõbeda-värviliste kergete käsikärudega varustatult tegid aiatööd.

Nad lõikasid kuivanud oksaraage ning äraõitsenud

261

õiekobaraid sakilisel kaljuserval laiuvas põõsastihnikus, mille kohal kobrutas rooside karmiin ja küps puna. Aednikel olid käes pikad puukoore värvi nahksed töökindad ja ees samasugused põlled, tööriistadeks konksud ja noad.

Mr. Barnstaple polnud veel kunagi näinud selliseid roose, mida kultiveeriti siin. Õhk oli tulvil nende lõhna. Ta ei teadnud seni, et täidisõielised roosid võivad kasvada mägedes. Säravpunaseid lihtroose oli ta Šveitsis; küll näinud päris suurtes kõrgustes, kuid veel mitte: kunagi niisuguseid lopsakaid hiiglasi nagu need siin.. Lehed olid neil hoopis kängunud. Pikad okkalised varred looklesid punakate vöödiliste vaatidena laiali ning ronisid üles kaljurahnudele, mille vahel nad kasvasid. Nende suured kroonlehed langesid punase lumena maha, lenneldes liblikatena ringi ja sadades verena pehmele pinnasele, mis oli varjul pruunide kaljude vahel.

«Te olete esimesed utooplased, keda ma näen töö juures,» ütles ta.

«See pole meile töö,» ütles naeratades see, kes talle lähemal seisis — sinisilmne tedretähniline blond noormees. «Aga et me juba kord selle roosisordi poolt oleme, siis peame need ka korras pidama.»

«Kas need on teie roosid?»

«Paljud arvavad, et täidisõieliste mägiroosidega on okaste ja kaugele hargnevate vaatide tõttu liiga palju tüli ja tegemist ning leiavad, et selles kõrguses tuleks kasvatada ainult lihtsorte ja see tore liik tuleks lasta välja surra. Kas te olete meie rooside poolt?»

«Niisuguste poolt nagu need siin — alati,» lausus mr. Barnstaple.

«Hästi! Veeretage siis käru lähemale ja viskame oksa-risu peale. Me vastutame kogu tihniku korrasoleku eest — all ulatub see peaaegu veeni vä]ja.»

«Ja te peate ise selle eest hoolitsema?»

«Kes siis muu?»

«Aga kas poleks võimalik leida kedagi, kes teeks selle töö tasu eest teie asemel ära?»

«Oo, hallipäine muinasaeg!» hüüatas noormees vastuseks. «Oo, eelajalooline teadmatus, mis on pärit barbaarsest universumist! Kas te ei saa siis aru, et Utoopias ei ole töötavat klassi? See suri välja juba viisteist

262

sajandit tagasi. Palgaorjus, igasugused sobingud ja muu sarnane kadusid koos sellega. Neist asjadest teame me ainult raamatute kaudu. Kes roose armastab, see peab neid teenima — ja ise.» «Kuid te teete ju tööd.»

«Aga mitte palga pärast. Mitte sellepärast, et keegi tahaks midagi saada, kuid oleks liiga laisk selle hankimiseks. Me töötame kui osakesed Utoopia ajust ja tahtest.»

«Kas tohib küsida, mis on teie elukutse?»

«Mina uurin meie planeedi sisemist ehitust ning tegelen kõrgsurvekeemiaga. Minu sõber aga ...»

Ta pöördus sõbra poole, kelle tõmmu nägu ja pruunid silmad kerkisid äkki lopsakate õite keskelt. «Mina valmistan toitu.»

«Te olete kokk?»

«Midagi selletaolist. Praegu on mul just käsil teie, maalaste menüü. See on üpris huvitav ja omapärane, kuid ma ütleksin, et küllaltki kahjulik. Ma koostan teie toidusedelit. . . Mulle paistab, et te olete juba rahutu, kuid ma tegin ettevalmistused teie hommikueineks juba eile õhtul.» Ta heitis kiire pilgu tillukesele käekellale, mida varjas töökinnas. «Umbes tunni aja pärast on toit valmis. Kuidas teile maitses hommikuna tee?»

«See oli suurepärane,» ütles mr. Barnstaple.
«Hästi,» lausus tõmmu noormees. «Ma tegin oma parima. Loodetavasti olete hommikueinega samuti rahul. Olin sunnitud lendama möödunud õhtul kahesaja kilomeetri kaugusele sea järele, selle ise tapma, lahti lõikama ja järele uurima, kuidas seda suitsutada. Peekoni söömine pole Utoopias enam kombeks. Loodan, et olete minu valmistatud singilõikudega rahul.»
«Suitsutamine käis teil küll üllatavalt kiiresti — ja seda üheainsa peekoniviilu pärast,» lausus mr. Barnstaple. «Me oleksime saanud hakkama selletagi.»
«Kuid teie eestkõneleja pani sellele nii väga rõhku.»
Blond noormees tungis tihnikust välja ja veeretas käru minema. Lahkudes lausus mr. Barnstaple tõmmule noormehele: «Jääge terveks.»
«Miks ma peaksin haigeks jääma?» küsis too.
263

5

Mr. Barnstapie märkas Ridley't ja Penki, kes sam-l musid tema poole. Ridley nägu ja kõrva ehtis endiselt! plaaster, tema käitumine oli pingutatud ja ärev. Penk, kes hoidis käega põske, oli jäänud temast paar sammu] maha. Mõlemad kandsid mundrit — valgepõhjalist mütsi, kohmakalt seljasistuvat nahkkuube ja musti säärekaitseid, Utoopia vabadustele polnud nad teinud ühtki järeleandmist.
Ridley hakkas kohe rääkima, kui arvas, et on jõud-j nud mr. Barnstaple'i kuuldekaugusse.
«Mister, ega te juhuslikult ei tea, kuhu need ahvid meie auto ajasid?»
«Ma mõtlesin, et auto on teil päris lömmis.» ««Rolls-Royce'iga» seda ei juhtu, mitte sedamoodigi. Tuuleklaas, poritiib ja astmelaud, need küll. Me kukkusime ju külili. Tahaksin masina üle vaadata. Mul jäi bensiinikraan lahti ja karburaator lekib veidi. Oma süü, ma ei kontrollinud tihendit. Kui bensiin nüüd välja jookseb, kust me seda siin neetud paradiisis enam saame, siin pole sellest märkigi. Kui masin pole sõidukorras ja lord Barralonga selle ette nõuab, siis on teadagi pahandus käes.»
Mr. Barnstaple'il ei olnud aimu, kus autod võiksid olla.
«Teil pidi ju endal ka masin olema?» küsis Ridley etteheitvalt.
«On küll. Aga pärast autost väljumist pole see mulle kordagi meelde tulnud.»
«Asjaarmastaja!» lausus Ridley salvavalt.
«Nii või teisiti, aga auto asjus mina teid küll aidata ei saa. Kas te utooplastelt olete küsinud?»
«Ei tule pähegi. See sort meile ei istu,» lausus Ridley.
«Nad ütleksid teile.»
«Ja passiksid peale, mis me oma autode juures teeme. Ega nad iga päev «Rolls-Royce'i» näe. Järgmiseks kihutaksid nad nendega minema. Mulle ei meeldi see koht ega ka inimesed. Säärased veidrikud. Ja viisakust neil ka ei ole. Tema lordlik kõrgus ütles, et tegemist on käputäie degenerantidega ja minu meelest on tal õigus. Ma pole just vagatseja, aga see paljalt lippamine on
264
minu jaoks igatahes liig. Ma tahaksin teada, kuhu nad need autod on pannud.»
Mr. Barnstaple silmitses Penki. «Kas teil juhtus midagi näoga?» küsis ta.
«Tühine asi,» lausus Penk. «Ma mõtlen, et peaksime
edasi minema.»
Ridley heitis Penkile pilgu ning vaatas siis mr. Barnstaple'i poole. «Ta sai väikese müksu,» märkis ta ning tema hapust ilmest murdis läbi nõrk naeratus.
«Lähme parem edasi, kui me tahame autod üles leida,» ütles Penk.
Ridley nägu tõmbus irvele ning väljendas ülimat mõnu. «Ta põrkas millegi vastu.»
«Pea lõuad!» lausus Penk.
Kuid lugu oli liiga hea, et sellest vaikida. «Üks nende plika andis talle vastu vahtimist.»

«Kuidas nii?» küsis mr. Barnstaple, «ega te ometi lubanud endale vabadusi. . .?»
«Tühjagi ma ei lubanud,» ütles Penk. «Aga et mr. Ridley. nii armastusväärselt selle jutu üles võttis, siis ma pean teile vist ära rääkima, mis juhtus. See nali räägib kõige selgemalt, kui kahtlane on elada poolmetsikute ja poolhullude seas, kelle hulka me oleme sattunud.»
Ridley naeratas ja pilgutas mr. Barnstaple'ile silma. «Tüdruk andis talle paraja obaduse, nii et ta lendas pikali. Ta pani käe tüdruku õlale ja — partsti! — oligi selili. Midagi niisugust pole ma veel näinud.»
«Üpris ebameeldiv,» lausus mr. Barnstaple.
«See kõik juhtus sekundi jooksul.»
«Kahju, et'see juhtus.»
«Mister, ärge saage sellest valesti aru ja ärge tehke ekslikke järeldusi,» ütles Penk. «Ma ei tahaks, et see lugu leviks — mul võiks tulla pahandusi mr. Bur-leigh'ga. Kahju, et mr. Ridley ei suutnud keelt hammaste taga hoida. Ma ei saa aru, mis tüdrukut ärritas. Ta tuli minu tuppa parajasti siis, kui ma üles tõusin. Tal polnud nii-öelda midagi seljas ja minu meelest oli ta veidi nipsakas. Noh, mul käis peast läbi mõte ütelda talle midagi, noh, nii-öelda väikselt nalja visata. Inimene ei suuda ju alati oma mõtteid kontrollida, eks ole õige? Mees jääb meheks. Kui keegi loodab, et mees

jääb tüdruku vastu ilma igasuguste kõrvalmõteteta viisakaks ka oma mõtetes, siis mina see küll ei ole. Ma lihtsalt ei saa. See on loomuvastane. Igatahes ei lausunud ma sõnagi, ükskõik, mis rna siis ka ei mõelnud. Mr. Ridley võib tunnistada. Ma ei lausunud talle sõnagi. Ma ei jõudnud suudki avada, kui ta mulle vastu vahtimist virutas. Lõi mu pikali nagu keeglikurika. Ta ei paistnud isegi vihane olevat. Rusikahoop külje pealt. Pikali lendasin ma rohkem üllatusest kui muust.»
«Aga Ridley ütles, et te puudutasite teda.»
«Võib-olla panin talle käe lihtsalt isalikult õlaie. Siis kui ta ringi pööras, et lahkuda. Ma ei salga; ma ei ole kindel, kas ma mitte ei kavatsenud talle midagi öelda. Ja seal see oligi! Ja kui mul nüüd pahandusi tuleb seepärast, et mulle asja ees, teist taga vastu vahtimist anti...»
Penki tähendusrikas käeliigutus rääkis sügavaimast meeleheitest.
Mr. Barnstaple mõtles järele. «Minu pärast teil küll pahandusi ei ole. Kuid samal ajal peame me minu arvates olema nende utooplastega äärmiselt ettevaatlikud. Nende kombed on teistsugused kui meil.
«Jumal tänatud!» lausus Ridley. «Mida varem ma sellest maailmast vanale Inglismaale tagasi pääsen, seda parem.»
Ta pöördus minekule.
«Te peaksite kuulma, mis rääkis tema lordlik kõrgus,» lausus Ridley üle õla. «Ta ütles, et see on täispuhutud degenerantide, allakäinud degenerantide maailm, vabandage, aga need on degenerandid. Ah? See on enam-vähem täpne iseloomustus.»
«Selle noore naise käsi ei paistnud olevat nii väga degenereerunud,» sõnas mr. Barnstaple, kes pidas sellele viimasele löögile vapralt vastu.
«Kas tõesti?» küsis Ridley mürgiselt. «Seda arvate teie. Hoopiski mitte! Degenereerumise kõige kindlam märk on see, kui naised hakkavad mehi peksma. See on igasuguste instinktide vastu Üheski lugupeetavas ja viisakas maailmas ei oleks niisugune asi võimalik. Mitte iialgi!»
«Iialgi,» kordas Penk.

«M e i e maailmas saaks niisugune tüdruk varsti oma-vitsad. Õige varsti. Usute?»
Ent samal ajal avastas mr. Barnstaple'i ekslev pilk ootamatult isa Amertoni, kes tõttas kiirustades üle laia muruplatsi ning andis käega märku peatumiseks. Mr. Barnstaple taipas, et ta peab tegutsema kohe.
«Sealt tulebki keegi, kes võiks teil aidata autod üles leida, kui ta vaevaks võtab. See ütlemata abivalmis mees on isa Amerton. Tema vaated naistele langevad kokku teie omadega.

Te olete nagu loodud koos tegutsema. Kui te peatate ta ja seletate talle kogu vahejuhtumi lihtsalt ja selgelt ära...»

Nende sõnadega suundus m*r. Barnstaple kärmel sammul järve poole.

Ta oli nüüd juba väikese suvemaja juures, mis ulatus järve kohale ning mille külge olid kinnitatud rõõmsa-värvilised paadid.

Kui ta jõuab paatide juurde ning pääseb ühega neist järvele, oleks tal isa Amertoni suhtes tubli edumaa. Isegi siis, kui see hea mees ta kannul püsiks. Täiest jõust teisele paadile järele sõudes ei suuda pidada tõeliselt liigutavat kõnet isegi mitte tema.

6

Mr. Barnstaple päästis parasjagu lahti süsta — ta valik oli langenud säravvalgele sõidukile, mille ninale oli maalitud suur sinine silmakujuline sõõr —, kui ran-dumissillale ilmus leedi Stella. Viimane väljus ehitisest, mis ulatus järve kohale; miski tema kiiretes liigutustes ütles mr. Barnstaple'ile, et ta oli end paviljonis peitnud. Leedi Stella heitis pilgu ümberringi ja alustas innukalt: «Mr. Bastable, te lähete vist järvele sõudma? Kas ma tohin kaasa tulla?»

Nagu mr. Barnstaple märkas, kujutas leedi Stella kostüüm kompromissi maise ja Utoopia stiili vahel. Seda, mis tal oli üll, oleks võinud pidada kas äärmiselt lihtsaks munakollaseks pärastlõunakleidiks või õige kunstipäraseks supelmantliks, mis jättis vabaks tema kaunid saledad käsivarred, mida ehtis ainult kullaga raamitud merevaigust käevõru. Paljastele jalgadele —

267

jalad olid tal aga erakordselt graatsilised — olid tõmmatud sandaalid. Pea oli katmata, tumedatesse juustesse oli köidetud tagasihoidlikult ainult mustkuldne pael, mis sobis hästi tema intelligentse näoga. Mr. Barnstaple oli naiste moodide asjus täielik võhik, kuid temagi oskas hinnata fakti, et leedi Stella on tabanud Utoopia joone.

Ta aitas daami süstasse. «Sõuame kohe minema, ja sinna kaugemale,» lausus leedi Stella, heites enne istmele laskumist taas pilgu selja taha.

Natuke aega sõudis mr. Barnstaple otse edasi; ta ei näinud enda ees midagi muud kui päikeses sädelevat vett ja taevast, madalaid mäekühme, mis piirasid järve suure tasandiku poolt, eemalt paistva tammi tohutuid sambaid ning leedi Stellat. Leedi Stella tegi näo, nagu oleks ta haaratud Koosolekute väljaku rohelise nõlvaku ja sellel ning tagapool paistvatel terrassidel kerkivate majakeste ilust, kuid mr. Barnstaple tajus, et daam ei olnud süvenenud mitte maastiku kui terviku vaatle-misse, vaid tema rahutu pilk otsis sealt kindlat eset või isikut.

Leedi Stella tegi pingutusi vestluse alustamiseks, märkides, kui imearmas on tänane hommik, ja avaldades imestust, et linnud veel juulikuus laulavad.

«Aga võib-olla siin ei olegi praegu juuli,» lausus mr. Barnstaple.

«See oli minu poolt tõesti rumal! Loomulikult ei ole siin juuli.»

«Näib, et me viibime kaunis maikuus.»

«Aeg on vist veel väga varajane,» lausus leedi Stella. «Ma unustasin oma kella üles keeramata.»

«Imelik küll, aga kellaaeg näib olevat neis mõlemas maailmas sama,» ütles mr. Barnstaple. «Minu käekell näitab seitset.»

«Ei,» lausus leedi Stella, kes oli süvenenud omaenda mõtetesse, pilk suunatud eemal rohetavatele aedadele. «See on keegi Utoopia tütarlaps. — Kas te täna hommikul kedagi meie seltskonnast olete kohanud?»

Mr. Barnstaple pööras süsta ringi, nii et rand jäi paadis viibijate vaatevälja. Nad nägid järvelt, kuidas tohutud terrassid, kaitsemüüritised ja uurdeorud

268

liitusid tagapool kerkivate maemassiivide väljaulatuvate kaarjate kühmude ja kaljurünkadega, moodustades viimastega ühtse terviku. Ülespoole tungivad põõsa-tihnikud

sulasid kokku järsakuid katvate männimetsadega. Tormakad jõed ja kärestikulised mägiojad olid kammitsetud ning juhitud laiali Koosolekute väljaku smaragdseile nõlvadele ja aedadesse. Kunstlikud astangud, mille ülesandeks oli pinnase kinnihoidmine, laiusid mõlemal pool avara panoraamina kaugusse, liitudes kõrgemal mäemassidega. Terrasside ehitamiseks kasutatud kivimite värvitoon ulatus sügavpunasest purpur-triibulise valgeni; tasaseid astanguid liigendasid üle mägijõgede ja kaljulõhede kerkivad sillakaared, vee-jugasid purskavad tohutud ümmargused avaused ning astmelised kärestikud. Terrassidel ja viimastele laskuvatel rohelistel nõlvadel kerkisid üksikutena, rühmadena ja .tervete kobaratena purpursed, sinised ja valged majakesed, mis olid niisama kerged ja õhulised kui neid ümbritsevad alpiõied. Mr. Barnstaple jäi selle vaate-pildi ees hetkeks sõnatuks. Siis jõudis leedi Stella küsimus tema teadvuseni. «Ma kohtasin mr. Rupert Cats-killi ja kaht autojuhti,» ütles ta. «Isa Amertoni, lord Barralongat ja monsieur Duponfi nägin ma eemalt. Mr. Mushi ega mr. Burleigh't polnud aga kuskil näha.»

«Mr. Cecil ei tule niipea välja. Ta jääb voodisse kella kümne või üheteistkümneni. Tal on kombeks hommikuti alati korralikult välja puhata, kui ees seisab tõsine vaimne pingutus.»

Leedi kõhkles hetke ja küsis siis: «Miss Greeta Greyd te vist ei ole näinud?»

«Ei,» vastas mr. Barnstaple. «Ma ei otsinudki meie inimesi, ma hulkusin niisama ringi ja — peitsin ennast kellegi eest.»

«Te mõtlete seda kommete ja rõivaste kohtunikku?» «Jah. .. Sellepärast ma tegelikult süsta võtsingi.» Leedi pidas aru ja otsustas siis usaldusliku jutuajamise kasuks.

«Ka mina jooksin kellegi eest ära.»

«Ega see ometi jutlustaja ei olnud?»

«Ei, see oli miss Grey!»

Edasisest tahtis leedi Stella ilmselt kõrvale põigelda.

«Selles maailmas viibimine kujuneb meile vist äärmiselt

raskeks. Siinsetel inimestel on erakordselt peen maitse ja me võime neid kergesti solvata.»

«Kuid nad on küllalt arukad, et meid mõista.»

«Aga kas inimesed, kes mõistavad, sellepärast ka alati andestavad? Olen alati kahelnud, kas need sõnad peavad paika.»

Et mr. Barnstaple'il ei olnud vähimatki soovi viia jutuajamine üldiste tõdede pinnale, jätkas ta lihtsalt sõudmist ega lausunud midagi.

«Kas te teate, et miss Grey esines ühes revüüs Phryne osas?»

«Mulle justkui meenub midagi sellega seoses. Ajalehed tegid selle ümber käragi.»

«Sealt need teatavad kalduvused arvatavasti ongi pärit.»

Järgnesid kolm pikka aerutõmmet. «Täna hommikul tuli ta minu juurde ja teatas, et kavatseb esineda täielikus Utoopia kostüümis.» «Mis ta selle all mõtles?»

«Veidi ruuži ja puudrit näole. Aga see ei sobi ju talle, mr. Bastable! See on faux-pas. See pole viisakas. Kuid nii ta nüüd mööda aedu jookseb ... Ta võib mine tea kellele vastu tulla. Õnneks pole mr. Cecil veel üleval. Aga kui ta satub vastamisi isa Amertoniga?! Parem on sellele isegi mitte mõelda. Saate aru, mr. Bastable, utooplaste päikesepruunid kehad ja kõik muu — neile see sobib. Neid nähes ei tunne ma piinlikkust. Kuid miss Grey. .. Kui võtta maiselt tsiviliseeritud naiselt rõivad, siis näeb ta välja lahtirõivastatuna, paljakskoorituna. Luitunud valgena. See meeldiv naine, kes näib olevat meie juurde määratud — ta nimi oli vist Lychnis, ei teinud selles suunas vähimatki vihjet, kui ta andis mulle nõu, mis selga panna'. Loomulikult ei tunne ma miss Greyd küllaldaselt, et temaga sellest rääkida. Pealegi ei või kunagi teada, kuidas säärane naine võiks niisugusesse jutuajamisse suhtuda...»

Mr. Barnstaple uuris kallast. Seal polnud jälgegi miss Greeta Greyst, kes peaks juba kaugelt silma torkama. «Küllap Lychnis hoolitseb tema eest,» lausus ta seejärel kindla veendumusega.

«Ka mina loodan seda. Kui me mõneks ajaks siia järvele jääme ...»

«Küllap tema eest hoolitsetakse,» lausus mr. Barnstaple. «Kardan, et miss Grey ja lord Barralonga seltskond üldse valmistab meile tulevikus mõningaidki ebameeldivusi. Kahju, et nad sattusid siia koos meiega.»

«Mr. Cecil arvab sama,» lausus leedi Stella.

«Loomulikult tuleb meil siin palju aega koos veeta ja ka meie üle otsustatakse üheskoos.»

«Loomulikult,» kordas leedi Stella.

Mõni aeg leedi Stella vaikis. Ent oli ilmne, et tal oli veel midagi öelda. Mr. Barnstaple liigutas aeglaselt aere.

«Mr. Bastable,» alustas leedi Stella natukese aja pärast.

Aer mr. Barnstaple'i käes peatus.

«Mr. Bastable, kas te k a r d a t e?»

Mr. Barnstaple mõtles järele. «Ma tunnen liialt imetlust, et karta.»

Leedi Stella otsustas pihtida. «Aga mina kardan,» ütles ta. «Alguses ma ei kartnud. Kõik näis nii kergena ja lihtsana. Kuid öösel ärkasin ma üles ja tundsin kohutavat hirmu.»

«Ei,» arutles mr. Barnstaple, «ei. Midagi sellist ma ei ole tundnud — ... siiani. Kuid arvatavasti seisab see minulgi ees.»

Leedi Stella kummardus ettepoole ning alustas usalduslikku vestlust, jälgides samal ajal oma sõnade mõju mr. Barnstaple'ile. «Need utooplased — algul pidasin ma neid lihtsaiks ja terveiks inimolendeiks, ilusateks ja süütuteks. Kuid nad ei ole seda, mr. Bastable. Nendes on midagi kalki ja keerulist, midagi, mis ulatub meist üle ja mida me ei mõista. Ja neil ei ole meist sooja ega külma. Nende pilk on külm, kui nad meid vaatavad. Lychnis on tõepoolest sõbralik. Kuid vaevalt leidub nende seas kedagi teist, kes seda oleks. Ja ma usun, et me oleme neile lihtsalt tüliks.»

Mr. Barnstaple mõtles selle üle järele. «Nii see arvatavasti on. Imetlus haaras mu nii jäägitult oma võimusesse — kõik see ilu siin ületab ju igasugused unistused —, et ma pole õieti jõudnudki mõelda sellele, mis mulje neile jätame meie. Kuid nad näivad olevat tegevuses muude asjadega ega pööra meile just erilist tähelepanu, välja arvatud need, kellele on tehtud üles-

271

andeks vaadata meie järele ja uurida meid. Lord Barralonga meeletu kihutamine mööda maad oli neile kahtlemata tülikas.»

«Ta tappis inimese.»

«Ma tean.»

Nad vaikisid mõtlikult mõne hetke.

«Ja mis veel,» alustas leedi Stella uuesti, «nende mõttelaad erineb täielikult meie omast. Ma usun, et nad põlastavadki meid juba. Ma panin üht ja teist tähele . .. Te ei käinud eile õhtul koos meiega järve ääres, kus mr. Cecil esitas neile küsimusi nende filosoofia kohta. Omalt poolt rääkis ta neile Hegelist, Bergsonist, lord Haldane'ist ja omaenda imetlusväärsest skeptitsismist. Ta sattus hoogu, mis on tema puhul üpris ebatavaline. Minule tundus see igatahes äärmiselt huvitavana. Ent ma jälgisin Urthredi ja Lionit, ning panin muuseas tähele — ma olen selles veendunud —, et nad vestlesid sel neile omasel sõnatul viisil millestki hoopis muust. Nad ainult teesklesid kuulamist. Kui Freddy Mush püüdis äratada nende huvi uus-gruusia luule vastu, selgitada sõja mõju kirjandusele ning avaldas lootust, et võib-olla on utooplastelgi midagi, mis oleks pooltki nii kaunis kui «liias» — ta küll tunnistas, et ta ei usu, et neil võiks midagi säärast olla —, siis ei püüdnud nad kuulamist isegi enam teeselda. Nad ei vastanud talle üldse ... Nad ei tunne vähimatki huvi meie mõtete vastu.»

«Mis sellesse puutub, siis on nad ju kolm tuhat aastat meist ees. Kuid me võiksime neile huvi pakkuda õpilastena.»

«Mis huvitavat võiks pakkuda hotentoti ringitaluta-mine Londonis ja kõiksugu asjade seletamine talle, pärast seda kui tema võhiklikkus ei tee meile enam nalja? Võib-olla kellelegi pakuks see huvi. Kuid ma ei usu, et nad hooliksid suuremat meie siinviibimisest või tunneksid

meist rõõmu. Ma ei kujutle, mis nad teevad siis, kui me muutume neile liiga tülikaks. Seepärast ma kardangi.»
Kohe põikas ta aga hoopis uuele teemale. «Mulle tulid öösel meelde minu õe mrs. Kellingi ahvid.
Ta on nende pärast lausa arust ära. Ahvid jooksevad mööda aeda ringi, tormavad majja ning on lakkamatult
272
ärevil. Neil ei ole vähimatki aimu, mida nad tohivad ja mida nad ei tohi, nad elavad alatises hirmus, nad saavad lakse, neid tassitakse ukse juurde ja visatakse välja ja nii edasi. Nad lõhuvad asju ja pahandavad külalisi. Sa ei või kunagi teada, mis ahv kavatseb ette võtta. Kõik peale minu õe vihkavad neid. Ta ei saa muud kui neid noomida: «Jacko, tule all a! Sadie, pane see ä r a!»»
Mr. Barnstaple hakkas naerma. «Meiega asi nii hulluks ei lähe, leedi Stella. Lõppude lõpuks pole me siiski ahvid.»
Ka leedi Stella hakkas naerma. «Loodetavasti mitte. Kuid sellele vaatamata oli saul öösel tunne, et ka meie võime sattuda niisugusesse olukorda. Me oleme alamad olendid. Seda peab tunnistama ...»
Leedi Stella kortsutas kulmu. Tema kaunis nägu väljendas suurt vaimset pinget. «Kas te mõistate, kuivõrd me oleme kõigest eraldatud? Võib-olla peate te seda minu poolt rumaluseks, kuid eile õhtul istusin ma enne magamaheitmist laua taha, et õele kirjutada ja jutustada talle kõigest, seni kui sündmused on mälus veel värsked. Siis ma äkki taipasin, et niisama hästi võiksin ma kirjutada Julius Caesarile.»
Mr. Barnstaple ei olnud sellele mõelnud. «Mr. Bastable, ma lihtsalt ei saa sellest mõttest enam lahti: Utoopias puuduvad kirjad, telegrammid, ajalehed ja raudtee sõiduplaanid. Kõik see, mis on meile nii tähtis, ja mille jaoks me elame. Me oleme kõigist eraldatud! Ja ma ei tea ja ma ei kujutle kui kauaks. Kuid igal juhul absoluutselt eraldatud... Ei tea, kui kaua nad kavatsevad meid siin pidada?» Mr. Barnstaple'i ilme muutus mõtlikuks. «Kas te olete kindel, et nad saavad meid üldse tagasi saata?» küsis leedi.
«Mõningaid kahtlusi näib selles asjas olevat. Kuid nad on üllatavalt leidlikud inimesed.»
«Siiatulek tundus nii lihtsana, näis, nagu oleksime pööranud ümber nurga, kuid tõsiselt rääkides — me oleme tegelikult väljaspool ruumi ja aega... hoopis rohkem väljaspool kui ükski surnu. . . Põhjapoolus ja Aafrika džunglid on terve universumi võrra kodule lähemal kui see Utoopia. Seda on raske mõistusega
273
haarata. Praeguses päikesepaistes tundub kõik nii säravana ja kodusena. Kuid alles öösel oli hetki, millal ma oleksin tahtnud appi karjuda ...»
Leedi Stella vaikis äkki ning hakkas tähelepanelikult randa uurima. Seejärel nuusutas ta arupidavalt.
Ka mr. Barnstaple taipas äkki, et järve kohal levib erakordselt terav ja isuäratav lõhn.
«Jah,» lausus ta.
«Hommikueineks on praetud peekonit,» hüüatas leedi Stella ning tema hääl värises erutusest.
«Täpselt mr. Burleigh' õpetuse kohaselt,» sõnas mr. Barnstaple ning pööras süsta nina automaatselt ranna poole.
«Peekon hommikueineks! See on kõigist sündmustest kõige rahustavam. . . See oli minust vist küll rumal, et ma nii ehmusin. Näete, nad kutsuvad meid!» Leedi Stella lehvitas ranna suunas.
«Greeta on valges kleidis, nagu te ennustasite. Mr. Mushil on seljas midagi toogataolist ja nad vestlevad ... Kust ta selle tooga on välja võtnud?»
Nõrgad hõiked kostsid nendeni.
«Tu-le-me!» hüüdis leedi Stella.

«Loodetavasti ei jätnud ma teile liiga masendavat muljet,» lausus leedi Stella. «Kuid ma tundsin öösel kohutavat hirmu.»

TEINE RAAMAT KARANTIIN KALJUL

I PEATÜKK EPIDEEMIA

1

Teisel päeval pärast maalaste jõudmist Utoopiasse langes kogu nende väikesele seltskonnale varjuna Utoopiat haaranud tohutu epideemialaine. Enam kui kakskümmend sajandit olid utooplased olnud täiesti vabad iga laadi infektsioonist ja nakkushaigustest. Inimeste ja loomade elust ei olnud kadunud mitte ainult tõsisemad palavikuepideemiad ja igasugused nahahaigused, vaid ka kergemad nakkushaigused, nagu nohu, köha, gripp ja muu sarnane. Nendest kõigist oli saadud jagu ja neile oli tehtud lõpp. Saatuslikud haigusidud sunniti taganema ja nad pidid tänu haigete rangele isoleerimisele ning haigusetekitajate kandjate pidevale kontrollile välja surema.

See kõik oli toonud kaasa vastavad muutused utoop-laste füsioloogias. Nende sisenäärmete talitlus ja funktsioonid, mis olid andnud kehale nakkushaiguste suhtes vastupanujõu, olid hääbunud. Kõige selle jaoks kulutatud energia leidis rakendamist otstarbekamateks ülesanneteks. Neist puht kaitsevajadustest vabanenud kehatalitlus muutus lihtsamaks, hoopis vahenditumaks ja efektiivsemaks. Nakkushaiguste likvideerimine kuulus niivõrd kaugele Utoopia ajalukku, et ainult patoloogia ajaloo spetsialistid taipasid midagi neist hädadest, mille all inimkond oli seetõttu kannatanud. Ent neil eriteadlastelgi ei tundunud olevat selget pilti, kuivõrd utooplased on kaotanud oma algse vastupanuvõime nakkusele. Esimeseks inimeseks, kes sellele kadunud vastupanuvõimele mõtles, oli arvatavasti mr. Rupert

Catskill. Mr. Barnstaple'ile meenus, et nende esimesel varahommikusel vestlusel oli just Rupert Catskill teinud vihje, nagu seisaks loodus mingil seletamatul kombel maalaste poolel.

Kui looduse toetus tähendas nende muutmist teistele ebameeldivaiks, siis seisis loodus kindlasti maalaste poolel. Teise päeva õhtuks pärast nende saabumist olid palavikus kõik, kes maalastega kokku olid puutunud, nad köhisid, nende kurgud olid haiged, kondid ja pead valutasid, nende füüsiline enesetunne oli kirjeldamatult vilets ja halb, mida poldud Utoopias kogetud kakskümmend sajandit. Pääsesid sellest ainult Lychnis, Serpentine ja veel kolm või neli utoopiast, kelles oli säilinud midagi algsest vastupanuvõimest. Esimene Utoopia asukas, kes suri, oli leopard, seesama loom, kes oli nuusutanud mr. Rupert Catskilli otsekohe pärast maalaste saabumist. Teisel hommikul pärast seda kohtumist leiti loom kõigi üllatuseks surnuna. Sama päeva õhtupoolikul haigestus ja suri ootamatult tütarlaps, kes oli aidanud leedi Stellal kohvreid lahti pakkida.. .

Haigusidude ilmumise vastu oli Utoopia isegi vähem ette valmistatud kui nende kandjate, maalaste saabumiseks. Üldiste ja nakkushaiglate tohutu võrk, arstid, apteegid ja muu sarnane, mis kõik oli olemas olnud viimasel segaduste ajastul, oli kõigil juba unus-tatudki. Õnnetusjuhtumite jaoks oli vaid vastav kirurgiaosakond. Ka noorte tervislikku seisukorda jälgiti. Peale selle eksisteerisid asutused, kus hoolitseti nende eest, kes olid saanud erakordselt vanaks. Kuid sanitaarteenistusest, mis varasematel aegadel võitles epideemiate vastu, polnud järel õieti midagi. Ootamatult oli Utoopia teadus sunnitud käsile võtma terve probleemide kompleksi, mis oli juba ammu lahendatud ja kõrvale heidetud; käigu pealt olid utooplased sunnitud taas ehitama unustuse hõlma vajunud sisseseaded ja looma organisatsioonid nakkuse likvideerimiseks ja haigete põetamiseks. Nad pidid taas võtma kasutusele needsamad võitlusabinõud haiguste vastu, mis olid moodustanud terve epohhi nende ajaloos

kakskümmend sajandit tagasi. Ühes suhtes oli Utoopia selles võitluses kahtlemata siiski eelistatud olukorras. Nimelt olid hävitatud peaaegu kõik putukad, kes oleksid võinud nakkust laiali

278

kanda, sanitaarprobleemi ei kujutanud endast enam ka rotid, hiired ja igasugused haigusidusid kandvad väiksemad linnud. See surus uute infektsioonide leviku ja levida ähvardava infektsiooni enda rangetesse piiridesse. Seetõttu võisid maalased levitada ainult niisuguseid haigusi, mille tekitajad kandusid edasi hingeõhuga või anti üle vahetu kokkupuute teel. Maalastest ei olnud keegi haige, kuid varsti sai selgeks, et keegi nendest on leetripisiku kandja, kuna kolm või neli neist on päästnud valla neis kaua aega peidus olnud gripitaudi. Nad ise olid selleks liiga tugevad, et haigestuda, kuid kujunesid samal ajal nende kahe epideemia keskpunktiks, kusjuures nende ohvrid köhisid, aevastasid ja suudlesid neid haigusi laiali üle kogu Utoopia planeedi. Alles teise päeva õhtul taipas Utoopia, mis on juhtunud, ning hakkas tegelema hädadega, mis kuulusid tegelikult barbaarsesse minevikku.

2

Mr. Barnstaple oli arvatavasti viimane maalane, kes kuulis epideemiast: ta liikus ülejäänud seltskonnast eraldi omal käel.

Talle sai peagi selgeks, et utooplased ei kavatsegi pühendada eriti palju aega või energiat oma maiste külaliste valgustamisele. Peale nende selgituste, mis anti saabumisõhtul, ei teinud keegi enam katset tutvustada külalistele Utoopia riigikorda ja juhtimismeetodeid. Maa asjade kohta järgnesid ainult mõned üksikud lühikesed küsimused. Maalased jäeti põhiliselt omaette ja nad arutasid kõike isekeskis. Paarile utoop-lasele oli ilmselt tehtud ülesandeks hoolitseda nende mugavuse ja heaolu eest, kuid nähtavasti ei mõelnud noodki, et nende ülesannete hulka kuuluks ka õpetamine. Mr. Barnstaple'it ärritasid paljude tema kaaslaste mõtted ja märkused, seepärast andis ta järele sisemisele tungile uurida Utoopiat omal käel. Midagi oli erutanud tema kujutlusvõimet sellel tohutul lagendikul teisel pool järve, mida ta oli silmanud lennukilt enne maandumist orus. Teisel hommikul võttis ta väikese paadi ja sõudis üle järve, et vaadata tammi, mis tõkestas veemasse;

279

tammi kaitsevõre tagant avanes pilgule ääretu lauskmaa.

Järv oli märksa laiem ja tamm märksa suurem, kui ta oli arvanud. Kristallselge vesi oli jääkülm ning selles oli ilmselt üsna vähe kalu. Ta oli asunud teele otsekohe pärast hommikusööki, kuid jõudis kõrgele tammi-harjale alles keskpäeva paiku. Siit paistsid oru madalam osa ja kaugemal laiuv piiritu tasandik.

Tamm ise oli ehitatud suurtest punastest kuldsoone-listest kaljuplokkidest, mida katkestasid aeg-ajalt trepid: mööda neid pääses piki tammiharja kulgevale teele. Eemalt paistvat tasandikku valvasid tohutud istuvad kivifiguurid, mis näisid olevat üles seatud kellegi kunstniku ülemeeliku tuju tõttu. Need hiiglaslikud, jämedalt tahutud kujud, mis meenutasid pooleldi kaljurünki, pooleldi inimfiguure, kükitasid, nagu midagi vaadates või millelegi mõeldes. Mr. Barnstaple'i arvates võisid nad olla umbes kahesaja jala kõrgused. Mõõtnud sammudega kahe kuju vahemaa ära ning lugenud lõpuks kokku nende üldarvu, jõudis ta järeldusele, et tammi pikkus võis ulatuda seitsme kuni kümne miilini. Kaugemal laskus tamm püstloodis umbes viiesaja jala sügavusse, kusjuures teda toetavad tohutuis mõõtmetes piilarid läksid peaaegu märkamatult üle looduslikuks kaljuks. Piilarite vahed kujutasid endast omamoodi abajaid, milles mürisesid terved hüdroturbiinide patareid. Täitnud selle esimese ülesande, tormas vesi vahutades ja kobrutades teise laia järve, mida piiras paari miili kaugusel umbes tuhat jalga allpool uus kõrge tamm. Eemalt paistis kolmas järv ja kolmas tamm ning selle taga tasandik. Kõigi nende titaanlike ehituste taustal hakkas silma ainult kolm või neli tibatillukestena näivat utoopiast.

Mr. Barnstaple seisis imepisikesena ühe kükitava kolossi varjus ning suunas oma pilgu üle esiplaanil seisvate objektide kauge tasandiku hägusesse avarusse.

Mis elu seal küll võidi elada? Tasandike vaheldumine mäemaastikuga tuletas talle elavalt meelde Alpe ja Põhja-Itaalia lauskmaad, mille külastamisega ta lõpetas nooruses nii mõnegi suvepuhkuse. Ta teadis, et Itaalias on need kauged tasandikud tihedalt täis iinnakesi ja külasid ning hoolikalt niisutatud ja korralikult haritud

280

põlde. Nende paikade arvukas elanikkond töötab sipelga usinusega, et anda maailmale toiduaineid. Rahvaarv kasvas seal järjest, kuni ülerahvastarnise paratamatud tagajärjed —- haigused ja katkud kehtestasid taas õige vahekorra haritava maa suuruse ja sellelt elatust hankivate perekondade arvu vahel. Et töötav mees suudab toota rohkem toiduaineid, kui ta ise tegelikult sööb, ning viljakas naine tuua ilmale rohkem lapsi, kui lauskmaa neid töökatena tarvitab, siis peab maata elanike ülejääk kogunema paisetaolistesse alevitesse ja linnadesse, kus lastakse põlluharijate abistamiseks käiku seadusandlikud ja rahanduslikud mahhinatsioonid või tegeldakse vabrikutes rohkem või vähem vajalike tarbeesemete valmistamisega müügiks.

Selle elanikkonna üheksakümmend üheksa inimest sajast on lapsepõlvest kuni kõrge vanaduseni seotud ränga tööga, mida nimetatakse «ülalpidamise teenimiseks». Müstilise lepituse ettekäändele toetudes kerkivad kõige selle keskel altarid ja templid, mis toidavad preestrite, munkade ja nunnade parasiitlikku armeed. Söömine ja sigitamine, need igapäevase elu kõige algelisemad harjumused, mis on niisama vanad kui inimühiskond ise, raskused toidu hankimisega, rafineeritud saagiahnus ja hirmule makstav lõiv — seda kõike demonstreerib Maa peal iga soodsama kliimaga viljakam maakoht. Siin-seal välgatab naer ja nali, mängitakse puhkeaja lühikesi vahemänge, noorus lööb leegitsema enne kustumist mehe-ea rängas töös. Ent kõige üle valitsevad sunniviisiline töö, ülerahvastusest tingitud kadedus ja vihkamine, alatine ebakindlus tuleviku suhtes. Kuuekümneselt on käes vanadusnõtrus, naine on neljakümneselt vana ja kurnatud. Ent tollel Utoopia päikeses säraval ja viljakal lauskmaal, mis laius siin all, valitsesid teised seadused. Niisugune igapäevane elu, mis on omane inimkonnale, selle elu igivanad traditsioonid, naljad ja pärimused, mida kordab üks sugupõlv teise järel, kindlate aegadega seotud pidupäevad, vagad hirmud, kramplikud naudingud, piiratud, kuid lakkamatud ja lapsikult haletsusväärsed lootused, üleüldine viletsus ja traagiline väljapääsmatus — kõik see oli siin minevik. See kõik oli selles vanemas maailmas igaveseks kadunud. Need igapäevase elu kõrglained

281

olid siin vaibunud ning hääbunud, kuigi maapind oli endiselt viljakas ja päike endiselt särav.

Mr. Barnstaple tundis midagi aukartusetaolist, kui ta äkki taipas, millise puhastuse oli teinud läbi igapäevane elu ainult tosina sajandi jooksul ja kuivõrd otsustavalt ja julgelt oli inimmõistus allutanud endale vaimu, keha ja saatuse, kogu rahva elu ja tuleviku. Ta mõistis nüüd, et ta ise elab üleminekuperioodis, on juurtega kinni vanades harjumustes, kuid suhtub sümpaatiaga uutesse ideedesse, mille tuuled olid hakanud vaevalt märgatavalt puhuma ka Maal. Ta oli juba ammu sügavalt vihanud ja põlanud vindunud külaelu, seda meie minevikku; nüüd tajus ta esmakordselt, kuivõrd sügavalt ta kardab seda üllalt ranget elu, mis avanes tema ees Utoopias. See maailm, mis avanes tema silmadele, näis talle kristallpuhtana ja hirmutavana. Mis tehakse tollel kaugel lauskmaal? Mida kujutab endast sealne argipäev?

Ta tundis nüüd Utoopiat küllalt ja teadis, et see maa on nagu rohtaed, kus haaratakse kinni igast ilu loomulikust algest ning arendatakse seda edasi, kuna kaasasündinud inetus parandatakse ja võidetakse. Ta teadis, et siin töötatakse ja võideldakse ilu ja armastuse nimel: seda olid talle õpetanud kaks roosikasvatajat. Oma töö oli siin neil, kes hoolitsesid kõhutäite eest, ja neil, kes hoolitsesid eluasemete eest, samuti neil, kes juhtisid ühiskondlikku elu tervikuna. Ühisel jõul oli majanduslik masinavärk pandud nii sujuvalt tööle, et kõrva ei kostnud midagi sellest kärast, mürast ja sisemistest plahvatustest, mis moodustasid maise elu põhilise meloodia. Majanduslike vaidluste ja katsetuste ajad olid seljataga, õige suund oli

leitud. Ja Utoopia rahvastik, mis oli kord langenud juba kahesaja miljonini, oli hakanud taas tõusma, et pidada sammu rahvusliku jõukuse järjekindla kasvuga. Vabastanud end tuhandetest hädadest, mis oleksid varem kasvanud koos rahvaarvu suurenemisega, kindlustas rass endale nüüd tõelised kasvu-võimalused.

Seal all, sinakasse uduvinesse kaduval lauskmaal, olid peaaegu kõik, kes ei olnud parasjagu otseselt seotud toidu tootmise, arhitektuuri, tervishoiu, hariduse ja ühiskonna elu koordineerimisega, pühendanud end loovale tööle. Nad uurisid järjekindlalt välist ja sisemist

282

maailma, tegeldes teadusliku uurimistöö või kunstiloominguga. Nad suurendasid järjekindlalt oma kollektiivset võimu elu üle või süvendasid arusaamist eluväärtustest.

Mr. Barnstaple oli harjunud vaatlema meie oma maailma tormiliste leiutuste ja avastuste seisukohalt, kuid ta teadis nüüd, et Maal saja aasta jooksul saavutatu ei ole võrreldav Utoopia miljonite ühendatud mõistuste edasitormamisega üheainsa aasta jooksul. Teaduse hoogsate sammude ees kadus teadmatus nagu tormist piitsutatud pilve vari. Nood seal võtsid planeedi südames peituvate mineraalide proove ja kudusid võrku päikese ja tähtede vangistamiseks. Elu marssis siin hoogsalt edasi, mr. BarnstapTe'il oli hirm mõeldagi, milliste sammudega. Hirm seepärast, et kuskil mr. Barnstaple'i teadvuse sügavuses, samuti nagu meie maailma suure osa valgustatud peade teadvuses, elas veendumus, et peatselt on kõik tunnetatud, et teaduslik progress on jõudnud lõpule. Ja pärast seda oleksime me igavesti õnnelikud.

Mr. Barnstaple ei olnud progressi mõttega veel tegelikult harjunud. Ta mõtles kogu aeg, et Utoopias on tegemist rahuga, et siin on kõik kõige paremini korraldatud. Tänagi näis see halli vinesse mähitud lauskmaa puhkavat sügavas rahus, kuid ta teadis nüüd, et see oli veskijärve petlik rahu; rahulikult voolavad veemassid näivad seal peaaegu paigalseisvatena, kuni mõni mull, vahupiisk, oksaraag või leht oma hoogsa sööstuga reedab nende tormleva kiiruse.

Mis tunne võiks olla Utoopias elades? Inimese elu sarnanes siin kindlasti kõige edukamate kunstnike või teadlaste eluga meie maailmas, mis tähendab alatist värskendavat uue avastamist, pidevat seiklusrikast tungimist tundmatusse ja senikogematusse. Puhkuseks rei-sivad nad läbi oma planeedi; Utoopias jätkub nii armastust, naeratusi kui ka sõprust; seltskondliku elu muudab kergeks ja rikkaks siin valitsev sundimatus. Mängud, mis ei olnud seotud kehaliste harjutustega ja mis tegelikult kujutavad endast poolharitud inimestele teaduse ja vaimse pingutuse aseainet, olid Utoopias täielikult kadunud. Samal ajal tegeldi arvukate liikumismängudega, ja seda nii enda lõbustamiseks kui ka

283

kehalise osavuse harjutamiseks . . . See võis olla suurepärane elu neile, kes olid selle jaoks kasvatatud. Kahtlemata oli see ütlemata kadestamisväärne elu.

Selle mõistmine pidi kaasa tooma õnnestava teadmise kõiges peituvast mõttest; raske oli kujutleda, mida see kõik inimestele andis. Kahtlemata oli nende elus ka armastust, õrna ja kaunist, kuid samal ajal oli see vist mõnevõrra range. Vaevalt et sellel kaugel tasandikul kohtas nimetamisväärset kaastunnet või õrnust. Tegemist oli säravate ja armastusväärsete olenditega, kuid kaastunne oli neile võõras, sest see tunne polnud vajalik...

Kõigele vaatamata näis Lychnis meeldiva naisena...

Kas nad olid või pidid maiste armastajate eeskujul olema truud? Missugune oli Utoopia armastus? Siingi sosistasid armunud videvikus . . . Mis moodustas siinse armastuse sisu? Eelistus, kõditav uhkustunne, väärtusliku kingituse võitmine, keha ja vaimu kõige imepärasem taasleidmine . . .

Armastada või olla armastatud — millega võiks see sarnaneda siin? Tunda Utoopia naise hõõguvat nägu oma palge vastas, hakata kiiremini hingama tema suudlustest . . .

Mr. Barnstaple istus, flanellpükstes ja paljajalu, kivi-kolossi varjus. Ta näis endale tibatillukese teelt eksinud putukana, kes on laskunud tammi harjale. Talle tundus võimatuna, et võidukas Utoopia rass võiks kunagi kohkuda tagasi sellelt suursuguselt rünnakult kõigele. See maailm oli tõusnud tohutult kõrgele ja tõusis üha edasi. Saavutatut säilitas ta nüüd

kindlalt. Ent ometi oli see imetlusväärne kindlus ja võim looduse üle saavutatud kõigest lühikese kolme tuhande aasta jooksul. . .

Vaevalt et utooplased võisid olla niivõrd lühikese ajavahemiku jooksul põhjalikult muutunud. Oma põhiolemuselt oli tegemist kiviaja inimestega, sellest ei olnud möödunud kahtkümmend tuhandet aastatki, millal nad ei teadnud midagi metallidest ega osanud ei lugeda ega kirjutada. Aheldatuna pidid nende loomuse sügavuses peituma algeos siiani viha, hirmu ja lahkhelide seemned. Utoopias pidi ka praegu olema rohkesti raskeid ja vastakaid karaktereid. Eugeenika tegi siin tõenäoliselt alles esimesi samme. Talle meenus selle tüdruku arukas

284

ja meeldiv nägu, kes oli temaga tähtede valgusel saabumisööl juttu ajanud, talle meenus romantikat ihkav alatoon tütarlapse hääles, kui ta küsis, kas lord Barra-longa on tõesti nii tugev ja julm.

Ähmastas romantiline vaim siingi veel kujutlusi? Loodetavasti ainult noorukitel.

Kas mõni suur vapustus või segaduste periood oleks selles tohutus korrastatuses veel mõeldav? Kas Utoopia distsipliinikoormast tülpinud haridussüsteem võiks langeda mõne eksperimentaatori ohvriks? Kas midagi ettenägematut ei ole siiski veel ähvardamas seda rassi? Oletagem näiteks, et isa Amertoni usupalavik või Rupert Catskilli nõrkus fantastiliste ^ettevõtete vastu osutuvad nakkavaiks!?

Ei! Seda oli võimatu kujutleda. Selle maailma saavutused olid selleks liiga kindlad ja võimsad.

Mr. Barnstaple tõusis püsti ja laskus mööda treppi tammist alla, sinna, kus selgel veepinnal õõtsus õielehena tilluke paat.

3

Mr. Barnstaple'i tähelepanu äratas erakordne liikumine Koosolekute väljakul.

Õhus tiirles üle kolmekümne lennuki. Nad maandusid ja tõusid taas väljakult õhku. Mööda teed läksid ja tulid arvukad valged sõidukid. Inimesedki näisid majade vahel kärmemalt liikuvat, kuid vahemaa oli liiga suur, et näha, mis nad teevad. Mr. Barnstaple vaatas seda kõike natuke aega ning istus siis oma väikesesse paati.

Tagasiteel üle järve ei näinud ta midagi, sest ta selg oli pööratud pargi poole. Ent kord ilmus õige madalale tema kohale lennuk ja ta nägi, et reisijad selles jälgisid tema aerutamist. Teine kord, kui ta sõudmisest puhkas ja näo pargi poole pööras, märkas ta kaht meest, kes kandsid midagi, mis oli tema arvates kanderaam.

Kui ta juba üsna ranna lähedal oli, eraldus kaldast paat ja liikus talle vastu. Teda pani imestama asjaolu, et paadis olijad kandsid teravalõikeliste silmikutega klaaskiivreid. See oli äärmiselt üllatav ja mõistatuslik.

Kui nad-lähemale jõudsid, hakkas mr. Barnstaple'i

285

ajus kõlama nende läkitus: «Karantiin. Te peate minema karantiini. Te olete päästnud valla epideemia ja nüüd tuleb teid paratamatult paigutada karantiini.»

Seega olid need klaaskiivrid omamoodi gaasimaskid!

Kui nad tema kõrvale jõudsid, veendus ta, et see on tõesti nii. Kiivrid olid tehtud äärmiselt elastsest ja absoluutselt läbipaistvast ainest.

4

Mr. Barnstaple möödus oma teejuhtide saatel paarist magamisnišist, kus vooditel lamasid utooplased, kusjuures nende ümber askeldasid maskides põetajad. Ta nägi, et kõik maalased ja kogu nende varandus peale autode olid koos sellessamas saalis, kus esimesel päeval oli toimunud nõupidamine. Talle teatati, et kogu nende seltskond toimetatakse teise kohta, kus nad on isoleeritud ja neile saab osaks ravi.

Maalaste juurde oli jäänud ainult kaks maske kandvat utoopiast, kes jalutasid lahtises sammaskäigus viisil, mis meenutas ebameeldivalt tunnimehi või valvureid.
Maalased olid võtnud väikeste rühmadena pinkidel istet. Ainult mr. Rupert Catskill jalutas apsises edasi-tagasi ja rääkis. Ta oli seekord kübarata, tema nägu õhetas erutusest ning juuksedki olid mõnesuguses korratuses.
«Juhtuski see, mida ma kogu aeg ennustasin,» kordas ta. «Kas ma ei öelnud teile, et loodus on meie poolt? Kas ma ei öelnud seda?»
Mr. Burleigh oli vapustatud ja tahtis vastu vaielda. «Tehke, mis tahate, aga ma ei suuda selles asjas näha loogikat,» kuulutas ta. «Siin me oleme, ainsad absoluutselt immuunsed inimesed. Ja meid, meid tahetakse isoleerida.»
«Nad ütlesid, et nad olid haiguse meilt saanud,» lausus leedi Stella.
«Hästi,» lausus mr. Burleigh, rõhutades neid sõnu oma pika valge käe viipega. «Hästi, isoleerigu nad siis ennast! See meenutab hiina kombeid, kus kõik on pea peale pööratud. Ma olen neis pettunud.»
286
«Et see on aga nende maailm,» sõnas mr. Hunker, «siis peame me minu arvates arvestama nende kombeid.»
Mr. Catskill pöördus lord Barralonga ja kahe autojuhi poole. «Ma tervitan seda otsust, ma tervitan seda!»
«Mis te sellega mõtlete, Rupert?» küsis tema lordlik kõrgus. «Me kaotame ju tegevusvabaduse.»
«Hoopiski mitte,» vastas mr. Catskill. «Hoopiski mitte. Me võidame selle. Meid isoleeritakse. Meid paigutatakse mõnele saarele või mäele. Ja ongi hea. Väga hea. See on ainult meie seikluste algus. Me saame veel mõndagi näha.»
«Kuidas te seda mõtlete?»
«Kannatust. Seni, kuni me Tõime vabamalt rääkida . .. Need on paanilised abinõud. Epideemia on praegu alles algstaadiumis. Üldse on kõik alles algamas. Uskuge mind!»
Mr. Barnstaple istus tusaselt oma reisikoti kõrval ning vältis mr. Catskilli väljakutsuvat pilku.

II PEATÜKK KALJULOSS

1

Karantiin, kuhu maalased saadeti, pidi asuma üsna kaugel Koosolekute väljakust: teekond oli kestnud juba peaaegu kuus tundi. Kogu ülikiire lend oli seni kulgenud suurtes kõrgustes. Maalased viibisid kõik ühe õhulaeva pardal, mis kujutas endast ruumikat ja mugavat liikumisvahendit ning oleks arvatavasti mahutanud reisijaid neli korda rohkem. Nende saatjateks oli umbes kolmkümmend maskides utoopiast, kelle seas oli ka kaks naist. Lendurid kandsid valgest, villasega sarnanevast riidest ülikondi, mis äratasid huvi ja kadedust nii miss Greys kui ka leedi Stellas. Õhulaev ületas avara oru, ääretu lauskmaa, kitsa meresiilu, taas mingisuguse maa, millel oli kaljune rannik ja mis oli kaetud tihedate metsadega, ning lendas siis pikka aega ulgumere
287

kohal, kus ei hakanud silma peaaegu ühtki laeva. Mr. Barnstaple arvas, et nii vähelaevatatav pole ükski maine ookean. Ainult üks või kaks korda märkas ta tohutult suuri liikuvaid veesõidukeid, mis ei sarnanenud millegi poolest maiste laevadega. Pigemini meenutasid nad suuri parvi või platvorme. Paar korda sattusid silmapiirile veesõidukid, mis olid ilmselt määratud kaupade veoks. Üks neist oli taglastatud mastide ja purjedega. Ka õhus ei olnud liikumist rohkem: teekonna kestel nägi ta õhus ainult kolme lennukit.

Lennuk ületas üsna tihedalt asustatud rõõmsailmelise rannariba ning jõudis ilmselt sademetetu kõrbeala kohale, mis oli võetud kaevanduste ja tohutute tehaste alla. Kaugel ees hakkasid paistma kõrged lumised mäed, kuid lennuk laskus enne nendeni jõudmist. Mõnda aega lendasid maalased mõõtmatute aheraineväljade kohal, mis moodustasid terveid mägesid. Nähtavasti oli see kõik toodud välja suurest kaevusarnasest kaevisest, mis ulatus ei tea kui sügavale maapinda. Kaevisest kerkis suitsu ja kostis meeletut masinamürinat. Siin-seal liikusid tööliste hulgad, kes elasid ilmselt rusumägede vahele püstitatud laagrites. Nähtavasti käidi siin ainult tööl: kodudest ei olnud näha ühtki märki. Lennuk maalastega sõitis piki seda ala ning jõudis kaljuse ja puudeta kõrbemaastiku kohale, mida lõhestasid sügavad kanjonitaolised kuristikud. Inimesi oli siin näha vähe, ent oli rohkesti märke, mis kõnelesid arenenud tööstusest. Iga mäestikuoja või juga pani tööle mõne turbiini, piki kaljusid ja mäekurusid olid tõmmatud jämedad kaablid, mis suundusid üle kõrbeala. Seal, kus mäekurud laienesid, kerkisid männimetsad ja tore, rikkalik taimestik.

Kõrge kalju, mis oli nende reisi eesmärgiks, seisis neemetaolisel eraldatud maaribal ja oli kahelt poolt kuristikega piiratud. Umbes kahe tuhande jala kõrgusele, vahupritsmetes tormitseva mägijõe kohale kerkiv kalju kujutas endast kahvaturohelist ja punakat kivimassiivi, sakilist ja liigendatut, mida lõhestasid külgnevad platood ja säravvalged mineraalisooned. Ühelt poolt langes kalju hoopis järsult kuristikku, rippudes osaliselt õhus ning moodustades sel kombel hämara tunneli. Kaljueendilt oli sajakonna jala kaugusel ehitatud üle kuristiku kerge metallsild. Mõni jard sellest

288

kõrgemal rippusid võlvi jäänused, mis võisid pärineda mõnest varasemast kivisillast. Kalju teine külg langes otsejoones mõnisada jalga allapoole ning toetus kitsale kaljusele nõlvakule, mis tagapool taas kerkis ning ühines kaljuseinaliste mäemassidega, mida kroonis tasane platoo.

Samal nõlval kalju jalamil maandus nende lennuk kolme või nelja väiksema masina kõrvale. Kaljul kõrgusid muistse lossi kogukad varemed, mille ringmüüri taga seisis arvukas hooneterühm. Hiljuti olid need pakkunud peavarju keemiaga tegelevatele üliõpilastele. Nende uurimistöö, mis puudutas aatomistruktuuri mõningaid küsimusi ja oli mr. Barnstaple'ile absoluutselt arusaamatu, oli nüüd lõpetatud ning ruumid jäänud vabaks. Kogu aparatuur ja mitmesugused materjalid olid praegugi veel laboratooriumis; vee ja energiaga varustati seda kohta torustike ja kaablite kaudu, mis kulgesid piki mäekuru üles. Olemas oli ka rikkalik toiduainetevaru. Maalaste saabumisel olid utooplased parasjagu ametis kaljulossi kohandamisega uuteks ülesanneteks, mis olid seotud isoleerimise ja desinfitseerimisega.

Maalaste juurde ilmus Serpentine, kellega oli kaasas keegi maski kandev mees. Serpentine'i kaaslase nimi oli Cedar. Ametilt oli ta tsütoloog ning tema ülesandeks oli selle improviseeritud sanatooriumi kordaseadmine.

Serpentine selgitas, et ta oli saabunud kaljule varem, sest ta tundvat siinset sisseseadet ning uurimistööd, millega siin tegeldi. Pealegi oli tal tänu maalaste tundmisele ning suhtelisele immuunsusele nende nakkuse suhtes võimalik täita vahendaja osa nende ja meedikute vahel, kes hakkavad neid ravima. Ta seletas seda kõike mr. Burleigh'le, mr. Barnstaple'ile, lord Barralon-gale ja mr. Hunkerile. Ülejäänud seisid väikeste salkadena lennuki kõrval, millest nad olid äsja väljunud, ning silmitsesid kalju kindlusetaolist tippu, armetut põõsastikku kõledatel mäekülgedel enda ümber ning külgnevate kanjonite kohale tõusvaid kaljurünki. Nende ilme ei väljendanud just vaimustust.

Mr. Catskill oli läinud eemale ning astunud peaaegu suure kanjoni servale. Käed seljal, jäi ta seal seisma, kujutades endast midagi Napoleoni taolist. Pilk suuna-

289

tud hämarasse sügavusse, süvenes ta oma mõtteisse. Õhku täitis sügavikust kostev nähtamatute vete kohin, mis kord valjenes, siis aga muutus vaevalt kuuldavaks.

Miss Greeta Grey oli haaranud kärmelt pihku «Kodaki»: fotoaparaadi olemasolu oli talle meenunud asjade pakkimisel viimaseks reisiks. Nüüd pildistas ta kogu seltskonda.

Cedar teatas, et ta selgitab neile nüüd ravimeetodit, millest oleks soovitav kinni pidada. Lord Barralonga hüüdis Rupertit, et too ühineks Cedari ümber kogunenud kuulajate salgaga.

Cedari jutt oli niisama arusaadav ja kokkusurutud kui Urthredi oma. Ta ütles, et maalased kannavad endas mitmesuguseid nakkust põhjustavaid organisme, mis nende oma kehas on tänu immuunsust tekitavate vastumürkide olemasolule paralüseeritud, kuid mille vastu utooplastel pole ühtki valmis kaitsevahendit. Nemad saavutaksid immuunsuse alles piinarikka ja laastava epideemia läbi. Ainsaks abinõuks, mis aitab vältida kogu planeeti laastavat tõbe, on kõigi nakatatute eraldamine ning ravi, mis oli alanud Koosolekute väljaku muutmisega suureks laatsaretiks. Järgmise sammuna tuli võtta käsile maalased, isoleerida nad seniks täielikult utooplastest, kuni on vabanenud nakkuskolletest. Ta tunnistas, et see pole maalaste suhtes küll külalislahke, kuid ainsaks lahenduseks näis siiski olevat nende toimetamine kuiva mäestikukliimasse, et leida siin vahendeid nende täielikuks füüsiliseks puhastamiseks. Kui säärane vahend leitakse, siis võetakse see kohe kasutusele, misjärel maalased oleksid taas vabad ja võiksid liikuda Utoopias vastavalt oma suvale.

«Aga kui niisugust vahendit ei leita?» küsis ootamatult mr. Catskill.

«Minu arvates on selle leidmine võimalik.» «Aga kui see siiski ei õnnestu?»

Cedar vaatas Serpentine'ile naeratades otsa. «Füüsikud jätkavad uurimistööd, milles Arden ja Greenlake olid juba nii kaugele jõudnud. Me võime peatselt nende katset korrata, et seejärel sooritada see vastupidises järjekorras.»

«Ja katsematerjaliks oleksime meie?»

290

«Mitte enne, kui oleme täiesti kindlad teie ohutus maabumises!»

«Te tahate öelda, et kavatsete saata meid tagasi?» küsis mr. Mush, kes oli ühinenud Cedari ja Serpentine'i ümber kogunenud ringiga.

«Juhul, kui me ei saa teid siia jätta,» vastas Cedar naeratades.

«Kena perspektiiv!» hüüatas mr. Mush pahameelega. «Sind pistetakse kahurisse ja tulistatakse katseks läbi maailmaruumi. »

«Kas ma võin esitada ühe küsimuse,» kostis isa Amer-toni hääl. «Ma tahaksin teada, missugune iseloom on sellel ravil või neil katsetel, milledes me peame etendama nii-öelda merisigade osa. Kas sellel on midagi ühist kaitsepookimistega?»

«Täpsemalt: süstimistega?» selgitas mr. Barnstaple. «Ma ei ole veel lõplikult selgusele jõudnud,» teatas Cedar. «Selle probleemiga seoses on kerkinud küsimused, mis meie maailmas on juba ammu unustatud.»

«Ma pean teile teatama, et ma olen kaitsepookimiste veendunud vastane,» lausus isa Amerton. «Absoluutne vastane. Kaitsepookimine tähendab vägivalda looduse üle. Kui mul enne sellesse rikutud maailma tulekut oli veel kahtlusi, siis nüüd olen ma neist vaba. Absoluutselt vaba! Kui jumal oleks tahtnud, et meie kehades oleksid need seerumid ja fermendid, siis oleks ta meid varustanud nendega loomulikumal ja väärikamal viisil, kui seda on pritsimine.»

Cedar ei hakanud isa Amertoniga vaidlema. Ta jätkas oma vabandavaid seletusi. Mõni aeg peavad maalased leppima teatavate kitsendustega ning piirduma kalju ja sellega külgnevate nõlvadega, mis ulatuvad mäerinna-kuni. Kõigele lisaks pole neil enam võimalik saata maalastele appi nooremaid inimesi, nagu see oli toimunud seni. Seepärast peavad nad hakkama ise toitu valmistama ja üldse ise enda eest hoolitsema. Kõik vajaliku leiavad nad üleval kaljuharjal, kusjuures tema ja Serpentine selgitavad neile, mis vaja. Nad võivad veenduda, et toiduainete varusid on neil seal küllaldaselt.

«Järelikult jäetakse meid siia üksinda?» küsis mr. Catskill.

«Mõneks ajaks küll. Kui probleem on selgemaks saanud,

291

tuleme tagasi ja ütleme teile, mida kavatseme ette võtta.»

«Hästi,» lausus mr. Catskill. «Väga hea.» «Rumal lugu, et ma saatsin toatüdruku rongiga,» ütles leedi Stella.

«Ja minul on kaelas viimane puhas krae,» täiendas monsieur Dupont muiates. «Nädalalõpu veetmine lord Barralongaga pole just naljaasi.»
Lord Barralonga pöördus kiirustades oma autojuhi poole. «Ma loodan, et Ridley'l on närvi kokakunsti jaoks.» .
«Olen nõus proovima,» vastas Ridley. «Olen teinud peaaegu kõike — kord juhtisin isegi aurujõul liikuvat autot.»
«Mees, kes tuleb toime säärase asjaga, saab hakkama kõigega,» kinnitas mr. Penk, tulvil ebatavalist vaimustust. «Ma olen nõus jääma selleks ajaks mr. Ridley paremaks käeks. Ma alustasin oma karjääri köögis ega ole seda kunagi häbenenud.»
«Kui see džentelmen näitaks meile ainult kõik kätte,» sõnas mr. Ridley Serpentine'ile näidates.
«Just,» lausus mr. Penk.
«Ja kui me kõik püüame läbi ajada võimalikult lihtsamalt,» tähendas miss Greeta vapralt.
«Ma arvan, et me saame hakkama,» teatas mr. Bur-leigh Cedarile, «kui te ei keela alguses oma nõu ja abi.»

2

Cedar ja Serpentine jäid maalaste juurde karantiini -kaljule õhtuni. Nad aitasid valmistada õhtusööki ning katta lossiõuel lauda. Lahkudes lubasid nad järgmisel päeval tagasi tulla. Maalased jälgisid, kuidas lennukid eesotsas Cedari ja Serpentine'i omaga õhku tõusid.
Üllatusega pani mr. Barnstaple tähele, et utooplaste lahkumine kurvastas teda. Tal oli tunne, et reisikaaslaste läbi on tulemas mingi õnnetus, utooplaste lahkumine kõrvaldas aga viimase tõkke teelt. Ta aitas leedi Stellal valmistada omletti ning pidi pärast selle lauale-panemist viima vaagna ja panni tagasi kööki. Seetõttu
292
istus ta viimasena lauda ning veendus samas, et kardetud õnnetus ongi käes.
Mr. Catskill oli söömise juba lõpetanud ja seisis püsti, jalg pingil, ning pidas ülejäänud seltskonnale kõnet.
«Ma küsin teilt, leedid ja džentelmenid,» kõlasid mr. Catskilli sõnad, «ma küsin teilt: kas meie tänane seiklus ei ole mitte saatuse näpunäide? See koht siin ei olnud vanal ajal asjatult kindlus. Ja nüüd peab ta meid jälle kindlusena teenima. Jah, kindlusena. . . Kindlusena seikluses, mille kõrval Cortezi ja Pizarro lood tunduvad kahvatu kumana!»
«Armas Rupert!» hüüatas mr. Burleigh, «mis te jälle
pähe olete võtnud?»
Mr. Catskill tõstis dramaatiliselt kaks sõrme: «Ainult ühe maailma alistamise!»
«Armuline jumal!» hüüdis mr. Barnstaple. «Kas te olete hull?»
«Samavõrd kui Clive või sultan Baber, kui ta marssis Panipati peale,» vastas mr. Catskill.
«Ettevõte on grandioosne,» arvas mr. Hunker, kes oli ilmselt sellest plaanist juba kuulnud. «Sellele vaatamata olen ma seisukohal, et seda tuleks arutada. Niipalju kui ma aru saan, seisab meie teine võimalus selles, et laseme end seest ja väljast läbi loputada, puhtaks küürida ning oma maailma tagasi tulistada, millega käib kaasas oht põrgata teel kokku mõnesuguse kõvema esemega. Mr. Catskill, kandke oma plaan ette!»
«Kandke see ette,» kordas ka lord Barralonga, kes oli samuti selleks ette valmistatud. «Olen nõus: see on riskantne. Kuid on olukordi, kus inimene peab riskima, või ta kaotab kõik. Ma olen tegutsemise poolt.»
«Risk on kindlasti olemas,» lausus mr. Catskill. «Kuid sellel kitsal poolsaarel, sellel ruutmiilisel territooriumil ootab lahendamist kahe universumi saatus. Praegu ei ole kohane aeg haleda südame ja halvava ettevaatlikkuse jaoks. Välkkiire plaan ja välkkiire tegutsemine ...»
«See on lihtsalt põnev!» hüüatas miss Greeta Grey, põimis käed ümber põlvede ning saatis mr. Mushile särava naeratuse.

«Need inimesed,» segas end jutusse mr. Barnstaple, «on meist kolm tuhat aastat ees. Me oleme nagu käputäis

293

hotentotte Earl Courti palaganivankris, kes plaanitsevad Londoni vallutamist.»

Käed puusas, pöördus mr. Catskill erakordse armastusväärsusega mr. Barnstaple'i poole. «Meid lahutavad kolm tuhat aastat. Seda j a h! Kolm tuhat aastat meist ees? Seda e i! Siin lähevad meie arvamused lahku. Te kinnitate, et tegemist on üliinimestega. Üliinimestega... Mina aga ütlen, et tegemist on degenerantidega. Lubage mul peatuda neil põhjustel, mis kinnitavad minu arvamust — hoolimata nende ilust, nende märkimisväärsetest materiaalsetest ja vaimsetest saavutustest ja nii edasi. Ma olen nõus: tegemist on ideaalsete inimestega . . . Millele ma siis toetun? . .. Minu väite aluseks on see, et nad on jõudnud tipule ning selle ületanudki. Nad liiguvad edasi ainult inertsi mõjul, nad ei ole kaotanud mitte ainult vastupanuvõimet haigustele — me võime omaenda silmaga veenduda, et see nõrkus järjest süveneb —, vaid nad on võimetud astuma vastu ka igasugusele ootamatule ja ohtlikule hädaohule. Nad on õilsad, isegi liiga õilsad. Nad ei ole võimelised tegudeks. Nad ei tea, mis teha. Siin meie keskel istub isa Amer-ton. Ta segas esimest koosolekut kõige solvavamal kombel. (Te peate tunnistama, isa Amerton, et te olete selles süüdi. Ma ei taha teile etteheiteid teha. Moraaliküsimused on juba kord teie nõrkuseks. Ja seal oli küllalt seda, mis pidi kutsuma esile teie raevu.) Teda ähvardati, nagu seda teeb nõder vanaeit tillukese jõmpsikaga. Temaga pidi midagi ette võetama. Kas talle on midagi tehtud?»

«Üks mees ja naine käisid minuga rääkimas,» teatas isa Amerton.

«Ja mis teie tegite?»

«Ma lihtsalt kummutasin nende väited. Ma tõstsin oma hääle ja sundisin nad vaikima.» «Mis nad ütlesid?» «Mis nad öelda v õ i s i d?»

«Me kõik mõtlesime, et vaese isa Amertoniga juhtub midagi hirmsat. Hästi, aga võtame nüüd kaalukama näite. Meie sõber lord Barralonga kihutas oma autoga amokki ja tappis inimese. Jah. Isegi kodus oleks teid ähvardanud juhilubade äravõtmine, autojuhti aga karistus, ent siin? . . . Sellest on ainult möödaminnes juttu

294

tehtud. Miks? Sellepärast et nad ei tea, mis selle kohta öelda ja mis selles asjas ette võtta. Nüüd tõid nad meid siia ja palusid end ilusasti ülal pidada — seni, kuni nad on valmis, et sooritada meiega katseid, süstida meisse midagi ja teha ma ei tea mida veel. Ja kui me alistume, sir, kui me alistume, siis me kaotame oma kõige tugevama võimuvahendi nende inimeste üle, me kaotame võime kanda haigusi edasi, jäädes neist ise samal ajal puutumata. Lisaks sellele — ma ei tea, missugused füsioloogilise vastupanujõuga seotud mõjusad võimed meilt sellega röövitakse. Nad võivad mõjustada meie sisesekretsiooninäärmeid. Ent samal ajal kinnitab teadus, et just neis näärmetes peitub meie isiksuse saladus. Me hääbume vaimselt ja moraalselt. Juhul, kui me alistume, sir, juhul, kui me alistume. Kuid oletagem, et me ei alistu. Mis juhtub siis?»

«Jah, mis juhtub siis?» küsis lord Barralonga. «

Nad ei oskaks midagi ette võtta. Ärge laske end petta selle rikkuse ja ilu välisest särast. Need inimesed elavad jõuetutes unelmates nagu muistsed peruulased Pizarro ajal. Nad on rüübanud sotsialismi rammestavat jooki ning nagu inimesed vanas Peruus, on nemadki jäänud ilma tervisest, jõust ja tahtest. Käputäis otsustavaid mehi ja naisi võivad heita säärasele maailmale väljakutse, ja rohkemgi veel: võita selle. Sellega seoses ma esitangi teile oma plaanid.»

«Kas te kavatsete kogu planeedi alla neelata?» küsis mr. Hunker.

«Vägev ettevõte,» lausus lord Barralonga. «Sir, minu plaan näeb ette sotsiaalse elu jõulisema vormi kehtestamist vähem jõulise üle. Me viibime praegu kindluses. See on tõeline kindlus ja igast küljest kaitstav. Sel ajal kui teised oma pagasit lahti pakkisid, heitsime me Barralonga ja Hunkeriga sellele pilgu. Me avastasime kaetud kaevise, nii et vajaduse korral saame me vett kanjonist. Kaljusse on raiutud kambrid ja koopad; maapoolsest küljest kaitseb

meid paks ja kõrge sile kivisein, millest on võimatu üle ronida. Suurt võlvitud väravakaart on võimalik vajaduse korral hõlpsasti barrikadeerida. Kaljusse raiutud trepp viib väikese silla juurde, mille me võime hädakorral purustada. Kõiki süvendeid pole me jõudnud veel läbi uurida. Mr. Hunkeri

295

näol on meie seas keemik — ta töötas sel alal, kuni kinokunst ta enda juurde meelitas; mr. Hunker kinnitas, et laboratooriumis on rohkesti materjali pommi-varude loomiseks. Nagu ma kindlaks tegin, on meie seltskonna käsutuses viis revolvrit koos laskemoonaga. Seda ei julgenud ma lootagi. Toitu jätkub meil hulgaks ajaks.»

«See on ju naeruväärne!» hüüdis mr. Barnstaple püsti karates ning taas maha istudes. «See on pöörane! Tungida kallale neile sõbralikele inimestele. Nad võivad ju soovi korral selle kitsa maariba iga hetk muuta pihuks ja põrmuks.»

«Noh,» lausus mr. Catskill ning suunas oma sõrme mr. Barnstaple'ile. «Me mõtlesime ka sellele. Tuletagem meelde Cortezi: Mehhiko südames hoidis ta Mon-tezumat enda juures pantvangina kinni. Ka meie hangime endale pantvangid. Enne' kui me midagi ette võtame, enne seda tuleb pantvang.,.»

«Aga pommitamine õhust?» :

«Kas Utoopias tuntakse seda? Kas neil on säärasest asjast aimugi? Pealegi on ju pantvang meie käes.»

«Selleks peaks olema keegi tähtsam; isik,» sõnas mr. Hunker.

«Cedar ja Serpentine on mõlemad väljapaistvad tegelased,» lausus mr. Burleigh kõrvalseisja ükskõiksel toonil.

«Sir, ega ometi teie seda koolipoiste röövliromantikast kantud ettevõtet ei toeta!» hüüatas vapustatud mr. Barnstaple.

«Koolipoiste!» käratas isa Amerton. «Kabineti liige, peer ja suurettevõtja — ja äkki koolipoisid!»

«Armas sir,» lausus mr." Burleigh, «lõppude lõpuks arutame me praegu ainult võimalusi. Ausõna, ma ei näe mingit põhjust, miks me ei peaks kõiki neid võimalusi kaaluma, kuigi ma palun taevast, et need plaanid jääksidki ainult plaanideks. Rupert, te ütlesite, et...»

«Me peame end-siin kindlustama, kuulutama välja oma iseseisvuse ja andma end tunda neile utooplastele.»

«Õigus, õigus,» hüüdis mr. Ridley palava poolehoiuga. «Ühele või kahele tahaksin ma end isiklikult tunda anda.»

296

«Me muudame oma vangla Kapitooliumiks, kantsiks, kuhu inimkond kinnitab oma jala selles maailmas. Me surume jala ukse vahele, mida tahetakse vägisi sulgeda, ega lase seda oma rassi eest enam kunagi kinni panna.»

«Kuid see on suletud,» lausus mr. Barnstaple. «Ainult utooplaste armust on meil võimalik oma maailma jälle näha. Kuid isegi selle armu korral on asi kahtlane. »

«Sellesama asjaolu pärast ei saagi ma öösiti magada,» teatas mr. Hunker.

«See mõte vaevab vist meid kõiki,» ütles mr. Burleigh.

«Ja on nii neetult ebameeldiv, et keegi ei taha sellest rääkidagi,» lisas lord Barralonga.

«Mulle ei tulnud see pähe praeguse hetkeni,» ütles Penk. «Sir, kas te mõtlete seda tõsiselt, et me ei saagi tagasi?»

«Seda näitab tulevik,» ütles mr. Burleigh. «Seepärast tunnengi ma huvi mr. Catskilli plaani vastu.»

Mr. Catskill pani käed puusa ning muutus kirjeldamata pidulikuks. «Selles ühes asjas olen ma mr. Barnabyga nõus,» sõnas ta. «Minu arvates on kõik selle vastu, et me saaksime veel näha oma armsaid linnu ja maailma.»

«Ma teadsin seda,» sosistas leedi Stella kahvatute huultega. «Ma teadsin seda juba kaks päeva tagasi.»

«Ja minu nädalalõpp pikeneb igavikuks!» lausus monsieur Dupont. Hulk aega valitses üldine vaikus.

«See on nagu ...» sõnas lõpuks Penk. «Tõepoolest, see on, nagu oleksime me surnud!»

«Kuid mina pean iga hinna eest tagasi pääsema,» pahvatas äkki miss Greeta Grey toonil, nagu oleks ta tõrjunud tagasi arutut ideed. «See on ju mõttetus. Ma pean 2. septembril «Alhambras» esinema. Tingimata. Siia pääsesime me nii lihtsalt ja naljakas on kuulda, et me samal kombel enam tagasi ei saa.»

Lord Barralonga silmitses teda õrnalt ja kahjurõõmsalt. «Tuleb oodata,» ütles ta.

«Aga ma pean!» jätkas miss Grey samal toonil.

«Kuid on olemas säärane mõiste nagu võimatu — isegi miss Greeta Grey jaoks.»

297

«Üürige erilennuk,» käskis ta, «tehke ometi midagi.»

Mees silmitses teda oma vallatu poisinaeratusega ning raputas pead.

«Mu armas,» jätkas miss Grey, «te olete mind seni näinud ainult pühapäevameeleolus, kuid töö on tõsine asi.»

«Armas tüdruk, teie «Alhambra» on meist praegu niisama kaugel kui kuningas Nebukadnetsari õukond... Selles asjas pole võimalik midagi teha.»

«Kuid ma pean,» lausus miss Grey talle omasel kuningannalikul toonil. «See on kõik, mis ma selle kohta ütlen.»

3

Mr. Barnstaple tõusis laua tagant püsti ning eemaldus. Ta jäi seisma kindlusemüüri äärde, mille ühest laskepilust avanes vaade laiuvale hämarale metsikule maastikule. Ta istus maha. Tema pilk pöördus laua ümber vestlevalt väikeselt seltskonnalt päikesekiirtes säravatele kaljutippudele teisel pool kanjonit ning metsistunud ja üksildastele mäenõlvadele, mis kerkisid kalju all. Ta oleks nõus elama selles maailmas kõik oma ülejäänud päevad.

Neid päevi ei olnud arvatavasti jäänud enam kuigi palju, kui mr. Catskill jääb oma plaanidele truuks. Sydenham, tema naine ja poisid olid praegu tõepoolest niisama kaugel kui «kuningas Nebukadnetsari õukond».

Pärast seda, kui ta laskis kirja Victoria jaama juures postkasti, oli ta oma perekonnale vaevalt mõelnud. Imelikul kombel tundis ta nüüd kipitavat soovi saata neile sõna või mõni märkki, kui see oleks võimalik. Veider oli mõelda, et nad ei saa temalt võib-olla enam ühtki teadet ega kuule temast enam midagi. Kuidas nad tulevad ilma temata toime? Ei tea, kas pangaarvega võib tekkida raskusi? Või kindlustusrahadega? Tal oli kogu aeg olnud plaanis avada pangas ühine arve naisega, kuid millegipärast polnud tal selleks nagu õiget tahtmist. Ühine hoiuarve . . . See oleks iga mehe kohus . . . Tema tähelepanu köitis taas mr. Catskill, kes arendas oma plaane.

298

«Me peame harjutama end mõttega, et jääme siia kauaks, väga kauaks. Ärgem tehkem endale selles osas illusioone. See võib kesta aastaid, aga võib-olla ka terveid inimpõlvi.»

See pani Penki jahmatama. «Ma ei saa päris hästi aru,» ütles ta. «Kuidas seda mõista: inimpõlvi?»

«Ma tulen selle juurde hiljem tagasi,» lausus mr. Catskill.

«Kurb küll,» lausus mr. Penk ja muutus väga vaikseks ning mõtlikuks, pilk suunatud leedi Stellale.

«Me peame selles maailmas võõraste asukatena vastu pidama, kuni me selle üle võimu saavutame nagu roomlased kreeklaste üle ning õpime tundma siinset teadust ja allutame selle oma eesmärkidele. See võib tähendada pikaajalist võitlust. Isegi väga pikaajalist. Vahepeal peame end kogukonnana sisse seadma, me peame vaatama endale kui kolooniale, kui garnisonile, kuni saabub päev taasühinemiseks. Meil peavad olema pantvangid, kuid mitte ainult pantvangid. Meie eesmärgi saavutamiseks võib osutuda vajalikuks, ja kui see meie

eesmärgi saavutamiseks vajalik on, siis peab see nii sündima: me peame siia tooma teisigi utooplasi. Nad tuleb aga siia toimetada küllalt noortena, enne kui see nõndanimetatud haridus on muutnud nad meie eesmärkideks kõlbmatuks. Me hakkame neid õpetama vastavalt oma impeeriumi ja oma rassi suurtele traditsioonidele.»

Mr. Hunker näis tahtvat midagi öelda, kuid mõtles ümber.

Monsieur Dupont tõusis äkilise liigutusega laua tagant püsti, astus neli sammu, pöördus siis tagasi ja jäi mr. Catskillile otsa vaadates liikumatult seisma.

«Inimpõlved?» küsis mr. Penk.

«Jah, inimpõlved,» vastas mr. Catskill. «Sest me oleme siin võõrad, võõrad, nagu seegi väike seiklejate jõuk, kes püstitas kakskümmend viis sajandit tagasi oma tsitadelli Kapitooliumi künkal vahutava Tiberi ääres. See siin on meie Kapitoolium. Suurema Rooma suurem Kapitoolium hoopis avaramas maailmas. Tolle Rooma seiklejate jõugu eeskujul peame meiegi oma nappi arvu suurendama meid ümbritsevate sabiinitaride arvel. Me peame võtma neid endale teenijaiks,

299

abilisteks ja — elu kaaslasteks! Ükski ohver ei ole selle seikluse tohutute võimaluste kõrval liiga suur.»

Monsieur Dupont näis olevat valmis säärase ohvri nimel kogu oma jõudu pingutama.

«Elukaaslasteks seaduslikus abielus,» tähendas isa Amerton.

«Elukaaslasteks seaduslikus abielus,» täiendas mr. Catskill oma kõnet.

«Sir, me kaitseme end siin, seame end sisse ja hakkame valitsema seda mahajäänud maanurka ning levitama oma mõju, prestiiži ja vaimu üle kogu manduva Utoopia maailma inertse keha. Seda seni, kuni meil õnnestub avastada saladus, mida otsisid Arden ja Greenlake, ning avada tee tagasi oma rahva juurde. Me avame oma impeeriumi kokkusurutud inimmiljonitele tee ...»

4

«Üks hetk,» lausus mr. Hunker. «Üks hetk! Kuidas on selle impeeriumiga?»

«Just,» lausus monsieur Dupont, kes oli äkki ärganud romantilistest unelmatest. «Kuidas on selle teie impeeriumiga?»

Mr. Catskill silmitses neid mõtlikult ja löögivalmilt. «Kui ma ütlesin impeerium, siis tarvitasin ma seda mõistet kõige üldisemas tähenduses.»

«Just,» sähvas monsieur Dupont.

«Ma mõtlesin meie Atlandi tsivilisatsiooni üleüldse.»

«Sir, enne kui te jätkate oma kõnet anglosaksi ühtsusest ja inglise keelt kõnelevast rassist,» lausus monsieur Dupont, kusjuures tema hääles oli tunda järjest tugevnevaid kibestusnoote, «lubage mul meenutada üht äärmiselt tähtsat asjaolu, mis on teil nähtavasti kahe silma vahele jäänud. Sir, Utoopias räägitakse prantsuse keelt. Ma tahtsin teile seda fakti meelde tuletada. Oleks hea, kui te peaksite seda silmas. Ma ei taha hakata siin rääkima neist ohvritest ja kannatustest, mis Prantsusmaa on tsivilisatsiooni nimel enda peale võtnud...»

Teda katkestas mr. Burleigh' hääl. «See on üpris loomulik

300

eksitus, kuid andke andeks minu märkus, aga Utoopias ei räägita prantsuse keelt.»

Mr. Barnstaple mõtles endamisi, et monsieur Dupont polnud loomulikult kuulnud seletusi raskesti mõistetavate keeleliste suhete kohta.

«Sir, kui te lubate, siis ma usaldaksin omaenda kõrvakuulmist,» vastas prantslane väärika viisakusega. «Ma kinnitan teile: utooplased räägivad prantsuse keelt, ainult prantsuse keelt, kõigele lisaks väga head prantsuse keelt.»

«Nad ei räägi ühtki keelt,» lausus mr. Burleigh. «Isegi mitte inglise keelt?» ironiseeris monsieur Dupont.

«Isegi mitte inglise keelt.»

«Ega ometi Rahvasteliidu oma? Aga jah, milleks vaielda? Nad räägivad prantsuse keelt. Seda ei eitaks isegi sakslane. Selleks peab olema inglane, et.. .»

'«Tore vaidlus,» mõtles mr. Barnstaple. Kohal ei olnud ühtki utoopiast, kes oleks monsieur Dupont'ile teinud tema eksituse selgeks, ja nii jäi ta oma arvamuse juurde kindlaks. Kaastunde, iroonia ja vihaga kuulas mr. Barnstaple, kuidas hälbinud inimolendite väikese seltskonna jagelemine muutus võõra ja tohutu, võib-olla ka vaenuliku maailma hämaruses järjest ägedamaks ja teravamaks, niipea kui kõne alla tulid kolme rahvuse pretensioonid «ülemvõimule» Utoopias, pretensioonid, mis tuginesid ainuüksi ahnusele ja vääradele arusaamadele. Hääled valjenesid järjest, kuni vaibusid taas kirglikuks sosinaks; nende inimeste üle olid saanud võimuse rahvusliku egoismi eluaegsed harjumused. Mr. Hunker ei tahtnud midagi kuulda ühestki impeeriumist; monsieur Dupont ei tahtnud kuulda mitte millestki 1 peale Prantsusmaa eesõigustatud nõudluste. Mr. Catskill käänles ja väänles. See patriootlike eelarvamuste kokkupõrge tundus mr. Barnstaple'ile koerte kisklemisena uppuval laeval. Lõpuks jäi visa ja leidlik mr. Catskill vaidluses oma kahe vastasega peale.

Ta seisis laua otsas ning seletas, et oli kasutanud sõna «impeerium» järelemõtlematult, palus selle eest vabandust ning teatas, et ta oli impeeriumi all mõelnud kogu Lääne tsivilisatsiooni. «Seda sõna tarvitades,» lausus ta mr. Hunkeri poole pöördudes, «pidasin ma

301

silmas üldist vennalikku üksteise mõistmist.» Monsieur Dupont’i poole pöördudes lisas ta: «Ma mõtlesin selle all meie läbiproovitud ja jäädavat Entente'i.»

«Vähemalt venelasi ei ole siin,» lausus monsieur Dupont. «Ega ka sakslasi.»

«Tõsi,» lausus lord Barralonga, «meil on siin sakslastega võrreldes edumaa ja me säilitame selle.»

«Ja mina eeldan,» lausus mr. Hunker, «et ka jaapanlased on välistatud.»

«Ma ei näe mingit põhjust, miks me ei peaks kohe algusest peale sisse seadma täielikku keeldu värvilis-tele,» mõtiskles lord Barralonga. «Minu arvates <3n see valgete inimeste maailm.»

«Andestage, kuid ma palun selgemini formuleerida meie praeguse liidu iseloom ja anda garantii, efektiivne garantii, et Prantsusmaa lõpmatud ohvrid, mis ta on toonud tsivilisatsiooni nimel, leiavad selles seikluses väärilist tunnustamist ning teenitud vastutasu,» lausus monsieur Dupont külmalt ja tungivalt.

«Ma palun seda, pidades silmas ainuüksi õiglust,» lõpetas ta.

5

Nördimus andis mr. Barnstaple'ile jõudu. Ta ronis oma kõrgelt istmelt müüril maha ja sammus laua juurde.

«Kas te olete hulluks läinud? Või olen seda mina?

Kogu see loba lippudest, riikidest, kujuteldud õigustest ja tasust teenete eest on lootusetu narrus. Kas te tõesti pole siiani aru saanud, missuguses olukorras me oleme?»

Tal jäi hetkeks hing rindu kinni, siis alustas ta uuesti.

«Kas te olete tõesti võimelised mõtlema inimtegevusele ainult sääraste terminitega, nagu lipud, lahingud, vallutused ja röövimine? Kas te ei saa aru selle maailma proportsioonidest ja iseloomust, kuhu me oleme sattunud? Ma ütlesin juba kord, et me oleme nagu Londoni vallutamist plaanitsev metslaste jõuk mõnes Earl's Courti palaganis. Me sarnaneme suurlinna südamesse eksinud alistatud kannibalidega, kes unistavad

302

oma vanade ja unustatud jälkide kommete taaselustamisest. Missugused oleksid meie väljavaated selles fantastilises võitluses?» Mr. Ridley sõnad olid tulvil etteheidet: «Te olete unustanud kõik, millest siin praegu räägiti. Kõik. Pool elanikkonnast on gripi ja leetrite tagajärjel rivist väljas. Utoopias ei ole ühtki inimest, kes oleks võimeline tõeliseks vastupanuks.» «Väga õige,» lausus mr. Catskill.

«Hästi, oletame, et teil on võiduks mõningaid lootusi. See muudab teie plaani küll lootusrikkamaks, ent samal ajal hoopis koletuks. Me oleme tõusnud siin kõrgemale igapäevastest muredest, meie ees cn nägemus, õigemini reaalne pilt tsivilisatsioonist, milleni meie oma maailm võib küündida alles tosinate sajandite pärast. See on särava rahu maailm, õnnelik ja tulvil tarkust ja lootust! Kui me oma napi jõu ja alatu salakavalusega saame sellest jagu, siis hävitame selle hoopis! Me kavatseme hävitada terve maailma! Uskuge, see ei ole hoopiski mitte seiklus. See on kuritegu. See on alatus. Mina sellest osa ei võta. Ma olen selle katse puhul teie vastu.»

Isa Amerton tahtis midagi öelda, kuid mr. Burleigh sundis ta käeviipega vaikima.

«Mida soovitaksite teie?» küsis mr. Burleigh.

«Alistuda nende teadusele. Õppida neilt, mis võimalik. Mõne aja pärast oleme vabad endas peituvaist mürkidest ning meil lubatakse pöörduda sellest kaevanduste, turbiinide ja kaljude kaugest kõrbest tagasi neisse aedadesse, millele me jõudsime heita ainult põgusa pilgu. Ka seal saame me teada midagi uut tsivilisatsioonist . . . Lõpuks võime pöörduda tagasi isegi oma korratusse maailma, viies kaasa teadmised, lootuse ja abi, esinedes uue korra misjonäridena.»

«Kuid . . .?» alustas isa Amerton.

Taas võttis sõna mr. Burleigh. «Kõik, mis te ütlesite,» märkis ta, «põhineb tõestamata eeldustel. Te olete otsustanud vaadata Utoopiat läbi roosade prillide. Kõik teised, meid on aga siin — ta luges kohalviibijad kokku — üksteist ühe vastu, vaatavad asju nii, nagu nad on.»

«Sir, kas ma tohin teile esitada ühe küsimuse,» küsis isa Amerton püsti karates ja rusikaga lauale põrutades,

303

nii et kõik klaasid klirisesid. «Kas ma tohin teilt küsida: kes olete teie, kes te esinete inimkonna ühiste vaadete kohtunikuna ja tsensorina? Sest kuulake: selles õelas ja veidras mahajäetud maailmas esindame meie kaheteistkümnekesi inimkonda. Me oleme avangard, pioneerid selles uues maailmas, mille on kinkinud meile jumal, nii nagu ta kinkis kolm tuhat aastat tagasi äravalitud iisraeli rahvale Kaananimaa. Kes olete teie...»

«Õige,» lausus Penk «Kes te olete?»

Mr. Ridley toetas teda hüüdega: «Kurat võtku, kes te säärane olete?»

Mr. Barnstaple'il polnud küllalt kõnemehe osavust, et pidada vastu niisugusele otserünnakule. Ta jäi abitult seisma. Tema suureks üllatuseks tuli talle appi leedi Stella.

«Isa Amerton, see ei ole õiglane,» lausus ta. «Mr. Barnstaple võib olla kes tahes, kuid tal on täielik õigus väljendada oma arvamust.»

«Ja väljendanud oma arvamuse,» lausus mr. Catskill, kes jalutas edasi-tagasi teisel pool sedasama lauda, mille ääres seisis mr. Barnstaple,. «jah, väljendanud oma arvamuse, lubab ta meil jätkata käesolevat nõupidamist. Minu arvates on see juba paratamatus, et isegi siin Utoopias leiame enda keskel inimese, kes keeldub põhimõttelistel kaalutlustel võtmast kätte relva. Kõik ülejäänud on minu arvates olukorra suhtes täielikult ühel arvamusel.»

«Seda me oleme,» lausus mr. Mush, põrnitsedes halvustaval ilmel mr. Barnstaple'it.

«Hästi. Sel juhul peame me talitama nii nagu ikka säärastel puhkudel. Me ei palu mr. Barnstaple'it, et ta jagaks meiega sõduri ohte ja — kuulsust. Tema ülesandeks jäävad ainult abistava iseloomuga tsiviiltööd ...»

Mr. Barnstaple tõstis käe. «Ei,» ütles ta. «Ma ei kavatse abistada. Ma ei näe mingit analoogiat meie olukorra ja maailmasõja vajaduste vahel. Ma olen otsustavalt selle plaani vastu, mis tähendab ühe tsivilisatsiooni hävitamist. Ma ei kuulu nende hulka, kes keelduvad põhimõttelistel kaalutlustel relva kätte võtmast, õiglase ürituse nimel ma ei keeldu võitlusest. Kuid see teie avantüür ei kuulu viimaste hulka . . . Mr. Burleigh,

304

ma palun teid, kes te pole mitte ainult poliitik, vaid ka sügava kultuuriga inimene ja filosoof, et te kaaluksite veel kord läbi, mille poole meid tõugatakse. Tegemist on ju kuriteo ja vägivallaaktiga, mille tagajärjed on parandamatud!»

«Mr. Barnstaple,» lausus mr. Burleigh ülima väärikuse ja mõninga etteheitega hääles. «Ma olen järele mõelnud. Kuid ma arvan, et võin teatava õigusega kinnitada, et mul on mõningaid kogemusi, mõningaid traditsioonilisi kogemusi ühiskondlikes küsimustes. Ma ei saa mitte täielikult nõustuda oma sõbra mr. Catskilliga. Rohkemgi veel: ma e i nõustu temaga paljuski. Kui minu käsutuses oleks piiramatu võim, siis ütleksin ma, et me peaksime neile utooplastele osutama vastupanu juba austusest iseenda vastu, kuid mitte säärast vägivaldset ja sõjakat vastupanu, nagu seda mõtleb mr. Catskill. Minu arvates saaksime talitada hoopis osavamalt, hoopis läbimõeldumalt ja kaugelt edukamalt, kui see järgnes mr. Catskilli sõnadest. Kuid see on minu isiklik arvamus. Seda ei jaga ei mr. Hunker, ei lord Barralonga, ei mr. Mush ega monsieur Dupont, ei jaga seda ka mr. ... — või õigemini meie sõbrad tehnilisest teenistusest. Ent on üks asi, mida ma pean kohustuslikuks meie Maa elanike väikesele seltskonnale, kes eksleb selles võõras maailmas: see on t e g e -vusühtsus. Ükskõik, mis ka ei juhtuks, omavahelised tülid ei tohi meid kahjustada. Me peame hoidma kokku ja tegutsema nagu üks mees. Kui kellelgi on soov vaielda, siis vaielgem, seni kuni selleks on aega. Kuid lõpuks langetagem otsus. Ja kui otsus on tehtud siis tuleb sellest ka kinni pidada. Vajaduses hankida üks või kaks pantvangi ei ole mul vähimatki kahtlust. Selles on mr. Catskillil õigus.»

Mr. Barnstaple oli vilets vaidleja. «Kuid utooplased on niisamasugused inimolendid nagu meiegi,» ütles ta. «Kõik see, mis on arukat ja tsiviliseeritud meis endis, on ju nende poolt.»

Mr. Ridley katkestas teda sihiliku jõhkrusega. «Issand jumal!» hüüatas ta, «me ei või siin ometi igavesti loksutada. Päike läheb looja ja mr. .. . see džentelmen ütles kõik, mis tal öelda oli, isegi rohkem. Arutame läbi, mis me vastu ööd veel tegema peame ja

asume oma postidele. Ma teeksin ettepaneku valida ülemjuhatajaks mr. Catskill ja anda talle täielik sõjaline võim.»

«Ma toetan seda ettepanekut,» lausus mr. Burleigh sügava veendumusega.

«Monsieur Dupont võtab võib-olla koos minuga enda peale oma suure isamaa, meie kuulsusrikka liitlase esindajana needsamad ülesanded.»

«Arvestades, et väärilisem esindaja puudub, siis: jah!» nõustus monsieur Dupont. «Teen seda selleks, et jälgida, kas arvestatakse vajalikul määral Prantsusmaa huvisid.»

«Mr. Hunker võtab endale ehk staabiülema kohustused? .. . Lord Barralonga oleks meie kortermeister, isa Amerton aga täidaks vaimuliku ja tsensori ülesandeid. Meie tsiviiljuhiks oleks iseendastmõistetavalt mr. Burleigh.»

Mr. Hunker köhatas. Ta kortsutas kulme inimese ilmel, kellel seisab ees raske seletus. «Ma loobun sellest ülesandest,» lausus ta. «Ma ei võta endale mingeid ametlikke kohustusi. Mul on välismaiste komplikatsioonide suhtes teatav vastumeelsus. Ma jään vaatlejaks, kes osutab abi. Ent kui abi on vaja, siis võite te mind arvestada, džentelmenid.»

Mr. Catskill võttis laua otsas istet, osutades monsieur Duponfile, et too istuks tema kõrval asuvale toolile. Tema teisele käele, tema ja mr. Hunkeri vahele seadis enda miss Greeta Grey. Mr. Burleigh ei lahkunud oma endiselt kohalt, nii et tema ja mr. Hunkeri vahele jäi paar tooli. Kõik teised peale leedi Stella ja mr. Barn-staple'i seisid ülemjuhataja ümber püsti.

Mr. Barnstaple pööras uuele juhtkonnale peaaegu väljakutsuvalt selja. Ta pani tähele, et leedi Stella oli jäänud istuma laua teise otsa ning silmitses kahtlevalt väikest rühma ülemjuhataja ümber. Seejärel pöördus . leedi pilk lagedale mäeharjale kauguses.

Ta võbistas tugevasti õlgu ja tõusis püsti. «Pärast loojakut on siin päris külm,» lausus ta, ilma et keegi oleks pööranud talle tähelepanu. «Ma lähen võtan kohvrist salli.»

Ta sammus aeglaselt oma toa poole ega ilmunud enam tagasi.

6

Mr. Barnstaple tegi näo, et ta ei taha isegi kuulda, millest sõjanõukogus räägitakse. Ta jalutas kindluse-müüri juurde, ronis mööda kivitreppi üles ning suundus piki kaitsevalli

kaljutipule. Siia kostis kahes kokku-jooksvas kanjonis pekslevate ja õhku paiskuvate vee-masside vali müra.

Tagapool paistva mäestiku üksik kaljutipp säras veel päikesekiirtes, kuna kogu ülejäänud maailm oli mattunud sinakatesse varjudesse. All kanjonites tihenev villataoline valge udu kattis mässavad vood. Udu oli kerkinud peaaegu väikese sillani, mis sirutus üle kitsama kanjoni, ulatudes teisel küljel mäkke suunduva, käsipuuga varustatud astmelise jalgrajani. Esmakordselt pärast Utoopiasse saabumist tundis mr. Barnstaple, et ilm on kõle. Ja üksindus piinas teda.

Laiema kanjoni kohal käisid mingisugused ehitustööd ning iga natukese aja tagant valgustasid sähvatused udupilvi. Kaugel mägede kohal suures kõrguses lendavale üksikule lennukile langesid viimased päikesekiired, heites tagasi silmipimestavat kuldset helki. Lennuk tegi kaare ja kadus järjest tumenevasse sinasse.

Mr. Barnstaple heitis pilgu vanaaegse lossi avarale õuele oma jalge ees. Iidsete müüride keskel näisid moodsad ehitused õhtuvidevikus viirastuslike konstruktsioonidena. Keegi oli toonud laterna ning ülemjuhataja Rupert Catskill, too uus Cortez, kirjutas käskkirju, kuna meeskond seisis püsti tema ümber.

Laternavalgus langes miss Greeta Grey näole, õlgadele ja käsivartele; ta piidles üle ülemjuhataja käe, et näha, mida too kirjutab. Mr. Barnstaple nägi, kuidas miss Grey tõstis käe kiiresti suu juurde, et varjata pealetükkivat haigutust.

III PEATÜKK MR. BARNSTAPLE REEDAB INIMKONNA

1

Suurema osa ööst veetis mr. Barnstaple voodil istudes. Ta mõtles arvututele probleemidele, mis olid seotud olukorraga, millesse ta oli sattunud.

Mis ta võiks teha? Mis ta peaks tegema? Kummale poolele ta peab truu olema? Maapealsete pimedate traditsioonide ja haiguste tõttu oli see imekaunis kõhtu-mine muutunud näotuks ja ohtlikuks vastuoluks. See oli toimunud nii kiiresti, et tema teadvus ei suutnud uue olukorraga kohaneda. Tal oli nähtavasti ainult kaks võimalust. Kui utooplased osutuvad tugevamateks ja targemateks, siis purustatakse ja hävitatakse kahjulike putukatena nii tema kui ka ta röövleist kaaslased; kui aga mr. Catskilli meeletud püüdlused teostuvad ja nad katavad kogu selle õilsa tsivilisatsiooni kauni keha veritsevate vermetega, kisub too röövlite ja hävitajate jõuk Utoopia aasta-aastalt ja ajastu-ajastult tagasi maisesse elukorda. Sellest dilemmast näis olevat ainult üks väljapääs: põgeneda siit utooplaste juurde, paljastada viimastele kogu plaan ning anda end koos kaaslastega utooplaste võimusesse. Seda aga tuli teha kohe, enne pantvangide võtmist ja verevalamise algust.

Kuid kõigepealt tuli arvestada, et praegu on äärmiselt raske maalaste seltskonnast põgeneda. Mr. Catskill on juba organiseerinud valveteenistuse ja pannud välja tunnimehed. Lisaks sellele tegi kalju enda asend põgenemistee leidmise võimatuks. Teiseks oli mr. Barn-staple'il elu jooksul kujunenud välja mentaliteet, millele oli vastuvõtmatu igasugune pealekaebamine ja separatism. Kooliaastad olid kujundanud temas orjaliku alistumise igale rühmale või koondisele, millesse ta kuulus; nende hulka kuulusid tema klass, tema tänav, tema maja, tema kool, tema klubi, tema partei jne. Samal ajal aga oli tema mõistus ja ääretu uudishimu seisnud alati vastu sellele kitsarinnalisele maailmast eraldumisele. Oma mõttelaadi tõttu oli ta olnud kogu oma maise elu kestel ebamugav mässaja. Ta tundis

vastumeelsust poliitiliste parteide ja poliitikute suhtes. Ta põlgas ja eitas natsionalismi ja imperialismi ning kogu seda võltsi truudust, mis on viimastega seotud. Ta vihkas sõjakaid vallutajaid, ahnitsevaid finantsiste, hoolimatuid ärimehi, täpselt samuti nagu herilasi, rotte, hüääne, haisid, kirpe, nõgeseid ja muud sarnast. Kogu oma elu oli ta olnud Utoopia kodanik,

kes viibis pagendatuna Maal. Ta oli otsinud võimalust mingilgi kombel Utoopiat teenida. Miks ei teeni ta siis Utoopiat praegu? Kas seepärast, et tema kaaslaste arv on väike ja nad on kõigeks valmis, peab ta kaasa aitama asjadele, mida ta vihkab? Olid nad siis nii- või teistsugused, aga tõsiasi jäi tõsiasjaks: ühtekokku kehastasid nad kurjust. Pole ühtki põhjust, miks liberalism peaks alandama end haiglase poolehoiuni vähemuse vastu . . .

Teatavat sümpaatiat tundis ta ainult kahe isiku vastu maalaste seast; need olid leedi Stella ja mr. Burleigh. Kuid mr. Burleigh'gi suhtes oli tal kahtlusi. Mr. Burleigh oli üks neid veidraid inimesi, kes näivad kõike mõistvat, kuid ei tunne midagi. Mr. Barnstaple'ile jäi mulje, et too mees on vaimselt otsustamisvõimetu. Kas Hunkeri ja Barralonga taoliste rumal avantürism oli tõesti suurem pahe?

Mr. Barnstaple'i mõtted pöördusid sellelt pikalt ekskursioonilt eetika valda tagasi ümbritsevasse reaalsusse. Homme teeb ta olukorra selgeks ja plaanid kindlaks. Õhtuhämaruses avaneb ehk võimalus minema lipsata.

Tegutsemise edasilükkamine sobilikumale ajale oli ülimalt kooskõlas mr. Barnstaple'i iseloomuga: kogu tema elu oli olnud algusest peale üksainus edasilükkamine.

2

Ent sündmused ei jäänud mr. Barnstaple'it ootama.

Koidikul ilmus tema juurde Penk, kes teatas, et nüüdsest peale äratatakse garnison igal hommikul elektri-sireeniga, mille nad Ridley'ga on üles seadnud. Sel ajal kui Penk rääkis, kõlaski selle seadme hirmuäratav üür-gamine, mis kuulutas uue ajastu algust. Penk andis mr.

Barnstaple'ile üle märkmikust rebitud lehe, millele mr. Catskill oli kirjutanud:

«Rivitu Barnaby. Aidata Ridley't hommikueine, lõuna ja õhtusöögi valmistamisel (söögiajad ja menüü söögisaali seinal), nõud koristada ja korralikult pesta, ülejäänud ajal olla leitnant Hunkeri käsutuses keemialaboratooriumis katsete tegemisel ja pommide valmistamisel. Hoida korras laboratoorium.»

«Need on teie ülesanded,» sõnas Penk. «Ridley ootab teid.»

«Hea küll,» sõnas mr. Barnstaple ja tõusis püsti. Põgenemist silmas pidades polnud kasulik tüli alustada. Nii ta läkski plaasterdatud ja sidemetesse mässitud Ridley juurde. Ühendatud jõupingutustega aimati järele Briti sõjaväekööki suurel ja karmil 1914. aastal.

Sireeni teistkordsel hüüdmisel kell pool seitse kogunesid kõik hommikusöögile. Mehed rivistusid ning mr. Catskill korraldas ülevaatuse, kusjuures monsieur Dupont oli tema kõrval. Mõni jard neist eemal seisis nendega ühel joonel mr. Hunker. Rivis olid kõik mehed peale mr. Burleigh', kes Utoopia tsiviilkubernerina alles voodis pikutas, ning mr. Barnstaple'i, kes oli rivitu. Miss Greeta Grey ja leedi Stella istusid kindlusõue ühes päikesepaistelises nurgas ja õmblesid lippu. Lipu sinisel põhjal oli valge täht. Sel kombel oli ta küllalt erinev kõigist olemasolevatest rahvuslippudest, et mitte solvata seltskonna mõne liikme õrnu patriootilisi tundeid. Lipp pidi esindama Maa Rahvasteliitu.

Pärast paraadi läks garnison laiali, et võtta sisse arvukad valvepostid ja asuda oma ülesannete täitmisele. Ülemjuhataja kohustused võttis nüüd üle monsieur Dupont, kuna öö läbi valvanud mr. Catskill heitis magama: tal oli otse napooleonlik võime jääda mis tahes kellaajal tunniks või teiseks tukastama.

Mr. Penk ronis kindluse kõige kõrgemasse tippu, kuhu oli üles seatud sireen, ning jäi ümbrust valvama.

Pärast seda kui mr. Barnstaple oli Ridley'ga töö lõpetanud, õnnestus tal, tänu sellele et mr. Hunker ei vajanud veel oma abilist, näpata mõned minutid ja pühendada need kindlusemüüri uurimisele nõlvakupoolsel küljel.

Sel ajal kui mr. Barnstaple seisis vanal kindlusevallil,

kaaludes põgenemisvõimalusi õhtuhämaras, ilmus kalju kohale lennuk ning laskus mäenõlvale. Lennukist väljusid kaks utoopiast, nad ajasid natuke aega lenduriga juttu ning vaatasid siis maalaste kindluse poole.

Sireeni lühike röögatus tõi mr. Catskilli kindluseval-lile mr. Barnstaple'i kõrvale. Ülemjuhataja haaras binokli ning hakkas uurima lähenevaid kogusid.

«Serpentine ja Cedar,» lausus ta binoklit silmadelt võttes. «Nad tulevad üksi. Väga hea.»

Mr. Catskill pöördus ümber ja andis käega Penkile märku. Viimane vastas sellele oma instrumendi kahe lühikese törtsatusega: see oli signaal üldiseks kogunemiseks.

Ülejäänud liitlasjõud ilmusid alla kindluseõuele. Rivisse asus ka mr. Hunker, alludes mõistlikult distsipliinile.

Mr. Catskill möödus mr. Barnstaple'ist. pööramata viimasele vähimatki tähelepanu, ning ühines õuel monsieur Dupont'i, mr. Hunkeri ja oma alluvatega. Ta hakkas selgitama oma plaane, mis olid seotud eelseisva kriitilise kokkupõrkega. Mr. Barnstaple ei kuulnud tema sõnu. Pilkava halvakspanuga jälgis ta, kuidas mehed lõid kannad kokku ja andsid au, kui mr. Catskill oli lõpetanud. Pärast järgnenud käsklussõnu suundus igaüks oma postile.

Osaliselt varisenud trepp viis kindluseõuelt läbi müüris oleva võlvkaare alla mäenõlvale. Ridley ja Mush sammusid sealt alla ning jäid trepist paremale müüri -eendi taha seisma, olles altpoolt tulija eest varjatud. Isa Amerton ja mr. Hunker peitsid end samal kombel vasakule. Mr. Barnstaple nägi isa Amertoni, kellele oli antud kätte köiepundar, seejärel langes tema ekslev pilk mr. Mushile, kes uuris parasjagu püstolit ning surus selle siis tagasi taskusse. Lord Barralonga oli võtnud positsiooni sisse mr. Mushist kõrgemal, seistes seal üksinda. Revolvri oli ta tõmmanud välja, hoides seda terves käes. Mr. Catskill seisis trepi ülemises otsas. Ka temal oli revolver peos. Ülemjuhataja pilk pöördus kindluse poole, ta uuris hetke Penki positsiooni ning andis siis tollele märku teistega ühinemiseks. Jämeda lauajalaga relvastatud monsieur Dupont asus mr. Catskilli paremale käele.

311

Mr. Barnstaple silmitses neid manöövreid, ilma et ta oleks nende tähendust taibanud. Siis libises ta pilk müüride vahel hüppevalmis kükitavatelt kogudelt kahele mitte midagi kahtlustavale utooplasele, kes neile lähenesid. Alles nüüd jõudis tema teadvusse tõsiasi, et paari minuti pärast rabelevad Serpentine ja Cedar oma vangistajate haardes.

Ta mõistis, et nüüd tuleb tegutseda — kuigi kogu tema elu oli seni koosnenud vaid mõtisklustest jä kriitikast ning talle oli olnud võõras iga otsustav samm.

Ta märkas, et väriseb kogu kehast.

3

Isegi neil viimastel saatuslikel minutitel ootas ta vahelesegamist kuskilt kõrvalt. Mr. Barnstaple tõstis käe ja hüüdis: «Hei!», mis oli määratud ühteviisi nii tema kaaslastele all kui ka utooplastele kindlusemüüri taga. Kuid ei tema liigutust ega tema nõrka häält ei kuulnud ega märganud keegi.

Ent samas näisid tema tahteomadused murdvat end läbi kõigist takistustest, koondudes üpris lihtsasse ideesse: nad ei tohi Serpentine! ja Cedarit kätte saada! Omaenda kõhklemine pani teda nüüd imestama ning näis põlgusväärsena. Loomulikult: nad ei tohi neid kätte saada! See rumal ettevõte pidi nurjuma. Nelja sammuga oli ta üleval müüril võlvkaare kohal. Nüüd kõlas tema hääl valjusti ja selgesti. «Ettevaatust!» hüüdis ta. «Ettevaatust!» Ja siis veel kord: «Ettevaatust!»

Mr. Barnstaple kuulis Catskilli imestunult hüüdvat, seejärel vihises tema kõrvust mööda revolvrikuul.

Serpentine seisatas, vaatas üles, puudutas Cedari käsivart ja osutas käega ülespoole.

«Maalased tahavad teid vangistada! Ärge tulge siia! Ettevaatust!» hüüdis mr. Barnstaple kätega vehkides. Trahh-trahh-trahh! Kuid mr. Catskill pidi veenduma, et revolver on ebatäpne riist.

Serpentine ja Cedar pöördusid ringi, kuid nende liigutused olid aeglased ja kõhklevad.
312
Esimesel hetkel ei osanud mr. Catskill midagi ette võtta. Seejärel tormas ta isiklikult trepist alla, hüüdes: «Neile järele! Võtke nad kinni! Edasi!»
«Minge tagasi!» hüüdis mr. Barnstaple utooplastele. «Tagasi! Kiiresti, kiiresti!»
Alt kostis sammude müdinat ning kuus meest, kes moodustasid maalaste relvastatud jõud Utoopias, ilmusid võlvialusest välja ning tormasid kahe jahmunud utooplase poole. Väljatungi juhtis mr. Mush, tema kannul tormas Ridley. Mr. Mush sihtis käigu pealt ja hüüdis midagi. Nendele järgnes innukas ja otsustav mon-sieur Dupont. Isa Amerton moodustas oma nööripunt-raga järelväe.
«Tagasi!» karjus mr. Barnstaple, nii et hääl katkes.
Ta lõpetas karjumise ja jäi vaatama, käed rusikasse surutud.
Nüüd jooksis lennuki juurest mööda mäenõlva alla lendur, et abistada Serpentine'i ja Cedarit. Taevas ilmusid nähtavale veel kaks lennukit.
Kaks utoopiast olid pidanud jooksujalu põgenemist liigseks ning paari sekundi pärast olid ründajad neil kannul. Rünnakut juhtisid Hunker, Ridley ja Mush. Lauajalaga vehklev monsieur Dupont jõudis nendega kohastikku, kuid jooksis siis vasakule, nagu tahaks ta sulgeda lenduri tee. Mr. Catskill ja Penk olid jäänud juhtivast kolmikust veidi maha. Ühekäeline Barra-longa oli umbes kümne jardi kaugusel ja isa Amerton oli jäänud seisma, et nööri käepäraselt lahti harutada.
Korraks näis, justkui oleksid vaenulikud pooled astunud hetkeks läbirääkimistesse, seejärel tegi Serpentine kiire liigutuse, nagu tahaks ta haarata Hunkerit. Üks püstol raksatas, sellele järgnesid teisest veel kolm kiiret pauku. «Mu jumal!» hüüatas mr. Barnstaple. «Mu jumal!» Ta nägi, kuidas Serpentine viskas käed üle pea ning langes selili. Samas haarasid Cedari käed mr. Mushi, tõstsid ta üles ning virutasid ta Catskilliie ja Penkile peale, paisates nad sipleva puntrana hunnikusse. Metsiku kisaga tormas monsieur Dupont Ceda-rile kallale, kuid tegi seda liiga aeglaselt. Cedar pareeris löögi ja Duponfi nui tabas vaid õhku. Utooplane kummardus, haaras tal jalast, tõmbas ta pikali, tõstis
313
seejärel õhku ning keerutas monsieur Dupont’i jänesena ringi, et anda temaga uimastav löök mr. Hunkerile.
Lord Barralonga jooksis paar sammu tagasi ning avas tule läheneva lenduri pihta. Maas pöörlevate käte ja jalgade segadikust kerkisid taas kolm meest. Käsklusi karjudes tormas mr. Catskill Cedarile kallale, talle järgnesid Penk ja Mush ning mõne hetke pärast ka Hunker ja Dupont. Nad klammerdusid Cedarisse nagu hagijad metsseasse. Ikka ja jälle paiskas Cedar nad endast eemale. Abitu isa Amerton ei osanud oma nööriga midagi peale hakata.
Mõni hetk köitsid mr. Barnstaple'i tähelepanu tuigerdavate ja komistavate maalaste katsed saada Ceclarist jagu. Siis nägi ta mäerinnakust alla tormamas teisi utooplasi, et lülituda võitlusse: mõlemad lennukid olid jõudnud maanduda.
Mr. Catskill märkas varujõudude saabumist peaaegu üheaegselt mr. Barnstaple'iga. Temani kostsid hüüded: «Tagasi! Tagasi lossi!» Maalased tormasid pikakasvulisest turris juukselisest utooplasest eemale, seisatasid kahtlevalt, astusid siis mõne sammu ning pistsid lossi poole jooksma.
Järgmisel hetkel pöördus Ridley ümber ning tulistas külmavereliselt sihtides Cedarit; viimane haaras kätega rinnust ning kukkus istuli.
Maalased taandusid trepi jalamile, mis suundus läbi võlvkaare lossi. Sasitud ja läbiklopitud, jäid nad hingeldades seisma. Viiekümne jardi kaugusel neist lamas liikumatult Serpentine'i lendur, keda oli tulistanud Barralonga. Mees väänles maas ja oigas. Verise rinnaga Cedar ajas enda püsti ja püüdis käega oma selga kombata. Viis utoopiast ruttasid neile appi.
«Mis laskmine see on?» küsis mr. Barnstaple'i kõrval äkki leedi Stella.
«Kas nad said pantvangid kätte?» päris miss Greeta Grey.

«Taevas hoidku!» lausus mr. Burleigh, kes oli ilmunud tema kõrval müürile, «seda poleks tohtinud lasta sündida. Leedi Stella, kuidas nad siis nii käpardlikult?»
«Ma hoiatasin utooplasi,» teatas mr. Barnstaple.
314
«Teie, teie hoiatasite neid?» hüüatas mr. Burleigh
«Ma ei arvestanud reetmist,» kostis mr. Catskilli raevunud hääl: ülemjuhataja ilmus võlvialusest välja.

4

Esimesel hetkel ei teinud mr. Barnstaple katsetki põgeneda ähvardava hädaohu eest. Tema elu oli alati olnud kindlustatud kõigi ohtude eest, ja nagu enamikus kõrgelt tsiviliseeritud inimestes, nii oli temaski suuresti atrofeerunud võime tajuda teda isiklikult ähvardavat ohtu. Nii kasvatuse kui ka temperamendi poolest oli mr. Barnstaple vaatleja. Nüüdki seisis ta seal, justkui jälgiks ta iseennast — suure ja lootusetu tragöödia peategelast. Alles hiljem tuli talle pähe põgenemismõte, vastumeelselt ja nagu vabandust otsides.
«Reeturina maha lastud,» lausus ta valjusti. «Reeturina maha lastud.»
Üle kitsama kanjoni suundus sild. Ta oleks võinud praegugi sealtkaudu pääseda, kui ta oleks kohe sillale suundunud, kui ta oleks kiire, kiirem kui teised. Kuid tal oli küllalt kainet mõistust, et mitte tormama hakata: selle peale oleksid nad kõik kindlasti talle järele jooksnud. Hooletu ükskõiksusega jalutas ta seepärast mr. Burleigh'st mööda — too oli liiga tsiviliseeritud, et isiklikult asjasse sekkuda. Kiirendatud sammul tõttas ta seejärel trepi juurde, mis viis kindlusesse. Ta jäi hetkeks seisma, et uurida olukorda. Catskill oli väravas ametis tunnimeeste ülesseadmisega. Arvatavasti polnud tollele tulnud veel meelde väike sild ning ta cli veendunud, et mr. Barnstaple on esimese kutse peale tema käsutuses. Utooplased kandsid oma langenud või haavatud mööda nõlva eemale.
Mr. Barnstaple sammus mööda treppi üles ilmel, nagu oleks ta sügavas mõttes. Käed püksitaskuis, seisis ta mõned hetked seal üleval, otsekui süveneks siit avanevasse vaatepildisse. Seejärel astus ta keerdtrepile, mis viis alla millessegi valveruumi taolisse. Niipea kui ta oli kindel, et keegi teda enam ei näe, muutusid ta mõtted ja liigutused üliväledaiks.
315
Valveruumis sattus ta segadusse. Viiest uksest võisid kõik peale ühe, mille kaudu ta ise oli tulnud, viia alla trepile. Siiski: ühe ukse ette oli laotud virn uusi pakk-kaste. Seega tuli valida kolme ukse vahel. Mr. Barnstaple tõttas ühe ukse juurest teise juurde ning jättis nad kõik lahti. Kõigi tagant algas trepp, mis läks alla ja kadus pärast platvormi käänaku taha. Kolmanda ukse juures jäi ta kahtlevalt seisma: ta tundis tugevat külma tuuletõmmet. See peaks tähendama, et trepp laskub kaljule, sest kust mujalt võis tuuletõmme tulla7 See oli kindlasti õige uks!
Kas uksed, mis ta oli lahti tõmmanud, tuleks uuesti sulgeda? Ei! Las nad jäävad kõik lahti.
Kindlusse viivalt trepilt kostis kolinat. Vaikselt ja kiiresti jooksis mr. Barnstaple trepist alla ning seisatas sekundiks käänakul: oli vaja peatuda, et kuulata, mida teevad jälitajad. «Sir, siit uksest pääseb sillale!» kuulis ta Ridley hüüdu. Seejärel kostsid Catskilli sõnad: «Tar-peiuse kalju!» Barralonga lisas: «Õige! Milleks laskemoona raisata? Ridley, kas te olete kindel, et siit pääseb sillale?»
Valveruumist kostis sammumüdinat, mis suundus teisele trepile.
«Surmaotsus on edasi lükatud!» sosistas mr. Barnstaple, ent jäi samas jahmunult seisma.
Ta oli lõksus: sillale viis trepp, mida mööda olid läinud jälitajad!
Nood lähevad nüüd kindlasti sillale. Nad jõuavad sinna; nägemata teda sillal või teisel pool kanjonit algaval trepil, saab neile selgeks, et ta pole tõenäoliselt jõudnud põgeneda. Seejärel tõkestavad nad kahtlemata selle tee, sulgedes kindlalt mõne ukse. Kui see pole võimalik, panevad nad välja valveposti. Pärast seda tuleksid nad tagasi ja hakkaksid kiirustamata tema peale jahti pidama.

Mis oli Catskill öelnud? Tarpeiuse kalju? .. .
Kohutav!
Elusalt ta ennast kätte ei anna...
Ta peab võitlema nurka aetud rotjna ning sundima rieid tulistama . ..
Mr. Barnstaple laskus mööda treppi allapoole. Läks hoopis pimedaks, siis hakkas taas valgenema. Trepp lõppes
316
kõige tavalisemas avaras keldriruumis, mis oli kunagi täitnud vist laskepesa või püssirohukeldri ülesandeid. Läbi kahe müürisse raiutud klaasimata akna pääses keldrisse piisavalt valgust. Praegu oli siin toidu-aineteladu. Ühe seina ääres seisid reas peenekaelalised kõhukad pudelid, milles hoiti Utoopias veini; teise seina ääres seisis suur hulk pappkaste ja läikiva kuldpaberiga kaetud kuubikuid. Ta haaras ühe pudeli kaelast ja tõstis selle üles. See oleks tõhus sõjanui! Pakk-kastidest võis sissepääsu ette ehitada barrikaadi, ise aga seista sinna kõrvale ning võtta saabuvad jälitajad nuiahoopidega vastu! Neile paiskuksid pähe klaasikillud ja vein. . . Kuid barrikaadi ehitamine võtaks aega ... Ta valis kolm suuremat pudelit välja ja tassis need ukse kõrvale, et relvad oleksid käepärast. Samas tuli talle uus mõte ja ta heitis pilgu aknale.
Mr. Barnstaple kuulatas natuke aega ukse juures. Ülalt ei kostnud ühtki häält. Siis sammus ta akna juurde, laskus kõhuli sügavasse müüriõnarusse ja roomas edasi, kuni pea ulatus aknast välja ning ta sai heita pilgu üles ja alla. Kaljusein oli nii järsk, et ta oleks võinud siit sülitada otsejoones tuhande viiesaja jala sügavuses kohisevatesse voogudesse. Kalju koosnes siin pea-aegu vertikaalsetest kihtidest, mis kohati eendusid, kohati õnarusi moodustasid. Massiivne tugimüür varjas peaaegu täielikult silla, millest paistis ainult üks ots — see asus kakskümmend või kolmkümmend jardi mr. Barnstaple'i vaatluspunktist allpool. Tillukesena ja kaugena ilmus sillale mr. Catskill ja hakkas tähelepanelikult teisel pool silda kerkivat treppi uurima. Mr. Barnstaple tõmbas pea kähku tagasi. Natukese aja pärast piilus ta ülima ettevaatusega taas välja. Mr. Catskilli polnud enam näha: ta oli läinud tagasi.
Asja juurde! Aega ei olnud raisata.
Nooruses, kui suur sõda polnud muutnud reisimist veel nii kalliks ja ebamugavaks, oli mr. Barnstaple teinud mõned mägiretked Šveitsis, kogemusi oli tal ka Cumberlandist ja Walesist. Asjatundlikult uuris ta nüüd käe ulatuses kerkivat kaljut. Kaljut liigendasid peaaegu horisontaalsed, üksteisega liituvad karniisid, mida lõikasid põhiliselt valkjast kristallilisest kivimist moodustunud sooned. See aine, mida mr. Barnstaple pidas kalt-
317
siidiks, oli ilmastiku käes murenenud ülejäänud kaljust kiiremini, jättes järele hulganisti ebakorrapäraseid horisontaalseid õnarusi. Kui asi õnnestub, siis suudab ta võib-olla ronida mööda kaljupinda edasi, pääseda ümber tugimüüri ja jõuda sillale.
Seejärel tuli talle veelgi parem mõte. Esimese õõnsuseni suudaks ta ronida mööda kaljuseina päris hõlpsasti, seal suruks ta end vastu kaljut ning ootaks, kuni jälitajad on keldri läbi otsinud. Pärast läbiotsimist võiks ta keldrisse tagasi ronida. Kui nad ka aknast välja vaataksid, ei näeks nad teda; juhul, kui ta jätaks aknaavasse sõrmejälgi ja muud sellist, teeksid nad järelduse, et ta on hüpanud või kukkunud kaljult alla kuristikku. Kuid tuleb silmas pidada, et kaljupinnal liikumine on aegavõttev. . . Teiseks oleks ta ära lõigatud relvadest — suurtest veinipudelitest.. .
Kuid mõte peita end mõnda kaljulõhesse oli haaranud kõik ta meeled. Mr. Barnstaple ronis äärmise ettevaatusega aknast välja, leidis tugipunkti käele, asetas jala karniisiservale ning hakkas vaevaliselt piki kaljuseina lõhe poole liikuma.
Ent otsekohe tekkisid ootamatud raskused: peaaegu viie jardi ulatuses ei leidnud ta ühtki tugipunkti kätele. Tal ei jäänud üle muud kui suruda end kõigest jõust vastu kaljuseina ja usaldada end täielikult jalgade hooleks. Mõnda aega seisis ta täiesti liikumatult selles asendis.
Edasisel teel sattus ta pudedale kaltsiidikamakale, mis ootamatult jala all purunes. Õnneks olid sõrmed leidnud selleks ajaks pidepunkti ning teine jalg asus kindlal pinnal. Hetke

libisesid kivikillud mööda kaljuseina, siis ei olnud kuulda enam ühtki heli: nad olid langenud tühjusse. Mr. Barnstaple seisis natuke aega halvatuna paigal.

«Ma ei ole täna vormis,» sosistas ta. «Ma ei ole vormis.»

End kramplikult kinni hoides hakkas ta palvetama.

Tõsise jõupingutusega suutis ta teekonda jätkata.

Mr. Barnstaple oli juba kaijulõhe juures, kui ta pilk mõningase kära tõttu suundus aknale, kust ta oli välja roninud. Avausest ilmus aeglaselt ja ettevaatlikult nähtavale Ridley nägu, milles valgete sidemete vahelt vaikus punetav silm.

318

5

Esimesel hetkel ta ei näinud mr. Barnstaple'it. «Issanda vits!» hüüdis ta põgenikku märgates ning tõmbas pea kiiresti tagasi.

Nüüd kostis häältekõminat, kuid sõnad olid arusaamatud.

Enesesäilitamise vaist oli mr. Barnstaple'i ilmselt reetnud: ta jäi liikumatult seisma, kuigi oleks jõudnud kaitsvasse kaljulõhesse varjule enne, kui aknast vaatas välja mr. Catskill, revolver käes.

Hetke vaatasid nad teineteisele sõnatult otsa.

«Tulge tagasi, või ma tulistan,» lausus mr. Catskill, kuid erilise kindluseta.

«Tulistage!» vastas mr. Barnstaple hetkelise mõtlemise järel.

Mr. Catskill sirutas pea kaugemale välja ja vaatas kuristiku sinakasse sügavusse. «See pole vajalikki,» teatas ta. «Me peame laskemoona kokku hoidma.»

«Teil ei jätku julgust,» vastas mr. Barnstaple.

«Asi pole selles,» väitis mr. Catskill.

«Õigus,» lausus mr. Barnstaple, «mitte selles. Te olete liiga tsiviliseeritud.»

Mr. Catskill põrnitses talle ilma igasuguse vaenulikkuseta otsa.

«Teil on ülihea kujutlusvõime.» avaldas mr. Barnstaple mõtlikult oma arvamust. «Teie häda seisab selles neetud hariduses. Mis teil viga on? Te olete otsast lõpuni täis Kiplingit. Teil pole peas muud kui impeerium, anglosaksid, skaudid ja salapolitseinikud. Ma oleksin vist niisamasugune, kui ma oleksin käinud Etonis.»

«Ma käisin Harrow's,» parandas teda mr. Catskill.

«Kohutav kool. Provintsikool, kus poisid kannavad kuklasoenguid ja õlgkübaraid. Ma oleksin pidanud ise taipama, et Harrow. Aga imelikul kombel ei tunne ma teie vastu mingit viha. Te oleksite sootuks teine inimene, kui oleksite omandanud mõistlikud ideed. Kui mina teie õpetaja oleksin olnud . . . Aga nüüd on juba liiga hilja.»

«Seda küll,» vastas mr. Rupert Catskill sõbralikult naeratades ja heitis pilgu kuristiku põhja.

319

Mr. Barnstaple hakkas ühe jalaga kobama karniisi-serva, mis suundus kaljulõhesse.

«Oodake veel hetk,» lausus mr. Catskill. «Ma ei kavatse lasta.»

Keldrist kostis hääl, mis kuulus arvatavasti lord Barralongale — ta soovitas heita mr. Barnstaplelle kaela kaljurüngas. Keegi teine — see oli vist Ridley — kiitis ettepaneku õhinal heaks.

«Kuid mitte ilma vormikohase kohtumõistmiseta,» hõikas mr. Catskill üle õla. Tema ilmest ei saanud midagi välja lugeda, kuid mr. Barnstaple'i peast käis läbi fantastiline mõte, et mr. Catskill ei taha tema surma. Too oli vist kõik järele kaalunud ning soovis, et ta põgeneks nüüd utooplaste juurde ja leiaks mingi võimaluse viimastega kokkuleppimiseks.

«Sir, me kavatseme anda teid kohtu alla,» teatas mr. Catskill. «Me kavatseme teid anda kohtu alla. Te peate kohale ilmuma.»

Mr. Catskill niisutas huuli ja jäi mõtlema. «Väli-kohus võib otsekohe kokku istuda.» Tema väikesed säravad pruunid silmad olid kiiresti hinnanud mr. Barnstaple'i šansse. Ta sirutas pea silla suunas välja. «Me ei hakka selle protseduuriga aega viitma,» ütles ta. «Ja otsuse suhtes

pole mul vähimatki kahtlust. Me mõistame teid surma. Nii on loed, sir. Minu arvates ei võta teie saatuse seaduslik lõpuleviimine üle veerand tunni.»

Seepeale heitis ta pilgu üles, püüdes näha kaljuharja. «Me veeretame sealt arvatavasti mõne kivirahnu alla,» ütles ta.

«Moriturus te salutat,» lausus mr. Barnstaple toonil, nagu oleks tegemist vaid vaimuka märkusega. «Kui te lubate, siis ma lähen ja püüan leida mugavama koha.»

Mr. Catskill jäi talle ainiti otsa vaatama.

«Ma ei ole teie peale kunagi viha kandnud,» lausus mr. Barnstaple. «Kui teie õpetaja oleksin olnud mina, siis oleks kõik teisiti kujunenud. Palju tänu selle veerand tunni eest, mis te mulle andsite. Ja kui juhtub, et...»

r^ «Loomulikult,» lausus mr. Catskill. Nad mõistsid teineteist.

Mr. Barnstaple libistas enda ümber kaljunuka

320

lõhesse. Mr. Catskilli pea oli endiselt aknast väljas, kuna lord Barralonga vaevalt kuuldav hääl nõudis, et nad hakkaksid kohe kive veeretama.

6

Inimese tunded on imelised. Sügavast meeleheitest jõudis mr. Barnstaple nüüd rõõmsa erutuseni. Esimene halvav hirmusööst, mis oli haaranud teda ronimisel mõõtmatu sügaviku kohal, asendus peaaegu poisikeseliku enesekindlusega. Tunne, et ta peab kohe surema, oli kadunud. Ta hakkas seda seiklust isegi hindama, ta peaaegu nautis seda, tundmata vähimatki muret, kuidas see pidi lõppema.

Kaitsemüüritise servani jõudmine ei võtnudki eriti palju aega, kuigi käed hakkasid päris hullusti valutama ja teda haaras taas hirmusööst. Ta nägi nüüd kogu silda ja kitsast kanjonit. Karniis, mida mööda ta vaevaga liikus, ei suundunud aga hoopiski silla juurde, vaid möödus viimasest kolmkümmend jalga allpool. Kõige halvem oli asja juures aga see, et tema ja silla vahele jäid kaks põhjatut kaljulõhet. Pärast seda avastust kahetses ta esimest korda, et polnud jäänud keldrisse ning võtnud seal lahingut vastu.

Valu kätes suurenes üha ja ta ei suutnud paari minuti jooksul midagi otsustada.

Sellele loiule tegevusetusele tegi lõpu vari, mille ta arvas esimesel hetkel kuuluvat mõnele kalju kohal kiiresti lendavale linnule. Natukese aja pärast pöördus vari tagasi. Ta lootis, et vähemalt linnud ei tungi talle kallale: ta oli midagi säärast lugenud. Kuid parem oli sellele praegu mitte mõelda.

Seejärel kostis ülevalt vali raksatus. Kui ta üles vaatas, nägi ta, kuidas langev kivimürakas otse tema kohal vastu kaljunukki põrgates kildudeks lendas. Ta tegi sellest vahejuhtumist järelduse, et välikohus oli langetanud saatusliku otsuse kiiremini, kui seda oli tõotanud mr. Catskill. Seda esiteks. Teiseks oli selge, et ta on ülevalt nähtav. Palavikulise hooga nihutas ta end külitsi sügavamale kaljulõhe varju.

Lõhe oli sügavam, kui ta oli teadnud loota, see oli

321

tõeline kaljukamin. Ta arutles endamisi, et tõusta oleks seda mööda raske, kuid allapoole liikuda täiesti võimalik. Ülevalt varjasid teda väljaulatuvad kaljunukid. Sajakonna jala sügavuses paistis midagi trepiastme taolist, mis moodustas avara orva, olles samaaegselt pealt varjatud ning küllalt lai, et võimaldada soovi korral pikali heita. Seal saaks anda kätele puhkust; kuna viivitamiseks polnud põhjust, hakkas ta alla ronima, olles haaratud ebatavalisest tundest, et ta käed ei hoia kinni mitte millestki. Nüüd oli ta väljaspool maiste jälitajate vaatevälja ja haardeulatust.

Orva tagaseinast igritses veenire. Mr. Barnstaple jõi ja hakkas mõtlema toidule, kahetsedes, et ta ei olnud keldris olevast laost toidupoolist kaasa võtnud. Ta oleks võinud ühe neist kuldpaberisse pakitud kuubikutest avada või väiksema veinipudeli taskusse pista. Vein oleks praegu üpris kosutav. Kuid sellele mõtlemisest polnud mingit abi. Mr. Barnstaple jäi sellesse

tema arvates väärtuslikku kaitselõhesse tükiks ajaks ning uuris tähelepanelikult allpool jätkuvat kaljulõhet. Viimane näis olevat päris kohane pikaks laskumiseks. Kaljulõhe seinad olid küll äärmiselt siledad, kuid silmaga otsustades asusid nad küllalt lähestikku, nii et laskumiseks oli võimalik toetada selg vastu üht ning jalad vastu teist seina.

Mr. Barnstaple heitis pilgu käekellale. Kell polnud veel üheksagi: puudus umbes kümme minutit. Ridley oli käinud tema juures enne poolt kuut. Kella poole seitsme ajal oli ta toonud lossiõuel lauale hommikueine. Serpentine ja Cedar pidid ilmuma kella kaheksa paiku. Umbes kümme minutit hiljem tapeti Serpentine. Sellele järgnesid põgenemine ja jälitamine. Kui kiiresti olid sündmused üksteisele järgnenud!

Kogu päev oli veel ees. Poole kümne ajal jätkaks ta laskumist. Seni aga puhkaks. . . Rumal oli praegu mõelda näljale . . .

Juba enne poolt kümmet jätkas ta ronimist. Umbes .saja jala ulatuses läks asi hõlpsasti. Pärast seda muutus lõhe märkamatult laiemaks. Ta taipas seda alles siis, kui tundis, et libiseb. Meeleheitlikult rabeldes libises ta ligemale kakskümmend jalga, järgmised kümme kukkus

322

ta otsejoones ning paiskus vastu kaljut. Ta jäi peatuma teisel kaljuastmel, mis oli ülemisest märksa laiem. Langedes põrkas ta tugevasti selle vastu ja hakkas veerema — õnneks tahapoole. Ta sai tugevasti muljuda, kuid tõsist viga mitte. «Õnn,» lausus ta, «õnn pole mind maha jätnud.»

Ta puhkas natuke aega ning asus siis uurima laskumise järgmist etappi, olles sügavalt veendunud, et kõik on kõige paremas korras. Ta ei suutnud uskuda, et kaljulõhe ei pakkunud ronimiseks enam ühtki pidepunkti. Siledad kaljuseinad langesid kõikjal vähemalt kahekümne jardi ulatuses püstloodis alla, kusjuures nende vahe oli oma kuus jalga. Ronimise asemel oleks ta võinud siit niisama hästi otse alla hüpata. Kohe seejärel veendus ta, et niisama võimatu oli pöörduda tagasi. Ta ei suutnud seda uskuda. See näis liiga rumalana. Ta hakkas naerma, nii nagu võiks naerda inimene, kelle ema teatab pärast päevast lahusolekut, et ta ei tunne teda ära.

Naer lakkas äkki.

Ta uuris taas kõik üksikasjaliselt üle. Ta katsus sõrmedega ümbritsevaid siledaid kaljuseinu. «Kuid see on ju mõttetus,» lausus ta, ise külma higiga kattudes. Ükski tee ei viinud välja sellest urust, kuhu ta oli säärase piina ja vaevaga ise tunginud. Ta ei saanud minna ei edasi ega tagasi. Ta oli lõksus. Onn oli mr. Barn-staple'i maha jätnud.

7

Kell näitas keskpäeva. Mr. Barnstaple kükitas kalju-orvas nagu parandamatut haigust põdev vaevatud invaliid valuhoogude ajutisel vaheajal tugitoolis, ilma et tal oleks midagi teha ja ilma et tal oleks vähimatki lootust. Vähem kui üks kümne tuhande vastu rääkis võimaluse poolt, et ta vabaneb sellest lõksust, kuhu ta oli ise roninud. Selja taga igritses veenire, kuid toitu polnud, isegi mitte mõnd rohuliblet närimiseks. Kui ta ei eelista kuristikku viskumist, siis peab ta surema nälga . . . öösiti on siin arvatavasti külm, kuid mitte küllalt, et teda tappa.

323

Säärane lõpp pidi teda siis ootama pärast ängistavat ajakirjanikutööd Londonis ja perekonnaelu Syden-hamis.

Tema ja «Kollane Hädaoht» olid teinud tõepoolest imelise reisi: Camberwell, Victoria, Hounslow, Slough, Utoopia; mägiparadiis, sajad meeliköitvad ja piinavalt kaunid pildid tõelise õnne ja korra maailmast, sellele järgnenud pikk lennureis üle, poole Utoopia — ja lõpuks surm.

Teda ei meelitanud idee lühendada oma kannatusi kaljult alla hüppamisega. Ta jääb siia ja talub kõiki neid kannatusi, mis võiksid teda oodata enne lõppu. Umbes kolmesaja jardi kaugusel viibisid tema kaasmaalased, kes ootasid samuti, mis saatus neile toob . . . Kumma-line küll. Ja proosaline.

Ent lõppude lõpuks ootas seesama või midagi sellesarnast kogu inimkonda.

Varem või hiljem peab inimene heitma haigevoodisse ja kannatama, ta peab mõtlema, algul palavikuliselt, siis jõuetult ning lõpuks kustuma, millega mõte lõplikult lakkab.
Mr. Barnstaple'ile tuli mõte, et kokkuvõttes on sel kombel surra paremgi, parem kui äkki. See annab võimaluse vaadata mõni aeg surmale näkku, see annab aega kirjutada oma vaimus «f i n i š», mõelda järele elu üle, mõelda ajale, mis sa oled elanud. Selle kõigega on võimalik tegelda säärase distantsi ja sõltumatusega, mille võib esile manada vaid täielik võimetus muuta enam ühtki i-täppi.
Mr. Barnstaple'i vaim oli praegu selge ja rahulik; teda oli haaranud rõõmutu muretus nagu kirgas talvine taevas. Ta teadis, et ees ootavad kannatused, kuid ei uskunud, et need oleksid talumatud. Kui nad aga talumatuiks osutuvad, siis siinsamas tema all haigutab kuristik. Selles suhtes oli kaljulava paremgi surivoodi kui enamik teisi, mis on selleks määratud. Tõvevoodisse kogunevad kõik piinad ja haige peab neisse üksikasjalikult süüvima. Ta oli lugenud, et nälgimine ei olegi nii kohutav, kõige rängem on näljapiin umbes kolmandal päeval, pärast seda muutub inimene nõrgemaks, tema teadvus nüristub. Seda ei saa võrrelda piinadega, mis esinevad mitmetel vähktõve juhtudel ja ajukelmepõletiku
324
agoonia puhul. Nälg poleks kümnendikkugi nii hull kui need. Üksildane see küll oleks, kuid kas kodusel surivoodil ollakse vähem üksinda. Seal tullakse ja öeldakse: «Nonoh! Pole viga!» ja osutatakse väikesi teeneid. Aga kas seal on muud vahet? Haige läheb oma üksildast teed, kõnelemine ja liikumine ning lõpuks ka soov kõnelda ja end liigutada taganevad temast, teiste hääled kustuvad. Surm on kõikjal väga üksildane toiming, lahkumine kõigest. ..
Mõnele nooremale mehele oleks see üksildus siin lõhes tundunud kohutavana, kuid mr. Barnstaple oli elanud üle rängemaidki sidemete katkemisi. Ta oleks meelsasti rääkinud paar viimast sõna oma poistega ja julgustanud naist; kuid seegi oli pigem ebamäärane tunne kui reaalne soov. Jutuajamistel oma poegadega tundis ta ennast olevat nagu kammitsais. Sedamööda, kuidas kujunes nende oma mina ja nad sirgusid noormeesteks, tundis ta üha rohkem, et usalduslikud jutuajamised tähendavad kallaletungimist nende õigusele kasvada üles omaenda kombel. Ja ta tundis, et ka nemad on tema suhtes kammitsetud ning kaitseseisukorras. Hiljem oleksid pojad tulnud võib-olla tagasi — siis juba tema kui mehe juurde; kuid seda hiljemat ei näe ta nüüd enam kunagi. Kõigele vaatamata soovis ta siiski, et ta saaks neile teatada, mis oli temaga juhtunud. Just see tegi talle muret. See seaks ta nende silmis paremasse valgusse, see tuleks kasuks nende iseloomu kujunemisele, kui nad ei mõtleks — nagu nad seda kõige tõenäolisemalt hakkavad tegema —, et ta on nende juurest ära jooksnud, hulluks läinud või sattunud kokku halva seltskonnaga ja maha löödud. Sel juhul muretseksid ja häbeneksid nad asjatult või laskuksid kulutustesse, et leida, kus ta on. Sellest aga oleks lihtsalt kahju.
Inimene peab surema. Kui paljud olid surnud samuti, nagu see seisis ees temal — võõrsile sattununa, pimedatesse koobastesse eksinuna, tühjadele saartele jäetuna, Austraalia võsastikku kadununa, vangistatuna ja hukkumisele määratuna. Hea oli'surra ilma suurema ahastuse ja solvumistundeta. Mr. Barnstaple mõtles loendamatuile inimestele, kelle lõid omal ajal risti roomlased. Kas neid oli kaheksa või kümme tuhat
325
Spartacuse armeest, kes poodi risti piki Appia teed? Talle meenusid ahelais näljasurma ootavad neegrid Ja lõputud teised suremisviisid. Nooruslikule kujutlusvõimele küll vapustavad, on niisugused asjad fantaasias hirmsamad kui reaalsuses. Kogu asi seisab ikkagi kas natuke suuremas või natuke väiksemas piinas — jumal ei pilla piinasid asjata. Rist, piinaratas, elektritool või vaevavoodi — sellel pole vahet: sa sured ja kõik onmöödas.
Oli meeldiv konstateerida, et neile asjadele võis mõelda nii külmalt. Oli hea tõdeda, et lootusetult lõksu langenunagi ei kaota sa ennast. Mr. Barnstaple'it üllatas, kui vähe teda huvitab praegu, nüüd, kus lõpp seisab otse silma ees, asjaolu, kas ta on surematu või mitte. Ta oli valmis pidama ennast surematuks või vähemalt mitte täiesti surmaga lõppevaks. Oli naeruväärne dogmaatiliselt väita, nagu ei elaks tema südametunnistuse, tema elutahte mingi

osa, mingi vari omamoodi edasi. Kuid ta ei suutnud kujutleda, kuidas see võiks võimalik olla. See oli kujuteldamatu. Seda ei saanud ette näha. Tal ei olnud mingit hirmu järgneva ees. Ta ei mõelnud karistuse ega kurjuse võimalikkusele ega kartnud neid. Maailm oli tundunud talle aeg-ajalt ülimalt juhuslikult kokkuseatuna, kuid ta ei uskunud, et see oli mõne õela poolearulise kätetöö. Tema mulje järgi valitses seal ääretu juhuslikkus, mitte aga kurjus. Ta ise oli olnud alati see, mis ta oli, nõrk, piiratud, vahel ka rumal, kuid karistus nende puuduste eest peitus neis puudustes endis.

Ta lakkas mõtlemast omaenda surmale. Mr. Barn-staple'i mõtted tegelesid eluga üleüldse, selle praeguse madaluse ja julgete püüdlustega. Ta tundis kahetsus-kibedust, et ei näe enam Utoopiat, seda maailma, mis on paljuski lähedane koopia sellele, missuguseks võib kujuneda meie oma maailm. Üpris julgustav oli näha siin inimkonna unistuste ja ideaalide teostumist; see õigustas viimaseid. Kuid rõhuvalt mõjus mr. Barn-staple'ile selle nägemuse katkemine enne, kui ta jõudis seda õieti uurima hakata. Talle meenusid mitmed küsimused, mis olid jäänud vastuseta. Need puudutasid majandust, armastust, võitlust. Ent nähtugi üle oli ta rõõmus. Oli hea lasta end sellel nägemusel puhastada.,

pääseda mr. Peeve'i rõhuvast lootusetusest ning saada tagasi usk tulevikku.

1921. aasta kired, kokkupõrked ja ebameeldivused polnud midagi(muud kui kaitsepookimisteta jäetud maailma palavikuvärinad. Tänu inimloomuse kaasasündinud alateadvuslikule ja võitmatule tõepüüdele murtakse segaduste ajastu omal ajal ka Maal. Ülal ja all libedad kiviseinad, kükitas näljane mr. Barnstaple külmetades suure kalju ebamugavas õõnsuses. Kuid sellele vaatamata leidis ta neist mõtetest sügavat rahuldust.

Kui armetutena jäid nii tema ise kui ka tema kaaslased seisma Utoopia tohutute võimaluste ees! Keegi neist polnud tõstnud otsustavalt häält, et teha lõpp mr. Catskilli poisikeselikele unistustele ja tema kaaslaste lausa toorele sõjakusele. Kui. võidukalt oli rühkinud edasi isa Amerton, et etendada suuresõnalise, kõiki jälitava, tülisid õhutava preestri osa. Kui haletsus-väärne ja nõrk oli olnud mr. Burleigh. Ja ega ta ise ka parem polnud, läites kõike järjest ja järjest teovõimetu opositsiooni seisukohalt. Ilus Greeta Grey oli rumal nagu lehm, vastuvõtlik ja muganduv, suutmata aga vastu võtta ühtki ideed, mis polnud seotud anduva emasusega. Leedi Stella oli õilsamast, kuid tegeliku elu jaoks kõlbmatust materjalist. Mr. Barnstaple leidis, et naised olid sellel juhuslikul ekspeditsioonil halvasti esindatud: üks õõnsalt tühi, teine tahtejõuetu. Maa naissoo väärikas esindus!

Maalastel oli Utoopia jaoks varuks ainult üks — taastada selles maailmas võimalikult kiiresti vallutused, orjus, kurjus ja korralagedus, mis olid omal ajal seotud segaduste ajastuga ja kuhu kuulusid ka nemad ise. Serpentine'i ja Cedarit, kellest üks esindas teadust, teine aga tervishoidu, tahtsid nad muuta korralageduse pantvangideks. Kui see ei õnnestunud, siis olid nad nood tapnud või vähemalt proovinud neid tappa.

Nad olid püüdnud viia Utoopia tagasi olukorda, mis valitses Maal. Ja ainult inimeste meeletuse, õeluse ja nõrkuse tõttu ei valitsenud Utoopia ka Maal. Vana Maa oleks juba praegu Utoopia, üksainus kaunis aed, maapealne paradiis; häda oli aga selles, et Catskillid, Hun-kerid, Barralongad, Ridley'd, Duponfid ja teised nende-

taolised olid selle tallanud põrmu ja purustanud. Näis, et nende kiirustava ja meeletu laastamistöö vastu ei olnud kogu laias maailmas seada midagi muud kui Peeve'ide virisemine, Burleigh'de leplik halvakspanu ja tema enda täiesti tulutu protest. Lisada võis veel mõned kirjanikud ja õpetajad, kuid nende loomingu tulemusi ei arvesta tänapäeval keegi.

Taas tabas mr. Barnstaple end sellelt, et ta mõtles oma vanale sõbrale, sellele koolide inspektorile ja õpikute autorile, kes oli nii pingeliselt töötanud, siis murdunud ja kahetsusväärselt surnud. See mees oli teinud kõik oma elupäevad tööd Utoopia heaks. Kas niisuguseid utooplasi on Maa peal sadu või tuhandeid? Mis salajõud annab neile tuge?

«Kui ma saaksin neile läkitada mõne teate,» lausus mr. Barnstaple endamisi, «et neid julgustada!»

Ja kuigi ta ise pidi nälga surema nagu auku langenud metsloom, jäi ja pidi jääma võit Utoopiale. Riisujad ja vallutajad, piinajad, isamaalased, lintsijad, boikoteeri-jad, kogu see lühinägeliku inimliku vägivalla rämps sammus vastu lõplikule lüüasaamisele. Ka omaenda elus jäi õnn neile tundmatuks, nad tormasid ühest erutusest teise, rahuldatusest väljakurnatusse. Nende ettevõtted ja nende edusammud, nende sõjad ja kuulsus olid ainult välkvalgus, mis hetke pärast oli jäädavalt möödas. Kasvab ainult see, mis on tõeline, kasvab tõde, helge idee, see kasvab aastast aastasse, ajastust ajastusse, aeglaselt ja võitmatult nagu teemant maapõue pimeduses ränga rõhu all, nii, nagu lööb kumama koit aovalgeni kestnud orgia tuhmuvate tulede üle.

Milline on nende vaeste väikeste inimeste lõpp seal üleval? Nende elulootused olid tema omadest veelgi kahtlasemad, sest tema võis siin nädalaid lamada ja nälgida, enne kui kustub teadvuse viimne säde. Nood seal olid aga seadnud end avalikult vastu Utoopia tarkusele, ja nüüd pidid selle maailma organiseeritud jõud langema nende peale. Mr. Barnstaple tundis kõigele vaatamata mingit alateadlikku südametunnistuspiina, et oli reetnud mr. Catskilli varitsusplaani. Ta pidi nüüd , naeratama, kui meenutas oma kirglikku veendumust, nagu saavutaks Maa võimu Utoopia üle, kui Catskill suudab haarata pantvangid. See veendumus oli pannud

ta tegutsema. Omaenda nõrgad hüüded tundusid talle olevat ainsaks abinõuks koletu õnnetuse vältimiseks. Kuid oletagem, et ta poleks üldse seal olnud, või et ta oleks järginud seda pärssivat kokkukuuluvusinstinkti, mis oleks sundinud teda võitlema koos teistega? Mis oleks juhtunud siis?

Kui ta meenutas, kuidas Cedar oli Mushi sülekoerana endast eemale paisanud, ning Serpentine'i sihvakat kogu, siis hakkas ta kahtlema, kas maalastel oleks õnnestunud neist kahest jagu saada isegi võlvkaare all trepil. Revolvrid oleksid võetud kasutusele samuti, nagu see juhtus mäenõlval; Catskill poleks saanud mitte kaht pantvangi, vaid ainult kaks mõrvatud meest.

Kui kirjeldamatult rumal oli olnud kogu Catskilli plaan. Kuid see ei olnud rumalam kui Catskilli, Bur-leigh' ja kõigi ülejäänud riigimeeste käitumine viimase paari aasta kestel. Keset suure sõja agooniat oli aeg-ajalt tundunud, et Utoopia jõuab peatselt Maa peale. Nende süngete aastate musti pilvi ja suitsusam-baid valgustasid iseäralikud lootusesähvatused, mis tõestasid maailma taassündi. Kuid natsionalistid, finantsistid, preestrid ja isamaalased olid ajanud need lootused tühja. Nad olid pannud panuse ammutuntud mürkidele ning nakkustele ning tsiviliseeritud vaimu nõrgale vastupanujõule. Nad olid taas arvele võtnud oma relvad, asunud varitsuspaikadesse ning pannud naised õmblema sõjalippe . . .

Mõneks ajaks hävitasid nad lootuse, kuid ainult mõneks ajaks. Sest lootus, see inimkonna lunastus, on surematu.

«Utoopia võidab,» lausus mr. Barnstaple ja jäi hetkeks kuulatama müra, mis oli kostnud juba varemgi, kuid millele ta polnud erilist tähelepanu pööranud. See oli rütmiline põrin, mis tuli ülalt kaljudelt, nagu oleks seal liikunud mõni tohutu masin. Müra muutus valjemaks, et samas vaibuda ning hoopis kaduda.

Mr. Barnstaple'i mõtted pöördusid tagasi kaaslaste juurde. Ta lootis, et nad pole seal ülal liiga hädised ja hirmunud.' Eelkõige lootis ta, et juhtub midagi, mis aitab säästa leedi Stellat. Leedi Stella pärast oli ta siiralt mures. Ülejäänutele oleks parem, kui nad sõdiksid energiliselt lõpuni. Arvatavasti nägid nad kõik

praegu vaeva mõne Catskilli mõttetu ja meeleheitliku kaitseplaani kallal. Muidugi peale mr. Burleigh', kes kindlasti puhkab, olles veendunud, et vähemalt tema isiklikult tuleb sellest kõigest auga välja. Kuid erilist peavalu ei valmistaks talle ka vastupidine. Amerton ja võib-olla ka Mush elavad üle usulist ärkamist, mis võib ülejäänuid omajagu rahutuks teha. Aga võimalik, et see pakuks samal ajal lohutust leedi Stellale ja miss Greeta Greyle. Mis puutub Penkisse, siis tema jaoks on keldris veini. . .

Nad järgneksid omaenda eluseadustele, nad teeksid seda, mida dikteerib neile nende loomus ja harjumused. Teisiti see ei olekski võimalik.

Mr. Barnstaple'i mõtted sukeldusid metafüüsilistesse sügavustesse.

Natukese aja pärast vaatas ta kella. See näitas kakskümmend minutit üle kaheteistkümne. Ta oli hakanud järjest sagedamini kella vaatama. Või läks aeg aeglasemalt edasi? Kas ta peaks kella üles keerama või laskma sellel maha käia? Ta tundis juba teravat nälga. Kuid see ei võinud olla veel tõeline nälg, see oli kindlasti kujutlusvõime, mis libises tema kontrolli alt.

IV PEATÜKK KARANTIINIKALJU LÕPP

1

Mr. Barnstaple ärkas aeglaselt ja vastumeelselt unenäost, milles oli tegemist keetmisega. Ta oli Reformistide Klubi kuulus peakokk Soyer ning leiutas ja maitses uusi roogasid. Unenägudele omasel meeldival kombel polnud ta mitte üksnes Soyer, vaid samal ajal ka äärmiselt tark Utoopia bioloog ning ühtlasi kõikvõimas jumal. Sellest see tuligi, et ta ei osanud valmistada mitte ainult uusi roogasid, vaid ka uusi taime- ja lihasorte, millest neid teha. Tema erilist huvi äratas uus kanatõug, mis kandis Chateaubriand'i nime. Tolles olid ühendatud laitmatu biifsteegi suurepärased omadused kanarinna kuju

ja hõrkusega. Kanarinna tahtis ta täita jamaika pipra, sibula ja seente seguga, ainult et seened ei olnud päris õiged. Ta maitses neid, jah, need clid natuke teistmoodi kui tavalised seened. Siis tuli unenäkku abikokk, palju abikokki, kes kõik olid utooplastena paljad ning kandsid sahvrist kanu, öeldes, et neid ei saavat hoida, et tapetud kanad ei «seisvat» ja et nüüd nad enam ei seisvat üldse. Selle mitteseismise illustreerimiseks hakkasid abikokad, kanu pea kohal hoides, köögiseinu mööda üles ronima. Seinad olid kaljused ja asusid köögi jaoks üksteisele ebatavaliselt ligidal. Abikokad muutusid tumedateks siluettideks, mis heitsid oma varju keevast katlast tõusvasse helendavasse aurupilve. Supp kees, kuid see oli siiski külm supp ja külm aur. Siis oli mr. Barnstaple ärkvel.

Helendava auru asemel oli ümberringi udu, kuuvalguses särav udu, mis täitis kaljulõhe. Udust kerkisid esile kahe utooplase tumedad siluetid . ..

M i s utooplased need olid?

Mr. Barnstaple'i teadvus kõikus unenäo ja ärkveloleku vahel. Täis pingsat tähelepanu küünitas ta ettepoole. Utooplased liikusid hääletult, aimamata, et ta on neile nii lähedal. Nad olid jõudnud peene köisredeli juba kuskil üleval kinnitada. Kuidas nad sellega toime olid tulnud, seda ta ei teadnud. Üks neist seisis veel kaljuastmel, kuna teine hõljus tema kohal, hoides köiest kinni ja toetudes jalgadega vastu kaljut, ulatudes sel kombel põigiti üle kaljulõhe. Kaljuastme serva tagant ilmus nähtavale kolmanda utooplase kuju. Too hõljus edasi-tagasi. Nähtavasti ronis ta üles mööda teist köis-redelit. Nad arutasid parajasti midagi. Mr. Barnstaple sai aru, et viimase tulija arvates olid tema kaaslased roninud küllalt kõrgele, kuid esimesena roninud mees nõudis, et mindaks edesi. Paari hetkega oli asi otsustatud.

Kõige kõrgemale jõudnud utooplane tegi mõned energilised liigutused, kerkis kärmesti ülespoole, sirutas end välja ning libises paari nõksatusega mr. Barnstaple'i silmist. Kaaslased järgnesid talle ning kadusid ükshaaval. Neist ei jäänud järele muud kui kramplikult võppuv köisredel ning kõikuv tross, mida nad ilmselt enda järel kaljule tõmbasid.

Mr. Barnstaple'i pinguletõmbunud lihased lõtvusid. Ta haigutas hääletult, sirutas valutavaid liikmeid ning tõusis äärmise ettevaatusega püsti. Ta piilus ülespoole. Utooplased olid vist jõudnud ülemisele kaljuastmele ja toimetasid seal midagi. Seni lõdvalt tolknenud köis tõmbus pingule: alt vinnati midagi üles. See oli suur komps, mis sisaldas vist tööriistu, relvi või mingeid materjale, kõik kõvasti kinni mässitud, et pehmendada kokkupõrkeid kaljuseinaga.

Komps kargas mr. Barnstaple'i vaatevälja, rippus keereldes mõne hetke paigal ning kerkis utöoplaste järgmisel käehaardel üles. Järgnes vaikus.
Mr. Barnstaple kuulis metalli kõlksatamist ja. seejärel ühetasast rütmilist vahelduvat vasardamist. Samas oli ta sunnitud hüppama tagasi, sest peene trossi ots — tross jooksis ülal nähtavasti üle ploki — libises temast mööda. Ülalt kostvad hääled sarnanesid nüüd viilimisega, seejärel langesid temast mööda tühjusse mõned kaljukamakad.

2

Mr. Barnstaple ei teadnud, mida teha. Utooplasi hüüda ja oma sealolekust teada anda ta kartis. Tal olid sügavad kahtlused selles suhtes, kuidas võiksid utooplased pärast Serpentine'i tapmist käituda, kui nad leiavad ühe pimedasse kaljulõhesse peitu pugenud maalase.
Ta hakkas uurima köisredelit, mida mööda utooplased olid üles roninud. Seda hoidis üleval pikk polt, mille ots oli sügaviku kohal kaljuseinasse löödud. Tõenäoliselt oli polt tema magamise ajal alt kaljusse tulistatud. Redel ise koosnes umbes kahe jala pikkustest jäikadest lülidest, mida omavahel ühendasid rõngad. Tehtud oli see niivõrd kergest materjalist, et mr. Barnstaple oleks tõsiselt kahelnud, kas see suudab inimese raskust kanda, kui ta ei oleks oma silmaga näinud sellel utooplasi. Talle tuli mõte, et ta võiks redelit kasutada nüüd laskumiseks ning katsuda õnne utooplaste juures, kes võiksid olla all. Vaevalt, et taärataks nende kolme utooplase tähelepanu seal üleval. Juhtuda võiks see ainult mõne äkilise liigutuse läbi redelil; niisama äkiline ja võibolla ebameeldiv oleks sel juhul ka üleval viibivate
332
utooplaste vastus. Kui ta aga ilmuks aeglaselt ronides all viibivate utöoplaste silma alla, oleks viimastel aega harjuda asjaoluga, et ta viibib lähedal, ning mõelda järele, enne kui nad temaga midagi ette võtavad. Iga hinna eest tahtis ta pääseda sellelt ebamugavalt kalju-astmelt.
Mr. Barnstaple haaras ühest rõngast ning sirutas jala üle platvormi serva sügaviku kohale, kuulatas paar hetke nõrka müra, mida tekitasid kolm üleval töötavat meest, ja alustas siis laskumist.
Laskumisele ei tundunud lõppu tulevat. Juba natukese aja pärast hakkas ta kahetsema, et polnud algusest peale hakanud rõngaid lugema. Ta oli juba mõned sajad seljataha jätnud. Ent kui ta sirutas end alla vaatama, haigutas sealt ikka veel vastu must tühjus. Oli muutunud hoopis pimedaks. Kuuvalgus ei suutnud tungida kuigi sügavale kanjonisse ja selle peegeldus hõredas udus oli kõik, mis ulatus alla pimedusse. Pealegi näis kuuvalgus üleval hoopis kustuvat.
Redel liibus kohati tihedalt vastu kaljuseina, samas aga taandus kalju ning redel langes püstloodis musta põhjatusse. Mr. Barnstaple pidi kobamisi iga rõngast otsima, tema paljad jalad ja käed olid varsti marraskil ning hellad. Samas tuli talle pähe uus ja ebameeldiv mõte: mõni utooplane võib praegu tõtata mööda redelit üles! Kuid seda ta peaks siiski märkama, sest redel tõmbuks pingule ja hakkaks vappuma, nii et tal oleks aega hüüda: «Ma olen maalane ja tulen alla. Ma olen teie sõber!»
Prooviks hakkas ta neid sõnu hüüdma. Kaja kordas sõnu kaljulõhes, ilma et neile oleks järgnenud ühtki vastust.
Mr. Barnstaple jäi taas vait ning jätkas, hambad risti, hetkekski peatumata laskumist, sest nüüd varjutas kõik muu üksainus soov pääseda sellelt lõputuna näivalt köisredelilt ja anda oma kuumavatele kätele ja jalgadele puhkust.
Metalsele helile järgnes roheline valgusesähvatus. Mr. Barnstaple uuris pingutatult kanjoni sügavust. Roheline sähvatus kordus. See valgustas kaljulõhe põhja, mis näis ikka veel asuvat tohutus kauguses tema all. Midagi oli korraks näha ka üleval, kuid mr. Barn-
333
staple ei suutnud hetkelise valgusesähvatuse kestel eraldada, mis nimelt. Algul ta arvas, et piki kaljulõhet vingerdab alla tohutu madu, seejärel jõudis aga järeldusele, et tegemist on jämeda kaabliga, mida käputäis utooplasi veab piki lõhet. Kuid ta ei kujutlenud, kuidas

suudavad kolm või neli meest, kelle ähmaseid kogusid ta oli näinud, niisugust tohutut trossi liigutada. Selle kaablist mao pea näis iseenesest poolviltu mööda kaljut üles kerkivat. Arvatavasti tõmmati seda köitega, mida ta polnud märganud. Mr. Barnstaple jäi ootama kolmandat sähvatust, kuid seda ei tulnud. Ta kuulatas. Kõrva ei hakanud midagi muud kui seesama rütmiline heli, mis meenutas sujuvalt liikuva masina tukslevat surinat, mida ta oli kuulnud juba varem. Ta jätkas laskumist.

Tasase platvormi kohale jõudes tabas teda üllatus: köisredel laskus sellest paar jardi allapoole ning lõppes siis. Järjest suurenev kõikumine tegi talle selgeks, et redel hakkab lõppema. Samas märkas ta ähmast kuma, mis tuli peaaegu horisontaalselt kaljuseinasse lõikuvast galeriist. Mr. Barnstaple sirutas ühe jala välja ning kobas galerii serva. Ent otsekohe kiikus ta redeliga sellest eemale. Ta oli nüüd lõplikult väsinud ja kurnatud, suutmata tükil ajal vallandada sõrmi redeli küljest, et hüpata kaljuservale. Lõpuks ta taipas, kuidas seda teha. Ta vabastas jalad redelilt ning tõukas enda nende abil kaljuseinast eemale. Pendlina hõljus ta üle sügaviku, kobades jalgadega sobiliku toetuspunkti järele. Ta kordas seda manöövrit, enne kui^usaldas redelist lahti lasta ning kaljuserval maanduda. Redel pendeldas pimedusse, et tühjalt kõikudes taas nähtavale ilmuda, andes talle nagu naljatades ehmatava müksu vastu õlanukki.

Galerii, kus ta end nüüd leidis, kulges piki paksu kristalset kivimikihtL Kaljus olid mehekõrgused süvendid. Silmi pingutades liikus ta mõni aeg mööda galeriid kobamisi edasi. Kui tegemist oli kaevandusega, siis pidi leiduma ka tee ülespääsemiseks ja kanjonisse laskumiseks. Mägijõe kohin oli nüüd hoopis valjem ning mr. Barnstaple oletas, et tal on nüüd kaks kolmandikku kalju kõrgusest seljataga. Ta kavatses päevatõusu oodata. Käekella helendav numbrilaud ütles, et kell on neli. Koidikuni ei võinud olla enam palju aega. Ta leidis

koha, kus sai selja mõnusalt vastu kivi toetada, ning istus.

Tundus, et otsekohe hakkas koitma, kuid tegelikult oli ta vahepealse aja tukkunud. Kella vaadates ta veendus,

et see on pool kuus.

Ta astus galerii servale ning vaatas üles, sinna, kus ta oli näinud kaablit. Esemed paistsid kahvatus hämaruses värvitutena, kuid täiesti selgesti. Kanjoni seinad näisid tõusvat lõpmatusse kõrgusse ning kaduvat pilvedesse. All nägi ta korraks üht utoopiast, kes aga otsekohe seejärel kadus kaljulõhe nurga taha. Ta arvas, et jäme kaabel oli tõmmatud otse vastu karantiinikaljut ning jäi seetõttu tema pilgu eest varjatuks.

Ta ei leidnud kuskilt galeriilt alla viivat treppi, kuid kolmekümne või neljakümne jardi kaugusel suundusid viis või kuus jämedat trossi terava nurga all galeriilt lõhe teise serva. Sügavmustadena näivad trossid kerkisid selgelt esile. Mr. Barnstaple läks nende juurde. Need kujutasid endast kandetrosse, millel liikusid väikesed vagonetid, mille põhja külge olid kinnitatud tugevad konksud. Kolmel neist polnud midagi, kuid kahel rippusid galerii kohal vagonetid. Mr. Barnstaple asus vagonette uurima ning avastas varsti piduri, mis neid paigal hoidis. Ta tõmbas ühel vagonetil piduri lahti ning too kihutas otseteed minema, paisates teda ennast peaaegu kuristikku. Ta pääses ainult tänu sellele, et klammerdus kandetrossi külge. Mr. Barnstaple jälgis, kuidas vagonett sööstis linnuna alla, ületas teisel pool mägijõge laia liivakalda ning peatus. Kõik näis olevat korras. Palavikuliselt värisedes astus ta üles jäänud vagoneti juurde.

Tema närvid ja tahe olid selleks ajaks niivõrd kurnatud, et alles hulga aja pärast suutis ta end kokku võtta, usaldades oma elu üles jäänud vagoneti konksu hooleks; ta vallandas piduri. Sujuvalt ja kiiresti libises ta üle kuristiku alla rannale. Rannal kõrgusid kristalse kivimi hunnikud. Ülalt udust rippus alla nähtamatu kraana tross, mis oli vist määratud kaeviste tõstmiseks. Kuid ühtki utoopiast vaatepiiril ei olnud. Mr. Barnstaple laskis konksust lahti; end vigastamata jäi ta püsti. Allavoolu rand laienes. Mr. Barnstaple sammus piki mägijõe kallast edasi.

Teekonna vältel läks valgemaks. Maailm ei koosnenud nüüd enam ainult hallist ja mustast. Esemed said tagasi oma värvi. Kõik oli kaetud tiheda kastega. Mr. Barnstaple oli näljane ja peaaegu nõrkemiseni väsinud. Liivapind muutus, olles nüüd pehme, takistades seepärast liikumist. Ta tundis, et ei suuda enam edasi minna. Ta pidi jääma abi ootama. Mr. Barnstaple võttis ühel kivil istet ning suunas pilgu karantiinikaljule, mis kõrgus tema kohal.

3

Kõrgena ja järsuna kerkis massiivne neemetaoline maariba kahe sügava kanjoni vahelt nagu gigantse laeva vöör. Kaljutippu ja kitsast silda, mis kõrgus kitsama kanjoni kohal, varjasid mr. Barnstaple'i pilgu eest ikka veel udumassid. Udujoomede vahelt paistev taevas oli nüüd sügavsinine. Samas tema silme ees lõid udupilved liikuma ning hakkasid hajuma, kuna tõusva päikese kiired katsid vana lossi pimestavkuldse säraga; maalaste kindlus kerkis nüüd selles säras selgepiiriliselt esile.

Sild ja loss paistsid kaugetena ning kalju ülemine osa näis väikese kiivrina püsti seisva koljatist sõduri peas. Sillast veidi allpool, kõrguses, kus kolm utoopiast olid töötanud või töötasid veelgi, oli tõmmatud ümber kalju mingi tume trossitaoline lint. Mr. Barnstaple'ile oli otsekohe selge, et tegemist on kaabliga, mida ta oli roheliste sähvatuste valgusel öösel näinud. Seejärel äratas tema tähelepanu laiema kanjoni kohal kaljutipul seisev imelik ese. See kujutas endast tohutut lameda ketta taolist vertikaalset pooli, mis oli ilmunud kaljuservale karan-tiinikalju vastas. Teine niisamasugune pool seisis kitsamas kanjonis väikesele sillale viiva trepi kõrval; kuid see oli etteulatuvate kaljurünkade tõttu halvemini nähtav. Kaks või kolm utoopiast, kes kõrguse ning kauguse tõttu paistsid pisitillukestena, ronisid mööda kaljuserva ning õiendasid millegagi, mis oli ilmselt seotud nendesamade poolidega.

Mr. Barnstaple silmitses kõiki neid ettevalmistusi niisamasuguses arusaamatuses, nagu jälgiks metsmees, kes

336

pole kunagi midagi kuulnud vaenlase pihta sihitud tulirelvadest, püssi laadimist.

Kaugena ja nõrgana kostis tuttav heli. See oli karan-tiinikalju sireen, mis puhus äratust. Peaaegu samal hetkel ilmus sinitaeva taustale mr. Rupert Catskilli väike napooleonlik kuju. Tema selja taga kerkisid esile Penki pea ja õlad. Penk peatus ja jäi tikksirgelt seisma. Maalaste ülemjuhataja võttis binokli ning hakkas poole uurima.

«Huvitav, milleks ta neid peab?» küsis mr. Barnstaple iseendalt.

Mr. Catskill pöördus ümber ja andis Penkile mingisuguse käsu. Too andis au ja kadus.

Lähemast kanjonist kostev pauk suunas mr. Barnstaple'! tähelepanu uuesti kitsale sillale. See oli kadunud. Mr. Barnstaple vaatas allapoole: sild langes, seda lahutas veest nüüd ainult paar jardi. Samas paiskus õhku kõrge veesammas, silla metallraamistik kägardus kokku, lendas põrke mõjul paari sammu võrra edasi ning jäi siis liikumatult lamama. Hetke pärast jõudis temani kukkumise mürin ja ragin.

«Kes seda tegi?» küsis mr. Barnstaple. Vastuse andis mr. Catskill, kes jooksis kiiresti lossi nurgale ning hakkas alla vaatama. Ta oli ilmselt üllatunud. Niisiis võis järeldada, et silla olid purustanud utooplased.

Mõne hetke pärast liitusid mr. Catskilliga mr. Hun-ker ja lord Barralonga. Nende liigutused lubasid oletada ägedat vaidlust.

Tasapisi liikusid päikesekiired edasi ning valgustasid kanjonit järjest sügavamalt. Nüüd olid nad jõudnud kaablini, mis ümbritses karantiinikalju tippu. Kaabel lõi päikesevalguses vaskselt särama. Kolm utoopiast, kes olid mr. Barnstaple'i öösel äratanud, ilmusid jälle nähtavale: nad laskusid kiirustades mööda köisredelit alla. Ja uuesti jõudis mr. Barnstaple'ini vasardav heli, mida ta oli öö jooksul juba mitu korda kuulnud. Kuid nüüd oli see palju valjem ning kõmas kõikjal — õhus, vees, kaljudes ja tema enda kehas.

Ootamatult ilmus üleval kaljul seisva maalaste väikese salga kõrvale mingi odakujuline must ese. See näis nende kõrval äkilise nõksatusega kerkivat, siis peatuvat, et rinna kõrgusele tõusta, peatuda ning jälle

337

ülespoole nihkuda. See oli lipp, mis tõmmati vardasse, mida mr. Barnstaple polnud siiani tähele pannud. Lipp jõudis varda tippu ning jäi lõdvalt rippuma.

Siis haaras kanga tuulepööris, rullis selle hetkeks lahti, paljastades sinisel põhjal ilutseva valge tähe; seejärel vajus lipp taas lõdvalt kokku.

See oli Maa lipp, lipp, mille all pidi algama ristisõda, mis pidi tooma Utoopiasse tagasi konkurentsi, tülid ja sõjad. Lipu alla ilmus mr. Burleigh' pea, riigimees uuris läbi binokli utooplaste püstitatud poole'.

4

Vasardamine ja undamine mr. Barnstaple'i kõrvus muutus iga hetkega järjest valjemaks, saavutades äärmise piiri. Ja siis äkki sähvatasid tohutud violetsed välgud ühelt poolilt teisele, läbistades karantiinikalju, nagu poleks seda olemaski.

Esialgu ta siiski veel oli.

Lipp lõi tormihoos lehvima ja rebiti varda küljest. Mr. Burleigh'1 lendas kübar peast. Näha oli mr. Cats-killi ülakeha; mees heitles oma kuuesabadega, mis olid tema pea kohale lendu tõusnud. Hetke pärast nägi mr. Barnstaple, et kindlus hakkas kalju alumisel osal tiirlema, nagu oleks nähtamatu hiiglane haaranud käte vahele kalju ülemise kümnendiku ning hakanud seda keerutama.

Järgmisel momendil oli kindlus kadunud.

Kindluse kohalt kerkis tohutu tolmusammas, mägi-jõe vesi paiskus võimsa fontäänina üles ning lendas piiskadena laiali. Mr. Barnstaple'i kõrvadesse tungis kurdistav mürin. Õhusurve tõstis ta üles ning paiskas tosina jardi kaugusele, kus ta langes keset tolmu, kivide ja vee sadu. Ta oli läbi klopitud ja kurdistunud.

«Mu jumal! Mu jumal!» hüüdis ta, upitades end vaevaliselt põlvili. Mr. Barnstaple tundis end äärmiselt halvasti.

Tema pilk langes karantiinikalju tipule, mis oli niivõrd siledalt maha lõigatud, nagu oleks vahe nuga käinud läbi juustutüki. Väsimus ja kurnatus mutsid ta lõplikult, ta langes otseti maha ning kaotas teadvuse.

KOLMAS RAAMAT NEOFÜÜDINA UTOOPIAS

I PEATÜKK RAHUKÜLLASED KÜNKAD JÕE KALDAL

1

«Jumal on loonud rohkem maailmu, kui on lehekülgi kõigi raamatukogude raamatutes; inimesele on antud lõpmatult õppida ja täiustuda keset seda maailmade paljust.»

Mr. Barnstaple'il oli tunne, nagu hõljuks ta ühelt tähelt teisele, horisondist horisondini läbi olemise imeliste ja lakkamatult vahelduvate vormide. Ta oli ületanud olemise piirid ja libises mööda arvutuid kaljusid terveid ajastuid tagasi. Loendamatute väikeste tähtede voolus rändas ta igavikust igavikku. Lõpuks saabus sügavaima rahu staadium. Taevast katsid ühtlase kihina pilved, mida soojendasid loojuva päikese kiired. Silmapiiri moodustas kergelt laineline küngastik, mille tipul kuuendas rohi ning nõlvadel laiusid tumepunased metsad ja tihnikud ning küpsmiseelset vilja meenutavad kahvatukollased laigud. Siin-seal torkasid silma kupli-kujulised ehitused ja terrassid, õitsvad aiad, tillukesed suvilad ja suured basseinid, milles sätendas vesi.

Kõigil nõlvadel nii tema ümber kui ka alamal kasvas rohkesti puid, mis meenutasid eukalüpte, ainult et nende lehed olid tumedamad. Maapind laskus alla laia ääretusse orgu, kus tugevasti käärulises sängis laisalt lookles sädelev jõgi, mis kadus õhtuhämarusse.

Kellegi vaevalt märgatav liigutus sundis teda pead pöörama; ta avastas enda kõrval istuva Lychnise. Naine naeratas talle ja surus näpu huultele. Mr. Barnstaple'il oli ebamäärane soov teda kõnetada, ta naeratas abitult ning liigutas pead. Lychnis tõusis püsti ja astus peatsi

341

poole. Mr. Barnstaple oli liiga nõrk ja loid, et tõsta pead ning vaadata, kuhu ta läheb. Kuid samas ta nägi, et Lychnis istub valge laua taga, millel seisis sügavsiniste lilledega täidetud hõbevaas. Lillede värv köitis tema tähelepanu ning äratas esimese nõrga uudis-himusädeme.

Mr. Barnstaple arutles, kas värvid on Utoopias tõepoolest säravamad või on õhus midagi niisugust, mis muudab tajud selgemaks ja elavamaks.

Teisel pool lauda kerkisid rõdu valged sambad. Ühe eukalüptitaolise puu oks oma pronkstumedate lehtedega ulatus üsna lähedale. Muusika mängis. See oli nagu väike ojake, helid langesid tilkadena, nad voolasid, tema teadvuse ääremaadele ulatus kirgaste helide tagasihoidlik hoovus nagu mõne muinasmaa Debussy laul.

Rahu. ..

2

Ta oli jälle ärkvel.

Pingutatult püüdis ta meenutada.

Miski oli andnu?! talle hoobi ja kurdistahud ta, see oli olnud midagi liiga suurt ja võimast, et seda mälus säilitada.

Seejärel olid tema ümber seisnud inimesed ja rääkinud temast. Tal olid meeles nende jalad. Ta oli nähtavasti kummuli lamanud, nägu vastu maapinda. Nad olid ta ümber pööranud ning tõusva päikese kiired olid pimestanud ta silmad.

Kaks sõbralikku jumalannat olid andnud talle midagi kosutavat kuristikus kõrgete kaljude jalamil. Keegi naine oli kandnud teda süles nagu last. Sellele järgnesid udused ja hajuvad mälestused pikast reisist, kaua aega kestnud lennust. Järgnes midagi, millel oli suure keerulise mehhanismi kuju ja mis polnud kõige muuga kuidagi seostatav. Natuke aega murdis ta selle üle pead, kuid loobus sellest siis väsinult. Talle meenusid hääled, mis pidasid nõu, süstlatorge ja gaas, mida ta pidi sisse hingama. Ning uni või uned, millega käisid kaasas unenäod . . .

342

Otsekohe tekkis tal seoses kuristikuga küsimus: kuidas oli ta sinna sattunud?

Veel üks kuristik, kuid teises, rohekas valguses. Peale selle jämedat kaablit sikutavad utooplased.

Äkki oli tema silme ees kindel ja selgepiiriline pilt: hommikuselt säravasse sinitaevasse tõusev karantiini-kalju, veskikivina pöörlema hakanud kaljutipp, lehviv lipp ja tuulest sasitud inimkogud; aeglaselt ja kindlalt alustas see teed nähtamatusse ja teadmatusse nagu sadamast väljuv suur laev, mille pardal seisavad reisijad ja lehvivad lipud. Mr. Barnstaple'i teadvuses elustus see suur seiklus kogu oma imepärasuses.

3

Ta ajas end küsivalt istuli. Lychnis ilmus kohe tema kõrvale.

Naine võttis voodil istet, kohendas peaaluseid patju' ning veenis teda, et ta toetuks nendele. Lychnis tegi talle teatavaks, et ta on mingist haigusest terveks ravitud ega kujuta endast enam nakkusohtu; kuid ta olevat veel äärmiselt nõrk. «Mis haigus see oli?» küsis mr. Barnstaple iseendalt. Kogu lähem minevik oli tal nüüd selgesti meeles.

«Siin oli ju epideemia,» lausus mr. Barnstaple. «Mingisugune kombineeritud epideemia, millesse olid segatud kõik meie nakkushaigused.»

Lychnis naeratas rahustavalt. See kõik oli seljataga. Utoopia teadus ja organiseeritus olid võtnud ohul kõrist ning pannud talle piiri. Lychnis isiklikult muide polnud seotud nende profülaktiliste ja desinfitseerimistöödega, mis olid teinud sissetunginud mikroobidele nii kiiresti lõpu. Tema tegevus seisis haigete abistamises ja poetamises. Mr. Barnstaple'i teadvuseni jõudis midagi, mis sundis teda mõtlema, et Lychnis on veidi kurbki, et seda halastustööd enam vaja pole. Ta vaatas naise ilusatesse ja sõbralikesse silmadesse ning nägi neis südamlikku hoolitsust. Lychnis ei olnud kurb mitte seepärast, et Utoopia oli terveks arstitud, see ei tulnud kõne alla. Kuid mr. Barnstaple'ile näis, et Lychnise tegi nukraks see, et ta ei saanud end enam pühendada teiste abista-

343

misele. Ta oli ilmselt rõõmus, et vähemalt tema seda abi veel vajas.

«Mis on saanud kaljul viibinud inimestest?» küsis ta. •«Mis on saanud teistest maalastest?»

Lychnis ei teadnud. Ta arvas, et nad on Utoopiast välja saadetud. «Tagasi Maale?»

Ei, Lychnis ei arvanud, et nad oleksid saadetud tagasi Maale. Nad on arvatavasti läinud mõnda teise universumisse. Aga tema ei tea täpselt. Lychnis oli üks neist, kellel polnud matemaatilist talenti ja füüsikaline keemia ning keeruline dimensioonide teooria, mis huvitasid Utoopias nii paljusid, jäid tema huvide ringist kõrvale. Ta arvas, et karantiinikalju tipp saadeti Utoopia maailmast hoopis välja. Paljud olid praegu sügavalt huvitatud katsetest, mis olid seotud uurimata dimensioonidega, kuhu oleks võimalik kanda üle füüsikalisi protsesse, kuid Lychnisele ajasid need küsimused hirmu peale. Tema mõistus taganes nende ees nagu kaljuservale sattunud inimene. Ta lihtsalt ei tahtnud mõelda, kuhu maalased olid kadunud, üle milliste sügavuste nad olid paiskunud, kõiksusele, mida nad olid näinud ja millesse nad olid sukeldunud. Niisugused mõtted paljastasid pimeda kuristiku tema jalge ees, seal, kus tema arvates pidi olema kõik kindel ja julge. Lychnis oli Utoopia konservatiiv. Ta armastas elu sellisena, nagu see oli nüüd ja nagu see oli olnud minevikus. Saanud teada, et mr. Barnstaple on pääsenud oma kaaslaste saatusest, pühendas Lychnis end tema eest hoolitsemisele. Maalaste saatuse üksikasjad ei teinud talle suuremat muret: ta hoidus neile mõtlemast.

«Aga kus nad on? Kuhu nad läksid?»

Lychnis ei teadnud.

Kõheldes ja ebamääraselt rääkis Lychnis mr. Barn-staple'ile ideedest, mis olid seotud uute avastustega ja vallanud utooplaste kujutlusvõime. Temale endale olid need ideed jäänud võõraiks ja ebaselgeiks. Murranguliseks oli saanud Ardeni ja Greenlake'i katse, mis oli toimetanud maalased Utoopiasse. See oli esimene mõra ületamatus vaheseinas, mis oli seni hoidnud nende universumi kolme ruumilise dimensiooni raames. See katse oli avanud värava sügavustesse ja sai ajendiks

344

tegevusele, millega nüüd oli seotud kogu Utoopia. Teooria ja deduktsiooni keerulisest süsteemist oli sel kombel esmakordselt jõutud praktiliste tulemusteni. See meenutas mr. Barnstaple'ile mõningaid tagasihoidlikumaid avastusi, mis olid tehtud Maal. Talle meenus Franklin, kes oli tuulelohe abil välgu vangistanud ja kinni püüdnud, ning Galvani oma karglevate konna-kintsudega. Nad kõik olid murdnud pead selle ime üle, mille tulemuseks oli elektri ilmumine inimese teenistusse. Kuid see võttis tervelt poolteist sajandit, enne kui elekter tõi vähegi märgatavaid muutusi inimkonna ellu. Põhjuseks oli asjaolu, et Maa peal oli vähe teaduslikke töötajaid ning edasimineku tingimused vaevalised, igal sammul komistati seal takistustele ja vaenulikule suhtumisele. Utoopias tähendas iga uus avastus seevastu aga terve intellektuaalse tulekahju süütamist. Praegu läksid sajad tuhanded uurijad sundimatus ja avameelses koostöös edasi mööda viljakat teed, millele olid heitnud valgust Arden ja Greenlake. Iga päev, iga tund tõi nüüd kaasa uusi ja seni fantastilistena tundunud avastusi, mis olid seotud dimensioonidevaheliste suhetega, Mr. Barnstaple hõõrus mõlema käega pead ja silmi ning laskus tagasi patjadele, pilk puhkamas all laiuval orul, mis loojuvas päikeses

omandas aeglaselt kuldse varjundi. Sügavamalt kui keegi teine tajus ta ohutus-ja kindlustunnet keset seda kirgast sära. Kuid see näiline lõpmatu rahu oli petlik; õhturahu varjas tormlevate ja kokkupõrkavate aatomite loendamatuid biljoneid.

Rahu ja kindlustunne, mida inimene iial on kogenud või kogema saab, pole midagi muud kui liikumatu pealispind, mis varjab uskumatu kiirusega kärestikust kärestikku tormavat hoovust. Kunagi oli aeg, kus võidi rääkida igavestest mägedest. Tänapäeval teab iga kooli-poiss, et neid murendavad pakane, tuuled ja vihmad ning et nad kantakse päev-päevalt ja tund-tunnilt kübe-haaval merre. Oli aeg, millal võidi öelda Maa kohta terra firma ning pidada teda oma jalge all millekski kindlaks ja teemantkõvaks. Nüüd teab igaüks, et ta liigub läbi ruumi ja tiirleb ümber pimesi kihutava pöörleva päikese keset lambakarjana ekslevaid tähti. Näili-suse kaunis loor, millel puhkas mr. Barnstaple'i pilk,

päikeseloojaku hääletu ja ühtlane puna ning sinitaeva sügavuses rippuv tähisvaip — sellestki tungitakse läbi, see kistakse maha, rebitakse tükkideks .. .

Hajali mõtteniidid koondusid nüüd teda otseselt puudutavate küsimuste ümber.

«Aga kus on mu kaaslased? Kus on nende kehad? Kas on mõeldav, et nad on veel elus?» Lychnis ei osanud talle seda ütelda. Mr. Barnstaple lamas sügavais mõtteis... See oli üpris loomulik, et tema eest hoolitsemine jäeti suhteliselt mahajäänud naisele. Siinseil eesrindlikel vaimudel polnud teda oma elus rohkem vaja kui maapealsel geeniusel sülekoera. Lychnis ei tahtnud üldsegi mõelda dimensioonide suhetele. See oli talle liiga ränk, kuna tema puhul oli Utoopia haridustöö nurja läinud. Lychnis istus ta kõrval, näol jumalik leebus ja rahu, nii et mr. Barnstaple'ile tundusid tema enda arutlused reetmisena. Kuid kõigele vaatamata tahtis ta iga hinna eest saada vastust oma küsimusele.

Ta oli arvamusel, et karantiinikalju tipp paisati pärast pöörlemist mõnda teise ruumi. Polnud usutav, et maalased jõuaksid seegi kord mõnele eluks sobivale planeedile. Kõige tõenäolisemalt paiskusid nad tühjusesse, mõne tundmatu universumi tähtedevahelisse ruumi. . .

Mis pidi nendega sel juhul juhtuma? Nad külmuksid ära. Sedamaid haihtuks nende kehas leiduv õhk. Nende oma raskustung muudaks nad vormituks, purustaks ning viiks kokkuvarisemisele. Igal juhul toimuks see kiiresti ja piinata. Nad jõuavad ainult korraks õhku ahmida, nagu jääkülma vette kukkudes ... Ta kaalus seda võimalust.

«Välja visatud!» lausus ta valjusti. «Nagu lõksutäis hiiri üle laevaparda.»

«Ma ei saa aru,» lausus Lychnis tema poole pöördudes.

Mr. Barnstaple pöördus Lychnise poole: «Ja nüüd 'ütelge mulle, mis saab minust!»

4

Lychnis oli natuke aega vait. Ta istus, leebe pilk suunatud sinakasse vinesse, millesse oli nüüd mähkunud kogu jõeorg. Siis esitas ta mr. Barnstaple'ile omapoolse küsimuse:

«Kas te tahaksite jääda meie maailma?»

«Seda sooviks kindlasti iga inimene, kes on pärit Maalt. Minu keha on puhastatud. Miks ma ei võiks jääda siia?»

«Kas te peate seda heaks maailmaks?»

«Leebus, kord, tervis, energia ja ime; sellel maailmal on kõik omadused, mille nimel meie maailm ägades töötab.»

«Ja ometi pole meie maailm endaga rahul.»

«Mina oleksin rahul.»

«Te olete veel kurnatud ja nõrk.»

«Selles õhus oleksin ma varsti tugev ja toimekas. Ma muutuksin siin peaaegu nooreks. Teie arusaamade järgi on minu aastates mees veel noor.»

Lychnis vaikis veidi aega. Maastiku võimast panoraami kattis nüüd läbipaistmatu sina, künkanõlvadelt sirutuvate puude mustade siluettide tagant paistsid silmapiiril mägede harjad,

mis kerkisid vastu kollakasrohelist ja kahvatukollast õhtutaevast. Mr. Barnstaple polnud veel kunagi kogenud sellist õhturahu. Kuid Lychnise sõnad eitasid seda. «Siin ei ole kunagi rahu,» rääkis ta. «Mehed ja naised ärkavad iga päev küsimusega: «Mida uut teeme me täna? Mis me muudame?»»

«Te olete haigustest ja korratustest tulvava metsiku planeedi muutnud kindlustunde ja ilu riigiks. Inimeste tegevuse metsikuid ajendeid asendavad ühtekuuluvus, teadmised ja jõud.»

«Uurimiskihk ei puhka kunagi. Meie maailma on neelanud uudishimu ja iha üha suurema ja suurema jõu järele.»

«See on tervislik isu. Ma olen kurnatud, nõrk, väsinud ja lõtv nagu vastsündinu. Kuid ma kogun jõudu ja võin peatselt jagada seda uudishimu ning võtta osa avastustest, mis hoiavad praegu Utoopiat elevil. See pole ju võimatu.»

347

Mr. Barnstaple naeratas vastuseks Lychnise sõbralikule pilgule.

«Te peate palju õppima,» lausus naine.

Paistis, et ta pidas nende sõnade juures silmas oma-j enda puudujääke.

Mr. Barnstaple tajus ebamääraselt neid sügavaid eri-4 nevusi, mida oli pidanud tooma selle rassi mõttelaadi j aj tõekspidamistesse kolme tuhande aastane edumaa. Tallel meenus, et ta kuulis Utoopias ainult seda, millest ta] suutis aru saada, ja et kõik see, mis puudus maiste ideede vallas, jäi talle siin kuulmatuks. Arusaamatuste kuristik peaks olema laiem ja sügavam, kui ta oli algselt arvanud. Ilma igasuguse hariduseta Kullaranniku neeger, kes püüaks endale selgitada termoelektrilisr nähtusi, seisaks jõukohasema ülesande e.es.

«Lõppude lõpuks pole need ju uued avastused, milles ma tahaksin osaliseks saada,» ütles ta. «Väga võimalik, et need on mulle kättesaamatud. Ma igatsen seda täiuslikku ja kaunist igapäevast elu, elu, milles on kehastunud kõik minu ajastu unistused. Ma tahaksin siin lihtsalt elada, mulle piisaks sellest.»

«Te olete veel nõrk ja kurnatud,» lausus Lychnis. «Kui te saate tagasi oma jõu, tulevad teile teised mõtted.»

«Missugused teised mõtted?»

«Teie mõtted pöörduvad tagasi oma maailma ja oma elu juurde.»

«Mis? Tagasi Maa peale?!»

Lychnis puuris oma pilgu jälle veidikeseks ajaks väljas valitsevasse hämarusse. Seejärel pöördus ta mr. Barnstaplel poole: «Te olete sündinud ja loodud maalaseks, mida muud te võiksite olla?»

«Mida muud ma võiksin olla?» See küsimus vangistas mr. Barnstaple'i mõtted. Mr. Barnstaple lamas, tema arutlused olid pigemini tunded kui mõtted. Samal ajal torkisid Utoopia tuled nööpnõelapeadena maapinda katvat tumedat sina, ühinesid ahelateks ning rühmadeks ja sulasid kokku udutaolisteks laikudeks.

Tema mõtted ei tahtnud nõustuda tõega, mis oli varjul Lychnise sõnades. Utoopia üllas, täiuslik ja ennast-leidnud maailm, kes oli valmis hirmuäratavateks seiklusteks senitundmatutes universumites, oli leebete

348

hiiglaste võrratu ilu maailm, maailm, kelle ürituste toetajaks ega osanikuks ei saaks olla ükski armetu, pime ja väeti maalane. Sellest planeedist on ammutatud kõik võimalused nagu tühjast rahakotist. Nüüd suunab see maailm oma jõud tähtede juurde . . . Nad on sõbralikud, vägagi sõbralikud . . . kuid erinevad . . .

II PEATÜKK JÖUDEINIMESENA TÖÖKAS MAAILMAS

1

Paari päeva jooksul saavutasid mr. Barnstaple'i keha ja vaim endise jõu. Ta ei lebanud enam rõdul, tulvil enesehaletsust ja tahtele allutatud maailma ilu. Ta võis vabalt ringi käia ja võttis

varsti ette pikki jalutuskäike Utoopia loodusesse, otsides tutvusi ja õppides üha rohkem ja rohkem tundma seda täitunud inimsoovide imemaad.

Just viimane avaldas talle kõige suuremat mõju. Peaaegu kõik inimelu suuremad pahed olid siin võidetud, igapäevasest elust olid kõrvaldatud sõjad, epideemiad, haigused, nälg ja vaesus. Reaalsuseks olid saanud kunstnike unistused täiuslikust ja kaunist kehast ning maailmast, mis on muutunud kooskõlaliseks ja ilusaks. Jagamatult võidutsesid siin kord ja organisatsioon. Need saavutused olid muutnud inimeste elu igakülgselt

Puhkeoru kliima oli leebe ja päikeseline, meenutades Lõuna-Euroopat. Kuid siin puudus peaaegu kõik, mis on nii iseloomulik Itaalia või Hispaania elupildile. Puudusid raske koorma all küüru vajunud eidekesed, puudusid lakkamatult kannul püsivad käratsevad kerjused ning teeservadel süngelt põrnitsevad räbaldunud töölised. Sealsetel mäeveergudel kerkivad tibatillukesed aiad, rõhuv füüsiline töö põldudel, okslikud oliivipuud, tükeldatud viinamäed ja vilja või puuvilja kandvad maalapikesed, algelistele tingimustele vastavad tülikad niisutusseadmed, mis põhjustavad nii palju kohtuprot-

349

sesse — kõik see oli siin taganenud ja andnud koha ulatuslikele plaanidele, mis olid kooskõlas loodusega ja nägid ette mäenõlvade, kogu põllupinna ning päikesevalguse oskuslikku kasutamist. Polnud näha ühtki kondist kitse või lammast, kes oleks mõne lapse valve all näksinud kivide vahelt madalat rohtu, ei olnud näha ka köide pandud veiseid, kes oleksid ulatunud sööma ainult neile määratud ringist. Tee ääres polnud näha ühtki hurtsikut, puudusid kabelid veritsevais haavades pühakute piltidega, kuskil ei hakanud silma mõnd hulkuvat kärnast peni. Vastu ei sattunud piitsahirmul liikuvad hobueeslid, kes oleksid järsematel tõusudel higistanud ja äganud üle selja rippuvate ülekuhjatud koorma-korvide all. Rööplike ja sõnnikuga kaetud konarlike kiviste teede asemel suundusid läbi maa laiad ja vastupidavad magistraalid, mis kohati veidi tõusid või langesid, et hüpata üle kuristike ning ületada orud tohututele kaartele toetuvate viaduktide näol, mis tungisid katedraali löövidena mäekülgedesse, kandes eendeid, kust avanes kaunis vaade ümbruskonnale. Siin leidus puhkepaiku ja varikatuseid, treppe, mis viisid kenade lehtlate ja suvemajakeste juurde, kus sõbrad võisid vestelda või armastajad üksindusest rõõmu tunda. Metsasalud ja alleed koosnesid mr. Barnstaple'ile senitundmatutest puudest. Maa peal pole ju peaaegu ühtki täiesti veatult kasvanud puud, peaaegu kõik nad on läbi uuristatud ja röövikuist näritud, pehkinud, käsnadega kaetud, pahklikud, kängunumad ja igerikumad kui inimesed ise.

Loodus kõneles sõnatult kahekümne viie sajandi tööst. Ühes kohas' sattus mr. Barnstaple suurele ehitustööle: lammutati silda, kuid mitte seepärast, et see poleks olnud enam kasutuskõlblik, vaid ainult selle tõttu, et keegi oli loonud julgema ning kaunima projekti.

Algul polnud ta pannud tähelegi, et puuduvad telefoni- ja telegraafiliinid; postid ja traadid, mis märgistavad moodsat maastikku, olid kadunud. Selle erinevuse põhjuse sai ta teada hiljem. Kohe ei märganud ta ka raudtee, raudteejaamade ja teeäärsete võõrastemajade puudumist. Küll aga pani ta tähele, et erinevad ehitused olid määratud erinevaks otstarbeks. Ta nägi, kuidas inimesed sisenesid neisse ja väljusid, kusjuures

350

nende ilme rääkis huvist ja mõtlikkusest. Mõnedest hoonetest näis kostvat toimekusele viitavat suminat ja undamist. Ilmselt oli seal käsil mingisugune töö. Kuid tema^ teadmised selle uue maailma tehnilise organisatsiooni kohta olid seni liiga ebamäärased ja juhuslikud, et teha katsetki seostada üht või teist kohta mõnesuguse kindlama tegevusalaga. Tal jäi üle ainult lon-kida ammuli sui ringi nagu metslane rohtaias.

Kordagi ei sattunud ta ühegi linna lähedale ega näinud neid. Inimolendite sellise kokkukuhjumise põhjused olid suuremalt jaolt kadunud. Küll aga sai ta teada, et õpinguteks, vastastikuseks innustamiseks või muuks soovitavaks suhtlemiseks koguneti teatavais kohtades püstitatud suurtesse üksteisega ühendatud ehitustesse. Kuid ta ise polnud ühtki säärast keskust külastanud.

Ja keset seda maailma sammusid sihvakad utoopla-sed, imepäraselt õilsad inimolendid, kes talle möödumisel naeratasid või tegid mõne sõbraliku käeviipe; ent kunagi ei andnud nad vähimatki võimalust küsimuse esitamiseks või vestluse alustamiseks. Nad sõitsid oma kiireil masinail mööda maanteed või sammusid jala; aeg-ajalt libises üle mr. Barnstaple'i hääletult lendava lennuki vari. Ta tundis nende inimeste vastu teatavat aukartust ning pidas end nende silma alla sattudes sisimalt hoopis muserdatud olendiks. Oma loomuselt olid nad õilsad ja täiuslikud nagu kreeka ja rooma jumalad. Isegi suured taltsad metsloomad, kes liikusid selles maailmas vabalt ringi, kandsid endas midagi õilsat, mis tegi võimatuks avaldada neile oma sõbralikkust tavalisel kombel.

2

Mõne aja pärast leidis mr. Barnstaple nendeks rännakuteks endale kaaslase. See oli Lychnise kolmeteist-kümneaastane õepoeg. Tema nimi oli Crystal. Sellel lokkispäisel poisikesel olid niisamasugused pruunid silmad nagu Lychniselgi. Nüüd, õpingutest vabal ajal, oli ta võtnud parasjagu käsile ajaloo.

Niipalju kui mr. Barnstaple aru suutis saada, seisnes õpingute tõsisem osa matemaatikas, mis seostati füüsika

ja keemiaga. See kõik aga ulatus üle maalase teadmiste' nivoo. Suurem osa õpinguist näis kulgevat koostöös; teiste poistega ning maapealset terminit kasutades oleks" seda tulnud nimetada uurimistööks. Mr. Barnstaple ei saanud suuremat aru ka teise õppeaine olemusest, misl seisnes väljendusviisi lihvimises. Ent ajalugu lähendas: neid. Poisil oli just käsil Utoopia sotsiaalse süsteemi tekkimine, mille aluseks olid segaduste ajastu pingu-I tused ja kogemused. Crystali kujutlusvõimet haarasid" need traagilised võitlused, mis said aluseks Utoopia praegusele ühiskondlikule korrale. Tal oli mr. Barn-staple'ile sadu küsimusi, tema rohked teadmised vajasid kinnistamist, et muutuda seejärel küpse mõistuse lahutamatuks osaks. Mr. Barnstaple oli poisile raamatu eest, viimane tollele aga ekskursioonijuhiks. Nad käisid koos ringi ja vestlesid nagu kaks võrdset, see vaimselt silma- \ paistev maalane ning Utoopia nooruk, kes oli oma vanemast kaaslasest tolli võrra pikem — nagu näitas mõõtmine, kui nad seljad vastamisi panid.

Poisil olid peas kõik Utoopia ajaloo tähtsamad faktid. Ta oli ise oma jutust vaimustudes võimeline selgitama, kuivõrd kunstlik on Utoopia rahu ja ilu veel praegu. Nagu tä seletas, olevat utooplased põhiliselt jäänud nendeks, kes olid olnud nende esivanemad uuema kiviaja alguses, viisteist või kakskümmend tuhat aastat tagasi. Nad sarnanevat suuresti maalastega. Möödunud on ainult kuus- või seitsesada põlvkonda, ja see on liiga lühike aeg, et muuta rassi põhiliselt. Seni polevat toimunud isegi veel mitte üldist rasside segunemist. Nii nagu Maal, nii olevat ka Utoopias heledama ja tumedama nahavärviga rahvaid, kelle erinevused on säilinud. Sotsiaalselt on mitmesugused rassid segunenud, kuid tõuliselt üldiselt mitte, pigemini nad arendavad ja lihvivad välja igale rassile omast ilu ja andeid. Erinevast rassist inimesed on sageli teineteist kirglikult armastanud, kuid soo jätkamiseni see armastus tavaliselt ei jõua. Umbes tosina sajandi jooksul on teadlikult tegeldud õelate, pahatahtlike, kitsarinnaliste, rumalate ja süngete karakterite väljajuurimisega. Ent kui jätta kõrvale inimeses peituvate võimete täielikum väljaarendamine, siis erineb keskmine utooplane väga vähe hilise kiviaja või varase pronksiaja energilisest ja

võimekast keskmisest esindajast. Ja kuigi nad toituvat lõpmatult paremini, on kehaliselt ja vaimselt treenitud, elavad nii füüsiliselt kui ka psüühiliselt puhast ja tervet elu, on nad siiski samast lihast ja verest.

Need mõtted tulid mr. Barnstaplelle liiga ootamatult. «Ega sa ei taha sellega ometi öelda, et pooled täna Maa peal sündivad lapsed võiksid kasvada niisamasu-gusteks inimjumalateks, nagu ma neid olen kohanud siin.»

«Andke neile ainult meie maailma õhk ja atmosfäär.»
«Ja teie pärilikud omadused!»
«Meie vabadus!»
Mr. Barnstaple'ile tuletati meelde, et minevikus, segaduste ajastul, olevat Utoopiaski iga inimene kasvanud üles kängunud või puuduliku tahtega, igaühe ees olid tõketena seisnud tühised kitsendused või neid olid eksiteele viinud tõdedeks peetud virvatuled. Utoopias oldavat ikka veel arvamusel, et inimene ei erine oma põhiolemuselt loomast või metslasest ja et teda tuleb sotsiaalsetele vajadustele lihtsalt kohandada. Ent pärast lõputuid ebaõnnestumisi sundimise, karmuse ja pettusega on Utoopia õppinud selleks kasutama paremaid meetodeid. «Maa peal taltsutame me metsloomi tulise rauaga, kaasinimesi aga vägivalla ja pettusega,» lausus mr. Barnstaple ning hakkas oma umbusklikule kaaslasele kirjeldama kahekümnenda sajandi alguse koole, raamatuid, ajalehti ja avalikke vaidlusi. «Sa ei oska endale kujutleda, kuivõrd hellaks tehtud ja hirmunud on Maa peal ka kõige korralikum inimene. Sa loed ajalooraamatuid segaduste ajastu kohta, ent samal ajal sa ei tea, mida tähendab ebaterve vaimne õhkkond, mannetute seaduste, vihkamise ja ebausu õhkkond tegelikkuses. Kui öö Maale laskub, leidub seal alati sadu tuhandeid inimesi, kes tahavad uinuda, kuid lamavad ärkvel. Nad kardavad türanniseerivaid kaasinimesi, halastamatut võistlust, on hirmul, et nad võiksid millestki ilma jääda või haigestuda seletamatusse tõppe; mõni pidurdatud instinkt, mahasurutud või perversne soov ajab nad hulluks.»
Crystal oli nõus, et praegu on raske segaduste ajastu viletsust ette kujutada. Igapäevasest maisest viletsusest olevat siin raske aru saada. Nüüdsed harmoonilised

seadused, kombed ja haridus olevat aja jooksul Utoopias endale eluõiguse võitnud. Inimese pea kohal ei ripu enam sundus, teda ei muserdata enam. Et inimene on oma põhiolemuselt loom, siis peab igapäevane elu võimaldama talle tema ihade ja instinktide rahuldamist. Utoopia argipäevale andsid ilme mitmesugused hõrgutavad road ja joogid, huvist asja vastu tehtav sport ja töö, segamatu uni ning õnn ja erutused, mida pakub hirmu- ja kiivusevaba armastus. Keeldude arv oli vähendatud miinimumini. Utoopia haridusel oli öelda oma sõna alles pärast seda, kui inimeses peituv loom oli rahuldatud ega andnud endast elumärki. Tarkade kivi, mis juhtis Utoopia välja elusegadustest, on muinasjutt, tegelikkuses tähendab ta kustumatut teadmisjanu ning harjumuseks ja vajaduseks muutunud loomingulist tööd. Kõik utooplased olid muutunud lasteks, kes aiva õpivad ja loovad.
Veider oli kuulda, millise arusaamise ja iseendastmõistetavusega rääkis see poisike haridusest — tegemist oli ju koolipoisiga! Eriti üllatav oli see, et ta julges nii avameelselt rääkida armastusest.
Maine häbelikkus muutis mr. Barnstaple'ile väga raskeks küsimuse: «Aga sina, kas sa armastad?»
«Mind on mõnikord vallanud uudishimu,» vastas poiss, korrates nähtavasti seda, mida talle oli õpetatud. «Kuid pole hea ega sobiv liiga vara armastada, veel vähem lasta end kirgedest kaasa kiskuda. See ainult nõrgestab meid, kui me anname järele oma soovidele, mis pealegi sageli meid enam oma küüsist ei lase. See rikub ja moonutab kujutlusi. Ma tahan hästi töötada, nagu seda tegi enne mind minu isa.»
Mr. Barnstaple silmitses kõrvalt nooruki kaunist profiili, ja teda hakkasid piinama mälestused, mis olid seotud neljanda kabinetiga koolis, teatavate näotute perioodidega tema poisieast, umbse ja varjatud toaga, räpase kihuga. Ta tundis ennast madalamana kui kunagi varem. «Oi jah!» ohkas ta. «Teie maailm on puhas nagu tähesära ja karge nagu külm vesi lämbel päeval.»
«Ma armastan paljusid inimesi,» ütles poiss. «Kuid mitte kirega. See tuleb kunagi hiljem. Kuid selles ei tohi ilmutada kannatamatust ja kiirustamist, sest vastasel korral võib see muutuda teeskluseks või jooksmiseks

pettepiltide järele... Selle kõigega on aega. Keegi ei takista mind, kui minu aeg tuleb. Kõik asjad tulevad selles maailmas õigel ajal.»

Ainult töö, mida sa teed, ei oota. Kuna see on su enda asi, astud sa varmalt ligi. Crystal mõtles palju sellele tööle, mida ta hakkab tegema. Mr. Barnstaple'ile tundus, et töö kui ebameeldiv kohustus oli Utoopias peaaegu kadunud, ent sellele vaatamata kogu see maailm töötas. Igaüks tegi siin tööd, mis vastas tema loomulikele kalduvustele ja huvitas teda. Kõik tegid tööd innu ja rõõmuga. Maa peal nimetame me selliseid inimesi geeniusteks.

Endalegi ootamatult hakkas mr. Barnstaple Crystalile rääkima, kui õnnelik olevat tänapäeval isegi Maa peal tõeline kunstnik, tõeline teadlane või lihtsalt originaalne isiksus. Nagu utooplased, nii teevad ka nemad suurte eesmärkide nimel tööd, mis on nende elu ja loomuse lahutamatu osa. Kõigist maalastest on need inimesed kõige kadestamisväärsemad.

«Kui säärased inimesed pole Maa peal õnnelikud,» seletas mr. Barnstaple, «siis on selle põhjuseks neid ümbritsev nõmedus, kõrvale j aetus ja ahistus ning see tähelepanu, mida nad siiski pööravad kahtlasele tunnustusele, auavaldustele ja labaste inimeste arvamusele, mis ei tohiks neid enam huvitada. Mis puutub aga temasse, kes ta on näinud Utoopia kohal säravat päikest, siis tema ei näe nüüd ka ülimas maises aus ja kuulsuses rohkemat kui neegripealiku viisakust, mis avaldub sülitamises, või metslase kaelas rippuvaid klaashelmeid.

3

Crystal oli kõigele vaatamata siiski eas, mis uhkeldab oma tublidusega. Ta näitas mr Barnstaple'ile oma õpikuid ning rääkis talle õpetajatest ja koolitöödest.

Trükitud raamatuid kasutas Utoopia siiani, sest raamatud olid jäänud kõige lihtsamaks ja otsesemaks vahendiks, mis pakkusid teadmisi kaalutlevale mõistusele. Crystali raamatud olid kõik ilusas pehmes nahkköites, mille juures tema ema oli üles näidanud suurt

hoolt; juba paber ise oli omaette väärtus. Tekst koosnes araabia tähestikku meenutavast voolavast häälikkirjast, millest mr. Barnstaple ei saanud aru. Raamatus oli rohkesti skeeme, kontuurkaarte ja diagramme. Crystal oli oma juhendajalt, kellele ta pidi esitama aruande tehtud tööst, saanud näpunäiteid kirjanduse kohta. Loetu täiendamiseks külastas ta muuseume. Kahjuks puudusid Puhkeorus sellised silmaringi avardavad muuseumid, mida oleks võinud külastada ka mr. Barnstaple.

Algõpetus oli Crystalil seljataga. Tema sõnade järgi pidi õppetöö toimuma suurtes hariduskeskustes, mis olid täielikult laste päralt. Laste kasvatamisele ühe-kuni kaheteistkümnenda eluaastani pühendati Utoopias ilmselt hoopis tõsisemat tähelepanu ja hoolt kui Maal. Kõik, mis võis kahjustada laste kujutlusvõimet, kõikvõimalikud hirmud ja pahelised mõjud hoiti neist eemal niisama hoolikalt kui nakkushaigused ja muud füüsilised hädad. Utooplase iseloomule pandi kindel alus kaheksandal või üheksandal eluaastal, neis kasvatati puhtuse- ja tõearmastust, avameelsust, abivalmidust, usaldust maailma vastu, julgust, neile sisendati, et nende elu kuulub rassi suurtele eesmärkidele.

Alles pärast üheksandat või kümnendat eluaastat lahkus laps kasvatuskeskuse kaitstud piirest ning hakkas tutvuma tavalise eluga. Kuni selle eani hoolitsesid lapse eest erilised kasvatajad ja õpetajad, pärast seda omandasid nende elus olulise koha vanemad. Oli kujunenud välja nii, et laste varasemas eas elasid vanemad kasvatuskeskuse lähedal ja külastasid seda. Vastupidi maistele tavadele muutusid vanemate ja laste suhted aga eriti lähedasteks pärast seda, kui viimased läksid kooli või asusid tööle. Utoopias valitses seisukoht, et laste ja vanemate vahel peab valitsema hea läbisaamine; lapsed otsisid vanemate seltskonda ja sõprust, kuna vanemad seisid oma kasvavate laste huvide eest. Kuigi ei isal ega emal olnud siin praktiliselt mingit võimu oma poja või tütre üle, omandasid vanemad iseenesest kaitsja, nõuandja või armastava sõbra positsiooni. Võimu puudumise tõttu oli see sõprus avameelsem ja lähedasem, ja sai võimalikuks seda kergemini, et utooplastest vanemad on nooruslikumad ja vaimselt värskemad, kui seda on maalased. Paistis, et

Crystal armastab väga oma ema. Isa üle, kes oli suurepärane maalija ja joonistaja, tundis ta uhkust, kuid poisi süda kuulus emale.

See oli nende teine ühine jalutuskäik, kui ta teatas mr. Barnstaple'ile, et kavatseb minna emaga rääkima. Mr. Barnstaple'ile demonstreeriti nüüd seda, mis vastab umbes meie kirjavahetusele. Crystalil olid käes traadi-pundar ja mõned kerged vardad. Jõudnud samba juurde, mis seisis keset muru, tõmbas ta need seadmed kassikangana laiali ning puudutas võtmega, mis rippus tal peenikese kuldketiga kaelas, mingit nuppu sambal. Seejärel võttis ta seadme juurde kuuluva kuuldetoru, rääkis sellesse valjusti, jäi siis kuulama, natukese aja pärast hakkas kostma kellegi hääl.

Tegemist oli ebatavaliselt meeldiva naishäälega, mis Crystalile vahetpidamata midagi rääkis. Pärast seda kõneles jälle Crystal. Siis kostis teisi hääli, milledest mõnedele Crystal vastas', teistele aga mitte. Lõpuks pani poiss oma aparaadi jälle kokku.

Mr. Barnstaple taipas, et nähtud seade asendab Utoopias kirjavahetust ja telefoni. Utoopias ei peetud telefonikõnesid ilma selles suhtes eelnevalt kokku leppimata. Vajalik teade suunati selle ringkonna keskjaama, kus adressaat teati viibivat, ning see jäi sinna, kuni isik kogunenud läkitused ära kuulas. Kui ta tahtis midagi mitu korda kuulata, siis oli ka see võimalik. Pärast seda rääkis ta oma vastuse ning saatis sellega teele kõik, mis ta vajalikuks pidas. Tegemist oli traadita ülekandega. Väikesed sambad andsid elektrienergiat nii sidepidamiseks kui ka muuks vajalikuks. Nii näiteks kasutasid aednikud neid oma niidumasinate, atrade, äkete ja rullide käivitamiseks.

Crystal näitas kaugel eemal teisel pool orgu paistvat ringkonna keskjaama, kuhu need teated koondusid ja kust nad välja jagati. Seal pidi töötama ainult paar inimest, sest kõik ühendused anti automaatselt. Sel kombel oli võimalik teateid saata planeedi igast punktist igasse punkti.

Kuuldu põhjal tekkis mr. Barnstaple'il rohkesti küsimusi.

Ta sai nüüd äkki teada, et Utoopia sideteenistusel on täielik ülevaade iga üksikisiku asukohast planeedil.

357

Sideteenistusel olid andmed kõigi elavate inimeste kohta ja seal teati alati, missuguses sideringkonnas keegi parasjagu viibis. Kõik olid kirja pandud ja registritesse kantud.

See avastus ajas mr. Barnstaple'ile, kes oli nii harjunud maapealsete valitsuste hoolimatuse ja ebaausustega, hirmu peale. «Maa peal kujuneks see lõpmatuks väljapressimis- ja türanniseerimisvahendiks,» ütles ta. «See tähendaks jälitamisohtu igaühele. Ma tundsin üht Scotland Yardis teenivat meest. Teie sidetalituses töötades muudaks ta ühe nädala jooksul elu Utoopias talumatuks. Sa ei oska kujutleda, missugune nuhtlus ta oli...»

Mr. Barnstaple oli sunnitud Crystalile seletama, mida tähendab väljapressimine. Crystal teatas, et midagi sellist oli varem ka Utoopias. Nagu Maal, nii kalduti siingi kasutama teadmisi ja jõudu kaasinimeste kahjuks, niisama kiivalt kui Maal püüti siingi varjata kõike, mis oli seotud isikliku eluga. Kiviajal hoidsid inimesed saladuses oma õigeid nimesid, neid võis kõnetada ainult hüüdnimedega. Tollal kardeti nõidust. Mr. Barnstaple tähendas, et mõningad metslased kardavad seda Maa peal praeguseni. Üpris pikkamööda olevat utooplased hakanud usaldama arste, veelgi aeglasemalt muutusid arstid tõepoolest usaldusväärseiks. See kestis tosin sajandit, enne kui õnnestus teha lõpp usalduse ja avameelsuse kuritarvitamisele; moodsa ühiskonna ülesehitamiseks oli see äärmiselt vajalik.

Iga noor utooplane pidi ära õppima vabaduse viis põhimõtet, ilma milleta pole tsivilisatsioon mõeldav. Esimene põhimõte käis isikliku elu puutumatuse kohta. Vastavalt sellele kujutavad kõik isiklikku elu puudutavad faktid, mis kodanik usaldab ühiskondlikule organisatsioonile, saladust, mida võib kasutada ainult tema huvides ja tema loal. Statistiliste aruannete jaoks olid niisugused andmed muidugi alati kättesaadavad, kuid ilma viideteta kindlale isikule. Teine põhimõte kõneles liikumisvabadusest. Eeldades, et ühiskondlikud kohustused teda ei seo, võib iga kodanik sõita ilma igasuguse loa- või seletuseta ükskõik kuhu Utoopia planeedil. Tema käsutuses on tasuta kõik transpordivahendid. Igal utooplasel on õigus vahetada suvaliselt ümbrust, kliimat

ja sotsiaalset keskkonda. Kolmas põhimõte puudutas piiramatut õigust teadmistele. Kõik, mis Utoopias oli teada saadud — erandi moodustasid ainult andmed, mis puudutasid elavate inimeste isiklikku elu —, on fikseeritud ja kergesti kättesaadav tänu täiuslikele kataloogidele, raamatukogudele, muuseumidele ja teadetebüroodele. Mida utooplane ka teada saada ei sooviks, kõigest saab ta ülimalt selge, täpse ja hõlpsa ülevaate. Küsimus on ainult tema vaimsetes võimetes ja usinuses. Tema eest ei varjata midagi, talle ei anta kunagi vääriinformatsiooni. Siit jõudiski mr. Barnstaple vabaduse neljanda põhimõtte juurde, mis kõlas: kõige alatum kuritegu on valetamine.

Crystali definitsioon, mille ta andis valetamisele, oli laiahaardeline: vale on ka fakti ebatäpne esitamine või olemasoleva mahavaikimine.

«Seal, kus on vale, ei saa olla vabadust.» See idee puudutas mr. Barnstaple'it sügavalt. See tundus üheaegselt uudse ja tuttavana, mõttena, mida ta oli endas alateadlikult alati hellitanud. Pooled neist erinevustest, mis valitsesid Utoopia ja meie oma maailma vahel, põhinesid mr. Barnstaple'i arvates just sellel, et Maa atmosfäär oli tulvil mürgistest valedest ja silmakirjalikkusest.

«Kui selle üle järele mõelda. ..» alustas mr. Barnstaple ning hakkas Crystalile pikalt ja laialt selgitama kogu seda valskust, millesse on mässitud inimelu. Põhiliselt valitsevad maises suhtlemises senini väärarusaamad maade ja rahvaste erinevuste vajalikkusest ja paratamatusest, valed, monarhiaga kaasnevad nõudlused ameteile ja võimule, haridust asendav pettus ning religiooni ja moraali silmakirjalikud dogmad. Ja inimene peab elama selle keskel, olema osake sellest! Need hullumeelsed kujutlused seovad inimese käsist ja jalust, koormavad, rõhuvad ja tapavad teda. Valetamine on surmapatt! Kui lihtne see on! Kui õige ja vajalik! Selles käsulauses peitubki põhiline erinevus teadusliku maailmariigi ja kõigi eelnenud riikide vahel. Sellest lähtudes jõudis mr. Barnstaple pika ja valjuhäälse tiraadini, mis oli suunatud ajalehtedes levitatavate valede ja võltsimiste vastu Maal.

See oli küsimus, mis oli talle eriti südamelähedane.

359

Londoni ajalehed olid lakanud olemast erapooletud informatsiooni kättetoimetajad, nad jätsid välja, moonutasid ja valetasid. Nad polnud midagi rohkemat kui propagandistide hääletorud. Just seda nad olid! Erand oli ehk «Nature», see omal ajal silmapaistvalt täpne ja ammendav ajakiri, kuid too oli puhtteaduslik väljaanne ega puudutanud argipäevauudiseid. Mr. Barnstaple'i arvates oli ajakirjandus kaasaja elu ainuvõimalik sool. Aga kui sool on tuimaks muutunud ...

Vaene mees tabas enda sellelt, et pidas kõnet, nagu istuks ta pärast hommikusööki Sydenhamis laua taga, käes vilets hommikuleht.

«Oli kord Utoopiaski säärane segadus,» lausus Crystal lohutavalt. «Kuid meil on vanasõna, mille järgi tõde tuleb tagasi sinna, kus ta kord on käinud. Kõige selle pärast pole mõtet nii väga muretseda. Ühel päeval muutub teiseks teiegi ajakirjandus.»

«Kuidas on ajakirjandus ja kriitika korraldatud t e i 1?» küsis mr. Barnstaple.

Crystal selgitas, et Utoopias tehakse informatsiooni ja diskussiooni vahel ranget vahet. Siin on olemas vastavad hooned, mida kasutatakse lugemissaalidena. Üks neist oli parasjagu silmapiiril. Neis käiakse uudistega tutvumas. Lugemissaalidesse saabuvad teated, kõigest, mis planeedil on juhtunud, kõigest, mis on leitud, avastatud või tehtud. Neid teateid koostatakse vastavalt vajadusele. Et puuduvad lepingud, mis nõuaksid kuulutuste avaldamist, siis pole vajadust anda iga päev teada ka võrdset uudistekogust. Crystali sõnadest selgus, et mõnda aega olid teated olnud tulvil naerma ajavaid uudiseid maalaste kohta; nüüd polevat ta mitu päeva neid lugenud, sest seoses maalastega köitvat tema huvi ajalugu. Pidevalt informeeriti siin uutest teaduslikest avastustest, mis erutasid kõiki. Üheks rahva sagedasemaks huviobjektiks ja erutuse põhjuseks olid suuremad teaduslikud uurimistööd. Rohkesti teateid ilmus näiteks Ardeni ja Greenlake'i töö kohta, mis puudutas dimensioonide suhteid ja mille nimel nad hukkusid. Kui aga keegi Utoopias suri, siis oli kombeks meenutada tema elulugu.

Crystal lubas mr. Barnstaple'ile, et viib tolle mõnda
360
säärasesse uudiste lugemise kohta ning lõbustab teda Utoopias kirjapandud maise elu kirjeldustega, milleks oli saadud materjal maalaste endi käest. Mr. Barnstaple arvas, et seejuures avaneb tal võimalus ühtlasi kuulda midagi rohkemat Ardenist ja Greenlake'ist, kes polnud suured mitte ainult teaduses, vaid ka armastuses; rohkemat tahtis ta teada ka Serpentine'ist ja Cedarist, keda ta ülimalt imetles. Utoopia uudistel puudus loomulikult too maistele ajalehtedele omane kõditav kõrvalmaik, siin polnud juttu põrutavatest mõrvadest ja naljakatest riivatustest, nendest lõbustavatest ja erutavatest tagajärgedest, milleni viivad liiga väikesed või liiga suured kogemused seksuaalalal, laimuprotsessidest, avastatud pettustest, kroonitud peade pidulikest protsessioonidest peatänavatel, aktsiate kursi peadpööritavast kõikumisest ja spordist. Kuid selle elevuse, mis jäi puudu tavalises informatsioonis, korvasid diskussioonid: vabaduse viies põhimõte rääkiski diskussioonide ja kriitika vabadusest.

Igal utooplasel oli vabadus kritiseerida ja arutada kõike kogu maailmas, tingimusel, et ta ei valeta ei otseselt ega kaudselt. Kas ta suhtus ühesse või teisesse aupaklikult või mitte, see oli tema enda asi. Ta võis teha mis tahes ettepaneku, ka kõige pöördelisema. Ene-seväljendamiseks võis ta kasutada vastavalt oma soovile kas värsse või proosat. Ta võis end väljendada kas kirjanduslikus vormis, joonise või karikatuuri abil, nii, nagu see talle sobis. Kõige selle juures pidi ta ainult valest hoiduma, see oli kõigi vaidluste ainus vastuvaidlematu seadus. Kui tal oli midagi öelda, siis võis ta lasta selle trükkida ja saata kõigisse lugemissaalidesse. Kas seda loeti, olenes sellest, kas lugemissaali külastajad kiitsid öeldu heaks või mitte. Kui loetu inimestele meeldis, võtsid nad ühe eksemplari sellest sageli endaga kaasa. Crystali raamatute vahelgi leidus paar fantastilist romaani, mis käsitlesid maailmaruumi uurimist. Need olid haaravad jutustused, mida poisikesed ahnelt neelasid. Need kolmekümne-kuni neljakümne-leheküljelised brošüürid olid trükitud imetoredale paberile, mida Crystali sõnade järgi valmistati puhtast linast ja teatavast pillirooliigist. Lugemissaalide töötajad mär-kisid
361
üles, missugused raamatud või ajalehed loeti läbi ning võeti kaasa, ja asendasid need uute eksemplaridega. Mitteloetavaist trükistest jäeti järele ainult üks või kaks eksemplari, kuna ülejäänud saadeti tagasi paberivabrikutesse. Sellele vaatamata hinnati kõrgelt nendegi paljude luuletajate, filosoofide ja romaanikirjanike teoseid, kelle looming ei olnud leidnud laiemat tunnustust; nende vähesed andunud austajad hoidsid elavana nendegi mälestust.

4

«Üks asi on jäänud mulle endiselt ebaselgeks,» tähendas mr. Barnstaple. «Ma ei ole selles maailmas näinud siiani ühtki käibelolevat münti või midagi fahataolist. Kõigi väliste tunnuste järgi on siin tegemist niisuguse kommunismiga, mida kujutatakse ühes Maa peal kõrgelthinnatud raamatus. Selle raamatu pealkiri on «Uudiseid eikuskilt». Selle on kirjutanud William Morrise nimeline maalane. Raamat on vaimustav ja samal ajal tulvil uskumatut: selles unistuses töötab igaüks ainult töörõõmu pärast ja saab kõike, mida ta vajab. Mina isiklikult pole kunagi korarau-nismisse uskunud, sest olen samuti nagu teie siin Utoopias saanud aru, et harimatu inimene on oma loomult toores ja ahne. Teiste kasuks töötamine teeb küll rõõmu, kuid loomulik rõõm kaob, kui teie teened jäävad vastutasuta. Õiglustunne enda suhtes on inimeses tugevam kui tarve teistele teeneid osutada. Kuid ka teil tuleb Utoopia heaks tehtu viia mingil kombel tasakaalu sellega, mis ta on kulutanud või ära kasutanud. Kuidas te sellega toime olete tulnud?»

Crystal mõtles järele. «Viimasel segaduste ajastul oli « ka Utoopias kommuniste. Nad püüdsid planeedi mõningates piirkondades korrapealt vägivaldselt raha likvideerida ning tekitasid sellega suuri majanduslikke segadusi, puudust ja viletsust. Katse astuda otse kommu-

nismi lõppes traagiliselt. Ometi valitseb Utoopias praegu tegelikult kommunism, mina näiteks pole kordagi
362
hoidnud käes ühtki rahatähte, tutvunud olen nendega ainult uudishimu rahuldamiseks.»
Crystal ütles, et nii nagu Maale, nii ilmus raha ka Utoopiasse kui suur avastus, kui vahend vabaduse saavutamiseks. Varem, enne raha leiutamist, oli vastastikuste teenete osutamiseks ainult kaks vahendit: orjus ja vahetuskaubandus. Kogu elu oli üksainus orjus, valikuvõimalused puudusid. Raha aga andis töölisele võimaluse valida oma tasu vabalt. Utoopial kulus rohkem kui kolm tuhat aastat, et sellest võimalusest aru saada. Nähtus, mida nimetati rahaks, peitis endas arvukaid hädaohte ja seda oli kerge kuritarvitada. Teel majanduslikule stabiilsusele kõikus Utoopia pikki sajandeid võlgade ja laenude, rahaväärtuse languste, valeraha ning kõikvõimalike kuritegelike spekulatsioonide vahel. Rohkem kui milleski muus ilmutas inimlik salakavalus oma reetlikku alatust rahaasjus. Eesmärgiks sai rikastumine kaaskodanike viletsuse arvel. Nagu praegu Maa, nii kandis ka Utoopia kunagi oma turjal parasiitidest spekulantide, hangeldajate, seiklejate ning Shylocki-taoliste liigkasuvõtjate koormat, kes kõik püüdsid rahandusliku süsteemi nõrkusest välja pressida kõikvõimalikud eelised. Majanduselu tervistumine nõudis sajandeid. Alles ülemaailmse poliitilise ühtsuse künnisel, kui oli küllaldaselt andmeid kogu Utoopia toodangu ja ressursside kohta, võis ühiskond lõpuks pista igale töötajale pihku püsiva väärtusega mündi. Viimane tähistas väärtust, mis ei muutunud ei täna, homme ega kunagi. Seoses kogu planeedil valitsema pääsenud rahuga ning kasvava sotsiaalse tasakaaluga kadusid protsendid, mis on ohu ja ebakindluse mõõdupuuks. Andmata enam omanikule kasumit, muutus pank paratamatult ühiskonda teenivaks ettevõtteks. Crystali seletuste kohaselt ei kujutavat rantjeede klass endast üheski ühiskonnas püsivat elementi. See klass tähistab vaid üleminekufaasi ebakindluse ja kõrgete protsentidega seotud perioodist ajastusse, millal protsendid on täielikult kadunud ning on saavutatud stabiilsus. Rantjeede klass on mööduv nähtus.
Mr. Barnstaple mõtles umbusklikult selle seletuse üle järele. Pärast mõningaid täiendavaid küsimusi sai talle aga selgeks, et tänapäeva utooplased teavad, mida kujutab
363
endast rantjeede klass, milles seisneb tema moraalne ja vaimne piiratus ja missugust osa ta on suuteline etendama maailma intellektuaalses arengus — kujutab ta endast lõppude lõpuks ikkagi sõltumatute isiksuste kindlat kihti.
«Sõltumatul klassil ei ole elus kohta,» lausus Crys-. tal, korrates ilmselt mingit aksioomi. «Tuleb kas teenida või röövida.. . Röövimisest me oleme vabanenud.»
Üha oma raamatut ümber jutustades hakkas poiss selgitama, kuidas raha järk-järgult oli käibelt kadunud. See oli majandussüsteemi üldise progressiivse ümberkorraldamise tulemus, kus võistlevate ettevõtete asemele astusid kollektiivsed ettevõtted, jaekaubanduse asemele aga hulgikaubandus. Kunagi oli raha vahetanud Utoopiaski omanikku iga väiksemagi tehingu ja teenuse puhul. Kui keegi tahtis ajalehte, pidi ta maksma raha, sama lugu oli tikutoosi, lillekimbu või tänava-transpordiga. Inimesed käisid kogu maailmas ringi, taskud metallraha täis, ning maksid iga tühisemagi asja eest. Kui majandusteadus muutus stabiilsemaks ja täpsemaks, hakkasid levima meetodid, mida siiani oli kasutatud ainult klubides ja ettetellimiste vormistamisel. Sellega seoses avanes näiteks võimalus osta kaarte, mis andsid õiguse kasutada olemasolevaid transpordivahendeid kas aasta, kümme aastat või kogu elu. Riik võttis üle klubide ja hotellide meetodid ning hakkas elanikkonda varustama tikkude, ajalehtede, kirjutustarvete ja transpordiga kindla aastamaksu eest. Juhuslikelt pisiasjadelt levis see tasumissüsteem suurematele ja olulisematele: korterile, toidule, isegi rõivastele. Riigi postisüsteem, kus oli teada iga Utoopia kodaniku asukoht, garanteeris koostöös pangaasutustega krediidi planeedi igas punktis. Inimesed ei hakanud oma töö eest enam raha välja võtma. Mitmesugused teenindusasutused, majanduslikud, hariduslikud ja teaduslikud organisatsioonid hakkasid jagama töötajaile nende palga arvel avalike pankade vahendusel krediiti; igapäevase elu vajadustega seotud tavalisteks kulutusteks oli seega laen alati käepärast.

«Midagi sellist toimub Maal praegugi,» lausus mr. Barnstaple. «Sularaha kasutame me ainult äärmistel
364
juhtudel, kuna äritegevus kujutab endast juba suuresti ainult raamatupidamist.»
Sajandeid valitsenud ühtsuse ning püsiva töö tulemusena said utooplased täieliku ülevaate oma planeedi loodusliku energia allikaist; viimased kujutasid endast aga pärandit, mille sai endale kaasa iga vastsündinu. Sündimise momendil loeti talle kuuluvaks summa, millest piisas tema koolitamiseks ja ülalpidamiseks kahekümne neljanda või kahekümne viienda eluaastani. Seejärel pidi ta valima endale mõne tegevusala, et need kulutused tasa teenida.
«Aga kui ta seda ei tee?» küsis mr. Barnstaple.
«Seda teeb igaüks.»
«Aga kui ta siiski ei tee?»
«See oleks tema õnnetus ja tal oleks raske elada. Ma ei ole millestki niisugusest kunagi kuulnud. Arvatavasti hakataks tema käitumist arutama. Psühholoogid võtaksid ta uurimise alla . .. Igaüks peab ju midagi tegema.»
«Aga oletame, et Utoopial ei ole talle tööd anda?»
Seda ei suutnud Crystal kujutleda: «Midagi on ju alati vaja teha!»
«Aga kunagi vanasti teil oli ju töötuid?»
«See kuulub viimasesse segaduste ajastusse. Tollal olid võlad kasvanud üle pea ning halvasid kõik. Samal ajal kui valitses tööpuudus, polnud ka küllaldaselt kortereid, toitu ja rõivaid. Tööpuudus ja nappus kõigest valitsesid üheaegselt — nii uskumatu kui see ka ei ole.»
«Kas kõik teenivad teil võrdselt?»
«Energilised ja loova vaimuga inimesed saavad sageli suuri summasid, kui on ilmne, et nad vajavad teiste inimeste abi või mitmesuguseid materjale . .. Rikkaks saavad ka kunstnikud, kelle tööd on võitnud populaarsuse.»
«Kas sa selle oma kuldketi ostsid?»
«Ema ostis selle kullassepäärist.»
«Ärid on teil järelikult olemas?»
«Te näete neid varsti ise. Need on kohad, kus inimesed käivad vaatamas uusi ilusaid asju.»
«Ja kui nüüd mõni kunstnik on saanud rikkaks, mis ta oma rahaga siis teeb?»
«Tal on võimalik hankida mitmesuguseid materjale ja pühendada rohkem aega sellele, et luua midagi erakordselt kaunist, mis jääks temast järele. Aga ta võib
365
oma raha kasutada ka teiste kunstnike töö toetamiseks. Või teha midagi muud, näiteks õpetada ja süvendada sellega Utoopia ilumeelt. Muidugi võib ta ka mitte midagi teha, kui ta ainult sellega hakkama saab. Utoopia võib endale seda lubada.»

5

«Cedar ja Lion rääkisid, et teil puudub valitsus, tema ülesanded on jagatud inimeste vahel, kes antud küsimust tunnevad,» lausus mr. Barnstaple. «Nagu me aru saime, hoiavad erinevaid huvisid tasakaalus need, kes tunnevad sotsiaalpsühholoogiat ja Utoopia haridussüsteemi. Meie maisele mõistusele tundub algul väga võõrastavana, et siin puudub tegelikku võimutäiust omav ja kõigis küsimusis kompetentne, nii-öelda sõltumatu isik või isikute kogu, kelle otsus oleks lõplik. Mr. Burleigh' ja mr. Catskilli arvates on see absoluutselt vajalik, osaliselt olin selles veendunud minagi. «Kes langetab otsuse?» Nad murdsid kogu aeg selle üle pead. Nad ootasid, et nad viiakse Utoopia presidendi juurde või kõrgemasse nõukogusse. Teile tundub see arvatavasti loomulikuna, et midagi säärast ei ole ja et iga küsimuse lahendab endastmõistetavalt ja loomulikult inimene, kes seda kõige paremini tunneb.»
«Kusjuures valitseb kriitikavabadus,» tähendas Crys-tal.
«Seega alluvad needki isikud sellelesamale protsessile, mille tulemusena nad on saavutanud väljapaistva ja vastutusrikka positsiooni. Kuid kas inimesed ei trügi siingi etteotsa lihtsalt

edevusest? Ja kas nad ei püüa lihtsalt kiusu pärast endast tublimatest kaaskodanikest ette trügida?»

«Iga utooplase hinges leidub omajagu kiusu ja edevust,» vastas Crystal. «Kuid inimesed räägivad siin avameelselt, pealegi on kriitika muutunud äärmiselt vabaks ja põhjalikuks. Seetõttu püüame me kõigepealt ise oma tegutsemisajendeis selgusele jõuda, enne kui kedagi kiidame või laidame.»

«Kõik, mis te räägite või teete, kerkib esile oma tõelises väärtuses,» lausus mr. Barnstaple. «Teie juures ei

366

ole võimalik arutus rüseluses kedagi karistamatult poriga pilduda või üldises segaduses võltstunnustust saavutada.»

«Mõned aastad tagasi kahjustas keegi kunstnik suuresti minu isa tööd. Kunstikriitika on meil sageli üpris terav, kuid see mees ületas kõik piirid. Ta joonistas minu isast karikatuure ning esitas talle lakkamatult igasuguseid süüdistusi. Ta ei andnud talle kuskil rahu ning tegi isale takistusi vajalike materjalide saamisel. Kuid sellel kõigel polnud edu. Ainult üksikud pöörasid tema juttudele tähelepanu, enamik aga ei teinud temast väljagi...»

Poiss jäi äkki vait.

«Ja siis?»

«Ta tappis enda ise. Tal ei olnud oma rumaluse eest pääsu. Kõik teadsid, mis ta oli rääkinud ja teinud ...»

«Kuid vanasti olid Utoopias nii kuningad, nõukogud kui ka nõupidamised,» lausus mr. Barnstaple, pöördudes tagasi peateema juurde.

«Raamatutes räägitakse, et meie riik ei oleks teisiti saanud areneda. Need inimsuhete üldised korraldajad, poliitikud ja seaduseandjad olid vajalikud, see moodustas meie poliitilise ja sotsiaalse arengu möödapääsmatu etapi. Samuti olid tollal vajalikud sõdurid ja politseinikud, et kaitsta inimesi vastastikuse vägivalla eest. See võttis palju aega, enne kui poliitikud ja seaduseandjad jõudsid arusaamisele, et küsimuste lahendamisel, millega nad tegelesid, on vajalikud erialased teadmised. Poliitikud määrasid kindlaks piirjooned, ilma et neil oleks mingeid teadmisi psühholoogiast või majandusgeograafiast, kuna seaduseandjad otsustasid inimeste tahte ja eesmärkide üle, tundes psühholoogiat vaid riivamisi. Kõige tõsisema näoga jagasid nad rumalaid ja asjatundmatuid korraldusi.»

«Nagu Tristram Shandy surmtõsine härg, kes tahab kehtestada Versailles's ülemaailmset rahu,» lausus mr. Barnstaple.

Crystal ei saanud sellest aru.

«See on keeruline vihje ühele puhtmaisele küsimusele,» selgitas mr. Barnstaple. «Poliitilise ja seadusandliku tegevuse täielik üleminek asjatundjate kätte on minu jaoks üks kõige huvitavamaid nähtusi selles maa-

367

ilmas. Niisugune üleminek on algamas ka Maal. Nii näiteks hoiduvad tervishoidlikke küsimusi tundvad inimesed Maal eemale poliitilisest ja seadusandlikust tegevusest, samuti paljud meie majandusteadlased. Kogu eluaja jooksul ei külasta enamik inimesi ühtki kohtuprotsessi, isegi mitte isiklikes asjus. Aga mis teie poliitikutest ja seaduseandjatest sai? Kas see ei kutsunud esile võitlust?»

«Seoses hariduse ja teadmiste levimisega muutusid nad ilmselt järjest tarbetumaks. Lõpuks tulid nad kokku ainult selleks, et määrata eriteadlasi kaasistujateks ja muudeks sellisteks ülesanneteks. Kuid aja jooksuljnuu-tusid need nimetamisedki formaalseks. Nende tegevus sulas kokku üleüldise kriitika ja diskussioonidega. Mõnes kohas on veel säilinud vanad ehitused, mis olid määratud nõukogude istungiteks ja kohtupidamisteks. Viimane poliitik, kes valiti seadusandlikku kogusse, suri Utoopias umbes tuhat aastat tagasi. See oli omapärane lobisev vanamees, ta oli ainus kandidaat ning tema poolt hääletas üksainus inimene. Kummatigi nõudis ta seadusandliku kogu kokkukutsumist iseenda näol ning kõigi oma kõnede

ja korralduste stenografeerimist. Stenografeerimas käisid tavaliselt poisid ja tüdrukud, kes õppisid kiirkirja. Lõpupoole koheldi teda kui vaimselt ebanormaalset.»

«Aga kes oli viimane kohtunik?»

«Viimase kohtuniku kohta pole ma midagi õppinud,» vastas Crystal. «Ma pean oma juhendajalt järele küsima. Küllap oli olemas sääranegi. Kuid ma arvan, et tema käest ei nõutud enam kohtupidamist. Arvatavasti leiti talle mõni väärikam tegevus.»

6

«Ma hakkan juba mõistma selle maailma igapäevast elu,» lausus mr. Barnstaple. «See on pooljumalate elu, täiesti vaba, rangelt individuaalne, kusjuures igaüks järgib oma isiklikke kalduvusi ning aitab kaasa rassi suurte eesmärkide saavutamisele. Siin ei valitse mitte ainult täielik puhtus, ilu ja rõõm, vaid see maailm on tulvil ka isiklikku väärikust. Minu arvates on siin tegemist

kommunismiga, mis on plaanipäraselt õitsengule viidud pikki sajandeid kestnud haridustöö, distsipliini ja kollektiivsete jõupingutuste läbi. Ma ei uskunud varem, et sotsialism võiks indiviidi sel kombel esile tõsta ja õilistada, individualism teda aga madaldada. Kuid nüüd on see päevselge, sest Utoopia on seda tõestanud. Selles õnnelikus maailmas puudub see, mida nimetatakse rahvamassiks. Ja see on teie maailma õnne ning jõu kroon. Vana maailm, maailm, kuhu kuulun mina, oli ja on õnnetuseks veelgi rahvamasside maailm, vastiku rabeleva massi, ühenäoliste ja nakatatud inimolendite maailm.

Crystal, sa ei ole kunagi näinud rahvamassi. Ja sa ei näe teda kunagi oma õnnelikus elus. Sa ei ole kunagi näinud rahvamassi, kes suundub jalgpallimatsile, võiduajamistele, härjavõitlustele, avalikele hukkamistele või teistele rahvalikele lõbustustele. Sa ei ole kunagi näinud rahvamassi, kes on kiilutud kokku kitsale väljakule, ning meeletushoos ulub ja möirgab. Sa ei ole kunagi näinud, kuidas rahvavool liigub aeglaselt mööda tänavaid, et näha kuningat, nõuda sõda või vastupidi — rahu. Näinud ei ole sa ka paanikast haaratud rahvamassi, kes muutub tõeliseks pööbliks, purustades ja jälitades kõiki ja kõike. Tollest maailmast on kadunud kõik massidele määratud pidustused, kõik masside jumalad, siin pole enam võiduajamisi, sporti, sõjaväe-paraade, kroonimisi ega avalikke matuseid, puuduvad kõik niisugused suured vaatemängud, jäänud on ainult teie väikesed teatrid... Õnnelik Crystal, kes sa ei näe kunagi masse!»

«Kuid ma olen rahvamasse näinud,» lausus Crystal.

«Kus?»

«Ma olen näinud massist filmivõtteid, mis on tehtud kolmkümmend ja rohkem sajandit tagasi. Neid näidatakse meie ajaloomuuseumides. Ma olen näinud masse, kes valguvad pärast võiduajamisi üle küngaste. See oli pildistatud lennukilt. Ma olen näinud ka linnaväljakul märatsevat rahvahulka, keda politsei laiali ajab, tuhandeid ja tuhandeid tunglevaid inimesi. Kuid see on tõsi, Utoopias pole enam rahvamassi. Massid ja massi-mentaliteet on igaveseks kadunud.»

7

Paari päeva pärast pidi Crystal tagasi pöörduma oma matemaatikaõpikute juurde. Tema lahkumise järel tundis mr. Barnstaple ennast väga üksildasena. Ta ei leidnud endale enam teist kaaslast. Lychnis näis küll alati viibivat kuskil tema läheduses ja oli alati valmis temaga seltsima, kuid vaimsete huvide puudumine selle naise juures, mis oli nii silmatorkav siinses kõrge intellektuaalse tasemega maailmas, tekitas temas võõrastust. Ülejäänud utooplased tulid ja läksid, nad olid sõbralikud, lõbusad ja viisakad, kuid nad olid süvenenud omaenda töösse. Nad esitasid talle mõne uudishimuliku küsimuse, vastasid paarile tema pärimisele ning lahkusid ilmel, mis kõneles, et neid oodatakse.

Mr. Barnstaple hakkas aru saama, et Lychnis oli nurjunud utooplane. Teda iseloomustas passiivne romantika ning ta kandis oma südames sügavat muret. Sellel naisel oli olnud kaks last, keda ta oli sügavalt armastanud. Need olid olnud meeletult julged noorukid ning rumalast emauhkusest ajendatuna keelitas ta neid ujuma kaugele merele. Seal aga haaras poisse hoovus ja nad uppusid. Neid päästa püüdes uppus ka isa. Lychnis oleks peaaegu jaganud ülejäänud perekonna saatust, kuid ta päästeti. Ent tema tundeelu oli peatunud selles punktis, tardunud ning jäätanud. Traagika täitis tema olemuse. Kurbust otsides pööras ta selja naerule ja rõõmule. Temas oli taas ellu ärganud kaastunne, mis algul ilmnes enesehaletsuses, siis vajaduses tunda kaasa teistele. Teda ei huvitanud vähimatki tugevad ja terviklikud inimesed, ta pöördus kõigi meeltega lohutuse poole, mida pakub teiste mure ja valu leevendamine. Ta otsis abi teiste abistamisest. Tal ei olnud mingit tahtmist rääkida mr. Barnstaple'iga Utoopia hiilgusest. Ta soovis, et too jutustaks talle maisest viletsusest ja omaenda kannatustest, et ta saaks kaasa tunda. Kuid mr. Barnstaple'il polnud talle rääkida mingeist kannatustest, sest need olid talle tundmatud — selline oli juba tema iseloom. Ainus, mis ta koges, olid viha ja kahetsus.

Mr. Barnstaple aimas, et Lychnis unistas Maa peale minekust, kus ta võiks oma ilu ja õrnuse pühendada

370

vaesusele ja hädadele. Teda tõmbas ligi inimlik kannatus ja nõrkus. Ta janunes nende järele, ta ihales neid ...

Enne seda kui mr. Barnstaple jõudis Lychnise meelelaadis selgusele, oli ta tollele rääkinud nii mõndagi inimeste vaevadest ja viletsusest. Kuid ta ei rääkinud kõigest sellest mitte kaastunde, vaid pahameelega, ta rääkis neist kui asjadest, mida ei tohiks olla. Pärast seda, kui ta märkas, et Lychnis neid lugusid nautis, hakkas ta kõigest sellest rääkima kindlameelselt ja lootusrikkalt, kujutades hädasid kiirelt kõrvaldatavatena. «Kuid nad ju kannatavad ikka veel,» lausus Lychnis...

Et Lychnis viibis kogu aeg tema lähikonnas, siis omandas see naine Utoopia maailmapildis hoopis suurema osa, kui talle tegelikult kuulus. Varjuna laskus ta üle selle. Mr. Barnstaple mõtles sageli Lychnisele, temas kehastunud kaastundele, mille üheks osaks oli saanud elu ja jõu vihkamine. Korrastamata maailmas, mis on tulvil hirmu, nõrkust, haigusi ja pimedust, või-vad halastusena tunduv kaastunne, armuannid, varjupaigad ja sügav kiindumus näida tõepoolest kaunite ja lohutavate kingitustena. Ent selles julgete ja jõuliste ettevõtmiste maailmas reetis kaastunne ainult tema taga peituvaid pahelisi unelmaid. Crystal, too utooplasest nooruk, oli niisama kalk kui tema nimi. Kui ta ühel päeval kaljudel libastus ning pahkluu nikastas, oli ta küll longanud, kuid naernud. Kui mr. Barnstaple hakkas ühel järsul trepil hingeldama, ilmutas Crystal pigemini viisakust kui arusaamist. Sel kombel ei olnud Lychnis leidnud endale oma kurbusele pühendatud elus ühtki kaaslast. Ka mr. Barnstaple'i poolehoidu ta ei võitnud. Viimane leidis, et mis puutub iseloomusse, siis on tema hoopis parem utooplane kui Lychnis. See, et tolle naise mees ja lapsed olid läinud kartmatult surma, tundus nü temale kui ka Utoopiale juhtumina, mis annaks põhjust pigem rõõmustamiseks kui kurvastamiseks. Nad olid surnud, nad olid vapralt surnud. Endiselt helkis meri, endiselt säras päike. Ent see kaotus oli toonud pealispinnale kuskil sügavuses peitunud päriliku nõrkuse, mis oma loomult oli midagi ürgset, midagi niisugust, millest Utoopia püüdis järk-järgult jagu saada. See oli tume ohverdamistung, mis langetab aukartlikult pea varjude ees. Oli imelik, ent nähtavasti

371

paratamatu, et mr. Barnstaple pidi ka Utoopias kohtama taas mentaliteeti, mis on nii tuttav Maa peal, mentaliteeti, mis hülgab taevariigi, et jumaldada okkaid ja naelu, mis leiab kergendust selles, et ta ei kujutle jumalat mitte ülestõusmise ja eluna, vaid armetu ver-meis surnukehana.

Lychnis tegi aeg-ajalt juttu mr. Barnstaple'i poegadest; see kõlas nii, nagu tunneks ta kadedust, sest oma lapsed oli ta ju kaotanud. Kuid naise jutt meenutas mr. Barnstaple'ile ainult

puudujääke oma poegade hariduses ja nende piiratud väljavaateid, samuti seda, kuivõrd täisverelisem, õilsam ja õnnelikum oleks nende elu Utoopias. Ta oleks nõus kümnekordselt riskima nende hukkumisega, kui see päästaks nad kontorilaua tagant või palgalise seisundist. Ta tundis nüüd, et polnud isegi maiste mõistete järgi andnud nende jaoks oma parimat. Nii nende kui ka omaenda ja oma naise elus oli ta lasknud paljudel asjadel minna omapead; ta leidis, et oleks pidanud omal ajal pai j uigi silma peal pidama. Kui ta saaks uuesti alustada, siis hoolitseks ta selle eest, et poisid tunneksid elavamat huvi poliitika ja teaduse vastu ega sukelduks ülepeakaela äärelinna pisiellu selle tennisemängu, asjaarmastajate teatrietenduste, rumalate kurameerimiste ning muu sarnasega. Ta oli sisimas veendunud, et poisid on oma loomult tublid, kuid ta oli jätnud nad ema hooleks. Selle asemel et koos naisega võidelda oma ideede elluviimise eest, oli ta jätnud viimase üksi. Nad elasid oma väikest elu, mida varjutas suur katastroof. Ja ei olnud mingit kindlustust, et esimesele ei järgne teine. Nad elasid pisi-viletsusest ja enesepillamisest tulvavas maailmas. Temagi elu oli olnud ainult enesepillamine.

Senine elu Sydenhamis hakkas teda piinama. «Ma kritiseerisin kõike, kuid ei mõistnud midagi,» ütles ta. «Ma polnud Peeve'ist parem. Kas minust oli sealses maailmas rohkem kasu kui siinses? Maal me oleme kõik pillajad...»

Paar päeva vältis ta Lychnist ning hulkus üksinda orus ringi. Ta külastas lugemissaali ning lehitses raamatuid, mida ta ei osanud lugeda. Tal lubati viibida töökojas, kus ta jälgis, kuidas kunstniku käte all omandas vormid alasti tütarlapse kuldne kuju; kunstitöö oli

haaravam kui ükski maine, ent selle looja ei jäänud rahule ja sulatas figuuri üles. Kord sattus ta ehitajate juurde, seejärel jälgis ta põldudel käivat tööd ning sattus mäeküljesse suubuva sügava šahti juurde; kuskilt mägede põuest paiskusid välja imelikud välgud ja sädemed, kuid. sügavamale minna tal ei lubatud. Ta nägi tuhandeid asju, millest ta ei suutnud aru saada. Ta tundis ennast umbes nii, nagu võiks end inimeste maailmas tunda tark koer. Ainult et tal ei olnud peremeest ja puudusid tal ka instinktid, mis võiksid pakkuda lohutust ka koeraelu viletsuses. Utooplased tegelesid päevast päeva oma tööga, nad möödusid temast naeratades, täites teda talumatu kadedusega. Nad teadsid, mida teha. Nad kuulusid kuhugi. Õhtuti jalutasid nad kahe- või kolmekaupa, vahetasid mõtteid või laulsid. Põsk põse vastas, möödusid armastajad, näol õnnis naeratus. Üksindustundega liitus valu, mida tekitavad täitumatud soovid.

Jah, kuigi ta nägi vaeva, et peita see kõige varjatumasse südamesoppi, ihkas mr. Barnstaple kogu olemusega armastada ja olla armastatud. Hoopis rängemaks alanduseks kui oma kasutuse tunnetamine oli teadmine, et ükski neist inimestest siin ei suudaks kujutledagi niisugust kehalist ja vaimset lähedust temaga. Kaunid Utoopia tütarlapsed ja naised, kes heitsid talle uudishimulikke pilke või möödusid rahuliku ükskõiksusega, alandasid tema enesetunnet ning muutsid Utoopia sootuks talumatuks. Sõnatult ja teadmatult andsid need Utoopia jumalannad talle teravalt ja alandavalt tunda tema seisuslikku ja rassilist alaväärsust. Siin, kus igaühel näis olevat armastaja, ei suutnud ta lämmatada mõtteid, mis keerlesid armastuse ümber. Ja ometi oli armastus Utoopias tema jaoks midagi groteskset ja kujuteldamatut.

Ühel ööl, kui ta taas ärkvel lamas, olles erakordselt rõhutud kõigist neist mõtetest, sähvatas talle pähe idee, mis tõotas võimalust taastada eneseväärikus ja võita mingilgi määral Utoopia kodakondsus.

Vähemalt selgi määral, et nad võiksid kunagi temast rääkida ja teda meenutada mõningase huvi ja sümpaatiaga.

III PEATÜKK MAALANE OSUTAB TEENE

1

Pärast järelepärimisi leidis mr. Barnstaple mehe, kelle nimi oli Sungold. Tegemist oli arvatavasti väga vana mehega, sest tema avarat laupa ja silmade ümbrust kündsid sügavad kortsud. Tervisest õhkuvat nägu raamis kuldpruun habe, millesse segunes halli, kuna tihedate kulmude alt vaatasid vilkalt pruunid silmad. Tema veidi hõrenema hakanud juuksed langesid lakana üle pea, nende vaskpunane läige aga oli juba tuhmunud. Ta istus paberitega kaetud laua taga ning tegi märkmeid. Ta oli oodanud mr. Barnstaple'it, naeratas nüüd tollele ning osutas oma tugeva tedretähnilise käega toolile. Pärast seda jäi ta naeratades ootama, millal mr. Barnstaple alustab.

«Inimvaimu püüdluste kehastusena on selles maailmas pääsenud võidule kord ja ilu,» ütles mr. Barnstaple. «Kuid seesama teeb võimatuks kasutu inimese olemasolu. Ainult tegutsedes on inimene õnnelik. Ainult mina elan tegevusetult.. . Ma ei kuulu kuhugi. Mul ei ole midagi teha. Ja kellelgi pole minuga pistmist.»

Sungold noogutas vaevalt märgatavalt pead, andes märku, et ta oli aru saanud.

«Maalasel on oma puuduliku maise hariduse tõttu raske leida siin endale kohta. Seda nii töös kui ka tavalises igapäevases suhtlemises. Säärane inimene jääb võõraks ... Ent kõige raskem on siiski teada, et see koht jääbki leidmata. Mul tuli mõte, et selles uues uurimistöös, mida juhtiva teadlasena kuuldavasti organiseerite ja juhendate teie, võiks minust ehk mõneti kasu olla, võib-olla oleksin ma mõnes asjas niisama kasulik kui utooplane.. . Kui see on võimalik, siis kasutage mind. Võib-olla on teil vaja kedagi, kes riskiks oma eluga ja läheks mõnda tundmatusse ja ohtlikku kohta, kedagi, kes soovib Utoopiat teenida, ilma et tal tarvitseks olla teadmisi või erilist väljaõpet, ning kes ei pea just tingimata olema ilus ja võimekas.»

Mr. Barnstaple jäi äkki vait.

Sungold ilmutas täielikku arusaamist sellest, mis toimus mr. Barnstaple'i sisemuses.

Mr. Barnstaple jäi küsivalt istuma, kuna Sungold vajus natukeseks ajaks mõtteisse.

Siis hakkasid sõnad ja laused mr. Barnstaple'i ajus seostuma.

Sungold avaldas kahtlust, kas mr. Barnstaple mõistab nende suurte avastuste piiride ulatust, millele on Utoopias pandud alus. Ta ütles, et Utoopia sammub ajastusse, mida iseloomustab võimas intellektuaalne pinge. Rassi kujutlusi sütitavad uued võimsused ja võimalused. On täiesti arusaadav, et väheste teadmistega hämmeldunud maalane tunneb ennast rõhutuna ja halvasti keset seda tohutut ja talle võõrast tegevust, mis on algamas. Mitmed nende omagi inimesed, mahajäänumad utooplased, olevat häiritud. Sajandite kestel olid Utoopia filosoofid ja eksperimentaatorid kritiseerinud, uuendanud ja ümber töötanud varasemaid traditsioonilisi kogemuslikke ideid, mis olid seotud ruumi, aja, vormi ja mateeriaga. Ja nüüd oli ootamatult kiiresti kristalliseerunud uus ja lihtne mõistete süsteem, mis kandis praktilisel rakendamisel üllatavat vilja. Ruumi piirid, mis olid tundunud igavesti ületamatutena, olid äkki purustatud. See, kuidas nad olid purustatud, oli üllatav ja hämmastav. Kuid viimane ei muutnud asja sisu. Praegu oli teoreetiliselt võimalik — see võimalus oli muutunud juba praktiliseks — suunduda Utoopia planeedilt, millega rass siiani oli seotud, universumi teistesse punktidesse, kaugetele planeetidele ja eemal asuvatesse päikesesüsteemidesse . . . See kõik iseloomustas olukorda momendil.

«Ma ei suuda seda kujutleda,» ütles mr. Barnstaple. «Te ei saagi seda kujutleda,» nõustus Sungold ütlemata südamlikult. «Kuid nii see on. Sada aastat tagasi oli see kujuteldamatu ka siin.»

«Kas te kasutate sinna jõudmiseks tagauksena mõnd teist dimensiooni?» küsis mr. Barnstaple.

Sungold jäi mõtlema. Ta avaldas arvamust, et kuigi mõte iseenesest on veider, on ta maalase seisukohalt asjakohane, aidates toimuvat piltlikumalt ette kujutada. Tegelikult olevat asi aga hoopis imepärasem...

«Siin on alanud uus ja üllatav eluperiood. Õnne põhi-

375

lisi saladusi sellel planeedil õppisime me tundma juba ammu. Elu meie maailmas on hea. Või kuidas teie arvate? Veel tuhandeteks aastateks jääb ta meie kindluseks ja koduks. Kuid meie elus on juba tunda uute erutavate sündmuste tuuletõmmet. Kogu meie maailm meenutab rännule valmistuvat talvelaagrit kevade tulekul.»

Ta kummardus üle paberite mr. Barnstaple'ile lähemale, tõstis sõrme ning hakkas kuuldavalt rääkima, nagu tahaks ta teha oma sõnade sisu sellega selgemaks. Mr. Barnstaple'ile tundus, et iga lausutud sõna tõlgiti iseendast inglise keelde. Igal juhul sai mr. Barnštaple tema jutust aru. «Meie planeedi kokkupõrkamine teie planeediga oli huvitav juhtum. Kuid meie seisukohalt küllaltki ebaoluline. Ma tahaksin, et te mõistaksite seda. Teie universum ja meie oma on ainult kaks arvukatest universumitest, mille aluseks on gravitatsioon ja aeg. Nad on toodud kokku jumala ammendamatus lõpmatuses. Nad on täiesti sarnased, kuid mitte absoluutselt identsed. Meie planeedid on sattunud juhuslikult kõrvuti, kuid nad ei liigu täpselt samas ruumis ega absoluutselt paralleelselt. Nad eemalduvad taas teineteisest ning kumbki läheb vastu omaenda tulevikule. Kui Arden ja Greenlake sooritasid oma katse, oli võimalus puutuda kokku millegagi teie universumis ääretult väike. Nad ei arvestanudki seda, nad paiskasid lihtsalt osakese mateeriast meie universumist välja ja tagasi. Nii meie kui ka teie imestuseks sattusite siia teie. Meie avastuse tähtsus piirdus meie oma universumiga, sellel pole midagi tegemist teie omaga. Me ei kavatse minna teie universumisse ega soovi enam kedagi teie maailmast ka siia. Te sarnanete liialt meiega, samal ajal olete te liiga sünged, tülikad ja tõbised, te olete ülimalt nakkusohtlikud, ent meie, meie ei suuda teid aidata, sest me pole mitte jumalad, vaid inimesed.»

Mr. Barnštaple noogutas.

«Mis me peaksime maalastega peale hakkama? Meil ei ole erilist kalduvust õpetada ja käsutada teisi täiskasvanuid. Sajandite pikkuse võrdsuse ja vaba koostöö kestel oleme sellest üle kasvanud. Pealegi oleks teid õpetamiseks liiga palju, lisaks oleks enamik teist täis-kasvanud ning juba väljakujunenud halbade

378

harjumustega. Te segaksite meid oma rumaluse, tülide, kadeduse ja traditsioonidega, teie riigilipud ja religioonid ning teis kehastunud ülbus ja võimukus takistaksid meie tööd. Meil ei jätkuks teie jaoks kannatust, me oleksime ebaõiglased ning üleolevad. Te olete meiega liiga sarnased, et me võiksime leppida teie puudustega. Raske oleks kogu aeg meenutada, kui halvasti te olete kasvatatud. Me jõudsime Utoopias juba ammu tõe juurde, et ükski inimolendite rass ei ole küllalt suur, osav ega võimas, et mõelda ja tegutseda teise rassi eest. Arvatavasti jõuate te ka Maal samale seisukohale, sedamööda, kuidas teie rassid astuvad üha tihedamatesse sidemetesse. Veelgi rohkem peab see tõde paika Utoopia ja Maa suhtes. Kõige selle põhjal, mis ma tean teie inimestest, teie harimatusest ning kangekaelsusest, võin ma julgelt öelda, et me hakkaksime teid põlgama. Ent põlgus põhjustab alati ebaõiglust. Me võiksime lõpuks jõuda teie hävitamiseni. . . Miks peaksime me selle võimalikuks tegema? ... Me peame teist eemale hoiduma. Kui asi puutub teisse, siis selles pole me enda peale kaugeltki kindlad. Uskuge mind, see on ainus mõistlik

käitumisjoon.»

Mr. Barnstaple nõustus vaikides.

«Teie ja mina, kaks üksikolendit, võime olla sõbrad ja teineteist mõista.»

«Kõik see, mis te rääkisite, on tõsi,» ütles mr. Barnstaple. «See on tõsi, kuid just see kurvastab mind .. . Ja sügavalt. . . Kuid ma mõtlen, et vähemalt mina võiksin Utoopiat teenida?»

«Seda te võite.»

«Aga kuidas?»
«Pöördudes tagasi oma maailma.»
Mr. Barnstaple vajus mõneks hetkeks mõttesse. Seda ta oligi kartnud. Kuid ta oli end ise pakkunud. «Olen nõus.»
«Kuid ma pean ütlema, et tegemist on katsega. See tähendab riski. Te võite surma saada.» «Seda võimalust ma arvestan.»
«Me tahame kontrollida kõiki andmeid, mis meil on Utoopia ja Maa suhete kohta. Me tahame Ardeni ja Greenlake'i katset korrata vastupidises järjekorras ja veenduda, kas me suudame elusolendi toimetada
377
tagasi teie maailma. Me oleme nüüd peaaegu kindlad, et tuleme sellega toime. Ja see inimolend peab hoolima küllaldaselt nii meist kui ka oma maailmast, et pöörduda sinna tagasi ja teatada meile päralejõudmisest. »
Mr. Barnstaple lausus kähiseval häälel: «Ma teen seda.»
«Me paneme teid teie oma autosse ning riietame samadesse rõivastesse, mida te kandsite. Te ilmute oma maailma täpselt niisamasugusena, nagu te sealt lahkusite.»
«Täpselt niisamasugusena: saan aru.»
«Et aga teie maailm on tulvil nurjatust ja sõjakust, mille kõrval on siin-seal olemas ka mõningaid erakordselt andekaid päid, siis me ei taha, et Maa saaks midagi teada meist, kes me elame teile niivõrd lähedal. Sest vähemalt mõnisada aastat viibime me veel teie läheduses. Me ei taha, et te seda teaksite, sest kardame, et mõne aja pärast ilmuksid siia maalased, juhituna mõnest pöörasest teadusegeeniusest. Nad ilmuksid siia ahnete, nõmedate, kõike üleujutavate hulkadena, nad põrutaksid meie väravate pihta, ohustaksid meie elusid, segaksid meie suuri ettevõtteid ja me oleksime sunnitud nad tagasi lööma ning hävitama nagu pealetungiva parasiitide või rotikarja.»
«Jah,» lausus mr. Barnstaple. «Enne kui inimesed võivad tulla Utoopiasse, peavad nad omandama siinsed kombed. Nagu ma veenduda võisin, on Utoopia koduks ainult neile, kes on omandanud need kombed.»
Ta vaikis, püüdes leida vastust omaenda mõtetele. «Kas ma suudan pärast tagasipöördumist Utoopia unustada?» küsis ta.
Sungold naeratas ega ütelnud midagi.
«Kogu elu vaevab mind nüüd igatsus Utoopia järele.»
«Ja aitab teil elada!»
«Ma jätkan oma maist elu sealt, kus ta pooleli jäi, kuid Maa peal jään ma utooplaseks. Sest mul on tunne, et pärast seda kui ma pakkusin oma teeneid ja see pakkumine vastu võeti, pole ma Utoopias enam võõras. Ma kuulun...»
«Pidage meeles, et te võite surma saada. Katse võib lõppeda teie surmaga.»
378
«Lõppegu.»
«Hüva, vend!»
Mr. Barnstaple'ile sai osaks sõbralik käepigistus, utooplase silmade sügavuses säras naeratus.
«Pärast seda, kui te olete tagasi jõudnud ja andnud meile signaali, võime me ka mõningad teised maalased tagasi saata.»
Mr. Barnstaple kargas püsti. «A g a!» ahmis ta õhku. Tema hääl tõusis imestunult. «Ma mõtlesin, et nad paisati mõne teise universumi tühjusse ja hukkusid!»
«Mitu neist said surma. Nad tapsid end ise, tormates kaljutipu pöörlemise ajal vanast kindlusest alla pimedusse. Nahkkuues mehed. Ja mees, kelle nimi oli Long Barrow...»
«Barralonga?»
«Jah. Ja peale selle mees, kes alatasa õlgu kehitas. Ülejäänud toimetati õhtul pärast pöörlemise lakkamist tagasi. Nad olid küll külmunud ja lämbumas, kuid mitte surnud. Neid

toibutati ja nüüd me murrame pead, kuidas neist lahti saada. Selles maailmas ei ole neist vähimatki kasu. Nad on meile koormaks.»

«See on rohkem kui tõsi,» lausus mr. Barnstaple.

«Burleigh' -nimelisel mehel näib olevat maises elus mõningane tähtsus. Me uurisime tema ajutegevust. Tema veendumused on üpris nõrgad. Ta ei usu peaaegu mitte millessegi peale jõuka elu haritud härrasmehena, kellel on silmapaistev koht suuremalt jaolt fiktsioonil põhineva impeeriumi ametiasutustes. Kahtlane, kas ta usub siinsetegi sündmuste reaalsusesse. Me püüame jõuda selleni, et ta peaks seda kõike elavaks unenäoks. Ta peab sündinut liiga fantastiliseks, et sellest teistele rääkida. Juba praegu on selge, et ta kardab omaenda fantaasiat. Paar päeva pärast teie kohalejõudmist leiab ka tema end oma vanast maailmast ning läheb vaikselt koju. Ta tuleb kohe teie järel. Te näete teda taas ilmuvat poliitilisele areenile! Arvatavasti on ta siis natuke targem.»

«Võib-olla küll,» lausus mr. Barnstaple.

«Aga kuidas oligi see nimi. . . Rupert Catskill, ka tema pöördub tagasi. Teie maailm tunneks temast puudust.»

379

«Teda ei tee miski targemaks,» lausus mr. Barnstaple veendunult.

«Tagasi läheb ka leedi Stella.»

«Mul on hea meel, et ta on pääsenud. Tema ei räägi Utoopiast sõnagi, ta on ülimalt diskreetne daam.»

«Preester on hull. Tema käitumine muutus sõjakaks ja solvavaks. Ta on vahi all.»

«Mis ta siis tegi?»

«Ta valmistas hulga musti siidpõllesid ning tungis nendega noortele ebaviisakalt kallale.»

«Te võite ta tagasi saata,» lausus mr. Barnstaple pärast järelemõtlemist.

«Kas teie maailm siis lubab seesuguseid asju?»

«Meie nimetame seda vooruslikkuseks,» vastas mr. Barnstaple. «Aga muidugi, kui te tahate teda siia jätta...»

«Ta pöördub tagasi,» lausus Sungold.

«Ülejäänud võite siia jätta,» ütles mr. Barnstaple. «Tegelikult te peategi nad siia jätma. Maal ei tunne nende pärast keegi erilist muret. Meie maailmas on nii palju inimesi, et mõnede kadumine kuulub lihtsalt asja juurde. Kui teil peaks olema kavas veel need mõned teised tagasi saata, võiks see äratada tähelepanu. Kohalikud elanikud võivad märgata rändureid, kes ilmuvad eikuskilt ja küsivad teed Maidenheadi maanteel. Kui neilt küsitakse, võivad nad kõik ära rääkida . . . Rohkem te tagasi saata ei või. Ülejäänud viige mõnele saarele või mõnda teise niisugusse kohta. Hea meelega paluksin, et te jätaksite ka preestri siia. Kuid paljud tunneksid temast puudust. Need inimesed suruksid oma vooruse maha ja hakkaksid tegema imelikke asju. St. Bar-nabase kiriku kantsel rahuldab teatavaid ihasid. Pealegi on teda üpris kerge veenda, et Utoopia on ainult unenägu ja viirastus. Niikuinii peavad kõik preestrid kõiki utoopiaid säärasteks. Kui ta sellele hiljem üldse mõtleb, siis mõtleks ta sellele kui — kuidas ta seda nimetaks? — kui vaimsele luupainajale.»

380

2

Asjad olid aetud, kuid mr. Barnstaple'il polnud tahtmist lahkuda. Ta vaatas Sungoldile silma ning avastas tolle pilgus

midagi sõbralikku.

«Te ütlesite mulle, mis ma pean tegema,» lausus ta, «ja mul oleks aeg lahkuda teie juurest, sest teie elu iga hetk on väärtuslikum kui minu päev. Kuid just seepärast, et ma pean varsti sellest ääretust säravast maailmast lahkuma ning vanasse kaosesse tagasi pöörduma, tihkan ma teid paluda: võtke vaevaks ja laskuge korraks minu tasemele ning rääkige mulle lihtsalt ja sel-gelt neist suurtest päevadest ja suurtest saavutustest, mis seisavad teie planeedil ees. Te ütlesite, et te võite varsti Utoopiast lahkuda ja tungida oma universumi kõige kaugematesse

osadesse. See paneb mu jahmuma. Tõenäoliselt ei suuda ma sellest ideest täielikult aru saada, kuid sellel on minu jaoks suur tähtsus. Meie maailmas valitseb arvamus, et elule peab tulema kunagi lõpp, sest nii Päike kui ka planeedid jahtuvad. Ent samal ajal pole ühtki lootust pääseda sellest väikesest maailmast, millest me oleme tekkinud. Me sündisime koos temaga ja peame koos temaga surema. See on röövinud lootuse ja jõu paljudelt, sest miks peaksime töötama arengu nimel maailmas, mis peab paratamatult külmuma ja surema.»

Sungold hakkas naerma. «Teie filosoofid langetasid otsuse liiga vara.»

Ta kummardus jälle üle laua oma kuulajale lähemale ning vaatas tollele tõsiselt otsa.

«Kui vana on maalaste teadus?»

«Kaks- või kolmsada aastat.»

Sungold tõstis kaks näppu. «Ja teadlased? Palju on olnud neid?»

«Paarsada igas põlvkonnas.»

«Meie tegeleme sellega juba kolm tuhat aastat ning teaduse viinamarjapressi alt on läbi käinud keskmiselt sada miljonit hiilgavat aju. Ja täna me teame, kui vähe me teame. Üks katse on sooritatud, kuid sada on alles tegemata. Mõõtmistulemuste asemel irvitavad meie üle petlikud tõed, varjates end lubatava vea piirjoonel. Ma

kujutlen mingil määral, kuhu on jõudnud teie teadlased, sest ma uurisin teaduse algeid Utoopia kauges minevikus. Jõudu tööle, vaesed barbarid! Mil kombel võiksin ma meie erinevust väljendada? Sellest ajast peale oleme ühenduses ruumiga uurinud, proovinud, katsetanud ja veel kord katsetanud tosinat uut mõistete süsteemi, mille kohaselt aeg on ainult teatav vorm. Me kasutame väljendusvahendeid, mille olemust ma ei suuda teile selgitada. Küsimused, mis näivad komplitseeritutena ja paradoksaalsetena, olles teie jaoks arvatavasti lootusetult keerulised ja mõistetamatud, kaotavad nendes väljendusvormides meie jaoks oma esialgse keerukuse. Kuid seda on raske teile seletada. Me mõtleme mõistetes, millede kohaselt teile tuntud ruumi- ja ajasüstee-miga seotu on ainult erijuhtumiks. Mis puutub meie meeleorganeisse, instinktidesse ja igapäevastesse harjumustesse, siis selles osas elame meiegi süsteemis, mis sarnaneb teie omaga. Meie teadmised ja jõud ulatuvad aga kaugemale. Meie mõistus on ületanud olemasolu piirid, kord teeb seda ka teie oma. Meie oleme endiselt liha ja veri, me loodame ja soovime, me liigume edasi ja tagasi, vaatame üles ja alla, kuid asjad, mis tundusid kaugetena, on saanud lähedasteks, ligipääsmatu allub meile ja kättesaamatule paneme me oma käe.»

«Ja te ei usu, et teie rass, või minugi poolest — meie oma, kunagi peab hukkuma?»

«Hukkuma! Me oleme vaevalt alustanud!» Vanamees rääkis ülima tõsidusega. Endale teadmatult tsiteeris ta Newtonit. «Me oleme nagu väiksed lapsed, kes on toodud ääretu ookeani kaldale. Kõik need teadmised, mis me oleme pärast teadustele pühendumist paari tosina generatsiooni jooksul kogunud, on ainult peotäis kivikesi ääretu mere rannal.

Meie ees on teadmised, lõpmatud teadmised, me võime neid lõpmatuseni koguda. Ja seda tehes me kasvame. Kasvab meie jõud ja julgus. Me nooreneme järjest. Pange tähele, meie maailmad muutuvad nooremaks. Ahvide ja ürginimeste sugupõlved enne meid olid hingelt vanad. Nende nüri ja kitsapiiriline aru oli arvutute elude kesine produkt, seisma jäänud, riknenud ja hap-neriüd. Nad kartsid kõike uut ja kaitsesid meeleheitlikult kibedate kogemustega saavutatud vana.

Uue omandamine tähendab kokkuvõttes noorenemist, vabanemist ja uuestialustamist. Meie maailmaga võrreldes on teie maailm tulvil teadmistele ligipääsmatu koorikuga kattunud hingi, alistuvaid parasiitlikke traditsioone, vihkamist ja ebaõiglust ja muud sellist. Kuid ühel päeval muutute teiegi uuesti väikesteks lasteks ning te leiate tee siia meie juurde, meie juurde, kes me ootame teid. Kaks universumit kohtuvad ja embavad teineteist ning panevad aluse uuele veelgi suuremale universumile . . . Teie, maalased, pole veel hakanud aru saama elu tähendusest. Ja ega meie, utooplased, sellest palju rohkem ei tea... Elu on alles lubadus, ta ootab alles sündimist meiesuguste tolmus püherdavate olendite rüpest...

Ühel päeval tärkab nii siin kui ka kõikjal mujal elu, mille suhtes meie oleme ainult aimavad aatomid ja eelsaadikud. See elu saab olema ühtne ja terviklik ja imeline nagu lapse ärkamine teadlikule elule. Ta avab oma unised silmad, sirutab end välja ja naeratab, vaadates jumala müsteeriumile otsa nagu hommikupäike-sele. Ka meie oleme seal, kõik see, mis on meie, teie ja minu aluseks ...

Ja see oleks ainult algus, ainult algus ...»

IV PEATÜKK MAALASE TAGASIPÖÖRDUMINE

1

Liiga vara saabus hommik, millal mr. Barnstaple'il tuli heita viimne pilk Utoopia kauneile mägedele ja asuda katse juurde, mille jaoks ta oli end ise pakkunud. Uni oli kadunud ja ta oli sel ööl vähe maganud. Ao ajal oli ta juba väljas, viimast korda sandaalides ja kerges valges rüüs, mis oli Utoopias saanud tema kehakatteks. Varsti pidi ta end suruma sokkide, kingade, pükste ja krae kammitsaisse, sellesse veidrasse, kostümeeringusse. Ta tundis, et see kõik lausa kägistaks teda. Nüüd aga

383

sirutas ta paljad käsivarred taeva poole, haigutas ja tõmbas kopsud õhku täis. Org tema jalge ees uinus alles lainetava uduvaiba all ning mr. Barnstaple pöördus näoga mägede poole, vastu tõusvale päikesele. Veel kunagi varem polnud ta nii varajasel tunnil viibinud keset Utoopia lilli: huvitay oli jälgida unehõlma vajunud hiiglaslikke õiekarikaid ning kokkutõmbunud kroonlehtedega suuremate õite rippuvaid päid. Ka paljud lehed olid kokku tõmbunud ja näisid lõtvadena nagu tupest koorunud liblikad. Ämblikud olid usinasti võrke kudunud, kõik oli ümberringi udumärg. Äkki ilmus kuskilt kõrvalteelt suur tiiger ja vaatas talle paar hetke oma ümmarguste kollaste silmadega otsa. Võib-olla püüdis loom meenutada oma tõu ununenud instinkte.

Veidi kõrgemal suundus maantee kinaverpunase väravakaare alla. Seal astus mr. Barnstaple otse üles viivale kivitrepile, mida mööda sai rutem mäetipule.

Mõnda aega lendles tema ümber hulk sõbralikke väikesi ja väga kirjusid linde. Üks neist istus talle usaldavalt õlale, kuid niipea kui ta tõstis käe, et lindu silitada, lipsas see lendu tõustes minema. Mr. Barnstaple oli alles trepil, kui päike juba tõusis. Näis, nagu oleksid mäed vabastanud end hallikassinisest loorist ja paljastanud oma kuldse ilu.

Mr. Barnstaple jõudis trepiplatvormile ja peatus. Ta jäi liikumatult seisma ja silmitses, kuidas tõusev päike otsis üles tummad orusügavused ja pani need elama.

Kaugel, kaugel mere kohal väratas pimestav heledus nagu idast läände kihutav nool.

2

«Kirgas rõõm,» pomises ta, «ilu. Inimtöö tõeline harmoonia . . . Inimhingede sümfoonia ...»

Vastavalt oma ajakirjanikuharjumustele püüdis ta seda panna sõnadesse. «Teguvõimas rahu . . . Segaduste lõpp . . . Kristallpuhas intellektide maailm ...»

Mida suudavad sõnad? ,

Hetkeks jäi ta hinge kinni pidades kuulatama: ülalt mäenõlvalt oli taevasse tõusnud lõoke ja laskis kuuldavale nõiduslikke helisid. Mr. Barnstaple püüdis näha

384

tillukest täpikest, nende helide allikat, kuid taeva sätendav sina oli silmipimestav.

Lõoke laskus alla ja lakkas laulmast. Utoopia vaikis, kuskilt alt mäenõlvalt kostis üksnes lapse heledat naeru.

Mr. Barnstaple koges nüüd täie selgusega, kui rahulik oli Utoopia atmosfäär, võrreldes Maa omaga, mis kannab endas vägivalla jälgi. Kõrva ei riivanud koerte rammetud haugatused ega erutatud klähvimine ja ulumine, polnud kuulda eemaletõukavat kisa, möirgeid ega kiunatusi,

hirmunud loomade haledaid häälitsusi, taluõuede kära, vihahüüdeid, haugatusi ega köhatusi, ei olnud ühtki heli, mis on seotud vasardamise, saagimise ja lihvimisega, keegi ei vilistanud ega trampinud, miski ei kriiksatanud, polnud sireeni üürgamist ega muudki lärmi: kaugete raudteerongide mürinat, autode või halvasti konstrueeritud mehhanismide põrinat; paljude ebameeldivate nähtuste väsitavaid ja vastikuid hääli polnud siin kuulda. Utoopias puhkasid nii silmad kui ka kõrvad. Kunagisest tulvavast häältesumast mürgistatud õhk oli muutunud puhtaks vaikuseks. Helid, mida siin kuuldi, laskusid maa kohale nagu kaunis šrift heale paberile.

Kui udupilved olid haihtunud, pöördus mr. Barnstaple'i pilk taas ümbrusele. Tiigid, maanteed, sillad, majad, tammid, sammaskojad, metsatukad, aiad, kanalid, purskkaevud, kosed — kõik see kerkis oma kirkas mitmekesisuses tema ette, raamiks tumedaleheline oks, mis sirutus esile valgetüvelise puu võrast, mille juured olid leidnud tuge mr. Barnstaple'it ümbritsevate kaljurünkade vahel.

«Kolme tuhande aasta eest oli see niisamasugune maailm kui meie oma . .. Mõelda vaid: saja põlvkonna jooksul. . . Kolme tuhande aastaga muudaksime me oma viljatud kõnnud, oma Maa kõigi tema džunglite ja kõrbete, šlakimägede ja joomaurgastega niisamasuguseks ilu ja jõu paradiisiks.

Kaks maailma — nii sarnased, kuid siiski nii erinevad . . .

Kui ma võiksin jutustada, mida ma olen näinud! Kui kõik inimesed saaksid luua endale pildi Utoopiast . ..

385

Ent nad ei usuks, kui ma neile räägiksin. Ei. ..

Nad kukuksid eeslitena kisama ja hauguksid mu peale nagu koerad! Nad ei taha ühtki teist maailma peale enda oma. Neile ei meeldi mõelda ühelegi teisele maailmale. Nende maailmas ei tohi teha midagi, mida poleks juba enne tehtud. Teisitimõtlemine tähendab neile alandust... Surm, piin või tühisus — ükskõik mis, peaasi et see poleks alandav! Nii nad istuvad keset umbrohtu ja sõnnikut, sügavad end, noogutavad targalt vastamisi ja loodavad üksteist üle trumbata, kui löömaks läheb. Nad naudivad teiste kannatusi ja pingutusi ja on veendunud, et terve inimkond on alati lehanud, ikka veel lehkab ja lehkama jääbki, et see lehk on üpris meeldiv ja et päikese all pole midagi uut...»

Kaks noort neidu, kes teineteise kannul mööda mäkke suunduvat teed üles jooksid, juhtisid tema mõtted kõrvale. Üks neist oli brünett, peaaegu must, ja ta peod olid tulvil siniseid lilli; teine oli vahest aasta või paar noorem ning kuldblond. Nad olid tulvil ohjeldamatut elevust nagu noored mänglevad loomad. Ettejõudnu oli niivõrd ametis kaaslase eest põgenemisega, et ta alles trepiplatvormile jõudes mr. Barnstaple'it märkas; tema suust kostis üllatushüüe. Neiu heitis mr. Barnstaple'ile kiire küsiva pilgu, tema silmis vilksatas edevat kelmust ning, visanud mr. Barnstaple'ile kaks sinist õit otse näkku, oli samas juba trepist üleval ja kaugel eemal. Nüüd tormas mööda tema kaaslane, kes püüdis põgenejat tabada. Nad lendlesid mööda mägirada nagu kaks liblikat — kollane ja punane; üleval peatusid nad korraks, vahetasid mõne sõna võõra üle, lehvitasid talle ja kadusid.

Mr. Barnstaple vastas tervitusele ja jäi neile lõbustatult järele vaatama.

3

Vaateplatvorm, mille mr. Barnstaple'ile oli kätte näidanud Lychnis, asus mäeharjal. Ühel pool laius org, kus mr. Barnstaple oli veetnud järelejäänud vähesed päevad, kuna teisel pool haigutas metsik ning järsk kuristik, millesse langes mägioja, et pärast käänulist

386

teed umbes saja miili kaugusel ühineda tasandikul voolava jõega. Platvorm toetus kaljurahnule, lasudes üht külge pidi võimsate konsoolide õlgadel otse all lookleva mägioja kohal.

Ühel pool kerkis mägimaastik oma orgudega, kus haljendas lopsakas maaliline rohuvaip, kuna teisal laiusid hoolega haritud ääretud aiad. Mr. Barnstaple'i pilk suundus tundmatusse

kuristikku. Umbes viissada jalga temast allpool hõljus rohtlakurg ning mr. Barnstaple'il oli tunne, et siit pillatud kivike langeks otse linnu väljasirutatud tiibadele.

All kasvavad puud näisid viljapuudena, kuid asusid liiga kaugel, et seda kindlalt öelda. Siin-seal hakkasid silma puude ja kaljude vahel looklevad jalgrajad. Keset rohelust kerkisid tillukesed paviljonid — ta teadis, et tegemist on rändureile määratud puhkepaikadega, kus võis keeta klaasi teed ja leida alati eest küpsiseid ja muud suupärast, aga ka mugava aseme ja raamatu. Sellised majakesed ja külalislahked peavarjud olid pillatud laiali üle kogu selle maailma.

Seejärel suundus ta uuesti platvormi tollesse külge, kust ta üles oli tulnud. Tema pilgule avanes ääretu org, mis laskus mere poole. Talle meenus Kaananimaa. Tema ees laius inimlike igatsuste tõotatud maa. Rahu, jõud, tervis, töökas rõõm, pikk eluiga ja ilu — vähemalt siin valitses see kõik jagamatult ja vääramatult. Siit võis leida kõike, mida me otsime, sest unelmad olid muutunud siin reaalsuseks.

Kui kaua see veel võtab aega — sadu või tuhandeid aastaid, enne kui inimene võib tõusta ka Maa peal kõrgendikule ja näha võidukat inimkonda kõikehõlmavas igaveses rahus?

Ta toetas käed rinnatisele ja vajus sügavaisse mõtteisse.

Utoopias polnud ühtki teadust, mille algeid poleks tuntud ka Maal, siin ei kasutatud ühtki energiaallikat, mida ei saaks kasutada ka maalased. Niisama kaugel oleks praegu Maa, kui seda ei keelaks harimatus, vai-mupimedus, jonn ja õelus.

Utoopiaga sarnaneva maailma poole oli mr. Barnstaple püüelnud oma nõrga jõuga kogu elu. Kui eelseisev katse õnnestub, kui ta elusalt Maale jõuab, siis saab

tema elu sisuks Utoopia. Ta ei jääks seejuures üksi. Maal on kindlasti tuhandeid, kümneid tuhandeid, võibolla koguni sadu tuhandeid inimesi, kes võitlevad oma mõtete ja tegudega, et leida enda ja oma laste jaoks tee, mis viiks välja segaduste ajastu haigustest ja vääritu-sest, sadu tuhandeid, kes tahaksid lõpetada sõjad ja hävitustöö, et ravida, õpetada ja üles ehitada, et heisata Utoopia lipp üle valede ja lahkhelide, mis hävitavad inimkonda.

«Jah, aga me ei võta tuld,» lausus mr. Barnstaple endale ja hakkas erutatult edasi-tagasi sammuma. «Kümned ja sajad tuhanded mehed ja naised! Ja me saavutame nii vähe! Küllap on iga noormees ja neiu vähemalt unistanudki Maailma teenimisest ja selle parandamisest. Kuid me oleme hajali ega saavuta midagi. Meie üle võidutseb vana ja pehkinu — meie kombed, väärkujütlused, harjumused, kogetud reetmised ja labane himurus.»

Ta astus jälle rinnatise äärde ja jäi seisma, üks jalg istmel, küünarnukk põlvel ja lõug käele toetatud. Tema pilk puhkas sellel liigutaval maailmal, millest ta peatselt pidi lahkuma.

«Ka meie tuleksime sellega toime!»

Samas tajus mr. Barnstaple, et ta kuulub nüüd ihu ja hingega revolutsioonile, suurele revolutsioonile, mis toimub Maa peal. Suur revolutsioon marsib edasi, puhkuseta ja peatumisteta, kuni vana Maa on niisamasugune aed, kus valitseb Utoopia. Talle oli äkki selge, et tõeline elu ongi see revolutsioon, et iga teine elu tähendab ainult sahkerdamist elu ja surmaga. Ent kui see mõte kristalliseerus tema teadvuses, siis kristalliseerub see peatselt ka loendamatute teiste teadvuses, nende sadade tuhandete meeste ja naiste teadvuses, kelle mõtted Maal on suunatud Utoopiale.

Ta ajas end sirgu ning tegi mõned sammud. «Me tuleme sellega toime,» kinnitas ta.

Inimmõte oli jõudnud vaevu nende ülesannete ja võimaluste läveni, mis seisid tema ees Maal. Inimkonna kogu senine ajalugu kujutas endast ainult magaja visklemist rahutus unes, kasvavat rahulolematust, mässu elule seatud piiride vastu, ekslevate kujutluste ebateadlikku protesti. Need kokkupõrked, mässud ja

revolutsioonid, mis Maal üldse olid aset leidnud, polnud muud kui tulevase revolutsiooni ebamääraselt tajutav eelmäng. Mr. Barnstaple'ile meenus, missuguses masenduses ta oli asunud sellele fantastilisele puhkusereisile. Maal näis kõik olevat lootusetult laokil. Tulvil värsket jõudu, silme ees Utoopia horisondid, tunnetas ta nüüd ülima selgusega seda

sihikindlust, millega inimkond kõigi ebaõnnestumiste kiuste raadab Maa peal teed revolutsiooni võiduväravate juurde. Ta nägi nüüd, kuidas tema kaasaegsed olid rebinud end lahti monarhistlike valede, dogmaatilise religiooni ja dogmaatilise moraali köidikuist, eesmärgiks ühiskondlik eneseväärikus ning vaimne ja füüsiline puhtus. Alanud oli võitlus selle nimel, et ulatada käed kõigile rahvastele ning vabastada nende ühine majanduselu alusetuist nõudlustest, ebaaususest ja pettustest. Iga võitlusega käivad kaasas kaos, taganemised ja kaotused. Kuid Utoopia rahulikelt kõrgustelt vaadelduna rääkis pilt tervikuna sihikindlast arengust.

Revolutsioonil õud töötasid alles hämaruses, sellest ka väärsammud ja tagasilöögid. Sotsialistliku liikumise suur katse ja suur ebaõnnestumine uue riigi loomisel olid leidnud aset mr. Barnstaple'i elupäevil. Sotsialism oli olnud mr. Barnstaple'i poisiea evangeeliumiks. Ta oli elanud kaasa selle lootustele, kahtlustele ja valusatele sisemistele konfliktidele. Ta oli pealt näinud, kuidas see liikumine oma võlu kaotas ja marksistlike vormelite kitsastest raamidest uut jõudu ammutada püüdis. Ta oli näinud, kuidas sotsialism ohverdas oma ülesehitava jõu sõjalisele tugevusele. Venemaal oli mr. Barnstaple jälginud selle võimekust hävitamisel ja võimetust organiseerimisel ning ülesehitamisel. Nii nagu kõik liberaalselt mõtlevad vaimud, oli temagi raskelt läbi elanud bolševistlike ülepakkumiste ja bolševistlike ebaõnnestumiste palavikuvärinaid. Mõnda aega oli tundunud, nagu tähendaks selle suure loova liikumise avalik pankrot ei vähemat ega rohkemat kui reaktsiooni võitu, andes uut toitu silmakirjalikkusele, pettusele, korruptsioonile, visale anarhiale ning absoluutsele võimule, mis ahistavad ja sandistavad inimlikku elu. Utoopia kõrgelt mäetipult nägid tema seletatud silmad nüüd aga seda, et revolutsiooni fööniks muutub tuhaks üksnes

selleks, et uuesti sündida. Kui mõni suur õpetaja võllasse tõmmatakse, jätkavad tema õpilased ta õpetust. Revolutsioonid löövad leegitsema ja kustuvad, ent suur revolutsioon läheneb tõkestamatult nagu paratamatus.

Aeg on ligi. Need päevad, mis talle veel antud on, kasutaks ta selle ligemale toomiseks, nii et tolle viimase ning tõelise revolutsiooni jõud ei peaks töötama enam mitte õhtuhämaruses, vaid koiduvalgusel ja et tuhandeid mehi ning naisi, kes on praegu üksteisest eraldatud, organiseerimata ja omavahel vastuolus, liidaks ühine nägemus igatsetud maailmast. Marksistid olid pool sajandit asjatult kulutanud revolutsiooni jõude. Neid ei juhtinud nägemus, nad olid lihtsalt olemasolevat maha teinud. Oma ülespuhutud teaduslikkusega olid nad peletanud eemale kõik teadust teenivad võimekad inimesed. Marksistid olid teadlased oma ortodoksliku sallimatusega eemale peletanud. Kinnismõtte tulemusena, nagu kujutaksid kõik ideed endast mateeria produkti, jäid sööti haridustöö ja kriitika. Marksistid olid asunud sotsiaalset ühtsust ehitama vihkamisele ning eitanud kõiki teisi liikumapanevaid jõude peale terava klassivõitluse. Ent neil kahtluse ja nõrkuse päevadel kerkis tulevikunägemusena tema ette taas sotsialism, proletariaadi diktatuuri ränk vaatemäng näitas teed Utoopiasse, õiglasesse ja rahus elavasse maailma, kus ressursse säilitatakse ning kasutatakse üksnes üldiseks heaoluks, kus kõik kodanikud pole vabad mitte üksnes rõhuvast sunnitööst, vaid ka vaimu-pimedusest. Selles maailmas on kogu energia ülejääk sihiteadlikult suunatud teadmiste ja ilu suurendamisele. Keegi ei saanud kauem takistada selle nägemuse levikut järjest laialdasemates ja laialdasemates hulkades. Ka Maa käib ära tee, mille on läbinud Utoopia. Ka seal ühendatakse seadused, kohustused ja haridus tervemal pinnal, kui inimesed seda kunagi varem teha on osanud. Peatselt naeravad inimesed ka seal asjade üle, mis neile kunagi hirmu tegid, nad j uurivad välja pettused, mis neid kunagi abistasid, ja piinade allikaks olevad mõttetused, mis nende elu kunagi moonutasid. Kui see suur revolutsioon kord toimub ja Maa pöörab oma palge päikese poole, langeb murede koorem ka inimkonna

õlgadelt ning julgus peletab südameist kurbuse. Ka Maa, mis on praegu alles metsik, mõnikord hirmus, parimal juhul maaliline, ent ühtekokku ometi elutu kõnd, millesse sekkuvad armetud haritud maaribad oma onnide, kõrtside ja šlakimägedega, ka too Maa muutub

meeldivaks, rikkaks ja kauniks, nagu on kaunis Utoopia suur maailm. Ka Maa lapsed saavad haigustest vabaks, muutuvad sõbralikeks, tugevaiks ja kauneiks, rändavad uhkelt mööda oma planeeti ja nende julged mõtted küünivad tähtedeni.

«Peaasi, kui jätkub tahet,» sõnas mr. Barnstaple. «Peab ainult tahtma...»

4

Kuskil kaugel kõlas mahe kellahääl, mis kuulutas aega.

Lähenes tund, millal ta pidi oma ettepaneku teoks tegema. Nüüd oli vaja alla laskuda ja suunduda sinna, kus katse toimus.

Mr. Barnstaple heitis viimase pilgu kuristikku ning jäi imetlema avarat vaadet üle ääretu oru, kust paistsid järved, tiigid ja terrassid, metsatukad ja paviljonid, tootmiskeskused ja viaduktid ning kauged päikeselised mäenõlvad oma meeliköitvas ilus. «Ela hästi, Utoopia!» sõnas ta ja avastas imestusega, kuivõrd sügavalt ta oli liigutatud.

«Ela hästi, lootuse ja ilu unelm, ela hästi!»

Kaotuse valu, mis oli liiga suur, et tuua silma pisarad, sundis ta hetkeks paigale.

Talle näis, nagu oleks Utoopia kummardunud tema kohale — sõbraliku ja imetletud, ent ligipääsmatu jumalannana.

Mõte lakkas töötamast.

«Ei iial,» sosistas ta viimaks, «minu jaoks . . . Ainult teenida ... Ei...»

Mr. Barnstaple sammus trepist alla. Hulk aega ei märganud ta ümbritsevast peaaegu midagi. Siis tajus ta rooside lõhna ja leidis end piki mäekülge laskuvast pergolast, mida piirasid suured valged roosid; tema Ümber lendlesid loendamatud imepisikesed rohelised

391

linnud. Korraks jäi ta seisma ning suunas pilgu üles: helendava taeva foonil pea kohal õhetas võrestikku kattev lehestik. Mr. Barnstaple tõstis käed ja painutas ühe suure õie alla, kuni see nuudutas tema põske.

5

Mr. Barnstaple toimetati lennukiga uuesti klaas-maanteele, kus ta esmakordselt Utoopiasse oli astunud. Temaga tulid kaasa Lychnis ja Crystal — viimane põles uudishimust, et näha, mis mr. Barnstaple'iga tehakse.

Mr. Barnstaple'it ootas umbes kahekümne- kuni kolmekümneliikmeline utooplaste rühm, nende hulgas ka Sungold. Ardeni ja Greenlake'i purustatud laboratooriumi asemele oli kerkinud uus, lisaks oli püstitatud ehitusi ka teisele poole teed. Ent kõigele vaatamata tundis mr. Barnstaple eksimatult ära koha, kus mr. Catskill oli astunud vastu leopardile ning kus mr. Burleigh teda ennast oli kõnetanud. Õitsele oli puhkenud hulk uusi lillesorte, ent ülekaalus olid ikka veel needsamad sinised õied, mis talle olid silma hakanud saabumisel. Tema auto, vana «Kollane Hädaoht», seisis keset maanteed — uskumatult kohmakas rauakolakas! Mr. Barnstaple asus autot uurima. Masin näis olevat sõidukorras, hoolikalt õlitatud, bensiinipaak oli täis.

Oma pagasi ja korralikult kokkupandud ning puhastatud ja pressitud maised rõivad leidis ta väikesest paviljonist. Ta tõmbas rõivad selga. Särk tundus rinnust veidi kitsana, kuna krae oli päris kindlasti liiga väike; kaenla alt pigistas kuub. Võib-olla olid rõivad desinfitseerimise ajal kokku tõmbunud? Ta pakkis kohvri ja Crystal tõstis selle autosse.

Sungold selgitas lihtsate sõnadega kõik, mis mr. Barn-staple'il teha tuli. Otse taastatud laboratooriumi kohal oli üle maantee tõmmatud ämblikuniidina peenike nöör. «Juhtige auto selle vastu ja rebige nöör katki,» ütles Sungold. «See on kõik, mis teil teha tuleb, ja võtke see punane lill: selle peate panema täpselt sinna, kus algavad

392

rattajäljed näitavad, et olete oma vanasse maailma tagasi jõudnud.»

Mr. Barnstaple jäeti üksi auto juurde. Utooplased tõmbusid kaks-kolmkümmend jardi tahapoole, moodustades tema ümber ringi. Mõned hetked valitses vaikus.

6

Mr. Barnstaple istus autosse, käivitas mootori, laskis sellel mõned minutid soojeneda ja lülitas siis käigu sisse. «Kollane Hädaoht» liikus ämblikuniidi poole. Mr. Barnstaple viipas ühe käega, talle vastas Lychnis. Ka Sungold ning teised utooplased viipasid sõbralikult. Üksnes Crystal ootas midagi nägemata pingutatult seda, mis pidi tulema.

«Hüvasti, Crystal!» hüüdis mr. Barnstaple, mille peale poiss tegi mõned sammud tema poole.

Mr. Barnstaple surus hambad kokku ja andis gaasi. Sellest hoolimata, et ta oli otsustanud silmad lahti hoida, sulges ta need siiski, kui auto ämblikuniiti puudutas. Jälle tundis ta väljakannatamatut survet ja kuulis katkeva keele heli. Tal oli vastupandamatu tung peatuda ja pöörduda tagasi. Ta võttis jala sidurilt, mille järel auto näis umbes jala võrra langevat ja peatus hoo pealt nii äkki, et mr. Barnstaple paiskus otseti vastu rooli. Surve kadus. Mr. Barnstaple avas silmad ja vaatas ringi.

Auto seisis keset äsja niidetud heinamaad. Masin oli lohklikul pinnal vajunud kaldu ühele küljele. Hekk, milles haigutas must väravaava, lahutas välja maanteest. Paar sammu edasi seisis ühe Maidenheadi võõrastemaja kuulutustahvel. Teisel pool maanteed laiusid lagedad põllud, mille taga kerkisid metsaga kaetud madalad kuplid. Edasi vasakul asus väike võõrastemaja. Mr. Barnstaple pööras pead ja nägi Windsori lossi, mis kerkis eemal niitude taga, kus kasvas üksikuid papleid. See polnud täpselt sama koht, kus mr. Barnstaple oli Maalt lahkunud ja kuhu utooplased olid lubanud ta tagasi saata, kuid kindlasti polnud see sadatki jardi sellest punktist eemal.

Mõned hetked istus ta vaikselt ja kordas mõttes, mida

393

ta peab tegema. Siis käivitas ta «Kollase Hädaohu» ja roolis mustendavasse väravaavasse.

Mr. Barnstaple astus autost välja, käes punane õis. Ta pidi minema tagasi täpselt sinna, kust ta äsja taas koduplaneedile oli astunud, ja lille seal maha panema. Kõrrepõllule jäänud autojälgede abil pidi paik olema hõlpus ära tunda. Millegipärast aga tundis ta selle käsu täitmise vastu imelikku vastumeelsust. Ta oleks tahtnud jätta lille endale, sest see oli viimne ja ainus, mis talle sellest kuldsest maailmast oli jäänud. See õis ja kätele külgejäänud meeldiv lõhn.

Imelik, et ta oli kaasa võtnud ainult selle. Miks ta polnud võtnud ühes tervet lillesületäit?. Miks polnud utooplased talle midagi kaasa andnud? Ei ühtki pisiasja oma maailma ilurikkusest. Ta tundis ületamatut kiusatust jätta õis endale, olles valmis seda asendama oksakesega hekist. Kuid samas tuli talle meelde, et Utoopia jaoks oleks ka niisugune oksake haigusekandja. Ta pidi talitama nii, nagu kästud. Mööda ratta j algi jõudis ta tagasi kohta, kus need algasid, jäi hetkeks kõheldes seisma, rebis hõõguvpunase õie küljest ühe kroonlehe ja seadis lille seejärel hoolikalt täpselt kahe rattajälje keskele. Õielehe pistis ta taskusse. Raske südamega pöördus ta aeglaselt auto juurde tagasi ja jäi selle kõrvale seisma, pilk valvsalt erkpunasel tähekesel.

Ta oli erutatud ja mures ning sügavalt kurb, et oli Utoopiast lahkunud.

Ilmselt kestis suur põud ikka veel, sest põld ja hekk olid kuivast koltunud — kollasemad, kui ta seda Inglismaal kunagi oli näinud. Maantee kohal hõljus tolmupilv, mida möödasõitvad autod järjest uuendasid. Vana maailm oli tulvil vastikuid pilte, müra ja lehkasid; mr. Barnstaple oli jõudnud need juba pooleldi unustada. Kuskil kaugel tuututas auto, kostis rongimürinat, janune lehm kurtis oma häda, mr. Barnstaple'i sõõrmeid vaevasid tolm ja tõrvaving, mida levitas kuumenenud teekate. Läbi heki ja üle värava oli tõmmatud okastraat, kuna mr. Barnstaple'i jalge ees vedelesid hobusepabulad ning räpased paberitükid. Meeldiv maailm, millest ta oli välja saadetud, oli tõmbunud kokku tillukeseks sarlakpunaseks helendavaks laiguks.

Äkki toimus midagi. Näis, nagu oleks lille haaranud

välkkiirelt ilmunud käsi. Hetk, ja see oli kadunud. Tilluke tolmupilv tõusis üles ja kandus edasi, et taas laskuda.

See oli lõpp.

Mr. Barnstaple'ile meenus, et ta viibib suure liiklusega maanteel ning kummardus tahtmatult, et varjata oma nägu möödujate eest. Nõudis natuke aega, enne kui ta saavutas taas enesevalitsemise. Auto lömmis mootorikatte vastu toetudes varjas ta näo käega . . .

Tusahoog möödus ja ta oli jälle võimeline autosse istuma, mootori käivitama ning maanteele sõitma.

Huupi võttis ta suuna itta. Jätnud tumeda värava enda taga lahti, sõitis ta aeglaselt edasi: tal polnud siiani aimu, kuhu ta peaks sõitma. Tal käis peast läbi mõte, et teda arvatavasti juba otsitakse selles maailmas kui salapäraselt kadunud isikut. Keegi võiks ta avastada, mis muudaks ta tuhandete võimatute küsimuste märklauaks. See oleks ülimalt tüütav ja ebameeldiv. Utoopias polnud ta sellele mõelnud, seal oli märkamatu tagasipöördumine tundunud talle üpris hõlpsana. Nüüd Maal hakkas ta selles kahtlema. Otse ees hakkas silma tagasihoidliku teemaja silt. Talle tuli mõte, et siia võiks sisse astuda, ajalehte sirvida, mõned ettevaatlikud küsimused esitada ja nii teada saada, mis maailmas on juhtunud ja kas teda tõepoolest kadunuks peetakse.

Akna all leidis ta laua, mis oli juba teejoomiseks kaetud. Ruumi keskel suuremal laual seisva toapalmi all lebas hulk ajalehti, peamiselt vanad pildilehed. Kuid teiste hulgas oli seal ka «Daily Express'i» hommiku-väljaanne. Ta haaras selle kärmesti pihku, ise hirmul, et ajaleht kubiseb mõistatuslikest teateist mr. Burleigh', lord Barralonga, mr. Rupert Catskilli, mr. Hunkeri, isa Amertoni ja leedi Stella kadumise kohta, rääkimata väiksemaist suurustest. . . Kui ta oli lehe läbi vaadanud, kartused kadusid. Kellestki neist polnud seal sõnagi.

«Ent sõbrad pidid neist ju puudust tundma,» veenis mr. Barnstaple end ega saanudki sellest mõttest enam lahti.

Ta luges terve lehe läbi ja leidis mainitavat ainult üht nime. See oli aga viimane, keda ta leida lootis —

395

mr. Freddy Mush. Mr. Graceful Gloss oli keeldunud inglise kirjanduse eest antavat printsess Modena-Frascati (sündinud Higgisbottom) auhinda välja andmast, viidates asjaolule, et mr. Freddy Mush ei saa välismaalt tagasi tulla.

Miks ei otsitud ülejäänuid? See probleem andis mr. Barnstaple'ile avarad võimalused juurdlemiseks maiste asjade üle. Sellesse ta mõneks ajaks sukelduski. Tema mõtted pöördusid tagasi helepunase õie juurde, mis oli lamanud niidetud põllul rohukõrte vahel. Nähtamatu käsi näis haaravat lille ja sellega oli sulgunud värav, mis imelisel viisil oli avanenud võõra ja kauni maailma ja meie planeedi vahel.

Mr. Barnstaple'i mõtted keerlesid nüüd selle ime ümber. Utoopia aususe ja tervise maailm asus väljaspool meie dimensioonide äärmisi piire ja oli meile igavesti kättesaamatu. Ent nagu talle oli räägitud, oli seejuures tegemist ainult ühega loendamatuist universumitest, mis üheskoos liiguvad läbi aja ja seisavad üksteise kõrval nagu arvutud raamatulehed. Me kõik oleme selles loendamatute süsteemide ning dimensioonide mitmekesisuses, mis meid ümbritseb, lihtsalt eimiski. «Kui ma saaksin oma käsivarre sirutada välja senistest piiridest,» oli mr. Barnstaple'ile öelnud keegi utooplane, «siis ulatuks ta tuhandesse universumisse ...»

Teekannuga ilmunud ettekandja tõi mr. Barnstaple'i tagasi maiste asjade juurde.

Eine, mis talle serveeriti, tundus maitsetuna ning räpasena. Et tal oli janu, siis ta seda veidrat jooki, mis pidi endast kujutama teed, siiski jõi, kuid sööki ta peaaegu ei puudutanud.

Juhuslikult pistis ta käe taskusse ja tundis seal midagi pehmet. Ta tõmbas välja õielehe, mille ta oli rebinud punase lille küljest. See oli kaotanud oma hõõguva punase värvi. Toa umbses õhus tõmbus leht kokku, kimardus ja muutus mustaks. Lille peen lõhn asendus vastiku lehaga.

«Selge,» lausus mr. Barnstaple. «Seda võiski oodata.» Ta pillas närbunud lehe oma taldrikule, võttis selle sealt siis uuesti ära ja mattis palmipotti.

Ta haaras jälle «Daily Express'i» ja luges selle läbi, et mõista siinse maailma sündmuste mõtet.

396

7

Mr. Barnstaple istus Coinebrooki teemajas ja mõtles, käes «Daily Express». Mõtted libisesid kaugusse ja ajaleht libises peagi käte vahelt. Ohates tõusis ta püsti ja palus arvet. Makstes märkas ta, et rahatasku oli endiselt rahatähti täis. «See on küll vist kõige odavam puhkus, mis mul kunagi on olnud,» mõtles ta. «Ma pole üldse raha kulutanud.» Lahkudes palus ta juhatada, kus asub postkontor: ta tahtis saata telegrammi.

Kaks tundi hiljem peatus mr. Barnstaple Sydenhamis oma väikese elamu väravas, avas selle — kepp, millega ta seda tavaliselt tegi, oli oma kohal — ja juhtis «Kollase Hädaohu» osava pöördega ümmargusest lillepeen-rast mööda otse ukse alla. Lävele ilmus mrs. Barnstaple.

«Alfred! Lõpuks ometi tagasi!»

«Jah, ma olen tagasi. Kas sa telegrammi kätte said?» «Kümne minuti eest. Kus sa olid kogu selle aja? Seda oli rohkem kui kuu.»

«Oh, ma käisin niisama ringi ja unistasin. See oli tore kuu!»

«Sa oleksid pidanud kirjutama. Sa oleksid tõepoolest pidanud kirjutama. Tõepoolest, Alfred ...»

«Ma ei tahtnud ennast pingutada. Arst ütles, et pean hoiduma kõigest, mis on tülikas. Ma ju rääkisin sulle. Tahaksin kõigepealt teed. Kus poisid on?»

«Poisid läksid välja. Keedan sulle kohe värsket teed.» Naine tuli teega ja istus mehe vastu teisele poole teelauda punutud toolile. «Mul on hea meel, et sa jälle minu juures oled. Kuigi mul oleks sulle üht ja teist öelda. . .

Sa näed suurepärane välja. Ma pole su laupa näinud kunagi nii muretuna ja pruunina.» «Ma olin kogu aeg värskes õhus.» «Kas sa käisid järvede ääres?»

«Mitte päriselt. Kuid värsket ja tervislikku õhku on kõikjal.»

«Kas sa ära ei eksinud?»

«Ei.»

«Ma kartsin millegipärast kogu aeg, et sa oled eksinud ja mälu kaotanud. Selliseid asju ju juhtub?»

«Mu mälu on selge kui teemant.»

397

«Aga kus sa käisid?»

«Ma rändasin ja unistasin. Elasin ilmsi unenäos. Ma ei küsinud nende kohtade nimesid, kus ma viibisin. Kord olin ühes kohas, siis jälle teises, kuid ei küsinu kunagi kohtade nimesid. Ma lakkasin mõtlemast. Tegin täieliku lõdvestuse. Ma ei mõtelnud pärast ärasõitu kordagi poliitikale, rahale ega sotsiaalsetele küsimustele — vähemalt neile, mida meie sotsiaalsete küsimuste all tunneme. Ega ka teistele sellistele hädadele. Kas see on selle nädala «Liberai»?»

Mr. Barnstaple võttis ajalehe, luges läbi ja viskas lõpuks diivanile. «Vaene vana Peeve,» sõnas ta. «Loomulikult pean ma selle lehe juurest ära tulema. See on nagu tapeet niiskel seinal, mis muutub laiguliseks, tuleb lahti ja laguneb tükkideks . . . See tekitab vaimse reuma.»

Mrs. Barnstaple vaatas mehele kahtlevalt otsa. «Ma mõtlesin, et «Liberal» on kindel teenistus.»

«Mul pole praegu mingit kindlat teenistust vaja. Ma võin teha midagi paremat. Mul on ees üks teine töö... Ära muretse: pärast seda puhkust võtan asjad kindlalt pihku... Kuidas poistel läheb?»

«Frankie teeb mulle veidi muret.»

Mr. Barnstaple võttis käsile «Times'i». Tema tähelepanu äratas veider teade isiklike kuulutuste veerus. See kõlas: «Cecil. Sinu äraolek äratab tähelepanu. Tahaksin teada, mida peame inimestele ütlema. Kirjuta lähemalt Soti aadressil. Diana on murest haige. Jälgime sinu näpunäiteid.»

«Mis sa ütlesid, kullake?» küsis mr. Barnstaple ja pani ajalehe kõrvale.

«Ma ütlesin, et ta ilmselt ei harju äriga. Ta ei salli seda. Ma tahaksin, et sa temaga ilusasti räägiksid. Teda häirib, et tal pole küllaldaselt teadmisi. Ta räägib, et tahaks polütehnikumi astuda ja edasi õppida.»

«Hea küll, las läheb. Arukas poiss! Ma ei uskunud, et tal on selleks närvi. Mõtlesin, et räägin sellest temaga, kuid nüüd saame me poolel teel kokku. Muidugi, las õpib.»

«Aga poiss peab ju endale ülalpidamist teenima.»

«Küll jõuab. Kui ta õppida tahab, siis õppigu.»

Mr. Barnstaple kõneles toonil, mis oli mrs. Barnstaple'ile

398

täiesti võõras. Seda iseloomustas rahulik, kindel ja vääramatu otsustavus. Eriti imelik oli asjaolu, et ta tarvitas seda tooni ilmselt ebateadlikult.

Mr. Barnstaple hammustas võileiba. Naine märkas, et miski selle juures meest häiris, et võileib ei maitsenud. Mees vaatas ülejäänud võileiba oma käes.

«Loomulikult, Londoni või, kolm päeva vana. Hämmastav, kui kiiresti harjub inimene teise maitsega.»

Mr. Barnstaple võttis uuesti «Times'i» ja libistas pilgu üle veergude.

«Meie maailm on tõepoolest lapsik. Ma olin selle juba unustanud. Väljamõeldud bolševistlikud vandenõud. Sinn-Feini üleskutsed. Walesi prints. Poola. Ilmsed valed hiinlaste kohta. Avalikud valed Egiptuse üle. Wickham Steed on muutunud üldise pilke objektiks. Nelipühadest kõnelev valevaga artikkel. Hitchini mõrtsukas . . . Hm! — üsna vastik sell. . . Pomforti Remb-randt. . . Kindlustus . . . Ühe vihase peeri kiri pärandus-maksu kohta. . . Spordipeegel. Sõudmine. Tennis. Koolinoorte kriketivõistlused. Harrow sai lüüa. Justkui oleks neil asjadel vähimatki tähtsust! Kui rumal see kõik on! Nagu oleksin sattunud äkki tülitsevate teenijatüdrukute ja lobisevate laste sekka.»

Mees märkas, et naine uurib teda teraselt. «Ma pole ühtki ajalehte näinud sellest ajast peale, kui ära sõitsin,» seletas ta.

Mr. Barnstaple pani ajalehe kõrvale ja tõusis püsti. Mõne hetke vältel kahtles mrs. Barnstaple, kas tege-* mist pole mitte meelepettega. Kuid ta pidi veenduma, et ta seisab kõige hämmastavama tõsiasja ees, mida ta eales on kohanud.

«Jah,» lausus ta, «nii see on. Ära liiguta! Jää nüüd nii. Alfred, ma tean, et see kõlab naeruväärsena, kuid sa oled pikemaks kasvanud. Mitte ainult seepärast, et sa ei hoia enam küüru. Sa oled pikemaks kasvanud — kaks või kolm tolli.»

Mr. Barnstaple põrnitses talle otsa ning sirutas siis käe ette. Ranne ulatus ebaharilikult palju käisest välja. Siis asus ta pükse uurima, et selgitada, kas ta pole ka neist välja kasvanud.

Mrs. Barnstaple astus peaaegu aupaklikult tema juurde. Ta seisis mehe kõrval ja surus oma õla vastu

399

tema käsivart. «Minu õlg ulatus varem täpselt sinu õlani,» lausus ta. «Vaata, kus ta nüüd on.»

Naine vaatas üles, et tabada mehe pilku. Ta oli tõepoolest rõõmus, et mees oli jälle tema juures.

Mr. Barnstaple vajus mõtteisse. «Seda teeb nähtavasti erakordselt puhas õhk. Ma olin suurepärases õhus ... Lausa ime . .. Kuid minu eas! Veel kasvada! Kuid ma tunnen, et olen kasvanud, sisemiselt ja väliselt! Kehalt ja hingelt.»

Mrs. Barnstaple hakkas teenõusid koristama.

«Näib, et sa hoidusid suurtest linnadest.»

«Seda ma tegin.»

«Ja sõitsid rohkem mööda külatänavaid ja vaiksemaid teid.»

«Tegelikult. . . See kõik oli minu jaoks uus maa . . . Ilus . . . Imepärane ...»

Naine silmitses teda ikka veel.

«Sa pead ka minu kord sinna viima,» sõnas mrs. Barnstaple. «Ma näen, et sulle on see tulnud tõesti kasuks.»

HERBERT GEORGE WELLS (1886—1946)

Herbert Wellsi kui kirjaniku sünd on seotud möödunud sajandi viimase aastakümnega. Just sellest ajast pärinevad romaanid «Ajamasin» (1895), «Doktor Moreau saar» (1896), «Nähtamatu» (1897) ja «Maailmade sõda» (1898), mis jõudsid juba sajandivahetusel muutuda maailmakirjanduse raudvaraks. Samal ajal ei tohi unustada, et Wellsi kuus aastakümmet väldanud kirjandusliku loomingu tulemuseks on aukartustäratav pärand: 110 kõige erinevamat raamatut ja pool tuhat artiklit. Rõhutame: kõige erinevamat. Fantastiline ja olustikuline romaan, sotsioloogilised, ajaloolised ja bioloogilised traktaadid, sotsialistlikud utoopiad, populaarteaduslikud vested. Kõige selle viimiseks ühise nimetaja alla sobib ehk kõige paremini väide, et Wellsi loomingus on esmakordselt leidnud sünteesi sotsiaalne utoopia, satiir ja teadus, mille tulemusena sotsiaalne fantaasia on saanud täppisteaduste näol omapärase vundamendi. Just sellise — teaduslik-fantastilise žanri ühe väljapaistvama esindajana («Fantastiline romaan enne Wellsi ja pärast Wellsi on kaks erinevat asja!») on Wells eelkõige tuntud, jättes varju arvukate olustikuliste romaanide autori. Kuid Wells oli realistlik — nii ühes kui ka teises žanris. Teaduslik fantastika põimub tema puhul orgaaniliselt kõige argipäevasema satiiriga.

«Iga minu raamat on üleskutse muudatusteks,» kinnitas ta ise. Nende «muudatuste» eesmärgiks seadis kirjanik kodanlikku ühiskonda valitseva kaose ja anarhia likvideerimise. Seejuures kuulub Wells nende esimeste inglise kirjanike hulka, kes jõudsid oma humanistlike eesmärkide taotlemisel sotsialismini, kuigi mitte järjekindla teadusliku sotsialismini. Klassikaliseks näiteks Wellsi maailmavaateliste kõhkluste, ekslemiste ja eksimiste kohta jääb kahtlemata tema raamat «Venemaa pimeduses», milles avaldub suure revolutsiooni täielik mittemõistmine. Kuid samal ajal on tuntud Wellsi kui otsija teine külg — tema kaheldamatu

ausus. Seesama Wells kirjutas 24. mail 1945. aastal ajalehes «Daily Worker»: «... ma toetan aktiivselt taassündivat kommunistlikku parteid. Kavatsen anda oma hääle valimistel tema poolt...»

Kes oli siis Wells: kirjanik, publitsist, teadlane?

Üks Wellsi uurija annab sellele vastuse:

«Ta oli eelkõige inimene, kes püüdis väljendada maailma mitmekülgsust... Wells elas kahe suure tööstusliku ja teadusliku revolutsiooni vahepeal — üks neist lõppes rohkem kui sada aastat tagasi, teist elame praegu üle meie, tema nooremad kaasaegsed.

Wells elas maailma kahe suure revolutsiooni vaheajal: üks neist algas 1789. aastal, teine sai alguse 1917. aastal.

Wells elas maailmasõdade perioodil. Ta oli kahe tunnistajaks ning hoiatas oma elu viimastel kuudel kolmanda eest.

Kõik need tohutud küsimused püsisid Wellsil tähelepanu tulipunktis. Ükski neist pole seni ajaloo poolt ammendatud.

Mitte kõik mürsud, mis saatis välja Wells, ei pöördu tagasi Maa peale. Ilmselt eksis ta paljuski. Ent paljuga tuli ta välja lihtsalt enneaegselt.»

Viimane väide omandab erilise kaalu, kui tuletame meelde Wellsi kui kirjaniku omamoodi taasavastamist viiekümnenda-tel-kuuekümnendatel aastatel. Tema nimi on omandanud taas kõla nagu sajandivahetusel ning uurijad avastavad tema rikkalikus loomingus üha uusi jooni, mis äratavad tema teosed uuele elule kaasaegses maailmas.

Kui me oleme sunnitud rääkima Wellsi kuulsuse tuhmumisest kolmekümnendatel-neljakümnendatel aastatel, siis kõige vähem puudutas see tema romaani «Nähtamatu» — ilmselt kõige levinumat ja populaarsemat Wellsi romaani, vähemalt loendamatute jäljendajate põhjal otsustades. Arnold Bennett märkis selle romaani puhul: «Wellsi jõud peitub selles, et ta ei esine mitte ainult teadlase, vaid ka inimkarakteri, eriti kui on tegemist ebatavalisega, üllatavalt andeka uurijana. Ta ei anna mitte ainult suurepärast kirjeldust teaduslikust imest,

vaid paigutab selle samal ajal mingisse kolkakülasse. Ta tungib peale nii rindejoonel kui ka tagalas, kuni te allute lõplikult tema imelisele võlule.»

Romaan «Inimjumalad» (1923) on Wellsi loomingus erilisel kohal. Wells, loendamatute utoopiliste projektide autor, andis selle teose näol oma ainsa romaani, mis vastab utoopiale selle otseses tähenduses: nägemata konkreetset teed sotsialismile,

402

suutis ta tulevikumaailma visandada ainult ülikauge epohhi näol, millal segamas ei ole oleviku vastuolud. Teaduslik-fantas-tilist kirjandust käsitledes märgivad nõukogude autorid J. Brändis ja V. Dmitrevski: «Inglise XX sajandi kirjanduse viimaseks ja kõige tähelepanuväärsemaks utoopiaks oli ja jääb Wellsi «Inimjumalad» ... Hiljem asendasid inglise sotsiaalses fantastikas utoopiaid antiutoopiad ja romaanid-hoiatused.»

Tõlkija

SISUKORD

Уэллс Герберт ЧЕЛОВЕК-НЕВИДИМКА ЛЮДИ КАК БОГИ На эстонском языке Оформление: В. Т о о г с Издательство «Ээсти Раамат» Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja E. S i i m s o n Kunstiline toimetaja A. Raja Tehniline toimetaja A. Krebstein Korrektorid S. A r o n ja T. Kuusik Laduda antud 21. XII 1967. Trükkida antud 31 VII 1968. Paber 54 x 84/16. Trükipaber nr. 2 — Kohila Paberivabrik. Trükipoognaid 25,5. Tingtrüki-poognaid 21,4. Arvestuspoognaid 21,05. Trükiarv 30 000. Tellimise nr. 8506. Hans Heidemanni nimeline trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. III Hind rbl. 1.20

7—3—4 233—67